GLADKOV · FABRIKA

F. GLADKOV

FABRİKA

FABRİKA / F. Gladkov / Çeviren: A. Tokatlı / Tomurcuk Matbaasında dizilip basılmıştır.

Roman Dizisi

75

3. Basım — 1980

MAY YAYINLARI
Babıâli Caddesi No: 19
Cağaloğlu / İSTANBUL
Tel: 27761

GLADKOV

FABRİKA

MAY YAYINLARI

BÖLÜM BİR

FABRİKA BOMBOŞTU

1. EVİN KAPISINDA

Damların ve fabrika bacalarının ötesinde denizi gördü. Üç yıldır hasret çektiği deniz giderken nasıl bıraktıysa yine öyle gümüşlü pırıltılarla dolu günlük güneşlik aydınlık bir denizdi. Mart güneşi henüz yeşertmemişti ortalığı, ama denizi dağlara doğru götüren toprak buram buram asma kokusuyle dolmuştu. Önündeki fabrika masmavi bacaları, kocaman birer demir ve beton yığını olan yapılarıyla güneşleniyor ve sanki yan taraftaki küçücük işçi evlerine, bakır renkli tepelere göz kırpıyordu.

Üç yıl! Dünmüş gibi! Ve sanki değişen hiçbir şey yok. Güneşin altında buram buram terleyen bu tepeler çocukluğunun dünyasından birer parçaydılar ve tanıdık bir yüzü andırıyorlardı. Uzakta, tepelerin her birinde yine o bildik teraslama telâşı, iğreti tel hattın ucunda asılarak bir tepeden öbürüne gidip gelen yük vagonetleri, vinçler ve köprüler vardır. Aşağıda fabrika. Fabrika o hep alıştığı çehresiyle önündeydi yine. Kuleleri yusyuvarlak çatılarıyla ufacık bir şehir gibiydi. Biraz daha yukarda, küçük bahçeler içindeki işçi evleri çitlerle ve akasya ağaçlarıyla çepeçevre sarılmışlar ve dağın yamacına sığınmışlardı.

Fabrikayı işçi mahallelerinden ayıran beton duvarı aşarsa Gleb kendi evine, yuvasına iyice yaklaşacak. Biraz sonra karısı Daşa ve minicik kızı Niyurka onu görecekler. Sevinçten şaşkına dönecek Daşa ve bir çığlık atacak. Sonra koşup boynuna sarılacak Gleb'in. Daşa bu dönüşü hiç beklemiyor olmalı. Koskocaman üç yıl boyunca onsuz nasıl yaşadı kimbilir? Cumhuriyet toprakları üzerinde en kuytu köşe, en kuş uçmaz kervan geçmez yol bile kana boyandı üç yılda. Bütün evleri, içinde yaşayan insanlarıyla kırıp geçiren ölüm burada neler yapmamıştır ki! Bir fırtına ve yangın insafsızlığıyla Gleb'in yuvasını da sildi süpürdü

belki!

Gleb dağın eteğinden aşağıya doğru kıvrılan keçi yolunda yürüyor şimdi. Her taraftan asma kokuları geliyor burnuna. Çevresindeki çalılıklarda buruk bir yeşil, buruk bir kış kokusu. Henüz tomurcuklanan çiçeklerde bile buruk ve nezleli bir sarılık. Hep buğulanan, hep titreyen bir hava nereye baksa.

Gleb beton duvarı aştı. Önünde çer-çöp dolu arsa boşluklarını. Üstü başı kirli çocuklar oynuyor burada. Ve yılan gözlü arsız keçiler otların arasında dolanıyorlar.

Şimdi Gleb onun gelişine kırmızı ibiklerini havaya dikerek bakan ve sanki «Bu adam da kim?» demek istercesine bağrışan horozları seyrediyor. Kalbinin her atışında, ayağının altındaki toprağı işleyen makinaların tıkırtısını, fabrika bacasından fışkıran kara dumanın öfkesini, Dizel'leri, yük vagonetlerinin gelip gidişini, eritme fırınlarında dön babam dönen silindirleri, çok yakınında yaşayan fabrikayı duyuyor.

Dağdan denize doğru sıra sıra dizilmiş havai hat sütunları var karşısında. Dev yapılı H harflerine ve zafer anıtlarına benziyorlar. Bunların her birine bir uçtan öbürüne çelik teller gerilmiş. Tellerin üzerinde yük vagonetleri asılı. Tellerin altında yine çelikten yapılmış ama yılların yıprattığı korunma ağları. Uzakta, hattın öbür ucunda elektrik santralının kulesi ve eskimiş kanatları.

Ne iyi! İşte yeniden makinalar, yeniden çalışabilmek! Bu yeni iş yıllar boyu sürmüş kanlı, ateşli bir direnmenin ürünüdür. Ve böyle olması, bu işin artık boyunduruksuz ve keyifli bir iş olması güzel!

Keçiler ısrarlı bakışlarla kızlara bakıyorlar. Onların meleme-si oynaşan çocukların bağrışmalarına karışıyor. Domuz ahırlarından amonyaklı kokular yükseliyor. Daracık sokaklarda tombul tavuklar oradan oraya güçlükle taşıyorlar kendilerini.

— Bak hele! Bu keçiler, domuzlar, horozlar da neyin nesi? diyor Gleb. Eskiden fabrika yönetimi kesinlikle yasaklamıştı bunları.

Beton ve taş. Kömür ve çimento. Köpük ve kurum. Elektrik kuleleri. Dağdan bile yüksek bacalar. Bütün hepsinin yanında hayvan dolu ahırlarda yaşıyor. Ne adamlar! Köyü fabrikanın yanına getirdiler. Ve şimdi köy fabrikayı çepçevre sardı, soluk al

dırmıyor. Bir küf gibi.

Üç kadın. Kollarının altında paketler. Yukarıdan, yamaçtaki işçi evlerinden geliyorlar. En önde büyücü suratlı bir ihtiyar. Arkadaklar daha genç. Ama kılıkları bir dilencininkinden farksız. Bir tanesi tostoparlak ve kocaman göğüslü bir kadın. Yüzünün sürekli sırıtan bir ifadesi var. Öbürü kıpkırmızı. Gözleri bile kanlı. Göz kapakları şiş ve ağlamaklı. Ya hasta ya da bir şeye çok üzülmüş olmalı.

Gleb kadınları tanıdı hemen: Öndeki ihtiyar çilingir Loçak'ın karısı. En gerideki sırıtkan olan da Gromada'nınki. Ortadaki o ağlamaklı kadını hiç tanımıyor, kimdir, neyin nesidir, bilmiyor.

Kadınların hizasına gelince yoldan çekilip çalılığın içine girdi. Asker selâmı verdi onlara:

— Merhaba yoldaşlar!

Cevap bile vermediler önce. Boş gezenin boş kalfası serserilere nasıl bakılırsa öyle baktılar ona da. Çalılığa doğru çekildiler. Sadece o en gerida yürüyen sırıtkan kadın ürkmüş bir tavuk gibi güldü:

— Haydi yoluna, hemşerim. Senin gibisi çok buralarda. Köpek gibi başıboş hepsi. Her birine selâm verip selâm alırsak işimiz var...

— Şu kaltaklara bak! Beni tanımadınız mı be?

Loçak'ın yaşlı karısı onu kötü kötü tepeden tırnağa süzdü. (Bütün büyücüler böyle bakar insana.) Sonra kendi kendine söyleniyorcasına boğuk sesle homurdandı.

— Evet bizim Gleb bu. Herkes unutmuştu onu. Herifçioğlu gökten zembille mi düştü nedir? Tersliğe bak sen!

Sonra yeniden o eski kederli kayıtsızlığa döndü kadın. Yürüdü gitti.

Gromada'nın sırıtkan karısı bir kahkaha attı. Birşey söylemedi ama. Daha uzaklaştıktan sonra beton duvarın yanından seslendi Gleb'e:

— Elini çabuk tut, herif! Karını ara. Bulursan yeniden evlen!

Gleb kadınlara şaşkınlıkla baktı. Bunlara üç yıl öncesinin candan komşuları demek için bin şahit gerekliydi. Hayat fabrikanın insanlarını bu kadar kötü mü yapmıştı yani!

İşte sokağın köşesindeki nöbetçi kulübesi. Bu, Gleb'in ve

daha başka ailelerin oturduğu eski kışladan geriye kalan bir tahta yığını. Binanın ön cephesi yağmurun ve rüzgârın vurduğu şamarla canlılığını tüketmiş bir tahta çitle kaplı. Gleb tahta kapıyı açarken bütün çit sallandı. Yılgın bir titreyiş bu.

Bir saniye sonra Daşa ona koşacak. Bir çığlık atacak onu görünce. Üç yıllık hasretin, ateşin ve ölümün ötesinden gelen Gleb'i kimbilir nasıl karşılayacak? Belki de Gleb'i kaybolmuş sanıyor ya da «beni artık unutmuştur» diye düşünüyor? Kimbilir belki de bekliyor? Belki de Gleb onu ve Niyurka'yı ufacık eski kışla odasında bırakıp da karanlık ve düşman gecede kaybolup gittiği günden beri bekliyor?

Kalın gri çulhadan asker kaputunu yere, çitin yanına, betonun üzerine bıraktı Gleb. Sonra torbasını omzundan indirdi, kaputun üstüne koydu. Kızıl yıldızlı çulha kasketi de onun yanına. Kısa bir süre öylece hareketsiz bekledi. Omuz silkti sonra ve rahatlamak için olacak kollarını sağa sola oynattı. Üniformasıyla terini silmek istedi. Yüzü terden sırılsıklam olmuştu çünkü. Bakışlarını karşıdaki kapıya dikti.

Asker üniformasını henüz çıkarmıştı üstünden. Kollarını iki yana açarak geriliyordu. Kapı o anda gıcırdadı ve...

Karşısında duran kadın Daşa mı? Yoksa bir başkası mı?

Bir kadın. Başında kırmızı bir mendil. Üstünde bir erkek ceketi. Kapı aralığında durmuş, kaşlarının en ciddi ifadesiyle ona bakıyor. Göz kapaklarında uçsuz bucaksız bir hayret, kendisine gülümseyen Gleb'e bakıyor. Ve sanki kaşları, alnı dağılıyormuş gibi garip bir hüzün yüzünde. Gözleri doluyor.

Karşısında duran kadın Daşa mı? Yoksa bir başkası mı?

Evet. Bu, onun. Daşa'nın yüzü. Bu çene, bu küçücük burun, bu öyle yan yan ama delici bir keskinlikle bakmak. Bunlar hep Daşa'ya özgü şeyler. Daşa! Fakat o, insanın ilk bir saat içinde anlatamayacağı şeyler, bir kadını kadın yapan şeyler nerde?

— Daşa!.. Küçüğüm benim! Çocuğum, ufaklığım!

Karısına doğru bir adım attı. Sanki betonda pabuçları kayıyor. Onu göğsüne bastırmak için açtı kollarını. Kabaran yüreğine tutsak oluvor artık. Yanakları kör olası bir tikle titreşik duruyorlar.

— Sağlığın yerinde ya sevdiğim? Bekledin mi beni?

Ama, Daşa, kapının eşiğinde, birinci basamakta titreyerek geriledi. O içindeki kadınca zayıflığa erkeğin koliarına atılmak için kabaran yüreğine karşı direndi. Usulca mırıldandı:

— Sensin, Gleb! Demek ser geldin...

Ve gözlerinin kapkara derinliğinde belirsiz bir korku bir alev gibi parıldadı. Gleb onu çoktan bastırmıştı böğrüne. Köylü ve erkek kollarının bütün gücüyle bastırmıştı. Kadının dudaklarında Gleb'in çenesinden taşan erkeksi bir kırçıllık vardı. Daşa koyverdi kendini.

— Yoksa seni dul bıraktığımı mı düşündün? Ah! Güzelim benim!..

Daşa kopamadı ondan. Titreyen çocuksu sesiyle mırıldandı:

— Gleb! Nasıl olur? Bir şey bilmiyordum, Gleb!

Bu yakarma kısacık bir zaman parçası gibi yüreğinden kopup söz oluvermişti. Ama Daşa daha bunu söyler söylemez anladı ki toparlanmazsa Gleb'e hep yenilecek, hep o ezikliği yaşayacak.

Üç yıl öncesini hatırlıyor Daşa. Elinden, herşeye gülmekten başka iş gelmeyen halini hatırlıyor. O zaman pencere diplerindeki saksılarda açan çiçekler gibiydi o da.

Gleb için yaşıyor, severek ve isteyerek ona teslim olmaktan, onun için yaşamaktan büyük tad alıyordu.

Gleb onu birden kollarının arasında iyice sardı. Evlilikleri nin ilk günlerinde de böyle yapar, önce böyle sarıverir, sonra Daşa'yı birden havalandırır, kollarında taşıyarak odaya götürürdü. Daşa istemedi. Erkeğin ellerini yumuşak, öfkesiz ama kesin bir tavırla tuttu. Gözlerini hafif alaycı bir içtenlikle süsleyerek baktı Gleb'e:

— Neyin var yoldaş Gleb? Şaşırmasana... Toparlan biraz!

Merdiveni gerisin geriye indi. Tutamadı kendini. Kahkahalarla gülmeye başladı:

— Amma telâşlısın... Savaşta edindiğin bir alışkanlık her halde. Savaşta değiliz şimdi, barıştayız. Anahtar kapının üstünde. Ocağı tutuştur, su ısıt. Çayımız, şekerimiz yok... Ekmeğimiz de... Fabrikaya git, yiyecek için yazdır kendini.

Merdivenin eşiğine kadar indi. Gizli bir gülümseyişle Gleb'i süzdü. Kadında Gleb'in hiç bilmediği, ilk defa farkettiği bir başkalık vardı. Gururu kırılmamıştı Gleb'in. Ama bu başka bir şeydi.

Çok şiddetli bir darbe belki. O bir insana doğru koşmuştu. Oysa şimdi kafası bir beton duvara çarpmışcasına zonkluyordu. Gleb utanıyor ve acı çekiyordu. Kolları yine deminki gibi açıktı, yüzündeki gülümseme gittikçe daha titrek, daha ezik görünüyordu.

— Şeytan götürsün seni! Allahın cezası, ne zamandan beri «yoldaş» oldum ben?

Daşa merdiven başında o deminki alaycı gülümseyişle ona bakıyordu halâ. Acaba gerçekten Daşa mı bu kadın?

— Yemeği herkesle birlikte kasabadaki lokantada yiyorum. Ekmeğimi parti veriyor: Fabrikaya git. Komiteye yazdır kendini. Ekmek kartı al. İki gün yokum ben. Köylere, göreve gönderiyorlar. Yokluğumda yan gelir yatarsın, dinlenirsin.

— Dur be kadın! Hiç bir şey anlamadım ki bu işten. Ben ne zamandan beri «yoldaşım», söylesene! Eğer yanlış eve geldiysem onu da söyle bileyim!

— Partinin kadın kolundayım, anlamadın mı?

— Hadi, sen öyle... Ya Niyurka? O neyin nesi de burda yok?

— Çocuk Evi'nde o. Gidip dinlensene sen... Şimdi vaktim yok, Gleb. Sonra konuşuruz bunları. Hadi, git uzan biraz!

Ve yürüdü gitti Daşa. Aceleci adımlarla uzaklaştı. Bir kere olsun geriye dönüp bakmadı. Başındaki kırmızı mendil, o duvarın köşesini dönüp de gözden kaybolana kadar alaycı bir bayrak gibi salladı durdu. Daşa, sokağın ucunda döndü geriye. Elini dostça salladı.

Gleb merdiven başında durmuş, hiçbir şey anlamadan ne yapacağını bilmeden öylece bakıyordu.

Evine dönmüştü Gleb. Üç yıldır görmediği karısını, Daşa'yı yeniden kaluvermişti işte. O üç yıl savaşın ve ateşin koynunda yaşamıştı. Daşa da yaşamıştı bu üç yıl boyunca. Acaba o hangi yollardan geçmiş, nasıl yaşamıştı? Gleb bunu bilmiyordu. İşte ikisinin de yolları yeniden birleşmişti. Evlenmeden önce birbirine çok benzeyen iki ayrı yaşayışı sürdürüyorlardı. Ve sonra bir gün herşeyi birleştirip hayatı ortak yaşamaya başladılar. Derken günün birinde tekrar koptular. Hayat öyle istemişti. Birbirlerinden habersiz başka olayların içinde yaşadılar. Acaba Daşa kendisini

den çok mu öndeydi şimdi? İleriye mi geçmişti? Onu gerilerde bırakıp birlikte yaşanmış bir aşkın yabancısı mı oluvermişti?

Üç yıl bu. Dile kolay. Bu kadar zaman ne yapar Daşa? Gleb'in olağanüstü olayların içinde kavrulduğu bu sürede erkeksiz bir kadın nasıl yaşar?

Issız bir gecede bırakıp gittiği yuvaya, evine yeniden döndü Gleb. İşte fabrika. Ve işte fabrikayla birlikte onun bütün çocukluğu. Tozun, madenin, köpük ve yağın ortasında yaşanmış çocukluğu. Ama şimdi yuvası boş. Ayrıldıkları gece umutsuz bir çırpınışla ona sarılan Daşa, dönüşünde karısı gibi karşılamadı onu. Kâbuslu rüyalarda görülen düşman bir hayalet gibiydi demin.

Gleb merdivene oturdu. Ve birdenbire yüreğindeki uçsuz bucaksız yorgunluğu farketti. İstasyonla ev arasında yürüdüğü dört kilometrenin yorgunluğu değil bu. Üç yıl boyunca yaşanan, anlayamadığı ama hep kanayan bir yara gibi sırtında taşıdığı yorgunluk onunki.

Ama bu ağır ve alışılmadık sessizlik neyin nesi? Neden bu gökyüzünde uçan kuşların, işçi evlerinde çığrışan tavukların sesini duyuyor hep ve neden fabrikanın sesini duymuyor? Yoksa demin yanıldı mı? Fabrika sustu mu yoksa?

Fabrika binalarına benzemiyor, bu binalar şimdi. Sessiz buzullar sanki. Ya bacalar? Neden duman tütmüyor bacalarda? Neden küf mavisini andırıyor renkleri? Hele bir tanesi neden böyle paratonersiz? Fırtına mı sürükleyip götürdü acaba? Yoksa söküp attılar mı?

Eskiden tezek kokusu buralara kadar yayılmazdı. Oysa şimdi nereye baksa hayvan pisliği görüyor. Fabrika sitesinin her köşesini dağdan inen otlar kaplamış.

Şu kıyıdaki bina çilingir atölyesiydi. Atölyenin cephesini bir boydan bir boya kaplayan camlar eskiden güneşin rengârenk oyunlarını yansıtırlardı bu saatte. Şimdi patlamış camların boş bıraktığı çerçevelerde karanlık var.

Körfezin öbür başında yaşayan şehir bile eskisinden farklı artık. Şehir bile değişmiş. Daha karanlık, daha kirli, toz toprak içinde şimdi. Sanki insanlar yaşamıyor orada. Sanki terkedilmiş.

«Yoldaş Gleb...» Daşa'nın aralık bıraktığı kapıdan boş oda görülüyor. Fabrika susmuş. Unutulmuş üstelik. Bir fabrika işçi-

si o. Savaşta bir alaya kumanda eden ve göhsünde Kızıl Bayrak nişanı taşıyan o, bu manzaraya katlanamaz.

Bir horoz usul usul geldi çitin yanına. İbiğini havalara dikti. Bu ilk defa gördüğü yabancıyı kötü gözlerle tepeden tırnağa süzdü. Yılan gözlü keçiler garip garip seyrediyorlar onu.

— Defolun ordan pis hayvanlar!.. Ateş ederim namussuzum, parçalarım hepinizi!

2. KARANLIKLAR

Tam karşıda, sokağın öbür tarafındaki eski kışla binasından sarhoş bir erkek sesi ve bir kadının çığlıkları duyuluyor. Gleb, kırk yıllık arkadaşı fıçıcı ustası Savçuk'un kalın sesini, karısı Motya'nın ona diklenen isterik çığlıklarını tanıdı hemen. Eşyalarını öylece deminin koyduğu yerde bırakıp onların oturduğu tarafa yöneldi.

Duvarları kurumlanmış ve kirli bir oda. Oraya buraya atılmış taburelер ve pılıpırtı. Soluk renkli bir semaver yere devrilmiş. Odanın hemen her köşesine saçılmış unların çizdiği beyaz göller.

Gleb deminki güneşin etkisiyle olacak içeriye girince önce bir şey göremedi karanlıkta. Gözlerini oğuşturdu. Sonra kadınla adamın birbirine kenetlenmiş vücutlarını farketti. Boğuşuyorlardı.

Savçuk'un gömleği lime lime olmuş, parçalanmıştı. Etinden dışarıya taşan kaburgaları görülüyordu. Motya'nın entarisi karnının hizasına toplanmıştı. İri göğüsleri her hareketinde sallanıp duruyordu.

Gleb Savçuk'u omuzlarından kaptığı gibi kaldırıp kenara çekti. Adamın kemikleri çıtırdadı.

— Azgın köylü! Kaçırmışsın sen! Soluk al önce, kalk bakalım ayağa!

Savçuk titreyen adaleleriyle onun kolları arasında debelenmiyordu. Motya, bacaklarının açık saçıklığını bile unutmuştu. Bir eliyle yere dayanmış, öbür elini bir şey söylemek istermiş gibi sallıyor ve bağırmak istediği halde bağıramıyordu.

— Ayağa fırla, Savçuk! Haydut seni... İnsana dön biraz!

Gleb yeniden göğüsledi onu. Kemiklerini çatırdata çatırdata ayaklarının üzerinde doğrulttu adamı.

— Başlarım şimdi senin inadına! Motya, kalk ayağa sen de! Toparlan, keyiflenmeye bak.. Üstün başın pire içindeydi de silkelendin say! Kılığına kıyafetine boşver!

Ve içten bir kahkaha koyverdi Gleb.

Motya, küçücük ve şaşkın bir genç kız çığlığı attı. Üstünü başını düzeltti hemen. Entarisinin içinde büzüldü, ufaldı. Olduğu yerde ağlamaya başladı sonra.

Savçuk daha toparlanıp da Gleb'i tanıyamamıştı. Bir yabancıya bakar gibi ters ve düşmanca baktı ona. Çevirdi yüzünü. Hıçkırık tutmuşcasına kesik, kopuk ve anlamsız bir sesle söylendi:

— Sen ters saatte geldin, ahbap. Şeytan vursun başına! Haydi, ben kalkıp suratını dökmeden yaylan burdan! Yürü!

Gleb tekrar aynı içtenlikle güldü:

— Savçuk, dostum! Hep böylesindir sen! Seni görmeye geldim arkadaşım. Yahu kalk da doğru dürüst iki lâf et be! Bu çöplükte kaç yıl beraber sürttük seninle... Sana söylüyorum fıçıcıbaşı, hangi kuduz köpeği ısırdın bugün?

Savçuk tekrar baktı Gleb'e. Çıplak ayağını yere vurdu birden. Ellerini açtı. Tanımıştı bu sefer. Gleb'i tanımıştı. Üstündeki lime lime gömleğin içinde bir korkuluk gibi duruşuna aldırmadan yaklaştı.

— Tuh be! Gleb misin sen? Çumalov ha? Nasıl da tanımadım! Arkadaşım, hangi şeytan getirdi seni öbür dünyadan? Bak hele bana, şu pis suratıma bak! Pisliğine aldırmazsan sarıl şu kardeşine!

Böyle söyleyerek sarıldı Gleb'e.

— Motya, kalk be kızım ayağa! Toparlan bakalım, dokunmam artık sana. Düzeldim şimdi... Ne öfke, ne birşey... Canım şimdi şu Gleb hergelesiyle oturup lâf etmek istiyor, biraz da ağlamak! Kalk Motya gel şöyle yanımıza. Dostum ve arkadaşım Gleb'e sarıl hele... Başka sefere kaldığımız yerden devam ederiz seninle.

Savçuk'un bütün saçları sakalına ayak uydurmuşlardı. Dimdik duruyorlardı.

Motya hem ağlıyor, hem de bir eliyle eteğini düzeltiyordu. Gleb, yeni ve dost bir kahkahadan sonra seslendi ona:

— Bas git be adam! Elini sürme bana! Senin gibilerden gına geldi artık! İnsana acı vermekten başka neyi biliyorsunuz ki?

Kadınca saldırganlığı içinde saçları bir toz bulutu halinde havalanıyor ve sonra tekrar çıplak omuzlarına düşüyorlardı.

— Gitmiyorum Motya. Burda, sizin yanınızda misafir kalmak hoşuma gidiyor. Hadi, kızarmış et getir bana çay getir! Şekeri unutma ama... Evin kadını değil misin?

Gleb gülüyor, kendisine kızgınlıkla vuran Motya'yı kollarından yakalamaya çalışıyordu.

— Biliyor musun, Motya? Ne azgın şeydin genç kızlığında! Ben evlenmek istiyordum seninle ama bu Savçuk haydudu kaptı seni.

— Arkadaş, kadın değil ki bu! diye bağırdı Savçuk... Kadın değil iki gözüm önüme aksın. Kurbağa bu! Benim arkadaşımsan vur şunu, ateş et mitralyözünle. Görüyorsun ya. yokum artık ben! Hayatımı kaybettim. Bu fukara da kendininkini bohçasında mı saklıyor nedir? Benim evim, hiçbir şeyim yokken neden üstüme üstüme geliyor, ev ev diye başımın etini yiyor, zıvanadan çıkarıyor beni sorsana!.. Hayat bitti, Gleb... Ben artık yokum, arkadaşım! Fabrika yok... Ben de yokum!

Motya doğruldu. Ama bu Motya deminki Motya değildi. Başkaydı. Ezikti. Yenik ve hastaydı.

— Gör artık, Savçuk! Tanrı'nın bağışı için gör! Pilim bitti, Savçuk. Tükendim ben. Birazcık un bulmak için evimi, eşyamı herkeslere uzatan ben değil miyim? Sokak orospusundan ne farkım var şimdi? Utanıyorum. Ah! Öyle utanıyorum ki! Ufacık çocuklarım nereye gitti? Bir yuva istiyordum, çocuklarımı istiyordum. Kaybettim hepsini. Neden böyle oldum ben? Gözlerim ateş olup aksalardı keşke...

Motya titriyordu. Yaşlı gözlerini yardım istercesine Gleb'e dikmiş, titriyordu. Eliyle entarisine öyle bir hırs içinde asılıyordu ki nerdeyse yırtacaktı.

Evet, bu Motya başkaydı. Bu Motya öfkeli ve tedirgindi. Gözlerinde ve hırstan kıvrım kıvrım olan ağzının kenarında Gleb'

in çözemediği yeni bir gücün ifâdesi vardı. Gleb kendi kafasının içinde çok geriye gitti: Motya'yı geveze bir tavuk gibi etrafını almış gürültücü çocuklarla didişen bir anne olarak tekrar hatırladı. O zamanki Motya'nın gözleri aydınlıktı, parlıyorlardı!

Savçuk bir tabure kaptı köşeden: Masanın yanına âdeta yığıldı. Öfkeyle masaya indirdi yumruğunu:

— Şu Allah'ın cezası yerde halime bak, Gleb. Çöl burası! Mezar! Çalışmamak var ya Gleb, şu oturmak var ya öldürüyor beni! Korkmuyorum, Gleb. Ölümden filân korkmuyorum. Körü körüne gidiyorum üstüne, vız geliyor ölüm! Karanlıktan korkmuyorum, Gleb. Burası da öyle karanlık ki... Tuh, kahretsin! Bak, Gleb: Şu fabrikanın fabrikalığı nerde kaldı? Çöplük oldu, o domuz keçilerin yuvası oldu be! Fabrika öldü be. Fabrika yoksa ben neciyim Gleb?

Motya gözlerini Gleb'e dikti. İçindeki acının kapkara bakışıyla seyrediyordu onu. Gleb kadının kocasını nasıl büyük ve acılı bir aşkla sevdiğini anladı.

— Kalk ta giyin, vahşi adam! dedi Motya... Şu halinden utanmıyor musun? Suratın yamru yumru bir kovadan farksız... Benimki kepaze ama senin suratın benimkinden kötü...

Motya'nın boğuk sesinde artık şefkatle içli dışlı olmuş yalancı bir öfkenin ifâdesi var.

Gleb kahkahalarla güldü.

— Amma tuhaf insanlarsınız ikiniz de! dedi.

— Motya, gel yanıma... Kadınım benim, okşamak istiyorum seni. İçimden geliyor.

Savçuk Motya'yı kollarının arasında havalandırdı. Küçük bir kız çocuğunu sürüklermiş gibi yanına çekti karısını.

Uzakta, tepenin gerisinde hareketsiz cam şişelere benzeyen sönmüş bacaları var fabrikanın. Daha gerideki tepelerde küflü bir sessizliğe terkedilmiş yük vagonetleri ve çelik teller.

— Fabrika bizim hayatımızdı, Gleb. Hatırlasana, fıçı atölyesinde nasıl içerdik ve bahar gelince nasıl şarkı söylerdik kızlara.... Arkadaşım be, ben de burda çıktım yumurtadan. Bu cehennemin dışında hayat tanımadım ki!..

Fabrikanın gürültüsüne hasret çekiyor Savçuk. Savçuk ağlıyor. Eski güzel günlere, fabrikayı mezar yapan bu hareketsiz-

liğe öfkesinden ağlıyor. Makinaların yasını tutuyor şimdi. Yüzünde bazen bir gülümseme beliriyor ve gözlerinin yaşıyla birleşiyor. Sonra o güleç yumuşaklık birden kayboluyor.

Motya'nın da kocasından farkı yok. Motya da ağlıyor. Erkeğine ve kaybettiği çocuklarına ağlayan bir ana değil mi Motya?

— Vur, Savçuk! Döv beni, canımı çıkar? Evin dışında bir işe yaramam ki ben! Döv beni!

— Motya... Motya! Öbürlerinin yaptığını mı yapayım, Motya? Fabrikadan makine parçalarını çalıp satayım mı? Fıçıları köylülere mi vereyim? Yapayım mı? Öteberini satmak için köy köy dolaşan emayi kız sen değil misin, Motya?

Elleri birer yumruk gibi gerildi Savçuk'un. Dişlerini sıktı. Motya, onun yanında ve ayakta duruyor. Bir rüyada konuşuyor:

— Güzel bir yuvamız vardı, Savçuk. Güzel çocuklarımız vardı. İkimizin kanıydı onlar. Yeniden başlıyalım. Savçuk! Yuvamızı yeniden kuralım! Dayanamıyorum artık... Başkalarının sokakta bıraktığı çocukları mı alayım, Savçuk?

Motya orda, Gleb'e çok yakın. Duygulandı Gleb. Elini Savçuk'un omzuna koydu.

— Savçuk en eski arkadaşımsın sen... Biz beraber işe gittik seninle. Motya da arkadaşımızdı. Sen burda kaldın, Savçuk. Her Allah'ın günü bağırıp çağırmak için mi burda kaldın Savçuk? Bunun için mi gelmedin benimle? Bunun için mi ölümün ateşin karşısına gelmedin, Savçuk? İşte döndüm, Savçuk... Bak Bak bana yuvam yok benim de. Ben de fabrikayı ölü buldum... Motya cesur kızdır. Toparlanalım, Savçuk! Yenildik, param parça olduk. Ama yenmesini öğrendik artık! Namussuzum ki öğrendik. Ver şu elini bana, fıçıcı hergelesi!

Savçuk, başını iki yana sallayarak, çılgın bakışlarla bakıyor ona. Hiçbir şey anlamadı henüz. Gözlerinde kanlı bir sarhoşluk.

Motya Gleb'e yaslandı. Bir koluyla Gleb'in boynuna dolandı. Bunu yapmaktan hiç sıkılmıyor.

— Savçuk korkusuz adamdır Gleb. Böyle öfkeleniyor ya bakma... Umutsuzluk değil aslında... Ah, Gleb! Bir yeniden çocuklarım olsa başka birşey istemem...

— Motya, Gleb'e yılışma. Çünkü kocan o değildir.
Gleb Motya'nın elini okşuyor:
— Amma tuhaf insanlarsınız ikiniz de... diyor.

3. MAKİNALAR

İşçi evlerini fabrikaya bağlayan iki ayrı yol vardır: Fabrika binalarını izleyen şose yolu bunlardan birincisidir. Bir de çalılıkların arasından aşağıya uzanan keçi yollarından gitmek var. O zaman taş yığınlarının ve eski şantiyelerin çevresinde kurulmuş çiçek parklarının arasından geçilir.

Buradan herşeyi, fabrikanın bütün yapılarını görebilir insan: Kuleler, arklar, yol kemerleri ve kimi bir kuş hafifliği ile havada asılı duran, kimi de ağırbaşlı birer dikdörtgeni andıran bütün fabrika yapıları buradan seyredilir. Bazı binalar birbirlerine yapışık gibidir. Bazıları da sanki tepelerden kopup gelen taş yığınlarına benzerler. Tepelerin yamaçlarında da havaî hattın sütunları arasında artık çalışmayan yük vagonetlerinin arasında ezik kaybolmuş ve kimsesiz kulübecikler vardır. Tepelerin ötesinde gür ve yeşil bir orman başlayınca fabrika biter. Fabrikanın bittiği başka tarafta deniz başlar. Kıyıya yan yana serpiştirilmiş gibi duran kara parçaları, o burun dediğimiz çıkıntılar bir zaman sonra ufuk çizgisinde kaybolurlar. Körfezin öbür yamacına kurulmuş olan şehirle fabrikanın önünde birer dalgakıran yapılmıştır. Her birinin ucunda fenerler bulunur. Deniz küçücük köpüklü dalgalarla hep fabrikanın önündeki rıhtıma çarpar.

Üç yıl önce de böyleydi bu. Ama o zaman fabrika yaşıyor, çevresindeki dağları da yaşatıyordu. Binalardaki makinaların tıkırtısı dağa yükselir, dağın üstündeki tepelerde gidip gelen vagonetlerin çıkardığı ses binaların içine girer ve Dizel'lerin gürültüsüne karışırdı. Fırınlardan ve bacalardan bir yanardağ ateşi yükselirdi.

Keçi yolundaydı Gleb. Aşağıdaki fabrikaya bakıyordu. Yakınında bir yerlerde akıp giden bir derenin hışırtısını dinliyor ve fabrikanın üstünü örten toz kümelerini, öldürücü sessizliği gittikçe büyüyen bir şaşkınlıkla seyrediyordu.

Çocukluğundan beri bildiği, tanıdığı, makinalarının gürültüsünde, fırınların ateşinde büyüdüğü fabrika bu mu acaba? Fabrikanın tir tir titrettiği yollar, bu şimdi üzerinde yürüdüğü yollar mı? Öylesine büyük şüpheler içinde ki Gleb, kendi kendine soruyor şimdi: Hani o bir zamanlar masmavi tulumuyla bu fabrikanın çilingir atölyesinde çalışan Gleb Çumalov kendisi mi? Eğer bu doğruysa, şimdi, şu üstünde yürüdüğü yolda durup da aşağıdaki fabrikayı seyreden yeni siluet, kendi kendine anlaşılmaz sorular yönelten bu yeni ve şaşkın yüreğin sahibi kim? Neyin nesi bu adam? Köpük ve demirden yüzüne yağan bulut mat ve yeni bir boya gibi dururdu yüzünde. Şimdi tıraşlıydı. Sakalsız bıyıksız, bembeyaz teniyle, rüzgârın çatlaklar açtığı yüzündeki garip ifâdeyle bile başkaydı artık. Bu şimdi köpük ve yağ kokmayan, bu çalışmaktan sırtı kamburlaşmamış adam Gleb Çumalov mu? Bu kızılyıldızlı yeşil asker kasketini alnına indirmiş adam, bu göğsünde Kızılyıldız Nişanı sallanan üniformalı adam Cumalov mu?

Akıllara durgunluk verecek kadar büyük ve değişik bir olayı yaşamışlar demek. Şu karşıdaki koskocaman dağın birdenbire çökmesi kadar müthiş bir şeyi yaşamışlar.

Gleb binaların arasında yürüyor boyuna. Dağa, otlara ve küfe terkedilmiş fabrikaya, binalara bakıyor, duruyor, tekrar yürüyor, ama her seferinde sıkılmış dişlerinin arasından zehirli bir ıslık gibi çıkarıyor içindeki acıyı:

— Ah, domuzlar! Eşşoğluları! Yüz kere duvara çaksak sizi yeri var! Şu güzelim fabrikayı mezbeleye çevirdiniz ya... Bin defa eşşoğlusunuz siz!

İyi anladığı tek bir şey var şimdi: Burası bir mezardan farksız. Bir yalnızlık ve umutsuzluk yuvası sadece. Ve kendisi bu mezarlığın ortasında, ordusundan koparılmış, acılı ve çaresiz bir askerdir. Bu mezar yeri onu da korkutuyor. O da bu korkuyu, bu yalnızlık duygusunu nasıl silkip atacağını bilemiyor.

Üzerindeki kömür karası şimdi otlarla örtülmüş bir kulenin yanına geldi. Eskiden bu kulenin üstünde antrasit piramitleri yükselirdi. Kule bir kayalığın yanından uçuruma açılıyor. Kuleden bakınca bir kenarda yarım daireler çizen demir raylar görülüyor. Korkuluk duvarının üzerinde masmavi bir baca. Seksen metrelik bir

yükselişi var ki, bu görünüşüyle şaha kalkmış bir ata benziyor. Bu bacanın arkasında bir dağ iriliğindeki elektro-mekanik atölyeleri.

Bütün bu yapılardan sönmüş bir yanardağ kokusu ve sessizliği yükseliyor. Kuzey-batı rüzgârları pencerelerdeki camları silip süpürmüş. Dağ yamaçlarından büyük bir hışımla inen seller beton yapıların demirlerini aşındırmış. Demirlerin üzerine çok eskiden gelip yerleşmiş toz yığınları birer boya gibi yapışıp kalmışlar orada. Fabrikanın bekçisi Klepka geçti yanından. Çulhadan bir elbise geçirmiş üstüne. Dizlerine kadar inen bir çuval sanki. Klepka çorapsız ve çıplak ayaklarında eski ve çimento rengi bir yarım çarık var. O kadar yaşlı ki, ondaki ihtiyarlığın derecesini kestirebilmek imkânsız. Kısa bir süre durup Gleb'e baktı. Geçmişteki günlerin bir artığı Klepka. Vahşî bir kalıntı.

— Nereye gidiyorsun? Nereye gittiğini söylesene, dokuz canlı ihtiyar!

Klepka'nın buruşuk yüzü şaşkın ve tedirgin bir ifâdeyle geriliyor.

— Yabancıların burada dolaşması kesin şekilde yasaktır!

— Salak sen de! Anahtarlar kimde?

— Kapılarda kilit yok ki anahtar iş görsün... Rüzgâr gibi bir taraftan gir, öbür taraftan çık. Keçiler var içerde, fareler var. Her şeyi kemiriyorlar... İnsan yok artık burada...

— İhtiyar bir faresin sen de... Hepiniz çıktınız deliklerinizden! Şeytan götürsün topunuzu!

Klepka vahşi gözlerle baktı ona. Başındaki saç yığını neden bu kadar çimento çuvallarına benziyor?

— Şeytan boynuzu musun nesin? dedi Gleb'e... İçerde dışarda insan yok ki uğraşasın... Beni mi buldun yani?

Çarıklarını sürüyerek uzaklaştı Klepka.

Kalın beton direklerin üzerine kurulmuş yüksek bir yol kemeri, kuleyi fabrikanın ana yapılarına bağlıyor. Bu beton duvarları oymuşlardı eskiden. Makineli tüfekleri yerleştirmek için oymuşlardı. Beyazlar fabrikayı savunma karargâhı olarak kullanmışlardı. Sonra buraları ahır yaptılar. İç savaşın yaşandığı günlerde bu oyuklar mezardan farksızdı. Üst üste insan ölüleri yığılmıştı içlerinde.

— Fabrikanın karnında ne var şimdi, bir bakalım hele?

Kapı yok. Bütün kapıları sökmüşler. Her köşede kül rengi örümcek ağları filizlenmiş, bu büyük işkembenin derinliklerinden küf ve toz kokuları geliyor insanın burnuna.

Zavallı bir terkedilmişlik, kimsesizlik kokan bu yerlerde sadece güneşin dışardan sızan ölgün ışıkları var. Merdivenler, koridorlar, levyeler ve borular içeriye dolan pislikle kucak kucağa yaşıyorlar. İnsana sarhoşluk veren bir asid kokusu bu çimento yığınında. Kapakları söküldüğü için ağzı açık kalan dev kazanlardan yayılıyor bu. Rüzgâr uluyarak giriyor kazanların içine, içerdeki toz yığınlarını kırbaçlıyor, ıslık çalarak dönüyor içerde.

Gıcırtılı bir merdiveni indi Gleb. Gürültülü adımlarla tozlu pencerelerin yanına yürüdü. Döner fırınların kocaman gövdeleri arasında ufacık ezik ve serseri bir gölgeye benzediğini düşündü. Ateş eskiden bu fırınları garip ve öfkeli bir kırmızıya boyardı. Sayısız insan bu alev yığınının ortasında aciz karıncalar gibi koşuşurdu. Şimdi suskun duran bu dev borular o zaman büyük bir gürültüyle yaşarlardı.

— Ah, eşşoğluları! Hıyar herifler! Nasıl da kuşa çevirdiniz bu müthiş kuvveti? Nasıl da becerdiniz bu ahmaklığı!

Karanlık ve uzun tünelleri geçti Gleb, makinaların bulunduğu kesime çıktı. Güneşin ışığı burada daha aydınlık hatlar çiziyordu. Fayans kaplı duvarlar. Yanyana duran Dizel motorları altın ve gümüş renklerle şekillenen siyah mermerli putlara benziyorlar. Hepsi de bütün ağır sessizlikleri içinde pırıl pırıl. Hepsi ayakta, çalışmaya hazır, bekliyorlar. Öyle güvenli bir duruşları var ki, dokunsanız hemen çalışacaklarmış, hemen o anda madenleri işleyeceklermiş duygusu yerleşiyor insanda. Çarklar ve kayışlar ileri atılmaya, çalışmaya hazır. Gleb, o yıllar boyu içinde yaşadığı yağlı ve kükürtlü dünyayı yeniden bulduğunu anlıyor. Dizel'ler her şeye hazır. Yakıt bekliyorlar sadece. Gleb makinaları teker teker okşadı eliyle ve anladı ki bu yerde, toprağa sımsıkı yapışık canavarlar yaşamak istiyorlar.

Bu kesimde herşey eskisi kadar temiz ve bakımlı. Bütün makinalar sanki ona göz kırpıyor ve böylece burada kendilerine şefkatle bakan, yaralarını saran bir adamın varlığını hatırlamak istiyorlar. Herşey öylesine temiz ve düzenli ki... Pencerelerin camlarında bile tek bir pislik görünmüyor. Belli ki burada bir in-

san yaşıyor, belli ki bu insanla birlikte makinalar da yaşıyor ve kendi dünyalarını yeniden kuracak bir düzenin gelmesini bekliyorlar.

O adam Dizel motorlarının arasından çıktı. Mavi bir tulum giyinmişti ve kasketliydi. Ellerini siliyordu üstüpüyle ve gözleri, bembeyaz dişleri pırıl pırıldılar. Kasketini yassı burnunun üstüne doğru eğmişti. Kızıla çalan bıyıkları vardı. Bakışları sağlam, sert ve keskindi.

— Oooo... Bu gelen sensin ha, yoldaşım? Selâm sana general, selâm sana büyük kumandan! Şuramda, yüreğimin bir köşesinde bir ses «Yahu bu herif sağdır, bir yerlere girmiştir, günün birinde çıkar gelir» diyordu bana... Geleceğini biliyordum, eskiden olduğu gibi yine beraber iyi işler yapacağımızı biliyordum... Hoş geldin, arkadaşım! Keyif verdin bana! Sür hele yüzünü makinalarımıza gönlün hoş olsun!

Bu adam Brinza'dır. Bütün çocukluğunun arkadaşıdır. Bu adam makinist Brinza.

Babası da makinistti. Brinza burada doğdu. Makinaların içinde büyüdü. Çocukluğu beraber yaşadılar ikisi de... İkisi de ufacık birer çocukken girdiler fabrikaya.

— Hele bir bakayım sana... Değişik neyin var, bir göreyim hele? Kasketi var, kızılyıldızı var yeni olan. Burun eski burun. Ellerin ayakların yerinde. Enayi değildir onlar ha! Akıllı adamın eli ayağı onlar...

Keyifli bir çığlık koptu Gleb'in yüreğinden. Kollarını açtı Brinza'ya...

— Brinza!.. Sen ha!.. Buradasın demek! Öbür hayvanlar gibi basıp gitmedin öyle mi? Yoksa makinaları parça parça edip hurda çalmaya mı geldin öbürleri gibi? Seni burda gören bu şeytan kılıklı makinaları hemen çalıştıracaksın da koca fabrikayı canlandıracaksın sanıyor...

Brinza onu elinden yakaladı. Dizel makinalarının arasında bir boşluğa sürükledi.

— Bak, arkadaşım, bak hele şu şeytanlara! Güzel kızlardan bile temiz hepsi de... Hani şöyle «Başla, Brinza» deseler, bir söyleseler... Bak o zaman nasıl çalışıyor bunlar... Makina dediğin, senin ordu var ya... öyledir işte! Disiplin ister, bakım ister, üs-

tünde canlı insan eli olsun ister. Ben neden beraberim bunlarla? Ben de makinayım da ondan... Kavganızı dövüşünüzü, politikanızı, herşeyinizi şeytan götürsün! Akıtacak kan bırakmayın isterseniz. Beni rahat bırakın ama! Umurumda mı sizin hikâyeleriniz? Ben bir kendimi bilirim, bir de şu makinaları...

— Brinza! Kudretli eller senin ellerin, güzel eller! Fabrikayı keçiler doldurmuş. Şeytan götürsün hepsini! Dangalaklara, bir işe yaramayan parazitlere boşver hele! Kendini kapatmışsın buraya, bizi gördüğün yok. Neden dövüşüyoruz, bilmiyorsun bile? Top atsalar uyanmazsın.

Birden durdu Brinza. Gözlerini kocaman kocaman açarak baktı ona.

— Dur hele arkadaşım! Propagandaya mı geldin yoksa? Mitingte miyiz yahu? Bunlar bana işlemez, haberin olsun... Şimdi siyasî toplantıda değilsin birader, makinaların huzurundasın... Madem ki makinaların huzurundasın tıraşı bırak bakalım... Eskiden fabrika ve iş vardı memlekette. Şimdi bir sürü serseri türedi. Bazen buraya da geliyorlar herifler, başlıyorlar tıraşa... Hemen kapı dışarı ediyorum. Gitsinler Komite'de kafa şişirsinler yahu! Dırdır etmekten halsiz düştüler zaten... Ama burda geçmez bunlar. Burda sadece makinaların, ellerin, kolların hükmü var, arkadaşım!

Gleb eliyle makinaları okşuyor. Brinza'ya bakıyor şimdi:

— Burayı öyle güzel yapmışsın ki arkadaşım, insanın canı gitmek istemiyor... Ama fabrikanın şu pis hali var ya, baktıkça kusacağım geliyor... İnsanlarını da sevmiyorum buranın. Yahu, arkadaş, söyler misin bana? Senin işin ne burda? Eloğlu basıp gitmişken, fabrika bir mezbelelik olmuşken ne diye uğraşır göz nuru dökersin bu makinalara?

Brinza titredi birden. Tepeden tırnağa titredi. Yüzü irili ufaklı tiklerle doldu. Sanki yüreği ortadan ikiye ayrılmış sanki damarlarında dolaşan kan bir delik bulup dışarıya fışkırmıştı. Yumruğunu hınçla vurdu Dizel'lerden birine. Boğuluyor gibiydi.

— Fabrika yeniden yaşamalı, Gleb! Tekrar çalışmalı! Fabrika ölmez, Gleb! Yaşamak istiyor çünkü... Biz yaşatmazsak onu, o öldürecek bizi... Makina dediğin nasıl yaşar, bilir misin? Bilmezsin! Ben biliyorum ama...

Brinza o görmeyeli çok değişmiş. Eskiden böyle sinirli ve bu kadar yorgun değildi. Makinalar susunca onun da hayatı durmuştu anlaşılan. Dizeller soluksuz kalınca, insanlar iç savaşa, ihtilâle koşarken, insanlar açlığa ve bütün büyük acılara göz kırpmadan yürürken o, Brinza, makinaların yanında, onların sessizliğinde kalmayı, orada beklemeyi seçmişti. Makinalar nasıl yaşıyorsa Brinza da öyle yaşamaya başlamıştı.

— Fabrika yaşamalı. Eğer makinalar varsa... Çalıştırmalı onları! Durdukları yerde bile çalışır onlar. Bir bilsen bunu sen! Onlara hayat verecek ilk kıvılcımı yaratmak için herşeyi, bütün imkânsızlıkları bile denemek şart! Düşün hele... Hiç unutma!

— Doğru söylüyorsun, arkadaşım! Fabrika dediğin çalışmalı... İşte elimi uzatıyorum sana... Fabrika çalışacak! Ucunda ölüm de olsa çalışacak! Senin bu Dizel'lerin daha biraz beklesinler! Bütün gücümüzle uğraşacağız onlar için ve de kendimiz için!..

4. YOLDAŞLAR

Gleb fabrikanın müdürlük binasına girdi. Zemin katta, kötü aydınlatılmış dar bir koridorda bir işçi kalabalığı var. Burası mahzen gibi bir yer. Ortalık nemli nemli çimento kokuyor. Bu kokuya tütün kokusu da ekleniyor gittikçe. Dumandan nerdeyse göz gözü görmeyecek. Oradaki bütün insanlar da bulundukları yer kadar kirli. Akşam karanlığındaki gölgeler nasıl silik ve olağansa buradaki bütün insanların çehreleri de öylesine renksiz ve silik. Bir uğultu kaplamış ortalığı. Gülüşmeler, küfürler, mırıltılar birbirine karışıyor. Herşeyden söz ediliyor burada: Gıdasızlıktan yemekhaneden, petrolden, kır evlerinden, keçilerden, eşşoğluları yüzünden bakımsız ve çaresiz kalan işçilerden konuşuluyor.

Komite odasının kapısı önünde de birikmiş kalabalık bir işçi grubu var. Orada da aynı tütün kokusu, aynı duman, aynı rutubet.

Önce kimse tanımadı Gleb'i. Kasketindeki kızılyıldıza, göğsündeki nişana düşmanca bir bakış önce. Sonra unutkanlık. Son-

ra sırt çevirme. Onu görenlerin yaptığı buydu. Kendi önemlerine inanan bir yığın çalımlı komiser görmenin, eli çantalı ve fiyakalı tavırlı insanları kanıksamanın getirdiği bir düşmanlık olmalı.

İri yarı bir adam. Başına beyaz bir takke geçirmiş. Ceketinin üstünde de bir kadın korsesi. Kapının önünde dansediyor. Kalabalık arasında onu ordan oraya itip duruyorlar. Sağa sola dirsek vurarak kendine yer açıyor. Soytarıca tavırlar alarak titrek bir kadın sesine benzetmeye çalıştığı sesiyle konuşuyor:

— Sayın partililer ve sayın donsuzlar! İzin verirseniz yüksek huzurunuzda kendimi tanıtayım. Bağışlayın beni... Ama oramı burama mıncıklamayın, rica ederim. Yurttaşlar ben namuslu bir işçi kızıyım... Mıncıklamayın ama! Gıdıklanıyorum, canım...

Ve arkadan bir alaycı şarkı tutturuyor. Oradaki kalabalığın hayranlık dolu kahkahaları, atılan sözler onun sesini bastırıyor ve şarkısı bu gürültü içinde kaybolup gidiyor.

Kısa ve cılız bir adam kapıda. Mat yüzlü. Gözleri alev alev yanıyor sanki. Ve titrek. Gleb tanıdı onu: Gromada. Gleb, bu adamın nasıl olup da üç yılda bu derece düşkün hâle geldiğini bir türlü anlayamadı.

— Yeter arkadaşlar! Yaptığınızdan yüzünüz kızarmıyor mu sizin? Kendi kendinizi böyle alaya almanız doğru mu yani?.. Biz henüz kendimizi şuurlu olarak ölçmek...

Demin danseden adam, Mitka sözünün kesti onun.

— Komitedeki arkadaşlarım! Özür dileyin, özür dileyin ve bu özrü bir iğneyle önünüze bağlayın bakalım? Utancımdan ölüyorum ben. Tükendim, heyecandan allak bullak oldum şimdi... Şu üstündeki soytarılıkları bir kenara koyup nümayişe koşuyorum...

Ve deminki soytarılıklarına devam ederek kapıya yürüdü. Odanın içindekiler onun peşine takılıp çıktılar.

Gleb odaya girdi. İşçilerin arkasında bir yere, duvarın kenarına ilişti. Yaşlı çilingir Loçak masada Gromada'nın yanına oturmuştu. Hiç değişmemişti. Yine kapkara ve yine kamburdu. Yağlı bir kaskeţ vardı başında. Gözleri kan çanağına dönmüştü. Taştan oyulmuş bir put kadar hareketsizdi. Yanındaki Gromada ise aksine çok hareketli görünüyordu. Kollarını sağa sola sallayarak gürültülü bir sesle konuşuyordu.

İri yapılı tostoparlak bir kadın bar bar bağırıyordu odada:

— Sizin gibileri, işe yaramaz takımını tepemize çıkardılar! biz zavallılar acımızdan, sıkıntıdan ölsek de umurunuzda olmuyor! Şu halinize bakın! Evimin efendisi olacak herif bahçede keçisinin orasını burasını kaşırken ben burda size nefes tüketiyorum, haydut sürüsü!..

İşçiler kahkahalarla gülüyorlar, arada kadının sırtına keyifli şaplaklar vuruyorlardı.

— Bu azdır Avdotya teyze! Daha daha söyle! Biraz daha bağırırsan kıçın şişecek, haberin ola!

— Susun be sersemler! Siz, şu Komite'ciler, siz necisiniz be? Siz misiniz en cesurları, en beceriklileri siz misiniz? İşçiye önderlik edecek hal mi var sizde?

Ayağının birini hışımla ileriye uzattı. O zaman ayağındaki bot fırlayıp masanın üzerine düştü. Açılan eteğinden pörsümüş, mor damarları dışarıya fırlamış bacağı göründü bir an. Bu, oradaki kalabalığın tekrar kahkahalarla gülmesine yol açtı. Gülüşmeleri alkışlar izledi.

— Yaşa Avdotya teyze! Bu numaran çok güzeldi! Perdeyi daha kaldırsan oyun daha iyi olacak... Kaldırsana...

Loçak istifini bozmadı. Pabucu aldı. Sakin bir tavırla, önüne, masanın üzerine koydu.

— Kadın, kadın! Madem beğenmiyorsun bizi, medet umma öyleyse... Git papaza musallat ol! O senin dırdırını çeker...

Gromada dayanamadı. İleriye fırladı. Kan beynine hücum etmişti.

— Yoldaş, Loçak... Bu kadarına göz yumamam ben! Bu kadın en şuursuz şekilde hareket ediyor. Yaptığı çok ayıp, utanmalı... Komite serseri tayfası değil. Tahriklerden vazgeçmeli... Ya da öğretmeliyiz ki...

— Sabırlı ol, Gromada. Böylesi daha iyi... Hele şu papaz işini bir yoluna koyalım önce... Söyle bakalım, kadın azmanı, ne yaptın da bu pabuçlara hak kazandın?

— Sapıyla göz çıkarmaya kalkma kambur ihtiyar! Çalıştım çalışmadım, sana ne bundan? Benim de hakkım elbet.

— Gevezeliği bırak. Dırdır edeceğine kafanı çalıştır. Soruyorum sana: Hangi işe yaradın da komposto ve süt istiyorsun, kalkmış bir de «şekeri de olsun» diyorsun... Hadi, ver pabucun

öbür tekini de! Hata etmişiz, hakkın olmadığı halde vermişiz sana bunları... Domuzlarınla bizi uğraştırma, kendin uğraş... Önce doğru konuş, doğru konuşursan cevap veririz. Buna niyetin yoksa papaza git.

Avdotya teyze koca gövdesinin olanca ağırlığı ile işçilerin üzerine sarkarak kendine yol açtı.

— Yavaş be kadın! Koruyun kendinizi, arkadaşlar... Dikkat edin!

Loçak deminki kayıtsızlığı içinde masanın üstünde duran botu aldı, kadına doğru uzattı.

— Al, kadın ...Al pacubunu... Götür evine de kocan tamir etsin... Daha giyersin. Fabrika çalışınca seni işe koşarız... Dağı oymak için işe yararsın. Dinamit yerine geçersin...

Avdotya pabucu alıp yere oturdu. Söylene söylene ayağına giymeye başladı:

— Dinleyin hele, odun kafalılar! Sovyet'lerin gücü yete yete bir papaza mı yetiyor?... Köylünün buğdayını aldınız. Niçin? Burjuvaya karşı savaş. Burjuvadan fabrikaları aldınız... Şu bizim fabrikayı da aldınız. Neden iş yok öyleyse? Ne dediniz? İşçiler, teşkilât kursunlar da zaman kaybedilmesin. Şimdi ne diyorsunuz? Fabrika çalışınca herşey başka türlü olacakmış! Mış mış ta mış... Gidin evlerinizde oturun be!

Masanın yanına kadar ilerlemişti Gleb. Kasketini çıkarırken gülüyordu.

— Selâm hepinize, yoldaşlar! Ben hazır işe geldiğimi sanıyordum... Halbuki mezbeleye çevirmişsiniz fabrikayı. O güzelim yeri nasıl becerdiniz de bu hâle koydunuz?... Hepinizi kurşuna dizmek gerek, yoldaşlar!

Gromada öyle bir sevinçle ayağa kalktı ki altındaki iskemle neredeyse havalanacaktı.

— Gleb! Sevgili arkadaşımız, Gleb! Loçak, görmüyor musun yahu? Gleb Çumalov... Yaşıyorsun. Ne iyi! Loçak bak şu koca Gleb'e...

Oturduğu yerde hareketsizdi Loçak. Demin Avdotya'ya ve öbür işçilere nasıl kayıtsız bakıyorsa şimdi de öyle kayıtsızdı Gleb'i seyrederken.

— Herşey açığa çıkıyor galiba. Bu iyi. Bir çilingirdin sen.

Savaşa gittin. Burda herkes papazdan medet umdu. Fabrika ne hale geldi, görmüşsün. Çilingir atölyesi koktu, çürüdü, Gleb. Lânetli bir yer oldu.

Masanın arkasından kendi yapısına göre akıl almayacak derecede uzun ve kocaman elini çıkardı, Gleb'e doğru uzattı. Tokalaştılar.

Öbür atölyelerin işçileri de geldiler oraya. Onu bir hayalete bakar gibi süzüyorlardı. Her gelen tokalaşıyordu onunla.

Gürültü kesildi. Kargaşalık sanki soytarı Mitka'nın ve Avdotya teyzenin peşine takılıp gitmişti.

— İşte, Çumalov yoldaş! Önce gör sonra söyle söyleyeceğini. Fabrikayı kendi kontrolumuza aldık, doğrudur. Ama ne duruma geldiğini de biliyorsun. Patronları kovduk. Heriflerle birlikte herşey gitti. Bizimkiler dersen kimi kazan kapağını yürütüyor, kimi de bakırları... Fabrikaya sahip çıktı, başımıza gelmeyen kalmadı.

Herkes kendi durumundan yakınıyor ve herkes en çok kendisini buna hak kazanmış sayıyordu.

Gleb, odaya dolışan işçilere bakarken kasketiyle keyifli keyifli oynuyordu.

— Fıçıcı burda... Demirci de, elektrikçiler de, çilingirler de burda... Bütün yoldaşlar burda...

Gromada kalabalığın arasında kendine yol açarak ilerledi. Elinde taşıdığı iskemleyi masanın yanına koydu.

— Yer açın, arkadaşlar! Çumalov yoldaşa, ordunun askerine yer açın! Böyle bir adam fabrikamızın işçisi olduğu için göğsümüz kabarmalı... Eğer Çumalov yoldaş ordu saflarına katılmak cesaretini göstermeseydi burada pek çok kimse partiye üye olmamak için direnecekti. İşte Çumalov yoldaşın bizim gözümüzde değerli oluşu bu sebepledir.

Toplanan işçilerden her biri ayrı bir şey söylüyordu:

— Yaşıyorsun ha?... Biraz gez, toz bakalım önce! Tütün buluruz sana, sen keyfine bak... Fabrika boku yedi, arkadaşım... Çoktan gömdük fabrikayı.

Gromada onların kafasında şekillenen yenik ve yılgın havaya karşı direniyordu:

— Hayır, arkadaşlar... Hepimiz işçi sınıfı olarak üretimi ço-

ğaltma savaşındayız. Demagoji yaparsak ayıptır! Utanmamız gerek o zaman. Cephede savaş kazandık, bütün büyük işleri kolayladık... Eğer çalışmayı beceremezsek çok ayıp.

Gleb susuyor ve çevresindekileri dikkatle seyrediyordu. Dev yapılı bir insana yaraşan ismi ve ettiği iri sözlerle tam bir çelişme içindeki Gromada'ya, masanın altında kaybolmuş gibi oturan Loçak'a bakıyordu. Daha uzatılan iskemleye oturur oturmaz, yorgunluğun ve yapısındaki sessizliğin ötesindeki bir şeyi, o ana kadarki Gleb'i aşan bir yeni hayatı yaşamak zorunda kalacağını anladı. Herşey basitti. Açıktı. Ama buna rağmen Gleb çözemediği bir acının içini kapladığını seziyor, bunu duyuyordu.

İşte yanından geçen Daşa... karısı Daşa... Yanından onu görmeden, belki de tanımadan geçen Daşa... Bomboş bulduğu evi. Tozlu örümceklerin arasında kimsesiz duran fabrika. Ordu, onun ordusu...

— Yoldaşlar, acınacak durumdasınız... Nasıl bu duruma düştünüz, aklım almıyor doğrusu. Biz cephede çarpışıyorduk, ateşin içindeydik, kan döküyor ve ölüme koşuyorduk... Ama siz arkadaşlar, bunu bize yapmaya hakkınız yoktu. Fabrikayı böyle öldürmeye hakkınız yoktu. Aklınızı ne yaptınız, yoldaşlar? Neden böyle oldunuz?

Birşey söylemek istedi Gromada. Ama beceremedi. Söylemek istediği iri sözleri toparlayamadı. Öbür işçiler de cevap vermediler ona. Göğüs geçirdiler sadece. Yalnız biri, en gerilerde duran biri kahkahalarla güldü ona:

— Fabrikada kalalım da açıkgözlük edelim deseydik şimdi hepimiz gebermiştik açlıktan. Fabrikada şeytan mı var dersin sen buna?

Yüzü sertleşti Gleb'in. Yumruğunu vurdu masaya.

— Açlıktan ölmeliydiniz ya... Fabrikayı yaşatmalıydınız ama... Fabrika yaşamalıydı!

— Aynı tıraşı başkalarından da dinledik... Boşa zahmet etme, yoldaş! Kötü günlerimizde herkes unutmadı mı bizi? Yalan mı? Unutulmadık mı?

Güçlükle duyulan sesiyle Loçak girdi konuşmağa.

— Fabrikaya dönüşün iyi, Gleb. Çalışacaksın. Bu da iyi. Papazdan medet umacaksın ama...

Gromada içlerinde umut okunan kanlı gözlerini Gleb'e dikmişti. Kasketini çıkardı Gleb, masaya, Gromada'nın önüne koydu.

— Ben yuvama, evime döndüm derken karım önümden geçti. Beni tanımadı bile. Evin içi tamtakır. Ekmek yok, birşey yok. Loçak yoldaş, bana bir patates getirtsen... Karnım acıktı da...

Onun bitirmesini bile beklemeden gülmeye başladı bizim işçilerimiz.

— Sen boyuna konuşuyorsun... Oysa karnın zil çalıyor açlıktan. Önce karnını doyurmakla başlasan işe. Bak, sazın sözün bitince sen de geldin bizim türküyü çalıyorsun.

— Yoldaş Çumalov bizdendir, arkadaşlar... Hepimiz için savaşmıştır...

— Biz ne diyoruz yani? Önce karnımızı doyuralım diyoruz... Kalkın da evlerimize gidelim...

Gleb ayağa kalktı. Sert bir hareketle kasketini aldı. Başına geçirdi...

— Durun, arkadaşlar!...

Bütün gücüyle bağırarak söylemişti bunu. Askerde nasıl bağırdıysa öyle bağırmıştı şimdi de. Bütün işçiler susup beklediler.

— Arkadaşlar, hepimizin karnı aç. Doğrudur. Orada, cephede çarpıştım ben. Burda da mücadele ederim, direnirim. Fabrika için mücadele edeceğiz hepimiz. Ölsem de, aklımı da kaçırsam fabrika çalışacak. Elbirliği ile çalıştıracağız. Diri diri yanmayı da göze alacağım. Fabrikanın bacalarından duman tütecek sonunda. Başım üstüne yemin ederim size.

İşçiler, üst üste yığılmış hallerinden biraz olsun sıyrıldılar.

— Papaza güveneceğiz, Gleb. Benim ne düşündüğüm ortada. Doğruya doğru. Konuş, yoldaş. Kamburum sana yemin eder.

Yüzü hararetten al al olmuştu Gromada'nın. Gülüyordu. Pencerenin önünden iki büklüm olmuş uzun boylu ve yaşlı bir adam geçti. Mühendis Kleist bu geçen. Bu adam eskiden olduğu gibi tekrar Gleb'in yoluna çıkıyor.

BÖLÜM İKİ

KIRMIZI MENDİL

1. GLEB'İN EVİ BOMBOŞ

Gleb evde oturup pineklemeyi sevmiyordu. Bakımsız ve terkedilmiş bir yerdi ev. Pencereleri o kadar tozlu, o kadar kirliydi ki sinekler bile tenezzül edip yanaşmıyorlardı cama. Kir pas içindeki döşemeler, dört bir yana atılmış tozlu eşyalar onda anlatılmaz bir kasvet, bir boğulma duygusu yaratıyorlardı. Duvarlar sanki üstüne üstüne geliyor, Gleb boğulacak gibi oluyordu. iki adım sağa yürüse duvarlara burun buruna geliyor, dönüp iki adım sola gitse duvara tosluyordu. Hele akşam olup da hava kararınca Gleb'te bu boğulma duygusu daha yoğunlaşıyordu. Duvarlar devrilecekmiş gibi duruyor, odanın içindeki hava kasvetli bir bulut olup yayılıyordu. En kötüsü içerdeki dayanılmaz küf kokusu ve odada cirit oynayan farelerdi. Daşa yoktu. Daşa bir türlü gelmek bilmiyordu.

Gleb fabrikada dolaşıyordu bütün gün. Kocaman vahşi otların bürüdüğü yapıların arasında vakit öldürüyordu. Yürüyor, ordan oraya gidiyor, çok şeyler hayal ediyor, düşünüyordu.

Gece bastırınca eve dönüyor ve her dönüşünde Daşa'yı bulamıyordu. Üç yıl önceki fabrika dönüşlerinde olduğu gibi onu kapı önünde bekleyen bir Daşa yoktu şimdi. O zamanlar o küçücük odanın okşayıcı bir sıcaklığı vardı. Pencere camı tül bir perdeyle süslüydü. Camın gerisinde duran saksılarda küçücük çiçekler birer alev boyalıydı. Elektrik lambasından yayılan ışık yerde parlak yansımalarla büyürdü. Yatak bembeyaz temizli-

ğini, masa örtüsü güleç yüzünü severek gösterirlerdi ona. Semaver keyifli cızırtılarla fokurdar, çamaşırlar güleç bir beyazlık içinde yaşarlardı. O zamanlar başka bir Daşa yaşardı burada. Gleb, bu çamaşırların güleç yüzünde semaverin fokurtusunda, cam kenarındaki çiçeklerin ürpertisinde bu küçücük odanın her köşesinde, her şeyde Daşa'sının becerikli ellerini görürdü. O zamanlar canlı bir bebekle haşır neşirdi Daşa; minicik kızları Niyurka'yla oynaşırdı.

Artık geride kalmış günler bunlar... Çok eskiden hayal edilmiş birer düş sayıyor hepsini.

Bütün bunların yaşanmış olduğunu bilmek acıyla dolduruyor onun içini. Ve şimdi aynı evden, aynı dört duvar arasından, bu şimdi küflenmeye terkedilmiş yuvadan nasıl olup da böylesine boğucu bir kasvet yayıldığına şaşıyor Gleb.

Bu farelerin cirit oynadığı mezbelede artık rahat yok ona. Bu, böceklerin hücumuna uğramış, bu kokan dört duvar arası eski güzel günlerin ölümünü haber veriyor.

Daşa gece yarısından sonra geldi. Galiba artık fabrikanın ıssız yollarında dolaşmaktan korkmuyor.

Lambadan dumanlı ve ölgün bir aydınlık yayılıyor odaya. Yatağa uzanmış Gleb. Yarı kapalı gözlerinin aralığından Daşa'yı seyrediyor.

Hayır, bu eski Daşa değil! Onun Daşa'sı değil. Eski Daşa ölmüş besbelli. Bu, başka bir kadın. Çehresi bile başka. Başına sardığı kırmızı mendil ateşten bir külçe yumak gibi titreşir, onun gelişini beklerlerdi. Döşeme havası veriyor ona.

Daşa masanın yanında. Soyunuyor. Saçları kısacık kesilmiş. Hiç, bakmıyor Gleb'e. Esmer bir ekmeği kemiriyor ağzında. Yüzünde yorgun, bıkmış ve gergin bir ifade. Gleb'in bu odadaki varlığı onu sıkıyor mu acaba? Belki de Gleb'i uykusundan etmek istemiyor? Kimbilir belki de kocasının döndüğünü, o yokken yaşadığı hayatı değiştirmesi gerektiğini anlamak istemiyor?.. Daşa o kadar yabancı ki şimdi, o kadar uzak ki Gleb'ten.

Kafasının içinde düğümlenen soruları çözmek istedi Gleb.

— Daşa, anlat bana şu işi... Savaştaydım ben. Boyuna dövüştüm üstelik. Başımı dinleyecek tek dakikam olmadı, şöyle uyuyacak tek saat bile ayıramadım kendime. Hep evime döner-

sem... diyordum. Döndüm işte. Seni bulamadım ama! Serseri bir köpek gibiyim kaç gündür... Uykusuz, bekliyorum. Dile kolay, Daşa. Üç yıl var ki sana hasretim.

Bu sözler değiştirmedi Daşa'yı. Demin odaya girdiğinde nasılsa öyle. Gleb'e hiç bakmıyor konuşurken.

— Evet, üç yıl oldu.

— Evet, üç yıl oldu. Ve sen dönüşümden hiç memnun görünmüyorsun. N'oldu sana, Daşa? Ayrıldığımız geceyi hatırlıyor musun? Yaralıydım, dayak yemiştim. Toparlanacak vaktim bile yoktu. Samanlıkta nasıl bakmıştın bana, nasıl sarmıştın yaralarımı, unuttun mu? Ben giderken ağlıyordun. Şimdi neden bu kadar katısın?

— Doğru. Katıyım şimdi. Evin kadını değilim artık. Başka bir insan oldum.

— Ben de bunu söylüyorum zaten.

— Eski günleri, evimizi unuttum. Pişman değilim ama. O zaman küçük bir budalaydım, Gleb.

— Evimiz n'oluyor? Nerde kuruyorsun evimizi? Bu fare yuvasında mı?

Daşa dik dik baktı ona. Başındaki kırmızı mendili çözdü. Ellerini yumruk gibi şişirerek yaslandı masaya. Masanın örtüsü bile yok. Yağlı, kirli ve kapkara bir tahta yığını.

— Pencerelerde küçük çiçekler istiyorsun, Gleb. Süslü bir yatak istiyorsun. Hayır, Gleb. Yakıt sıkıntısı çekiyoruz. O yüzden de soğuk bir mezbelede yaşıyorum. Şehirde herkes gibi dağıtım merkezinde doyuruyorum karnımı. Bağımsız bir Sovyet vatandaşıyım, görüyorsun.

Nişanlılık günlerinde yaptığı gibi yapıyor, bakışlarını kaçırıyor Gleb'ten. Baş eğmeyen, güçlü ve kendi durumunun bilincinde bir kadın.

Yatağın kenarına çöktü Gleb. Ölümle ve ateşle yanyana yürümüş gözlerinde endişeler belirdi. Ne başka kadın olmuş Daşa! Gleb ona başka türlü davranması gerektiğini sezinliyor.

— Ya Niyurka'yı n'apıyorsun? Eline çiçekler tutuşturup domuzlara mı bağışlıyorsun onu? Aferin sana...

— Çok budalasın, Gleb!

Uzaklaştı ondan. Yine unuttu Gleb'i.

Camların gerisinde, karanlıkların içinde uğuldayan bir rüzgâr duyuluyor. Terkedilmiş bir çocuğun sesine benziyor bu uğultu. Yamru yumru döşeme tahtasının altında aç fareler ordan oraya koşuşuyorlar. Toprağı kemiriyorlar belki de...

— Madem öyle... Madem Niyurka çocuk bakımevinde sürünüyor, yarın gidip alacağım kızımı. Eve getireceğim.

— Yap, Gleb. Sözüm yok buna. Babası değil misin? Getirirsin. Ama benim ona ayıracak vaktim yok. Gırtlağıma kadar doluyum, öyle çok işim var ki. Evde sen bakarsın çocuğa, sen ilgilenirsin onunla.

— Ne yani? Sevip okşamak yok mu kızı?

— Gleb, yatağı paylaşalım seninle. Başka yer yok.

— Madem öyle... Sonuna kadar konuşalım herşeyi... Dinle bakalım şimdi...

— Saçmalama, Gleb... Konuşulacak birşey yok ortada... Sus, artık.

Gleb yataktan kalktı. Kapıya yürüdü. O deminki boğulma duygusu yeniden yerleşti içine. Duvarlar üstüne geliyordu tekrar. Çizmelerinin altında tahtalar gıcırdıyordu.

Daşa'ya baktı. Kadının becerikli elleri yatağı düzeltiyor. Ona hiç bakmadan hazırladı yatağı. Gleb, işte o ara kadının alaycı bir gülümseme ile kendisine baktığını düşündü.

Acaba Daşa eskiden olduğu gibi şimdi de kadınca bir istek, bir sevgi duyuyor mu ona? Bu duygıuyu da mı yitirdi yoksa?

Bu, bilmesi, aydınlatması gereken bir soru kafasının içinde. Acaba Daşa'nın yaptığı düşmanca bir tedbirlilik mi? Ya da kadınca bir oyun mu? Onun erkekliğini mi istiyor şimdi koynuna? Yoksa aralarındaki son bağı da koparacak mı birazdan?

Kadınlığını bu evden alıp götürmüştü Daşa. Etinin ılık ve kadınca sıcaklığıyla kimi ısıttı üç yıl boyunca? Sağlığı yerinde ve hayat dolu bir kadın, hele geceli gündüzlü erkeklerle yanyana, içiçe yaşıyorsa kısır bir çiçek gibi kalamaz. Daşa, Gleb'e duyduğu aşk dolu ve kadınca bağlılığı her karşılaştığı erkekte tüketmiş gibi görünüyor. Eğer böyle olmamışsa ondaki bu yabancılaşma, bu soğukkanlılık neyin nesi? Sadece bunu düşünmek bile ruhunda fırtınalar estirdi adamın ve Gleb'in gözlerinde, hayvanca bir öfke belirdi.

— Evet, bağımsız Sovyet vatandaşı... Böyle işte. Ağlaşarak ayrıldık... Sonra tekrar karşılaştık... Söyleyecek sözümüz yok birbirimize. Üç yıl hep «Karım Daşa orda, beni bekliyor» diye düşündüm. Anlıyorum, burası Allah'ın belâsı bir yer olmuş... Sanki ben gerçekte evli değilmişim de enayice hayaller kurmuşum. Başka başka kocaların vardı senin, ben yokum... Yalan mı?..

Daşa, şaşkınlıkla döndü ona. Soğuk soğuk baktı.

— Va sen, Gleb? Benden başka kadınlar tanımadın mı? Söylesene... Hastalıklı dönüp dönmediğin bile belli değil. Yalan mı, söylesene?..

Deminki gülümseme yeniden belirmişti dudaklarında. Yanakları al al olmuştu. Hele şu son sözleri söylerken yüzünde beliren sıkıntı... Gleb, bu sözlerdeki açıklığa ve kesinliğe çarpıp sendelediğini anladı. Üç yıllık yaşantısının içindeki bazı şeyleri, sakladığı ve Daşa'nın bilmesini istemediği şeyleri bir anda bulup çıkarmıştı Daşa. O üç yılda Daşa'nın ne yaptığını bilmiyordu ama Daşa onun yaptıklarını kolaylıkla kestiriyordu işte... Asker Gleb, kadındaki bu keskinlik, bu zekâ üstünlüğü karşısında sendeliyor, dengesini kaybediyordu.

Toparlandı Gleb. Yüreği çarpıyordu yine de. Buna rağmen kısa bir kahkaha koyverdi.

— Tamam... dedi. Dediğin doğru. Fırsatlar geçti elime... Ama cephedeki asker, kollarında ölümü taşıyan adamdır. Oysa evin kadını başka şey. Onun görevi başka. Kaderi bile başka...

Daşa soyunmuştu. Fakat ne yatağa girmiş ne de saklanmaya lüzum görmüştü. Orda, duvara dayanmış, ayakta duruyordu. İç gömleğinin altında göğüslerinin ve karnının yusyuvarlak hatları belli oluyordu. Acılı, dik bakışlarını çevirdi Gleb'e. Önemsiz bir şey anlatıyormuş gibi konuştu:

— Öyle ya... Kadının görevi başka... Ne güzel kader bu! Bir tutsak gibi, önemsiz bir eşya gibi dursun. İstediği hiçbir şeyi yapamasın. Komünist alfabeden haberin yok senin, yoldaş Gleb!

Gleb, vücudunda dolaşan kanın bir anda beynine hücum ettiğini farketti. İçindeki şüpheler boş ve yanlış şeyler değildi demek... Demek doğruydu. Demek karısı Daşa...

Bir adam vardı mutlak. Bu adam paylaşmıştı Daşa'nın ge-

celerini. Onun yokluğunda Daşa bu adamın kollarında sarhoş olmuştu...

Ağır adımlarla yaklaştı kadına. Hayvanca bir bakışla, gözü kara bir bakışla süzdü Daşa'yı.

— Anlaşıldı, sözde kalmamış bu söylediklerin... Olmuş. Hepsi gerçek!

Yüreğinden taşan yakıcı bir ürperti bütün adalelerinde dolaştı. Karısı Daşa...

Dışarda, pencerenin gerisindeki karanlıklarda boğucu, yıldızlı bir sessizlik vardı. Fabrikanın öbür tarafından kaynayan bir deniz. Ve Gleb'in kulaklarında nerden geldiği belli olmayan bir uğultu.

— Söyle, kiminle beraberdin yokluğumda? Şu ellerle kimin boynuna dolanıyordun!..

— Senin cephede tanıdığın, yattığın kadınları soruyor muyum ben? Benim zayıflıklarımdan sana ne? Uzak dur benden? Kendine gel, Gleb..

— Daşa, dikkat et! Hepsini öğreneceğim. Benden sakladığın herşeyi öğreneceğim! Bunu kafana koy...

Duvardan uzaklaştı Daşa. Gözlerinde bir parıltı.

— Öyle bakma bana, Gleb... Ben de senin kadar beceririm öyle bakmayı. Olduğun yerde dur, kuvvet gösterisine kalkma!

İki düşman onlar. Kadının gözleri alev alev yanıyor. Gleb dişleri birbirine kenetlenmiş, kör olası bir tik gelip ağzının kenarına yerleşmiş, titriyor.

Bu, şimdi ona kötü kötü bakan, inatçı ve başeğmez kadın Daşa mı? Daşa'daki bu azgın inadı nasıl oldu da bugüne kadar farketmedi Gleb?

Bu gücü nerden, kimden alıyor Daşa?

Savaşın, sırtta taşınan yüklerin ya da kadınlara özgü zorlukların ve günlük sıkıntıların oluşturduğu bir direnme duygusu, bir güç değil ondaki. Bu kadın, bu duyguyu fırtınalı savaş yılları içinde uyanarak edindi. Onun bu şimdi gösterdiği direnç kızıldordu komiseri Gleb'in kafasını allak bullak ediyor, dengesini bozuyor.

Birden onu kollarının cenderesine aldı Gleb. Kemiklerini

kıracak nerdeyse. Sordu:

— Ölmek mi, yaşamak mı, söyle?

— İndir ellerini, Gleb! Birşey yapamazsın bana... İnsana benzemiyorsun, şimdi. Farkında mısın?

Kocasının kolları arasında bütün adaleleri gerildi. Kaskatıydı. Umutsuz bir debelenme içinde, atılmaya, kurtulmaya hazırdı.

— Söyle... yokluğumda nasıl aldattın beni?.. Anlat!

— Bırak beni, vahşî sen de!.. Dövüşeceğim yoksa...

Gleb kendini kaybetmişti bir kere. Daşa'yı yatağa sürükledi. Devirdi yere. Gömleği yırtılmıştı kadının. Gleb, bir örümcek gibi olanca gücüyle sıkıyordu kadını. Daşa debeleniyor, kurtulmaya çalışıyor, ama bağırmıyor, imdat istemiyordu. Gleb'i üstünden atmayı başardı sonunda. Yere döşemenin üzerine yuvarlandı Gleb. Kapıya fırladı Daşa. Bir kedi çevikliğiyle kapıya geldi. Gömleğini düzeltirken hırsla söylendi.

— Artık dokunma bana, Gleb! Sonu kötü bitecek yoksa! Kendimi korumayı öğrendim ben... Bu numaraları söktüremezsin bana... Belki cephede dövüştün ama kafan çalışmıyor.

Gleb şaşkın. İçinde su toplamış bütün yaralar patladı artık. Müthiş bir sızı duyuyor şimdi.

Hayır, bu kadını dövmemeli. Cephede dövüşmeli insan, evde değil. Ama Daşa'nın içinde yaşayan düşman, bu güçlü düşman kim? Bu, bir türlü yakalayamadığı düşman neyin nesi?

Gleb doğruldu. Sırtını yatağa yaslayarak toparlandı. Soluyordu. Daşa'nın yüzü belli belirsiz bir tebessümle kımıldadı. Köşeye doğru gitti...

— Söndür ışığı da yat, uyu Gleb. Soluk al biraz... Aşırı yorgunluk var sende.. Bu yüzden saçmalıyorsun...

— Aşkımız n'oldu, Daşa? Zorluklar, iş güç seni bu kadar kaskatı mı yaptı? Kadınlığını unutmuşsun sen...

— Yat, uyu Gleb. Sakin ol biraz. Çok yoruldum bugün. Yarın yine görevliyim. Yine köylere gideceğim. Köylü kadınlarını teşkilâtlandırmaya... Ortalık serseri ve eşkiya dolu. Hayatımız garanti altında değil, Gleb... Böyle bir zamanda budalaca şeylerle yorma kafanı...

Önce masanın yanına geldi, Daşa, Sonra da ışığı söndür-

dü. Sonra gitti, köşesine kıvrılıp yattı. Önce gömleğinin hışırtısı. Sonra derin bir sessizlik... Soluğu bile duyulmuyor.

Seslenmesini bekliyor. Ona gelmesini, başını ellerinin arasına alıp o kadınca okşayışlarla içindeki sızıyı dindirmesini bekliyor.

Gelmedi Daşa. Yabancı biri sanki. Gleb, terkedilmişliği ile başbaşa ve yalnız.

Kalktı Gleb. Usulca Daşa'nın yanına geldi. Elini onun omzuna koydu.

— Daşa, yine eskisi gibi olsan... Düşün, ateşin ve kan deryasının içinden geliyorum ben... Ne zaman var ki bir kadın eli değmedi üzerime...

Daşa adamın ellerini tuttu. Hem de sımsıkı. Göğsüne bastırdı kocasının ellerini.

— Koca bir budalasın sen... Şimdi olmaz, Gleb. Bu saatte olmaz. Seni okşayacak gücüm yok şimdi. Vakti gelecek ama... Nasıl olsa gelecek. Şaşkınsın, Gleb. Biliyorum, seviyorsun beni. Ama benimle nasıl konuşulacağını öğrenmedin daha, Hadi, yat ve uyu...

Pencereye, dışardaki gece mavisine baktı Gleb. Yukarda yıldızlar bir yanıp bir sönüyor. Dağdan doğru bir uğultu geliyor kulaklarına.

Doğruldu birden. Ve sonra yatağın üzerine bıraktı kendini.

— Hepsini öğreneceğim... Öğrenmezsem Gleb demesinler bana... Dikkat et! Hiç altta kalmadım bugüne kadar unutma!

Daşa sustu. Soğuk, hem yabancı, hem çok yakın Gleb'e.

2. ÇOCUK BAKIMEVİ

O sabah Gleb uykusunun arasında bahar kokan bir rüzgârın genizlerine dolduğunu hissetti. Gözlerini açtı. Güneş pencereden ona bakıyordu. Daşa, ayaktaydı. Çoktan giyinmiş, masanın yanında kırmızı mendiliyle başını sarıyordu.

Gleb'e bakıyor ve gözlerinin içi gülüyordu.

— Bizim burda çok uyunmuyor artık. Bak, güneş yükseldi. Ben kalkalı çok oldu. Oturdum, mobilya ve çamaşır konusun-

daki raporumu hazırladım. Alınacak eşyaların listesini çıkardım. Partiyi sıkıştırmalıyız. Onlar da burjuvaları sıkıştırsınlar! Farkında mısın, Gleb? Sen Niyurka'yı görmedin daha? Çocuk evine beraber gideriz istersen... Çok yakın üstelik...

— Tamam, bu söze can kurban işte... Yanıma gel, küçük Daşa...

Yeniden gülümsedi Daşa. Yaklaştı. Soran gözlerle baktı Gleb'e.

— Geldim işte... dedi. Sonra?

—Elini ver bana. Oldu işte! Hepsi bu. Hem eski Daşa'sın şimdi, hep yepyeni küçücük bir Daşa. Belki ben de eski çilingir ustası değilim artık. Ben de başka bir insan oldum say, yeni yeşeren bir buğday gibi... Nasıl olsa göreceğiz ne kadar değiştiğimizi. Bak, güneş bile eski güneş değil... Ne dersin?

— Doğru, Gleb. Buğday da güneş de başka şimdi. Hadi, acele et biraz. Bekliyorum seni...

Bakımevi'ne giden yol boyunca Daşa hep önde yürüdü. Çalılıkların arasında bazan kayboluyor, bazan da başında bir bayrak gibi sallanan kırmızı mendilini rüzgârda uçurarak yeniden ortaya çıkıyordu. Gleb onun isteyerek uzakta durduğunu hissetti. Acaba bunu bir kapris olsun diye mi yapıyor, yoksa çekindiği birisi mi var?

Daşa. Gleb'in henüz çözemediği bir sır taşıyor. Kolayca ele vermiyor kendini.

Bakımevi'ne Krupskaya adını vermişler. Ve Krupskaya'yı dağda bir geçidin yamacına koymuşlar. En ağaçlık, en çiçekli, en yeşil yere hem de. Sayısız bacalarıyla kıpkırmızı bir dam yerleştirmişler üstüne. Kocaman taşlardan duvarlarını örmüşler. Kapılar kadar geniş pencereler yapmışlar. Gürültü hep çocuk gürültüsü ve çığrışmalar yayılıyor dışarıya. İki katlı bir yapı. Her katta geniş geniş balkonlar yapmışlar. Kocaman merdivenler koymuşlar. Büyük avluda güneşten nar gibi kızararak oynaşan çocukların minicik başları görülüyor uzaktan. Henüz kemikleşmemiş, taptaze ve diri yüzleri var. Erkek çocuğu mu bunlar, kız çocuğu mu? Ayırmak güç. Hepsi de aynı uzun gri önlükleri giymişler. Yetiştirici kadınlarda da aynı griden elbiseler. Onlar da çocuklarla birlikte güneşleniyor.

Sağda, bu yapıların biraz gerisinde deniz var. Kendi mavisini gökteki o güzel ve koyu mavi ile evlendirmiş sanki. Güneşle sarmaş dolaş olmuş, boyuna öpüşüyor ve gümüş renkli kıvılcımlar saçıyor etrafa. Kayalıklardan denize doğru koşan bir yük arabası var orda. Kapkara bir hamam böceğine benziyor. Şehir ve dağlar aydınlık ve berrak hatlarla birbirlerinden ayrılıyorlar. Ve nereye baksa insan gökteki yıldızlar gibi bir görünüp bir kaybolan arıların, sineklerin vızıltısı...

Öylesine keyifli ki Gleb, bıraksalar kanatlanıp uçuverecek. Gönlü öylesine dolu ve coşkun. Bu dağlar, bu deniz, fabrika, şehir, bu çok uzaklarda birbirleriyle öpüşen çizgiler, Rusya... «Bu biziz» diyor içinde bir ses. «Büyük bir işin Devlete özgü koskocaman bir işin baslangıcındayız ve ellerimiz titriyor». Kanımız kaynıyor, yüreklerimiz heyecandan çatlayacak sanki... «Bu biziz. Bu Rusya, işçilerin Rusya'sı. İnsanlığın yüz yıllar boyunca düşlediği büyük gerçek biziz. Ve başlıyoruz. Bu, ilk büyük aşamadan önceki ilk soluk alışımız bizim. Büyük gerçeği yaşayacağız. Sonuna kadar yaşayacağız».

Merdivenin başında Daşa soluk soluğa Gleb'i bekliyor.

— Burada hava ne güzel, Gleb! Denizin üstündeyiz sanki... Niyurka ikinci katta...

Daşa yeniden öne atılıyor. Evinde bile burada olduğu kadar rahat değil.

Balkondan bakınca, aşağıda çalılıkların arasında bahar güşiyle kucak kucağa oynaşan çocuklar gördü Gleb. Fabrikada gördüğü keçiler gibi onlar da... Başıboş, alabildiğine hür hepsi. Kimi birbiriyle haşır neşir, itişiyorlar. Kimi ağlıyor, kim toprağı kazmış ve çamurdan bir ev kurmuşlar, evin çevresinde toplanmışlar. Maskara gözlerle seyrediyorlar kurdukları dünyayı.

Dişlerini gıcırdattı Gleb. Balkon korkuluğuna vurdu öfkeyle:

— Daşa, bu küçücük maskaraların hepsi açlıktan ölecekler sonunda. Ahmaklığımız yüzünden ölecekler. Kurşuna dizmeli hepinizi!..

Daşa önce şaşkınlıkla baktı kocasına. Güldü.

— Daha önce öleceklerdi biz çalışmasaydık... Bakımevleri açıldığında yedirip içirecek bir şey yoktu ki çocuklara. Burada

çalışan personel, çocukları parçalardı bıraksak. Herkes aç çünkü. Ama iyi insanlar var aramızda, bilinçli insanlar var... Onları yetiştirdik.

— Ya Niyurka'mız? O da bu çocuklar gibi mi? Böyle açlık mı çekiyor? Böyle gıdasız mı?

Daşa Gleb'in öfkesini sakin ama kararlı bir bakışla göğüsledi.

— Neden Niyurka öbür çocuklardan farklı olsun? Niyurka da onlar gibi aç ve bakımsız kaldı bir zaman. Kadınlar olmasaydı zaten, çocuklar bitlenmekten ve hastalıktan kırılıp gideceklerdi. Yada açlıktan öleceklerdi hepsi.

— Çektiğin nutuklarla mı kurtardın Niyurka'yı? Yoksa o garibin garibi davranışlarınla mı?

— Evet, Gleb yoldaş! O beğenmediğin şeylerle kurtardım... Başka şeylerle değil!..

Tepeden aşağıya inerken balkonlarda oynaşan çocukları görmüşlerdi ama şimdi balkonda ne demin oynaşan çocuklar vardı, ne de demin'ki bakıcı kadınlar. Herkes gelen ziyaretçileri haber vermeye koştu anlaşılan.

Girdikleri oda ağır bir güneş, uykulu bir güneş kokuyordu. Altlı üstlü ranzalarda kar gibi beyaz örtüler, beyaz yastıklar. Gri önlüklü çocuklar. Solgun yüzlü çocuklar. Gözlerinin altında mor halkalar taşıyan çocuklar. Bakıcı kadınlar oradan oraya koşuşup duruyor. Duvarlarda minicik ellerle çizilmiş resimler asılı.

Bakıcı kadınlar Daşa'yı selâmlıyorlar geçerken:

— Günaydın, Daşa yoldaş... Müdiremiz birazdan gelecek...

O kaç gündür Gleb'i acılar içinde kıvrandıran kadın değil Daşa... Alabildiğine rahat ve huzurlu burada. Sesleniyor kızına:

— Niyurka!.. Buradayım!

Oradaki çocukların en minik olanı Niyurka. Ufacık önlüğünün içinde çığlıklar atarak, kahkahalarla gülerek koşuyor onlara. Çocukların arasından görünmez bir hızla gelip geçiyor. Bütün çocuklar Daşa'nın çevresindeler şimdi. Yanaklarında ufak ama rahat gülücükler hepsinin. Bağrışıyorlar.

— Daşa teyze gelmiş!.. Daşa teyze!

Ve işte Niyurka! Bu küçücük maskara nasıl da değişmiş?.. Gleb'e çok uzakmış gibi duruyor küçük şeytan. Ama Gleb onda

kendisine çok yakın bir anlatılmaz şeyin varlığını hissediyor.

Kız, kanatlarını bir kuş hafifliğiyle çırparak annesinin kollarına attı kendini... Sevinçle zıplıyor, gülüyor, oynuyor...

— Anne! Anneciğim! diye bağırıyor.

Daşa da gülüyor, kollarıyla sardı kızını. O da sevinçli.

— Niyuroçka'm benim! Yavrum!

İşte bu şimdiki Daşa, Gleb'in bildiği, sevdiği Daşa. Fabrika dönüşü evin kapısında Niyurka'yı elinden tutup onu bekleyen Daşa. Gözlerindeki nemli pırıltı, okşayışları, o eski Daşa'ya özgü şeyler. Sesi ahenkli ve titreyen ses.

— İşte, baba geldi Niyuroçka! Babanı hatırladın mı?

Göz kapaklarına, kirpiklerine kadar ürperdi küçük maskara. Şaşkın bir merakla baktı Gleb'e.

Kahkahalarla güldü Gleb. Elini uzattı ona. Boğazında sıcak bir şeyin düğümlendiğini hissetti.

— Sarıl babana, Niyuroçka! Ne kadar büyümüşsün sen! Annen kadar olmuşsun.

Ufaklık yaklaşmadı Gleb'e. Geri çekildi, annesinin eteğini tuttu bir eliyle.

— Baban o, Niyuroçka.

— Baba değil o, kızıl ordu askeri.

— Ben babanım senin ve kızılordu askeriyim.

— Benim babama benzemiyor bu... Amcasın sen!

Daşa'nın gözlerinde güleç bir ıslaklık, Gleb, o demin boğazında düğümlenen sıcaklığın yanına bir gülmek isteğinin de gelip yerleştiğini farketti.

— Tamam, Niyuroçka! dedi. Öyle olsun. Şimdilik baban olmayayım. Sen benim kızımsın ama.... Arkadaş olalım seninle: Bir daha gelişimde sana şeker getireceğim... Dağı taşı kazıp o şekeri bulacağım ve sana getireceğim. Oldu mu?.. Söyle bakalım şimdi, annen benden değerli mi? Bak, sen hep burdasın ama annen hep dışarda... Öyle değil mi?

— Benim annem hep burda. Gündüz olunca da burda, gündüz olmayınca da... Babam yok burda... Babam burjuvalarla dövüşüyor...

— Bak, buna aferin derim işte! Gel, öpeyim seni...

Çocuklar elele verip halka olmuşlar. Koşarak dönmeye baş-

lamışlardı. Gleb'e kuru ve anlamsız gözlerle bakıyorlar, sabırsızlıkla Daşa'yı, Daşa'nın sesini bekliyorlar. Bütün kızların saçı kısa kesilmişti. Oğlan çocukları gibi, onlar da her defasında çiçek dolu ellerini Daşa'ya uzatıyor, onu da aralarına almak istiyorlar.

— Daşa teyze! Daşa teyze! diye bağırışıyorlar üstelik.

Uzaklardaki bir odadan yayılan bir piyano sesi geliyor Gleb'in kulağına. Ve küçücük nefeslerde birbirini tutmayan seslerle söylenen bir türkü: Enternasyonal.

Geleceğin çocukları, haydi kalkın ayağa!
Durmadan koşun bizi yaşatan bağımsızlığa!

Daşa gülerek bütün çocukların başını okşuyor sırayla. Hepsi de almaya alıştıkları bir mükâfât gibi bekliyorlar onun okşayışını.

— Söyleyin bakalım, çocuklar! Ne yediniz, ne içtiniz bugün? Karnı aç olan var mı? Karnı tok olan? Karnı ağrıyan? Söyleyin, haydi!

Hepsi bir ağızdan bağrışarak cevap veriyorlar ona. Kimisi başını kaşıyarak düşünüyordu, kimisi birşey düşünmeden kaşınıyor. Hele bir tanesi... Kapkara bir böceğe benziyor. Burnundan sümükleri akıyor keratanın. Önlüğünü yukarıya kadar çekmiş, boyuna kaşınıyor. Gleb yaklaştı ona. Gömleğini kaldırdı yukarıya. Sivilce içinde vücudu. Korktu ufaklık. Fırlayıp kaçtı geriye. Yatakların arkasında bir köşeye saklandı. Şimdi başındaki kapkara saç yığını ve kocaman gözlerinden başka bir şey görünmüyor. Gözleri fıldır fıldır.

— Ta, ta, ta, ta,!.. İşte kahraman! Bu maskara azgın bir dövüşçü... Bakın, çoktan hazırladı siperi!

Gleb, Daşa ve bütün çocuklar güldüler. Kapılar kadar geniş pencerelerden sarkan güneş bile gülüyor.

Niyurka'yı elinden tuttu Daşa. Gleb'e hiç bakmadı. Yürüdü önde. Gleb'in içi burkuldu o zaman. Daşa ve Niyurka birbirlerine çok yakındılar. Tek bir insan onlar. Gleb ikisine de çok yabancı, ikisi de ona çok uzak. Daşa burada, anneliği kendisine evdekinden daha çok yakıştırıyor. Gleb, burada evdeki gibi yalnız. Bunu biliyor şimdi.

Burada da hayatı yeniden kazanması gerektiğini anlıyor.

Birlikte bütün katları dolaştılar. Yemekhaneye de girdiler. Orada yıkanacak bulaşık ve çocuklar var. Mutfak yemek kokuları içinde. Orada da çocuklar. Çocukların oyun odası duvarları yine çocuk resimleri karalanmış bir yer. Çocuklar küçük bir kızın çevresinde toplanmışlar, hep birlikte ama birbirini bir türlü tutmayan seslerle Enternasyonal'i söylüyorlar.

Geleceğin çocukları, haydi kalkın ayağa!
Koşun yepyeni bir dünyayı kurmağa!

Orada iki eski komşusunu gördü Gleb: Lomaka ve Lizbet. Bu iki kadında hiç alışmadığı, hiç körmediği yeni ve başka bir hava, garip bir değişiklik vardı. İki kadın da evlerinde olduğundan daha rahat görünüyorlardı. Lomaka mutfakta çalışıyordu. Yüzü kıpkırmızıydı. Sanki evinde, kendi mutfağında çalışıyormuş gibi gayretli ve hamarattı. Daha görür görmez kucakladı Daşa'yı.

— İşte, reisimiz geldi, dedi. Öğretim komitesindekilere söyle çalışsınlar diye oraya koyduk onları. Sümüklerini çeksinler diye değil! Gıda komitesini de hizaya getirmeli! Bu çocukları böceklerle mi fare derisiyle mi besleyeceğiz yani?.. Baksana, ne görüyorum?.. Sevgili kocan döndü ha?.. Salıver çayıra, otlasın. Ona ne ihtiyacın var? Benimki dönmedi. Daha iyi böylesi. Herif ararsan, istediğin kadar. Seç seç, al. Hadi Gleb. Öyle kötü kötü bakma bana. Korkutamazsın beni. Yıldızlı kasketinden de korkacak değilim. Gıda komitesine ben kendim giderim artık. Önce Öğretim'dekilere uğrarım, sonra da öbürlerine.

Daşa keyifli bir şaplak vurdu onun sırtına. Gülüyordu.

— Bizim ördek ötmeye başladı yine! Boşuna Lomaka dememişler sana!

— Yalan mı ama? Bu herif milletinin suratını dağıtmalı. İş yaptıkları yok ki! Bütün gün birbirlerini seyrediyorlar... Dontarına kadar soymak lâzım hepsini.

Gleb birden kahkahalarla gülmek isteği duydu.

— Ne kadınsın yahu! dedi. Ne dırdır edip duruyorsun? Yorulmadın mı daha?

Lizbet kilerdeydi. Kilerci kadınlarla beraberdi. İri yapılı

kadınlardı ikisi de. Temiz giyinmişlerdi. Bu görünüşleri içinde iyilik meleklerini andırıyorlar ama kilerci kadın hafif bıyıklı gibi. Bıyığı olduğuna göre ermenidir. Lizbet sarışın. Yüzündeki hatlar solmuş, avurtları belli belirsiz çökmüş. Açlıktan herhalde. Başbaşa vermişler ikisi, çeşit çeşit yiyecekleri ölçüyor, tartıya vuruyor ve sonra deftere yazıyorlar.

Lizbet'in Daşa'yı karşılayışında biraz çalımlı, hafif yukardan bakan bir hava var. Gösterdiği gözlerindeki pırıltı ele veriyor sadece.

— Çamaşırlar bir yıkandı, hepsi döküldü, Daşa. Hepsi lime lime oldu. Çocukların üstünü değiştirecek çamaşır kalmadı. Üstsüz başsız çocuklarımızı alıp nümayişe çıkacağız yarın. Kimi adam etmeli, biz şaşırdık. Çocukları dağa götürecektik. Odun toplayalım diye... Ama işçiler kurumuş ağaçları toplamışlar hep. Neyle yemek pişireceğiz? Soran eden yok. Gidip heriflerl hizaya getirmeli!

Daşa Lomaka'nın ve Lizbet'in söylediklerini bir bir not ediyor. Alnı onların her yeni şikâyetinde sıkıntıdan kırış kırış oluyor.

— Lizbet yoldaş, bütün evleri kontrol etmekle görevlisin sen. Sonra kadın komitesine dönersin. Yeri kazmak şart. İnsanları uyandırmak, harekete getirmek gerek!

Lizbet'in bakışları bir an, kısa bir an Gleb'e takıldı. Ama sonra bir ikinci defa tutup bakmadı Gleb'e. Öylesine başından aşkındı.

Bakımevi'nde başka kadınlar da gördüler. Kiminin başı beyaz mendillerle sarılı, kiminin başı açıktı. Hepsi de Daşa'ya gülümsüyordu.

Bakışları Gleb'e ürkek ve kaçamak ifadelerle takılıyordu hepsinin. Bu adam kimdi? Kimbilir, belki de o sık sık gelen can sıkıcı parti müfettişlerinden biridir?

Gleb kızının, küçük Niyurka'nın elini tutmak istiyor fakat her defasında Niyurka elini kaçırıyordu ondan.

— Ver elini bana, Niyurka!.. Annene güzel güzel uzatıyorsun elini de neden bana uzatmıyorsun?

Ama Niyurka vermedi elini. Gleb ansızın sarıldı ona. Niyurka'nın küçücük gövdesini sarıverdi kollarıyla. O zaman dı-

renmedi Niyuroçka. İlk defa olarak düşüncell gözlerle, arayan bakışlarla baktı onun yüzüne.

— Bu sizin Niyuroçka'nız nasıl uslu, nasıl cici kız, bir bilseniz!..

Daşa kadının yanında. Kaşları belli belirsiz çatılmış. Duvara bakıyor. Kendi kendine söylenir gibi konuştu bu sefer.

— Evet, Niyuroçka tatlı ve cici çocuktur. Ama burda bütün çocuklar tatlı. Hiç birinin Niyuroçka'dan farkı yok..

— Tabiî, haklısınız, yoldaş. İşçi çocukları için elimizden ne gelirse yapıyoruz. Bütün dikkatimizi ve çabamızı işçi çocuklarının mutluluğu için kullanmalıyız. Sovyet hükümeti bu konularda öylesine dikkatli ve titizdir ki...

Birden öfkelendi Gleb. Bu kadın gevezenin biri. Buraya ne biçim sosyal parazitlerin yerleşip saltanat kurduğunu öğrenmeli.

Müdire hep şikâyetçiydi. Dağdan taştan şikâyetçi. Boyuna konuşuyor üstelik.

— Şikâyet etmeyin, yoldaş! Yapabileceğiniz kadarını yapın ama şikâyet etmeyin! Şikâyet bizi kurtarmaz..

— Haklısınız, yoldaş Çumalov.. Haklısınız! Zaten burada, sizinle beraber çalışmak öyle zevkli ki. Neşe içinde oluyor insan.

Şimdi daha çok öfkelendi Gleb.

Daşa her yere giriyor, her şeyi gözden geçiriyor, her yapılmış ve yapılmamış işin hesabını soruyordu. Sonunda Bakımevi personelinin kaldığı bölüme, personel odalarına da girdi.

— Ooo!.. Demek iskemleler, koltuklar, divanlar hep burda! Çiçek saksılarınız da var demek. Mermerleriniz, tablolarınız. Herşeyiniz burda! Size daha önce söylemiştim, çocukların eşyasını kullanmayın demiştim. Şu gördüğüm manzara çok ayıp! Divanların üstünde otursalar, oynasalar, halıların üstünde yürüseler kötülük gelmez ki; çalıştırma sistemini, pedagoji yönünden sakıncalı bulmuştuk ta. Sonra tembelliğe alıştırır çocuklarımızı diye düşünmüştük... Anlıyorsunuz değil mi?

— Yoldaş Çumalova, haklısınız! Yalnız eğitmenlere değil çocuklara da. Onlar resimlere bakmaya da bayılırlar üstelik. Bu şekilde davranamazsınız!

Kadının gözlerinde tutmaya çalıştığı bir öfke. Daşa'nın yanakları al al şimdi. Kadına hiç bakmadan konuşuyor.

— Sizin eğitim sistemleriniz vız gelir bana! Bizim çocuklarımız domuş ahırlarından farksız yerlerde yaşıyorlardı. Bütün tabloları, ışığı, en güzel eşyaları onlara vermelisiniz! Verebileceğimiz herşeyi onlara vermeliyiz. Dinlenme odasını süslemek, oturulur hale getirmek gerek. Çocuklar oynamalı, iyi gıda almalı, tabiatı sevmeli. Biz hiç bir şey almamalıyız, onlara vermeliyiz herşeyi. Kemerleri sıkıp kendimizi sıkıntılara sokmalı ama varımızı yoğumuzu çocuklara vermeliyiz. Personel bu işe sinirlenirse personeli o aşağıdaki pis ve bakımsız deliklere tıkın! Tıkın ki anlasınlar hanyayı konyayı. Müdire yoldaş; benim gözümü boyamaya kalkışmayın sakın! O sizin yere batası pedagojinizi anlamam ama bilin ki burda benim çok iyi anladığım maskaralıklar dönüyor!

Bu küçük kadın, müdire gözlerindeki öfkeyi hayranlık dolu bir tebessümün gerisine saklamaya çalışıyor.

— Bundan hiç kimsenin şüphesi olamaz yoldaş Çumalova. Sezgi yönünden olsun, titizlik yönünden olsun sizin bir eşinizi bulmak mümkün mü? Sizin yönetiminizde herşey iyi gidecek. Eminim, çok iyi olacak..

Daşa yürüdü. Oradan uzaklaştılar. Daşa Niyurka'yı okşuyor. Öbür çocuklar onun çevresinde. Cıvıl cıvıl hepsi. Kuşlara benziyorlar. Niyurka Gleb'e baktı. Uzun, düşünceli bir bakış bu.

— Eve gelmek ister misin, Niyuroçka? Oynarsın yine... Eskisi gibi. Babandan, anneden, uzak olmazsın, ha?

— Hangi eve? Benim yatağım orda işte! Sabah süt içtik biz. Birazdan şarkı söyleyip gezeceğiz.

Ve Niyurka'cık ilk defa çekinerek de olsa kollarını Gleb'in boynuna doladı. Ufacık gözlerinde — annesinin gözleri — henüz giderilmemiş bir merakın soruları yaşıyor.

Bakımevi'nden çıktılar ikisi. Daşa şose yoluna kadar sessizdi. Sönmeye yüz tutmuş bir sevginin pırıltıları dolaşıyor yüzünde. Şose yoluna çıktıkları zaman kendi kendine anlatıyormuş gibi anlattı:

— Kadın kolunda yapılacak iş çok, en zor olanı çocukları yetiştirmek değil ki!.. Asıl güç olan bizim şu kalın kafalı kadınlarımızı yetiştirmek. Görmeyeceğimizi, görünce de vurup can yakmayacağımızı bilseler herşeyi çalacaklar. Kırıntı bile bırakmayacaklar. Hepsi de bizden görünürler oysa... Çevremiz hep düşman. Düşman çok!.. Şu müdire tipinde şeytanlar da cabası.

BÖLÜM ÜÇ

KOMİTE

1. AĞZI LAF YAPAN YUK YOLDAŞ

Çalışma Merkezi: Rıhtıma yakın bir yerde, tuğladan yapılmış iki katlı bir yapı. Bu yapının önünden başlayarak bir beton duvarın yanından dört bir kola dağılan demiryolu rayları. Rıhtıma, iskelenin ucuna kadar uzanıyor, İstasyon binasına kadar ulaşan koca yük depoları. Eski çağ kulelerini andıran buğday silosu yapıları dağın yamacına doğru sırt vermişler.

Duvar boyunca, kaldırımlar üzerinde gürültücü yük arabaları. İnsan nereye baksa birer taş yığını gibi duran büyük yapılar ve iskeleler. Uzakta, bahar müjdecisi sis bulutunun arkasında balıkçı tekneleri birer çalkantılı lekeden farksız.

Rıhtım boş, deniz aç. Şimdi burada yaşamayan gemiler hangi sularda, hangi ülkelerde tutsaktır acaba?

Çalışma Merkezi binasının çok yakınında piramit biçimi yükselen ve merdivene kadar uzanan bir bahçe, bugün artık bakımsız, bugün sadece kestane ağaçlarıyla yaşayan bir bahçe var. Kestane ağaçları bile şekilsiz duruyorlar. Bahçeyi çevreleyen çitin tahtaları dökülmüş. Koparıp ısınmak için kullandılar herhalde.

Çiçeklerin yerine koyu renkli mantarlar büyümüş bahçede, dört bir yana kök salmışlar. Yukarda, boyu çatıyı aşan yüksek bir direkte kırmızı bir bayrak asılı. Üzerinde beyaz harflerle R.S.F.S.R. yazısı.

Binanın içinde birbiriyle kesişen iki koridor: Birincisi dümdüz ileriye uzanıyor. Bu koridorun ucunda toplantı salonu var.

Duvarlar kirli. Çamurlu ve lekeli. Ağır bir tütün kokusu sinmiş ortalığa. Koltuklarında evrak dosyaları her renk ve çeşitten insan. Bazılarının üstleri başları perişan. Ayakları bile çıplak. Uzakta, koridorlarda yankılanan çizme sesleri. Gürültülü sesler.

Gleb sağdaki koridora yürüdü.

Komite'nin çalıştığı bölgenin camlı kapısı önünde iki adam bekliyor. Birinin başında saç kalmamış, gaga bir burun, ağzında sürekli gülümseyen bir ifade. Yassı burunlu öbürü. Uzun bir çenesi ve bir kamburu andıran iki katlı bir alın yapısı var.

— Utanç verici şey, arkadaş! Çok ayıp! Büyük hata bu!

Yassı burunlu adam bu konuşan. Öfkeyle bağırıyor adeta.

— Bürokrasi sizi bir vebâ gibi kemirmeye başladı. Ölen yoldaşlarımızı yeni gömdük daha. Kanları bile kurumadı mezarlarında. Ne görüyorum şimdi? Herkes yazıhanelere saltanat kurup oturmuş, generaller gibi üniformalar giyip çalım satmaya başlamış. Neyle uğraşıyorlar? Formalite işlerle, paketlerin üstüne adres, kapıların üstüne «Girmek yasaktır» diye yazmakla. Yakında birbirlerine zat-ı şâhâneleri filân demeye de başlarlar. Yoldaşlarımız vardı bizim yahu! Nerede bu adamlar şimdi? İşçi sınıfı yeniden fırsatçıların boyunduruğuna mı düştü nedir?..

— Yanılmıyorsun, Yuk yoldaş. Hiç de böyle değil. Görüşün mantık açısından yanlış. Önemli olan da bu değil üstelik. Yoldaş Yuk, çok düşmanımız var şimdi. Kesin ve amansız davranmak zorundayız. Yoksa Cumhuriyetin geleceğini ölümün kucağına atmış oluruz. Asıl düşünmemiz gereken konu budur. Seni anlıyorum, yoldaş Yuk. Seni anlıyorum ama bugün Sovyetler ülkeyi iyi yöneten bir mekanizma kurmak zorundadır. Ucunda bürokrasi bile olsa bu gerekli. Yeter ki bürokrasi bize düşmanca tavır almasın..

— Tamam. İşte seni de sokmuşlar girdabın içine... Ya

işçi sınıfı n'olacak arkadaşım? Sergey, bütün bunlar bizi çıkmaza götürür. Anlatamıyorum ki yahu! Kimseye anlatamıyorum ki.

— Yuk yoldaş, bugün artık önemli olan tek şey var: Kütlelerle birlikte çalışmak. Çalışmak tek parola olmalı. Cumhuriyet'in bütün yönetici mekanizması en yüksek sorumluluk mevkilerine kadar kütlenin kontrolü altına girmeli. Lenin yoldaşın ev kadınları için söyledikleri bir daha değişmez biçimde yerleşmeli bizim törelerimize. Önemli olan bu! Sen yanılıyorsun. Açık kapıları tekrar açmak denir böylesine.

— Sergey, iyi bir komünistsin ama gözlerini bağlamışlar senin. Körü körüne gidiyorsun. İşçi sınıfının daha yürekli olmaya ihtiyacı var. Düşmanlarımız, diyorsun. Şeytan götürsün onları! Çoğunun defterini dürdük, gerekirse bundan sonra da yaparız aynı şeyi. Ama ya işçilerin, parti militanlarının durumuna ne demeli? Dünkü arkadaşlarımız önemli mevkilere, kilit noktalara gelir gelmez değişiveriyorlar. Sergey, kötü olan bu işte. Asıl düşmanımız bu, sevgili yoldaş.

Gleb bu öfkeli seste eski arkadaşı Yuk'u, gemi tezgâhlarının tornacı ustası Yuk'un sesini tanıdı. Yuk değişmemiş. Üç yıl önce nasıl bıraktıysa onu yine öyle buluyor. Gürültücü, inatçı ve hep suçlayan tornacı Yuk tekrar karşısında işte.

Yaklaştı ona Gleb. Omzunu kuvvetle sıktı.

— Günaydın, arkadaş. Bağırıyorsun, bu sefer kimin kusurlarını döküyorsun ortaya? Her işte bir kusur aramaktan ne zaman vazgeçeceksin, bakalım? Şimdi önemli olan işleri düzeltmek. Önce düzene sokacaksın herşeyi. Sen burda bağırıp çağırmakla vakit öldürüyorsun, yassı burun!

Yuk, şaşırdı. Kocaman gözleri faltaşı gibi açılıyor.

— Gleb! Büyük arkadaşım! Eski dostum, savaşçı! Anacığım, şükürler olsun sana!

Sarılıp öptü Gleb'i. Yüzündeki ter Gleb'e bulaştı.

— Sahici Gleb'sin değil mi sen? Başkası filân değilsin ya?.. Yürü, arkadaş, bunların hepsini şimdi hizaya getiririz ikimiz. Beyinlerini bir güzel yıkarız şimdi. Sergey baksana. Bu adam en eski dostum benim. En güç ve en kanlı günlerde bile öyle kaldı.

— Boşa davul çalmamak gerek, Yuk. Şikâyetle vakit öldü-

rürsek güçlükleri yenemeyiz!

— Duyuyor musun, Sergey? İşte bu adam hizaya getirecek içerdekileri. Bize adamın böylesi gerek. Sergey. Dara düşersek otuz altı dağı tersine çevireceğiz!

Gleb ve Sergey tokalaştılar. Birbirine yabancı parmaklar onlarınki. Gleb öbürünün parmaklarında genç kızlara özgü bir yumuşaklık ve ürkeklik işaretledi.

Bir entellektüel bu, kıvıran takımından, yufka yüreklinin biri...

Baktı adama. Hem de dikkatle baktı. Kıvırcık kızıla çalan saçları var. Açık kahve renkli gözler. Aynı güleç ifade ağzının kenarında da belirleniyor. Biraz alaycı bir gülümseme bu. Fazladan hem okşayan hem soran bir bakış.

— Ben sizi tanıyorum, yoldaş Çumalov. Geçenlerde partiye üye olmak için gelmiştiniz, o zaman görmüştüm sizi. Komite'de sizi konuştuk. Tam üstüne geldiniz.

— Görüyorsun ya Gleb? Nasıl da biliyorlar düşmanlarını. Askerce davran onlara. Yoksa hayatını çekilmez hale sokarlar. Bana da aynı numarayı oynamak istediler ama ben bunların hepsinden daha kurnazım. Ne olduklarını göstereceğim hepsine!

— Yuk, söylesene neden böyle öfkelisin sen?

— Hiçbirine güvenim yok bunların. Ağızlarından işçi sınıfı lafı düşmüyor ama hepsi kendi işkembelerini doldurmaya bakıyorlar aslında. Avantacılar, numaracılar!

— Peki, Yuk. Gözümüzü dört açarız biz de. Yolu göster de gideyim.

— Parti sekreterinin yanına gideceksiniz, yoldaş Çumalov. Kendisi toplantıda ama telefonla sizi yanına almamızı söyledi. Buyrun. Adı Yitki'dir sekreterin.

— Sergey, senin için bu. Sen götürmelisin Gleb'i. Ben peşinizden gelip içerde ona nasıl kazık atamadığınızı zevkle seyredeceğim.

— Ben hazırım, Yuk. Birazdan Terör teşkilâtında bir konferansım, arkasından da Halk Eğitimi bölümünde ikinci bir konferansım var.

— Sergey okumuş adamsın sen. Bir papazdan daha değerli değilsin ama. Neden, biliyor musun? Ömrün buradakilere baş

sallamakla geçiyor da ondan.

İçeriye önce Gleb girdi. Sergey arkasındaydı. Belki odanın darlığından, belki de oradaki kadın kalabalığının etkisiyle Gleb, odayı tek başına kapladığını, bir daha geri dönemiyeceğini düşündü. Sanki kasketi tavana değiyordu.

Partinin kadın kolu başkanı yoldaş Miyekova tam karşısındaydı. Pencerenin önünde, masaya oturmuştu. Üzerinde lacivert bir bluz, elinde bir kurşun kalem vardı. Başına sardığı kırmızı mendilden taşan saçlarını güneş aydınlatıyordu. Üst dudağı bir delikanlınınki kadar tüylü, kaşları tozlu ve pırıltılıydı. Uzun kirpiklerinin arasından Gleb'i süzdü.

Daşa masanın yanındaydı. Ayakta duruyor ve boğazından çıkardığı büyük bir sesle konuşuyordu. Gleb'e çok kısa bir an göz ucuyla baktı. Ama sonra kendi işine döndü yeniden. Bir daha da bakmadı artık. Oda kadın doluydu. Hepsinin de başlarında kırmızı mendiller. Hepsi dinliyordu.

Miyekova konuşulanı dinlemiyormuş da üşümüş bir kedi gibi güneş ışıklarının sıcaklığına sığınmış görünüyordu.

Yük gülmeye başladı. Gleb'i kolundan yakalamıştı.

— Burası tehlikeli yerdir. Kadın cephesi. Burada tırmalarlar adamı, çimdiklerler. Gözünü dört aç!

Sergey'de sıkıntılı bir gülümseme.

Gleb kasketini çıkardı. Odadaki kadınlar hep bir ağızdan bağırışarak Yuk'a çullandılar.

— Bak, arkadaş. Burada şeytanların toplantısı var. Kadın milleti karar almış. Hiçbiri çocuk yapmayacak artık...

Daşa, ellerini göğsünde kavuşturmuştu. Hiç konuşmuyor, odaya giren erkeklerin çıkıp gitmesini bekliyordu. Kısa bir an tekrar gözgöze geldiler Gleb'le. Kadının bakışında da Gleb ciddî bir yorgunluk gördü sadece.

Miyekova eliyle masaya vurdu üstüste.

— Yeter artık! Delegeler, oturun yerlerinize! Susun! Erkekler, siz de geçin gidin yolunuza. Bizi daha fazla meşgul etmeyin! Daşa, sen devam et konuşmana...

Daşa henüz konuşmaya başlamıştı ki Miyekova onun sözünü kesti:

— Yoldaş Çumalov! Dönüşünüzde bana da uğrayın. Sizinle

konuşacaklarım var.

— Olur.

Güneş kadının kalın kaşlarında altın renkli pırıltılar çiziyordu. Gözleri büyük ve yuvarlaktı. Anlaşılmaz bir acılık taşıyan çocuk gözleriydi bunlar.

— İş konuşmayacağım sizinle. Sadece tanışmak istiyorum.

— Olur.

Daşa şehirdeki çöplükler konusunda konuşuyordu.

Parti sekreteri Yitki'nin oda kapısını açtıkları zaman burunlarına sıcak bir tütün kokusu doldu.

Güneş bu odaya da giriyordu ama bu sefer Miyekova'nın odasına girdiği gibi gelmiyor, kalın huzmelerle pencereden doluyordu içeriye. Sigara dumanı daireler çizerek havaya yükseliyor, incecik toz yığınlarına karışıyordu.

Burası da daracık bir yer. Masanın çevresinde toplanmış adamlar güneşli bir toz ve duman bulutuna sarınmışlar. Hepsi de meşin ceketlerini açmışlar. Sekreter Yitki var burada. Onun yanında Çeka teşkilâtının başkanı Çibis. İkisi de tıraşlı. Çibis'in tozlu bir yüzü, bembeyaz kaşları ve insanın içine zehir gibi işleyen bakışları var. Yitki'nin karşısına oturmuş. Yüzünde uyuklayan bir ifade. Yitki'nin yüzü daha değişik. Yanakları sayısız çizgilerle lime lime olmuş. Burnu bir Asyalı burnu. Gözlerini kaldırıp baktığı zaman burun deliklerinin geniş geniş açılıp kapandığını görüyor insan.

Sendikalar birliğinin başkanı Lukava genç bir adam. Kemikli bir yapısı, kapkara bir görüntüsü var. Saçları siyah, teni esmer, sırtında kara bir gömlek. Gözleri alev alev yanıyor. Pencere boşluğuna dizlerini kırıp oturmuş. Çenesini dizlerine yaslamış, sessiz, konuşulanları dinliyor.

Gleb, kasketine götürdü elini, selâm verdi. Yitki farketmemiş göründü onun selâmını. O kadar çok geleni var ki! Şaşırmış gözlerle baktı Gleb'e, burun delikleri geniş geniş açılıp kapandı.

— Evet, odun kesiciler var, bıçkılar ve yığınak yapma meselesi var önümüzde.

Farkında bile olmadan masayı yumruklayarak konuşuyor.

— Bütün iş kesilen odunu şehre taşımak. Orman dağın öbür yamacında. Taşıma işi fiyasko verdi. Kış bastırmadan bu o-

dunu şehre taşımanın yolunu bulmalıyız. Şeytanı boynuzlarından tutmalıyız şimdi, en kestirme yolu bulmalıyız. Bütün güçleri bu işe koşturmak gerek. Ormancılık Merkezi işe yaramayan avantacılarla dolu. Yakında isyan ederler oranın işçileri. Daha şimdiden açlık başgösterdi orada. Odunu buraya indirmezsek çocuk ölüsünden sokaklarda yürüyemeyiz. Haftaya İktisadî Planlamanın toplantısı var, orada meselemizi iyi savunmak için şimdiden hazırlık yapmalıyız. Lukava, sen ne düşünüyorsun? Her zaman ateş gibi çıkışlar yaparsın ama bugün sigara izmariti gibi susuyorsun.

Penceredeki genç adam duymadı bile. Başı ateşliydi, cayır cayır yanıyordu.

Çibis hiç birine bakmıyor. Düşünüyor mu, uyukluyor mu, belli değil?

Yitki yeniden öfkeyle vurdu masaya.

— Şeytan götürsün bizi! Budala ve beceriksiz olduğumuz için hepimizi yere mıhlamalı! Kafamız çalışmıyor, çare filân bulamıyoruz arkadaşlar.

Lukava kemikli elleriyle dizini iyice göğsüne doğru çekti. Kesik ve çocuksu kahkahalarla gülmeye başladı.

— Aklını mı kaybediyorsun, Yitki? Çaremiz yok, diyorsun, Çare bulamıyorsan duvara vuracaksın kafanı... O zaman çare gelir aklına. O zaman da gelmezse seni sahiden kurşuna dizmek gerekiyor demektir. Bu işi de Çibis kolayca halleder. Çaresizlik yoktur, yoldaş. Ama çözülmesi gereken meseleler vardır bizim için. Senin demin çözemediğini ben çözdüm bile.

— Kesin bir teklif getir bize!

Yitki'nin burun delikleri inip inip kalkıyor. Bu görünüşüyle yüzünde hayranlık dolu güleç bir ifade düğümleniyor.

— Fabrikanın battal duran mekanik gücünden yararlanmalıyız.

Sergey elini kaldırıp söz istedi:

—Lukava'nın yaptığı teklif üzerinde söz istiyorum ben de.

Yitki'nin yüzü yeni bir gülümseme ile tekrar kırış kırış oldu. Gleb onun bu gülümseyişinde gizlice ve biraz da acıyarak dalga geçen bir ifadenin pırıltısını sezinliyor.

— Sergey'in kesin bir teklifi var bu konuda. Söyle, Sergey.

— Yoldaş Lukava'nın teklifi konusunda dikkatinizi yoldaş

Çumalov'da toplamak gerektiğini söyleyecektim. Bu konuda en kesin sonucu yoldaş Çumalov kendi fikrini söylediğinde alabiliriz. Şimdi benim gitmem gerek.

Yitki sözünü kesti onun.

— Sergey hep böyledir. Hep duygulu konuşur. Kafasındaki eksikliği böyle gidermeye kalkar.

— Şimdi terör teşkilâtındaki konferansa gitmek zorundayım. Sonra da Halk Eğitimi bölümünde konferansım var... Sonra.

Çibis gülüyor. Gülerek dalga geçiyor daha doğrusu. Zehirli bakışlarını Sergey'e çevirip tembel bir sesle konuşuyor.

— Git işine, entellektüel! Sanki dua ediyorsun. Geceleri lânetli kâbuslar mı görüyorsun, nedir? Zaten bütün entellektüeller partinin içinde birer eşektir. Hep işleri vardır ve hep suçludurlar. Onları silah namlusuyla dürtüp durmaktan bıktık artık!..

Sergey kıpkırmızı kesildi. Gözlerinin derininde çok uzaktaki göz yaşları seziliyor.

— Siz de bir entellektüel değil misiniz, Çibis yoldaş..

— Evet. Ben de entellektüelim.

Yitki'nin yüzünde, o deminki, hem alay eden, hem okşayan gülümseme.

— Şöyle yaklaş bize, Çumalov yoldaş. Ayakta kalacaksın, başka iskemlemiz yok.

Gleb masaya yaklaştı. Hazırol durumunu aldı .

— Usta işçi olarak ordudan ayrıldım. Partinin emrindeyim.

Yitki bakışlarını ondan ayırmadan elini uzattı Gleb'e. Tokalaştılar.

— Yoldaş Çumalov, fabrikadaki hücrenin sekreterliği görevini veriyoruz sana. Hücre düzensiz ve dağınık. Fabrikaya avantacılar ve keçiler yerleşmiş durumda. Fabrika malzemesi yağma ediliyor, çalınıyor. Bütün bunlardan haberin var zaten. Bize güçlü, etkili bir hücre kurmanı istiyoruz.

Askerce selâm verdi Gleb.

— Partinin verdiği görevi kabul ediyorum, Yitki yoldaş.

Lukava'nın çenesi dizlerinde halâ. Ağzındaki sigarayı çiğneyip duruyor. Kısık ve ateşli gözleriyle Gleb'i süzüyor. Gleb'in sözü bitince Lukava soğuk bir sesle Yitki'ye söylendi.

— Bunu eğitim koluna gönder. Böyle ufacık hikâyeler için

toplantıyı soğutmayalım.

Bunları söylerken Gleb'e bakıyor yine. Gleb dikildi birden ve bakışlarını Lukava'ya çevirdi. Hiç bir şey söylemedi. Sadece böğrüne sert bir darbe yemişçesine sızıldı. Lukava'nın bakışları onda hep diklenme, karşı koyma isteği uyandırıyor.

Çibis yoğun kirpiklerinin aralığından Gleb'e baktı.

— Usta bir işçisiniz, üstelik orduda komiserdiniz. Fabrikanın yıllarca battal kalacağını bile bile neden orduyu bırakıp geldiniz buraya?

Gleb Çibis'e döndü önce. Ama konuşurken hepsini cevaplıyor:

— Siz fabrikaya battal, diyorsunuz. Ben fabrika leş kokuyor, pislik yuvası oldu, diyorum. Ne fabrikaydı o! Nasıl güçlüydü! Ne büyük ve güzel bir makinaydı! Eşi yoktu dünyada. İşçilerin gırtlağına basıp keçileri kovalamak istiyorsunuz siz. Peki, ya üretim nerde? Üretimi ne yapacaksınız? Aslında herşeyi bir anda başlatmak, fabrikayı çalıştırmak gerek! Bu yapılmazsa işçiler işçi olmaktan vazgeçip domuz çobanı olacaklar.

Tekrar Lukava ile gözgöze geldi. Adamın gözlerinde meydan okuyan bir ifade vardı. Dudaklarındaki gülümseme düşmanca ve alaylıydı. O da Lukava'ya meydan okurcasına sert baktı. Böğründe deminki sızı.

— İnsanlar göğüslerinde kızılordu nişanı taşısalar da önce gerçekleri olduğu gibi görebilmeyi öğrenmeliler! dedi Lukava.

Çibis oturduğu iskemlenin arkasına yaslanmıştı. Tartışmayı izleyip izlemediğini anlamak güç.

Yitki, yumruğunu masaya indirmek için hazırlanmıştı. Soluyordu.

— Sana söz vermedim, Lukava. Rahat dur. Odun konusundaki tartışmaya devam ediyoruz.

Lukava'nın alaycı gülümseyişi, tahrik dolu sözleri, bakışları Gleb'in öfkesini başına sıçratmıştı. Gleb titriyordu.

— Yakacak odunumuz yok, yoldaş Çumalov. Açlıktan ölüyoruz hepimiz. Hele Bakımevlerindeki çocukların durumu. İşçiler teşkilâtlı değil. Durum böyleyken yerin dibine batsın fabrika! Boşa konuşmamalısın. Sen asıl ormanda kesilen odunu şehre nasıl taşırız onu söyle! Fabrikanın malzemesini taşıma işinde

nasıl kullanabiliriz? Lukava'nın teklifi üstünde konuş asıl.

— Önce odun işi mi? Peki, önce odundan başlayalım. Bir ayda odun şehre inecek. Bütün sorumluluğu alıyorum.

— İri lâfları bir kenara koy şimdi. Pratikte ne yapmalıyız, onu söyle!

— Pratik cevap vereceğim.

Kısa bir süre sustu Gleb. Pencereden dışarı baktı.

— Şöyle yapabiliriz: Dağın öbür yamacından tepeye kadar havaî hat vagonetlerini kullanırız. Tepeden fabrikaya kadar da demiryolu ve vagonetleri... Oradan şehre vagonlarla taşırız odunu. Bütün sendikalarda gönüllü pazar çalışması düzenlenirse bu iş olur. Düşündüğümü söyledim. Hepsi bu kadar.

Yuk terden sırılsıklam. Ama keyfinden soluyor. Bütün benliği ile inanıyor Gleb'e. Dişlerini göstererek gülüyor.

— Asıl siz boş konuşuyorsunuz. İşte gördünüz, o nasıl bütün kafasını veriyor bu işe. Hepimizi hizaya getirecek sonunda. Dayan, arkadaşım. Yanındayım ben.

Kimse dinlemiyor Yuk'u. Ufacık günlük işlerin arasında kaybolduğu için kimse farketmiyordu onu. Gözönünde olduğu zaman bile.

Yitki'nin yüzü kırış kırış. Önündeki kâğıda doğrular ve eğriler çiziyor, sonra bunları eş aralıklı başka çizgilere bölüyor. Birdenbire yaşlanmış gibi sakin ve çökük duruyor.

— Sanıyorum ki senin anlatmak istediğin şey buydu, Lukava..

Lukava oturduğu pencere aralığından yere sıçradı. Gleb'in yanına kadar geldi. Sonra tekrar pencereye döndü.

— Aşağı yukarı Çumalov yoldaş gibi düşünüyordum ben de. Ama o meseleyi benden daha iyi toparladı. Bu teklifi hiç tartışmadan kabul edelim. İktisadî Planlama toplantısına yoldaş Çumalov'u da çağıralım. Yazman olarak gelsin.

Yitki, elindeki kalemi masaya fırlattı. Kalem yuvarlandı ve Gleb'in yanına düştü. Yitki kalktı. Elleri cebindeydi.

— Seninkisi aşırı iyimserlik, yoldaş Çumalov. Fabrika konusunda gevezelik ederek vakit kaybetme. Fabrika değil. Orası boş bir çöplük şimdi. Bizim için orası geçmişte kalan ve ancak gelecekte düşüneceğimiz bir mesele. Bugün odunu nasıl

taşıyacağız, onun çaresi bulunacak.

— Size göre aşırı iyimserlik yada hayal olan nedir, bilmiyorum. Ama ilk sözünüz fabrika olmazsa, işçiler söyleyecekler bunu. Onlar her gün gidip orada ağlarken, çaresizlik içinde kıvranırken fabrika geçmişe ait birşey olamaz. Çok uzak bir geleceğin meselesi de değildir. Orada bir fabrika var. İşçileri, onların ellerindeki hüneri bekleyen bir fabrika. İyi düşünün, yoldaşlar. Hiç gittiniz mi fabrikaya? Dizel'leri ve işçileri gördünüz mü? Kocaman bir şehir fabrika. Ve makinalar başlamak için sadece bir işaret bekliyorlar. İşçiler neden soyuyor fabrikayı, neden yağma ediyorlar? Neden yağmur ve rüzgâr, betonu ve demiri kemiriyor orada? Neden durmadan çöküyor ve mahvoluyor herşey? İşçiler neden sersem sersem ortalıkta dolaşıyor? Kuluçkaya yatmış tavuk değildir işçi. Onu yumurtaların üstüne oturtup, civciv çıkartmaya zorlayamazsınız. Ne söyleyeceksiniz işçiye? Fabrika artık fabrikalıktan çıktı mı diyeceksiniz? Yüzünüze tükürür o zaman. Küfür eder. Böyle konuşana başka ne yapılır? O zaman işçi fabrikada ne var ne yoksa hepsini söküp evine taşımakta haklıdır. Fabrikada herşey ölüme terkedilmişse, göz göre göre çürüyorsa o ne yapsın? Ağzınıza ne gelirse söylüyorsunuz ama işçi için ne yaptınız? Bilinçli davranmasına yardımcı oldunuz mu? İşte, meseleyi bu açıdan düşünmek zorundayız, yoldaşlar.

Gleb'in içinde, fabrikanın sessizliğe terkedilmiş her köşesinde ve işçilerin yüreğinde dolaşan sızı onu konuşturuyor. Damarlarındaki kan müthiş bir öfkeyle kabarıyor.

Vitki titredi. Gözleri kocaman kocaman açılmıştı.

— Yoldaş Çumalov, fabrikayı putlaştırıyorsun sen! dedi. Açlık ve eşkiyalık topraklarımızda kol geziyor, ülkenin dört bir yanı hainler ve düşmanlar tarafından sabote ediliyor. Böyle bir anda fabrikaya ihtiyacımız olamaz. Bu durumda ne çimentonuz, ne de otuz altı atölyenizden çıkacak iş gerekli bize. Açlıktan ölenlerin, mezarlarını çimentodan mı yapalım? Tatar orduları durmadan üzerimize saldırırken üretim ne iş görecek?..

— Vitki yoldaş, söylediğiniz gerçeği biliyorum ben de. Ama perişan ve açlıktan kıvranan insanlara iş gördüremeyiz, bu insanlarla yeni bir dünya kuramayız. Ancak yaratıcı bir güç geti-

rirsek, üretimi sağlarsak başarırız bunu. Böyle yapmazsak bir zaman sonra devrim düşmanlarının gelip bizi boğazlamalarını bekliyeceğiz...

Çibis kalktı, kapıya yürüdü. Bir maske katılığındaki yüzüne bakıp da ne düşündüğünü kestirmek imkânsızdı. Eşikte durdu. Düz ve soğuk bir sesle kesik kesik konuştu:

— Yanlış yapıyorsunuz herşeyi. Fabrika konusunda gevezelik yapacaksak kışla hayatının güzelliklerini de, savaş tekniğini de konuşabiliriz. Burada bir yığın iri ve güzel lâf konuşuluyor. Ama yoldaşlar, benim bunlara ayıracak vaktim yok!

Bir daha geriye bile bakmadan çıktı.

Vitki kapıya bakıyor. Yüzünde aydınlık, zekâ dolu bir gülümseme.

— Artık tartışmayalım, Çumalov yoldaş. Şimdi önemli olan fabrikayı yeniden çalıştırmak değil, kitleleri teşkilâtlandırmak. Oldu mu?

Vitki gülerek elini sıkıyor Gleb'in.

—Çumalov, şu Yuk azgınını da bir çekip çevir bakalım. Gittikçe aç kalmış fareler gibi daha saldırgan olmaya başladı.

Gleb, Yuk'un koluna girdi, kapıya doğru götürdü. Yuk onu sımsıkı tutuyordu.

— Gleb, üzülme sen! Bütün dağları harekete getireceğiz, göreceksin!.. diyor.

Vitki seslendi arkalarından.

— Çumalov yoldaş. Sovyet teşkilâtları bakanı Badin'i bul, adamakıllı konuş onunla. Durumu iyice öğrenmeni istiyorum. Bir de Lukava ile sürekli temas kurmalısın. Onunla çok iyi arkadaş olman gerek.

Kapının önünde Lukava dirseğinden dostça tuttu Gleb'i. Bakışlarında ve sesinde ateşli bir ifade vardı.

— Daşa sizden bahsetti bana. Demin anlattığınız taşıma planını birlikte konuşur, hazırlarız. O bizim çalışmamızın temeli olacak. Gevezeliği boşverip yararlı işler yapmalıyız. Gelecek kafalarımızın içinde. Geleceği yaratmalıyız.

İki adam bakıştılar. Gleb böğründeki sızıyı tekrar duydu. Lukava'nın bakışlarında onu yaralayan ama bir türlü nedenini çözemediği bir şey var.

Daşa... Lukava... Daşa'da anlayamadığı katılığın, soğukluğun nedeni olmasın Lukava?..

2. SARI PERÇEMLİ KADIN

Gleb Miyekova'nın odasına girdi. Farkında olmadan olanca ağırlığı ile yüklendi masaya. Garip bir ses, bir gıcırtı çıktı. Miyekova dudaklarına kadar gelen gülümsemeyi tutarak şaşkınlıkla baktı ona.

— Gücünüzü boşa kullanmayın, yoldaş Çumalov. Top değil, masadır bu. Barıştayız şimdi.

— Özür dilerim. Kollarım kaya gibi sert şeylere alışkın daha. Haklısınız, bir kümes burası.

— Bu yeni dünyaya alışmalısınız. Yakında görevinizin başına geçeceksiniz. Siz de bir yönetici olarak çalışacaksınız artık. Barut kokusunu ve savaşların romantik havasını unutacaksınız. Yumuşayacaksınız yoldaşım, teninizin o güzel rengi de uçup gidecek. Sanıyorum, fabrika hücresinin sekreterliğine getirdiler sizi. Oradaki azgın sürüsünün hakkından nasıl geleceksiniz bakalım? Hele kadınlarınız. Hepsi domuz, keçi ve pislik kokuyor. Her ev küçük birer dükkân sanki, birer çalınmış eşya deposu. Daha altı ay devam etseler fabrika filân kalmayacak ortada. Ona da fabrika demek için bin şahit gerekli ya!..

— Bak hele?.. Biz ki fabrikayı çalıştırmak istiyoruz. Dizel'leri, dinamoları harekete getirelim diyoruz. Dağdan odunları indirmek için havai hattı yeniden işletmeye hazırlanıyoruz.

— Topunuz aynı masalları söylüyorsunuz. Siz böyle konuşurken insanın «ne yiğit kişiler» diyesi geliyor. Oysa hepiniz kapılandığınız yere biraz daha iyi yerleşebilme derdindesiniz. Sovyet burjuvası olmaya özeniyorsunuz. Günlük hayat sıkıcıdır burada. Ordu daha iyi elbette. Ben de gitmek istedim savaşa. Bırakmadılar. Biliyor musunuz, günlük hayatın bu sıkıcı havasından kim kendini kurtarıyor aramızda? Karınız. Sadece o ufacık işlerden büyük şeyler çıkarmayı biliyor.

Daşa duvarın dibinde. Ayakta duruyor. Dudaklarında hınzır bir gülümseme. Sabırsızlandığı belli oluyor.

— Bu konuşmanın gerekçesi nedir, yoldaşlar? diyor. Neye

yarıyor bu? Hadi, kızılordu askeri, çık git işine! Canımızı sıkıyorsun burada.

Miyekova gülüyor.

— Görüyorsunuz ya, nasıl ciddî ...Çok pratik kadın Daşa...

— Doğru. Daşa evliliğimizi sürekli biçimde sabote ederken de böyle hünerli.

— Kadınlık görevlerini yapmıyor mu? Bu olmadı işte. İhtilâl'in şımarttığı bir kadın demek...

Daşa da gülüyor ama Gleb onun gülüşünde eski Daşa'yı bulamadı.

Oradaki bütün kadınlar gülüyor. Hepsi birden zavallı Yuk'un üstüne çullanıp kapı dışarı ediyorlar onu. Koridorda bağırıyorlar arkasından, sesleri duyuluyor:

— Sakalsız keçiler siz de! Hükmünüz kalmadı artık! Tüylerinizi yoldular ya, karılara benzediniz. Şimdi biz de beceriyoruz erkekliği sizin kadar. Eski güzel günlerinizi aramayın!

Miyekova yine Gleb'e çevirdi bakışlarını.

— Daha pek girmediniz bizim havamıza. Aklınız savaşta. Ordudasınız daha. Sizi gören yarın cepheye gidiyorsunuz sanacak. Orada yaptıklarınızı anlatsanıza bana. Kızıl bayrak nişanını ne zaman aldınız? Bir bilseniz, nasıl severim cephedeki hayatı?.. Ben de çarpıştım siperlerde. Maniç zamanındaydı.

Miyekova gülümsüyor boyuna. Gleb'e baktığı halde Miyekova Gleb'e gülmüyor, sadece onun yüzünde o anlattığı günleri tekrar yaşıyor, o günlerin dostlarına, tanıdıklarına gülümsüyor Gleb'e bakarken.

— Çok güzel günlerdi. Ömrüm boyunca unutamıyacağım şeyler... Kahramanlık mıydı acaba? Yok, başka şeydi. İhtilâl'in ateşiydi içimizde.

— Hepsi güzel bunların, yoldaş Miyekova. Ama burada asıl şimdi kaybetmemek gereken şeyler var. İşçi sınıfının dişiyle söküp kazandığı şeyler. Evet, durumumuz kötü. Açlık, karışıklık, devrim düşmanları. Bunların hepsi çullanıyor üzerimize. Sanki bir dağ çöküyor, birer kurbağa gibi eziyor insanları. Ne yapmalıyız? Gücümüzü toplamalı, doğrulmalı ve dağı yerine koymalıyız. İmkânsız belki? Ama gerekli. Kahramanlık dediğimiz şey bu zaten. İmkânsız olanı yaratmak.

— Evet, yoldaş Çumalov. Bunu konuşmak isterim sizinle. Kahramanlık tabiî. Birlikte direnmek. Hep beraber yaratmak. O zaman yaratırız imkânsızı!

Yeniden gülüyordu Miyekova. Göz bebekleri daha bir canlanıyor, daha güzel bir ışıltıyla parlıyorlar.

— Evet, hep beraber doğrulmak ve kalkmak ayağa. Bu işte! En doğrusunu siz söylediniz. Bütün varlığıyla atılmak ileriye... Yoldaş Çumalov, bunu konuşmak isterim sizinle. Sovyet evlerinde oturuyorum ben.

Daşa, yüzünde alaycı bir ifade, soran gözlerle bakıyor ikisine. Gleb'e yaklaştı birden. Onu omuzlarından tutup ters çevirdi. Kapıya sürükledi iteleyerek.

— Hadi asker... Çık artık burdan.

Gleb döndü ve belinden sardı onu. Öylece taşıdı dışarıya. kadınlar bastılar kahkahayı. Miyekova da gülüyor. Bu, herkesin önünde, yapmacıksız gösterilen sevgi Daşa'yı şaşkına çevirmişti. Kollarını doladı Gleb'in boynuna. Gleb çok kısa bir an eski Daşa'nın geri geldiğini, o güzel ve kadınca sevgisiyle kendisine sarıldığını gördü.

— Biliyor musunuz, yoldaş Çumalov, biliyor musunuz sizin Daşa'nız kimdir? Başından geçenleri anlatmadı mı size? Burada öyle şeyler oldu ki siz yokken... Böylesini siz bile yaşamadınız belki?..

Daşa titreyerek Gleb'in kollarından kurtuldu.

— Hayır, yoldaş Miyekova!.. Durduk yerde benden bahsetme, istemiyorum! Şaka yapma böyle. Beni rahat bırak, n'olur!

— Öyle mi? Olup bitenden bahsedilmesini istemediğini bilmiyordum ki?..

Neden irkildi Daşa? Neden susturdu Miyekova'yı? Herkesin bildiği şeyleri, onsuz geçen üç yıl boyunca yaptıklarını neden anlatmıyor?

Lukava bir kapının eşiğinde bekliyor. Alev alev yanan bakışlarla Gleb'i seyrediyor.

Gleb yürüyüp geçmek istedi onun önünden. Ama Lukava ceketinden tuttu Gleb'i.

— Yoldaş Çumalov, hücre üyelerini olağanüstü toplantıya çağırın. Ben de yazman olarak gelirim. Yarın da bana gelin, Sen-

dikalar Birliği'ne. Kapanalım, adamakıllı konuşalım. Büyük işler gerçekleştirmenin ilk şartı herşeyi inceden inceye hesaplamaktır. Odun taşıma işini söylemiyorum sadece. Fabrikayı da söylüyorum. Ben düşündüm. Fabrikaya yeniden hayat vermek için akla gelen bütün imkânları kullanmalıyız. Unutmayın ama. Zor bir iş olacak bu. Belki de bütün gücümüzü tüketecek bir iş. Biraz da gelecek için mücadele etmiş olacağız. Korkusuz ve güçlü bir mücadele vermeliyiz. Geleceği bugüne yaklaştırmanın başka yolu yok. Artık çalışmaya başlıyoruz.

Dostça ve kuvvetle sıktı Gleb'in elini. Kadın kolunun kapısına doğru yürüdü sonra.

Koridorda Miyekova yetişti Gleb'e.

— Bir dakika, Çumalov yoldaş. Yitki'nin yanında neye karar verildiğini söylemediniz bana. Herşeyi bilmek istiyorum. Şu girdiğimiz delikte küflenmeye başladık biz. Günlük hayatın sıkıntısı hepimizi birer köstebek gibi körleştirdi. İhtilâl başka şey ister oysa. Sovyet teşkilâtını ve Parti'nin çarklarını dürtecekseniz iyi ısırmalısınız. Sizinle beraberim ben. Ne yaparsanız yapın, sizinle beraberim. Siz uyuşukluğa esir olmazsınız, ordudaydınız çünkü. Son bir şey daha söylemek istiyorum. Şimdilik kendi haline bırakın Daşa'yı. Aptalca konuşuyorum belki ama. Daşa kendisi gelecek size, göreceksiniz. Ne yapacaksınız şimdi?

— Herşeyi. Fabrikaya yeniden hayat vermek dahil herşeyi. Dişlerimizi söküp kemiklerimizi kırmazlarsa herşeyi.

— Oldu. Gidin artık. Soracak şeyim kalmadı .

Gözlerinden taze ışıltılar saçarak güldü Miyekova. Sonra aceleci adımlarla uzaklaştı.

Sokakta Yuk karşıladı Gleb'i.

— Konuş bakalım şimdi, kozlarımız neler? dedi. Hepsinin yüzüne vuracağım düzenbazlıklarını. Her yere koşacağım, her yere yetişeceğim. Bilir onlar beni. Her gün kök söktürüyorum hepsine. Tek bir dakika bile rahat yüzü göstermiyorum hiç birine, inan ki!.. Sen geldin ya, bak şimdi dağları tepeleri birbirine geçiriyoruz. Hem de nasıl! Gör, bak. Şu dangalak bürokrat milletine neler yapıyoruz.

BÖLÜM DÖRT

İŞÇİ KULÜBÜ : ENTERNASYONAL

1. HÜCRE

İşçi kulübü eski fabrika müdüriyeti binasındaydı. Bu yapı Alman mimarisi tarzında kurulmuş taş bir yapıydı. Üç ayrı renge boyanmıştı. Sarıya, maviye ve yeşile boyamışlardı binayı. Görünüşüyle bir protestan kilisesinin havasını andırıyordu. Taş bir blok gibi durmasına rağmen hayli işlenmiş, zengin bir mimarî tarzında kurulmuştu. Taştan oyulmuş balkonları kadar çevresindeki küçük ek yapıları da gösterisliydi. Oyun sahaları bu mimarî zenginliği tamamlıyordu. Birbiriyle kesişen karanlık koridorlar meşe ağacından yapılmış merdivenlerle katları birbirine bağlıyor ve her biri sayılamayacak kadar çok odalara açılıyorlardı. Bütün odalar güzel kumaşlarla döşenmiş, panolar ve usta ressamların tablolarıyla süslenmişti. Geniş aynalar ve özenle yapılmış mobilyalar dekoru tamamlıyordu.

Eskiden içinde meyve ve çiçek yetiştirilen demir parmaklıklarla çevrili bahçe artık bakımsızdı. Her köşesinde otlar diz boyu büyümüş ve burası başıboş keçilerin uğrak yeri olmuştu. Bahçeden bakılınca dört bir yanda, ilerdeki tepelerin arasında fabrikanın dev bacaları görünüyordu. Daha ilerde de şimdi boş ve hareketsiz duran havaî hat vagonetleri vardı.

Eskiden burada, bu koca yapının içinde işçilerin ancak çok uzaktan görebildikleri, sesini hiç duymadıkları garip bir ihtiyar yaşardı. Bu adam fabrikanın baş müdürüydü. Bu kadar yaşlı bir adamın tek başına bu otuz odalı saray içinde korkmadan yaşaması, işçi evlerinin pisliği, yasanmazlığı, yoksulluğu karşısında hiç ürperti duymadan kâbus görmeden yaşayabilmesi işçilerin garibine giderdi. Derken günün birinde savaş gelip çatıverdi... Arkasından İhtilâl'i getirdi. İhtilâl peşinden iç savaşı sürükledi ülkeye. Bu çok önemli ve çok yaşlı müdür o zaman işçilerin kah-

kahaları arasında kaçıp gitmişti. Mühendisler, teknisyenler ve kimyagerler de onunla birlikte çekip gittiler. Orada sadece Kleist kaldı. Fabrikayı ilk kuran mühendislerden biriydi Kleist. Müdürlük sarayının tam karşısında kendi yaptığı bir binadaki çalışma odasına kapanmıştı.

İlkbahar geldi çattı. Bulutlar, deniz, dağlar ve hava taptaze bir bahar güneşinin ışıklarıyla aydınlandılar. İşçiler çilingir atölyesinde toplanmışlardı. Tütün kokularının, kahkahaların ve gürültülerin arasında Gromada şu teklifi yaptı:

— O kan içen namussuz müdürün sarayını işçi kulübü yapalım, adını da Enternasyonal koyalım.

Binanın zemin katı İşçi Kulübüne ayrıldı. Kulübün yanısıra Parti Hücre teşkilâtı ve Gençlik kolları da buraya yerleşti. Kitaplığın bulunduğu kat oyun salonu olarak ayrıldı.

Eskiden sessizliğin cirit oynadığı bu geniş geniş odalar, salonlar, bu işçilerin içeriye hiç sokulmadığı yerler, güneş camlarda kıpkırmızı ışıltılarla dünyamıza veda ederken müzik sesiyle, işçilerin gürültüsüyle yaşamaya başladı artık. Müdürün kitaplık odasına pıyı pırtıyı toplayıp kaçan mühendislerin bıraktıkları kitaplar getirildi. Bunlar ciltli, altın yaldızlı renklerle süslenmiş güzel kitaplardı ama işçilere yabancı kitaplardı. Almanya'da basılmış Almanca kitaplar.

İşçi kulübünün başkanlığına seçilen Gromada işçi arkadaşlarına kitaplık konusunda şunları söyledi o zaman.

— Arkadaşlar, burjuvalardan alıp millîleştirdiğimiz güzel kitaplar var burada. Ama hepsi de Almanya'da basılmış şeyler. İşçi bilincinin öngördüğü şekilde bu kitapları okumak, bilgiler edinmek görevimizdir. Çünkü biz uluslararası işçi kitlesinin bir parçasıyız. Bütün yabancı dilleri öğrenmek zorundayız. Ben diyorum ki, kitaplık herkese, hatta okuma-yazma bilmeyenlere bile açıktır. Hepinizi, buraya, bilgi ve kültür yarışına çağırıyorum.

İşçi kulübü böylece doğdu. O günden bu kocaman yapı bunak bir baş müdürün sarayı olmaktan çıktı. Hücre teşkilâtının yeri oldu.

İsciler yine eski kulübeciklerinde yaşıyorlardı. Mühendislerin oturduğu evler boş kalmıştı.

İşçiler çilingir atölyesinde ıvır-zıvır yapıyor, akşam olunca

gidip dağ yamaçlarına saldıkları keçilerini getiriyor ve kadınlarını Kazak mahallelerine yada komşu köylere gönderiyor, satılan ıvır-zıvır karşılığında aldıkları yiyeceği ya kendileri tüketiyor yada pahalıya satıyorlardı.

Hücre teşkilâtı pazartesi günleri toplanırdı. Çoğunlukla şu konular tartışılırdı toplantılarda: 1) Gıda Merkezi'nden tereyağ ve fasulye hırsızlığını önlemenin çareleri, 2) Lokantanın artan yemekleri domuzlara neden veriliyor? 3) Parti üyelerinin dinle ilişkileri nedir? 4) Fabrika malzemesinin çalınıp köylerde satılması nasıl önlenir?...

Gleb teşkilâtın olağanüstü toplantısını açtı.

Toplantının yapıldığı salon hayli genişti. Tahtadan basit mobilyalarla döşenmişti. İskemleler yetmediği için tören salonundan uzun tahta sıralar getirilmişti ayrıca.

Gleb, kürsüden oradakilerin yüzlerine bakıyor ve bütün bu insan yüzlerinin bu derece birbirine benzeyişini şaşkınlıkla seyrediyordu. Aslında farklıydı hepsi. Ama hepsinde birbirine benzeyen bir ortak şey vardı ki, Gleb bunu bulmaya çalışıyordu. Her bakışında gözünü, her arayışında beynini rahatsız eden şeyi buldu sonunda. Bütün insanlardaki ortak şeyi buldu: Bu, çektikleri açlıktı. Gıdasızlıktı.

Gelenlerin çoğu üç yıldır görmemişlerdi Gleb'i. Fakat selâm verişlerinde bir umursamazlık, bir tembellik vardı. Sanki Gleb hep onlarla beraber kalmış, hiç kaybolmamıştı ortalıktan. İşçilerin büyük çoğunluğu, ilk defa o ünlü akşam tanımışlardı Gleb'i. Müthiş bir dayak yediği akşam. Subaylar çıkartmıştı Gleb'i onların arasından ve kıyasıya dövmüşlerdi.

Şimdi, aralarında, onu görünce sevinen, ama ne söyleceğini bilemeden yırtınanlar vardı.

Sonra gidip yerlerine oturuyorlar, dudaklarında tutamadıkları anlaşılmaz bir gülümseme, oradan bakıyorlardı Gleb'e.

O koskoca adını çöp gibi ince ve çelimsiz gövdesiyle sürükleverek geldi Gromada. Gleb'i görünce çatlak sesini kahkahalarla örterek yaşaştı.

— Bu sefer iyi olacak bu iş, Çumalov yoldaş, iyi yürüyecek. Sakın ha, kulak asma bu heriflerin sözüne! Utanmadan keçilere de soyguncular da yenildik hepimiz. Böyle olduklarını vur

suratlarına ve ele al işi.

İşçilerin bulunduğu yana çevirdi başını. Gittikçe coştuğu belli oluyordu.

— Sizi işe yaramaz herifler, sizi!.. İşte be! Adam kalktı, cepheden, ta ölümün koynundan çıktı geldi. Ben konuşmuyorum bugün. Ağzımı bile açmıyorum. Şimdiden söylüyorum hepinize. İşte bu adam aklımı başıma getirdi benim. Partiye girmemin sebebi o.

Oradakiler gülerek dinliyorlardı Gromada'yı. Onu böyle konuşurken hiç görmemişlerdi. Çumalov bile bir çocuk gibi gülüyordu onun sözlerine. Sigara dumanı arasında eğleniyorlardı Gromada'yla.

— Anlat, Gromada! Baştan anlat... Güzel anlat ama. Sıra bizde, arkadaş!

Locak, dipte bir köşeye büzülmüştü. Kapkaraydı. Kamburu daha belirli görünüyordu. Öbür işçilerin çimento rengi kılıklarıyla tam bir terslik gösteriyordu. Ağzını açmıyor, susuyordu. Ama sanki birdenbire konuşacakmış ve söze başlayınca herkesi ezip susturuverecekmiş gibi bir duruşu vardı.

Kadınlar yerlerinde duramıyor. Eski püsküentarilerin içinde oldukları yerde bile sallanıp duruyorlar, dişlerini karıştırıyor, vır-vır ediyorlar. Onlardan biraz daha kenarda duruyor Daşa. Başında yine kırmızı mendil.

Lukava bekleniyor. Odun ve yakacak sıkıntısı, işçilerdeki çöküntü gibi konularda konuşacak.

Herkesin Lukava'nın gelişini beklediği kapıdan Savçuk girdi içeriye. Gözleri kan çanağına dönmüş. Ayakları çıplak.

Boş ve yararsız bir güçle dopdolu adaleleri görünüyor. Sırtını duvara çarptı önce. Kapının kenarına gürültüyle diz çöküp oturdu. Yılgın gözleri sarhoş.

Daşa uzanıp bir kapı ağırlığındaki pencereyi açtı.

— Ne adamlarsınız! Tütün kokusundan duramıyor insan yanınızda... İşi gücü olmayanların tek marifeti tütün içmek zaten!

Pencere açılır açılmaz dışarının gürültüsü salona doldu.

Bir zamanlar işçiler fabrikayı unutmuşlardı. Makinaların gürültüsünü, buharı, Dizel'lerin kokusunu unutmuşlar ve başka bir

toz yığınına bulanmışlardı. O günlerde atölyelerin çocukları sırtlarında torbaları, dağ bayır demeden yürü babam yürürlerdi. Sonunda yakın ve uzak Kazak köylerine varır, ilkel çağlarda olduğu gibi, torbalarında götürdükleri öteberiyi köylüden aldıkları yiyecekle değişirlerdi.

Eskiden horozların ötüşüyle değil, fabrikanın düdüğüyle uyanmaya alışmış bu insanlar kümes ve ahır kokusunu, hayvanların ılık ve tezekli dünyasını tanıdılar. Artık makinalarla değil domuzlarla, tavuklarla ve keçilerle yaşamayı öğrendiler.

Fabrikada elektrik yoktu. Eski kışlaların içindeki odacıklarına sığınarak düdük seslerini örten tozun ve hayvan seslerinin yanlızlığında yaşamışlardı.

Ama simdi su hücre toplantısına tezek kokulu, kirli üstbaşlarıyla gelenler bugün gözlerini oğuşturup uzun bir uykudan uyanıvorlardı. Sıra sıra oturmuslardı. Yanvana ve grup gruptular. Açık pencereden kulaklarına kadar ulaşan sesler, keçilerin melemesi, bağrışmalar geçmişte yaşadıkları ve unutmak istedikleri bir hayatı getiriyordu içeriye. Şimdi Gleb bile geçmişin ötesinden gelmiş biriydi onlar için. Sanki tulumlarını çekmişler, makinaların, yağın, kükürdün kokusuyle, yeni bir havatı tekrar başlatmışlardı. İşte yeniden fabrika, üretim, havai hat üstünde boyuna git-gel yapan vagonetler, atölyeler.

Sergey salona girdiğinde Dasa henüz çekilmisti pencereden. Sergey, ortası çıplak başını şaşkın şaşkın sallayarak Gleb'e yürüdü. Ancak Gleb'in duyabileceği bir sesle anlattı.

Gleb kalktı. Kasketini kürsüye atarak salondakilere seslendi.

— Yoldaşlar, İvangin yoldaş Lukava'nın yerine gönderildi toplantımıza. Lukava şu anda geml boşaltma işçilerinin vanında bulunuyor. O sersemler yemek meselesi yüzünden anlaşmazlık çıkarmışlar. Toplantıyı açıyorum. Tam olarak duyamadık ama radyo söyledi. Yabancılar, Müttefikler bizimle yeniden ticarî ilişkiler kurmayı kabul etmişler. Gemilerini göndermeye başlıyorlar. Buna üzülmeyiz elbette! Kutlu olsun. Erkekler de bir işe yarıyor demek ki. Hanımlara hatırlatırım...

Kendi sözüne yine kendisi güldü.

Gromada kollarını heyecanla sallıyor. Gözleri keyiften ade-

ta sarhoş.

— Yoldaşlar, alabildiğine güzel ve büyük bir fabrikanın İşçileriyiz biz. Ama keçilerin ve domuzların elinde tutsak yaptık kendimizi. Arkadaşlar, çıkın deliklerinizden! Elimizdeki fazlalıkların Çocuk Bakımevi'ne verilmesini teklif ediyorum...

Gürültüler. Duman ve koku bulutu arasında kaynaşmalar.

— ...Domuzlarımız... Başkasının malını almak kolaydır. Kazak mahallelerinden, köylerden getirenler ne olacak? Sen kim oluyorsun? Hepimizi susturamazsın!.. Önce kendi karına bak. Köylere gide gele eskitiyor pabuçlarını.

— Fazlalıkları alın!.. İstemiyen bağırsın, ne çıkar? Karar ver, Çumalov. Hücre karar versin!

— Saçmalamayın, arkadaşlar... Yiyecek bir şeyimiz yok. Durduk yerde kavga mı edelim? Arkadaşlar!..

Gleb çıngırağı çaldı. Sonra bağırdı:

— Susun!

— Susun, arkadaşlar! Kimsenin keçilerle, domuzlarla alıp veremediği yok. Canınız isterse uğraşın keçilerle. Sırası gelince onların da hesabını göreceğiz. Burjuvaların hesabını nasıl gördük, öyle işte!

Bu sözleriyle tekrar güldürdü herkesi. Ortalık duruldu. Sesler kesilir gibi oldu.

— Arkadaşlar, kendinize bir başkan seçmenizi teklif ediyorum.

O da bunu söyler söylemez bütün kadınlar, başta Lomaka ve Lizbet, bütün kadınlar ellerini havaya kaldırarak tek bir ismi tekrarladılar.

— Daşa!.. Daşa Çumalova!.. Daşa!

İlk şaşkınlık geçince erkekler de bağırmaya başladı. Ama kadınların gürültüsünü bir türlü bastıramadılar.

— Gromada!.. Çumalov!.. Savçuk!

Savçuk'un aday gösterilmesi büyük kahkahalarla karşılandı.

Gromada, kollarını iki yana açarak kürsüye doğru ilerledi. Kadınları işaret ederek bağırmaya koyuldu:

— Arkadaşlar, kadınlar umurumda bile değil! Erkeklerle eşitmiş onlar! O da tamam! Önce tecrübe kazanmalılar ama. Hele genç kadınlarımız. Başkanlık kürsüsünde bir sakallıya iht-

yacımız var.

— Çumalov'un sakalı mı var yani? Ya senin köylü sakalın? Kim yaladı o sakalı?..

Kadınları susturmak mümkün olmadı. Gittikçe daha öfkeleniyor ve daha çok bağırıyorlar.

— Daşa Çumalova!.. Daşa! Gromada, Daşa'yı susturmaya senin gücün yetmez! Savçuk'un sakalından süpürge yapılır olsa olsa. Onun azgınlığını Motya'ya soru!

— Savçuk!.. Çumalov!.. Loçak!

Gleb yeniden çıngırak çaldı.

— Oyunuza sunuyorum, arkadaşlar. Daşa Çumalova ilk aday. Benim karım olmasına rağmen başkanlık yerinde itirazım yok bir kadına. Oy verenler.

O Daşa adını söylerken kadınlar kıyameti kopardılar.

— Daşa'yı istiyoruz! Kadınların değeri yok mu, haydutlar!

Daşa'nın adaylığını ilk destekleyen Gleb'tl. Elini kaldırdı. Onu bütün kadınlar ve Sergey izledi. Erkekler de buna katıldılar. Kendilerine rağmen birbirlerinin peşi sıra el kaldırdılar.

Savçuk elini kaldırmadı. Köşesinden bağırdı ortalığa.

— Kadınlar evlere gitsin, bakalım! Kadınlar dışarıya! Benim burda tahammülüm yok onlara!

Gleb gürültüyü bastırmak için çıngırak çaldı tekrar.

— Gromada'nın adaylığını oya koyuyorum. Bu kadar oy az. Loçak'ı oya koyuyoyum. Yeterli değil! Yoldaş Çumalov, gel başkanlık yerine geç!

Bütün kadınlar kanat çırpan keyifli tavuklar gibi alkış tutmaya başladılar.

— Yaşayın kızlar! Susturduk herifleri!

— Daşa, göster şu sakallı keçilere!

Daşa kararlı adımlarla kürsüye, Gleb'in yanına geldi.

— Önce susmanızı istiyorum. Bilinçli işçiler olduğunuzu gösterin. Yoldaş Çumalov, gündemi ver bana. Söz sırası yoldaş İvagin'de. Sana bütün söyleyeceklerin için on beş dakika veriyorum, İvagin.

Çok şaşırdı Sergey. Çaresiz bir tavırla güldü.

— Fazla insafsızsın, yoldaş Çumalova.

— Yoldaş İvagin, şikâyetle, sızlanmayla vakit kaybetme!

Söyleyeceklerin varsa durma. Sözün yoksa öbür işleri konuşalım.

— Daha şimdiden sıkmaya başladı bu! Söyledim size yahu, kadın milletinden başkan olur mu bel

— Atın şu karıları dışarıya! Eve gitsinler! Entarilerinden bir bir yakalayıp pencereden atacağım hepsini!

— Yoldaş Savçuk, susar mısın? Yoksa anarşi çıkarmakta devam ettiğin için salondan atacağım seni. Komünist misiniz, değil misiniz, arkadaşlar?

Daşa haklı. Herşey kısa sürmeli. İşçilere okunan raporda ne söylenebilir? Sergey'in kafasının içi sözlerle dolu. Şimdi ihtiyaç duyduğu şeyi Daşa ondan daha iyi biliyor. Ağzından kitap kalıbı gibi sökülen sözler bile yabancı bu kalabalığa.

— Yoldaşlar... müthiş bir iktisadî karışıklık. İşçi sınıfının mücadelesinde en önemli dönüm noktaları. Savaş cephelerinin ortadan kaldırılması... Bütün gücümüz iktisadî alana çevrilmeli. Partimizin onuncu kongresi yeni bir iktisadî politikaya karar verdi. İşçi sınıfı tek bilinçli kuvvettir... Cumhuriyet endüstrisi yeniden doğacak. Tâvizler ve dünya piyasası... (Ne budala bu entellektüeller!) Bu işçi ülkesini korumalısınız... Bütün güçlerinizi birleştirin, sarsılmaz bir inatla yürüyün. Etrafımızda daraltıkları iktisadî ablukayı yıktık. İşçi sınıfı bir parti... (—Bitir artık, İvagin yoldaş) Yakacak sıkıntısı çekmemek... Fabrikanın mekanik gücünü kullanın... Bu konuda yoldaş Çumalov size daha geniş bilgi verecek.

— Yoldaşlar, yazman raporunu dinlediniz. Şimdi gündeme geçiyoruz. Gromada, rahat durl

— Yazman yoldaşın okuduğu rapor hakkında. O böyle söylüyor ama babası işe ve işçiye yabancı bir unsur olarak yaşamakta devam ediyor. Yoldaş Lukava daha açık seçik söylüyor herşeyi. Kabul ediyoruz, sevimli bir yoldaş kendisi. Fakat konuşunca hiç bir şey anlaşılmıyor. İşçilerin kafasına bu anlaşılmaz sözlerle öyle kazıklar çakıldı ki artık dayanamıyoruz. Parti ne düşünüyor, söyleyin bize?

— Yoldaş gündeme aykırı çıkışlar yapıyorsun. Şimdi söz yoldaş Çumalov'un. Onu dinleyin.

Hepsi sustu. Ağır bir sessizlik. Ne söyleyecek Gleb Çumalov? Hepsinin aklı, eli kolu, hepsinin bütün gücü, bütün inancı

onda. Yarınlar biraz da onun sözüne, onun düşüncesine bağlı.

— Arkadaşlar, laf ebeliği yetsin artıki Domuzlarla fabrika malzemesini aşırmakla kaybettiğimiz vakit yeter. Bu hatayı ağır şekilde ödedik. Koskoca fabrika fabrikalıktan çıktı. Hayvan ahırından beter oldu. Ne işe yaradı, arkadaşlar? İnsanın elinden iki şey gelir: Şeytanı ya kuyruğundan çekersin, ya gözünün üstüne vursun yumruğunu. Bu bize bağlı. Bizim ellerimiz keçilerle domuzlarla vakit kaybedecek eller değil. Bizim ellerimiz başka. Biliyoruz ki insanın elleri neyse ruhu da, aklı da odur. Ettiğimiz budalalıklar bitsin! Demin yoldaş İvagin'in söylediği gibi yeni iktisadî politika izlemek zorundayız. Ne demektir bu? Yumruğu şeytanın gözüne patlatacaksınız, demektir. Büyük ve yaratıcı bir hamle yapacaksın, demektir. Çimentoyu iyi verirsen tutar. Çimento, biziz. Çimento işçi sınıfıdır. Cumhuriyet'e büyük ve yıkılmaz bir ülke yaratacağız. Bunu hiç unutmamalıyız. Budalalıklar bitsin artıki Gerçekten işe koyulmanın vaktidir.

Bağrışmalardan teşkilâtın ne söylemek istediği anlaşılmıyordu. Kan gelmişti insanların yüzüne. Gromada olduğu yerde sıçrıyor, durmadan kollarını sallıyor, Savçuk öfkeyle bağırıyordu.

Gleb elleriyle susmalarını işaret ediyor ama kimseyi susturamıyor. Yanakları titriyor heyecandan. Daşa çıngırak çalıyor ve gözlerinden yaş gelinceye kadar bağırıyor.

— Yoldaşlar, henüz bir sürüden farkınız yok! Disiplinli olun. Savçuk, söz vermedim sana.

— Evet, arkadaşlar. Neyimiz eksik fabrikada biliyor musunuz? Yakıtımız eksik. Odunumuz eksik. Yakında kış bastıracak ve hazırlıksız yakalayacak hepimizi. Gidelim ,dağın tepesine yeni bir havaî hat kuralım. Odunu şehre taşıyalım. Sonra İktisadî Plânlama'nın yakasına yapışıp hesap soralım. Efendiler, benzin verin bize, petrol verin, diyelim. Ne yaptınız da yedek stokları tükettiniz? diyelim. Aklı başında olanlar hak verecek bize. Oyun yapmaya kalkarlarsa Çeka'ya, İhtilâl mahkemesine gidelim. Ama önce havai hattı kuralım. Sendikalar Birliği gönüllü pazar çalışmaları düzenlesin. Mühendislerimizi planlamaya görevlendirelim, işlerin başına geçirelim. O belânın belâsı keçiler de yerin dibine batsın!

Savçuk kalabalıkta kendine yol açarak kürsünün yanına ka-

dar gelmişti. Yumruğunu indirdi kürsüye.

— Sıkı durun, domuz kapıları! Sersemler!

— Kendine gel Savçuk.

— Kadın, ne diye kapatıyorsun ağzımı? Burada domuz kasabasından, fabrika malzemesi iç eden avantacıdan geçilmiyor. Neden susacakmışım?

— Son defa söylüyorum, yoldaş Savçuk...

— Sus be kadın!.. Gleb, arkadaşım, sustur şu karını! Vur kıçına bir şaplak. Benimki olsa çoktan vurmuştum kıçına. Siz, işe yaramayan keçi çobanları! Ellerinizi, beyninizi nerde unuttunuz? Sen, Gleb, seni ihbar eden Kleist namussuzuna nasıl güvenirsin? Anlamam ben... Kleist buraya getirilmeli!..

Doğru mühendis Kleist... Yakalayın onu, verin Çeka'ya. Onlar halletsinler moruğu! Deliğine girmiş fare gibi aramızda. Hırsızdan farksız sinsi sinsi dolaşıyor. Kleist hergelesi değil miydi senin canına kasteden?..

Mühendis Kleist. Bu adam bir zamanlar Gleb'in hayatını elinde tutmuştu. Gleb'i polise vermişti sonra. Onu öldüreceklerini bile bile vermişti polise. Gleb'in hayatı Kleist'in hayatından daha mı değersiz? İşte yeniden karşı karşıya geliyorlar onunla.

Daşa ve Loçak göz göze geldiler. Loçak elini kaldırdı.

— Söz yoldaş Loçak'ta.

Bütün bakışlar Loçak'ın bulunduğu köşeye çevrildi.

— Papaza güvenip gevezelik etmek derler buna. Madem öyle... Ben de derdimi söylüyorum. Evet, kurnazlık tasladık biz. Gözünüzü açmadık, kazandığımız zaferden sarhoş olduk. Canımıza okundu. Cezamızı gördük yani. Adamları yerine koyalım, arkadaşlar. Mühendis Kleist bir soytarı değil. Çumalov'u ele verdi Kleist. Sonra? Ya sonra ne yaptı? Daşa'ya ne yaptı? Ölümden nasıl kurtuldu Daşa? Kim kurtardı...

Daşa birden atılıp kamburuna bir şaplak indirdi Loçak'ın.

— Yoldaş Loçak, gündem dışına çıkıyorsun. Ya sus ya konumuza dön! Başka sözün yoksa git, otur yerinel

Loçak ona çaresiz gözlerle baktı önce. Kenara çekildi. Ve yerine döndü.

İşte tekrar Daşa... Ve tekrar o çözemediği, karışık şeyler.

Kabaran öfkesini yenmeye çalıştı Gleb. Kafasının içinde

kendi kendisiyle mücadele ediyordu.

Arkadaşlar, o işi mühendisle ben halledeyim. Erkek erkeğe olsun. Şimdi başka iş konuşalım.

Daşa küçük bir kâğıtta yazılı olanları okumaya çalıştı. Bitirince kalabalığın üzerinde gezdirdi bakışlarını.

— Arkadaşlar, Partî Komitesinin isteğini kesin karara bağlamalıyız bugün. Emir üzerine bir kısım teşkilât üyesinin tarım komünlerine gönderilmesini istiyor Parti.

Onun bu sözleri bir bomba gibi patladı salonda.

— Hayır! Emirle bir yere gitmeyiz! Yeter artık! Eşkıya sürülerine yem mi olalım? Böyle emir vereceklerine, mezbahaya göndersinler daha iyi. Kasaplık hayvan değiliz biz!

— Arkadaşlar siz mi avantacı sürüsü değilsiniz! Kadınım ben. Ama bir an bile kendi hayatı için korkuya kapılmış değilim, iyi biliyorsunuz bunu.

— Canın çok istiyorsa sen git!

— Şu belânın belâsı karıları da al, beraber götür!

— İşte bu kadın başımızı belâya sokar bizim. Kadınları atın dışarıya!

Savçuk'un sesiydi bu. Fakat az sonra gürültüde boğuldu, gitti.

— Gromada'yı gönderin!.. Komite'de pinekleyip duruyor...

— Loçak da gitsin, arkadaşlar! Komitedekiler gitsin!

Salonun ortasına geldi Gleb. Yürüyüşü sakin, ağır ama yüzünün hatları gergindi.

— Beni yazın arkadaşlar. Beni ve karımı yazın. Hepinize avantacı dedi az önce. Haklıdır! Saklandığınız fare deliklerinden beterini gördüm ben. Üç yıl boyunca her gün ölümle yüz yüze yaşadım. Görüyorum ki o pis sakallı keçiler sizi ahırlara bağlamış.

— Çumalov, o kadar büyütme bakalım. Ölümden geri geldin ya işte! Şu yaşadığımız devirde hangimiz kan görmedi ki?..

— Doğru. Neden öldürmediler beni? Hepinizden fazla seviyorum hayatı oysa, paraya tapan bir cimriden farkım yok. Ona eş bir düşman olarak çıktım ölümün karşısına. Bu yüzden kardeşçe yaşadık onunla. Eğer kan gördünüzse bilmeniz gerekir ölümün nasıl azılı dişleri olduğunu. Merak eden varsa işte burada

görsün!

Ceketini ve kirli gömleğini kopardı adetâ hışımla açtı. Fırlatıp attı onları. Gaz lâmbasının ölgün ışığı altında belinden boynuna kadar bir lâstik kadar hareketli ve oynak duran adalelerinin orasında burasında kapkara delikler, kapkara lekeler göründü.

— Dokunmak, elle tutmak isteyen var mı aranızda? Tut bakalım.

Parmağını boynunda, göğsünde ve böğürlerinde gezdiriyor. Parmağının etine dokunduğu her yerde sayısız yara lekesinin soluklaştığı görülüyor.

— İyice soyunayım mı? Donumu da çıkarayım isterseniz, utanç duymuyorum bundan! Belimden aşağıda da aynı cinsten madalyalarım var şimdi. İstiyorsunuz ki siz yan gelip yatarken sizin adınıza başkaları gidip çalışsın. Madem öyle yazın beni. Böyle bir enayiliğe varım ben!

Kimse yaklaşmadı ona. Nemli gözler gördü, karşısındaki insanların birbirleri üstüne yığılırcasına toplandıklarını gördü. Oldukları yerde bir çivi misâli çakılıp kalmış bir yığın adamın terli ve tedirgin adamların suskunluğunu gördü.

— Arkadaşlar, susmanız çok ayıp! Nasıl bu derece sorumsuz ve yenik olabiliriz, arkadaşlar?

Gromada boğulacak gibi. Sıkıntıdan hop oturuyor hop kalkıyor. İçinde kopan fırtına onu bir an bile olsun rahat bırakmıyor. Konuşmayı bile unuttu.

Oradaki sakallı işçilerden biri kalktı ayağa. Göğsüne vurdu yumruğuyla. Gözleri sanki yuvalarından fırlayacakmış gibi kocaman kocaman açıldı.

— Yaz beni! Yaz! Ben geliyorum. Korkak değilim ama! Üç keçim var. Domuzlarım da var. Ben de dağ köylerine aşırılmış öteberi taşıdım. Ne söyleyeyim, deliklerimizde kokmuşuz biz, haberimiz yok.

Onun arkasında havaya kalkmış eller gittikçe çoğaldılar. Daşa ölgün bakışlarla Gleb'i seyrediyor. Elini kaldırdı.

— Bizim hücremiz öbür hücrelerden kötü mü yani? Öyle değil mi, arkadaşlar? Bilinçli işçileriz biz...

İlk alkış tutan o, kendi sözlerine gülerken parlak ve beyaz dişlerini gösteriyor.

Herşey tekrar eski sessizliğine dönünce Daşa hiç beklenmeyen bir teklifle şaşırttı kadınları.

— Arkadaşlar, dedi, kaçıp giden mühendislerin evleri boş duruyor hâlâ. Oralarda yuvalar açılmasını teklif ediyorum. Mutfak meselesi yerin dibine batsın... Bağımsız işçi kadın...

— Devam et! Kadın milleti bu, tavuk gibi ısırır, horoz gibi öter. Baş edemezsin ki!..

— İtirazı olan? Yok. Kabul edildi. Enternasyonal'i söyleyeceğiz...

2. OGÜST BEBEL VE MOTVA SAVÇUK

İşçi kulübünden Gleb'in evine on dakikada yürünür. Daşa ve Gleb yanyana yürüyorlar. Fabrikanın ötesinde koyu bir menekşeyi andıran gece karanlıklara gömülüyor ve ürkütücü bir kimsesizliğe açılıyor.

Mendireğin ucundaki fenerden başlayan bir ışık huzmesi hızla dönerek fabrikayı aydınlatıyor. Sonra geldiği gibi uzaklaşıyor, ilk çıktığı yere dönüyor. Denizin üstünde ve uzaklarda, çok uzaklarda yanıp sönen yıldızlar.

Daşa ve Gleb aslında konuşmak istedikleri halde sessizce yürüyorlar.

Şehrin arkasındaki dağlarda bir yanan bir sönen esrarengiz ışıklar görülüyor.

Gleb'in eline dokundu Daşa.

— Görüyor musun şu ışıkları. Beyazların işaretleri onlar. Daha bir zaman belâ olacaklar başımıza. Acı verecekler bize, kanımızı emecekler.

Sadece bu kadar konuştu Daşa. Bu sözlerinde başka bir kişilik yaşıyor. Eskiden ondaki erkekçe sevgiyi arayan ona sığınan Daşa değil bu sözlerin sahibi. Konuştu ama söyledikleri Gleb'in onun ağzından duymak istediği şeyler değil. Onun yokluğunda Daşa neyi nasıl yaşadı? Bu kadını böylesine değiştiren güç neyin nesi? Eski Daşa'yı silip süpüren ya da yenisine böyle kahredici bir güç veren şey ne? Bu, ikisinin arasına giren anlaşılmaz ve aşılmaz kuvvet ne?

Daşa büyük ve kararlı adımlarla yürüyor. Karanlıkta görünmüyor yürüdükleri yol. Gleb bir kedi gibi seçiyor gidilecek yönü.

— Anlatsana, Daşa bu mühendis Kleist'le olan hikâye nedir?

Bir süre sustu Daşa. Başkalarıyla Gleb'in yüzünü aradı karanlıkta.

— Biliyor musun? Yokluğumda başına neler geldiğini hiç anlatmadın bana. Herkes biliyor olanları, bir ben bilmiyorum. Kocanım ben, Daşa. Unutmasana.

Gleb birdenbire Daşa'nın yüzünde yanan alaycı gülümsemeyi görmedi.

— Beyazlar tevkif etmişti beni. Motya mühendis Kleist'a gitti. Beni kurtarmasını, bana kefil olmasını sağladı... Yeşilliler meselesinde tevkif edildim.

— Yeşilliler meselesi mi? Ölebilirdin ama. Nasıl oldu da o haydut sürüsünün elinden yakayı sıyırdın. Anlatsana, nasıl oldu?

— Uzun hikâye. Bir gün başından sonuna anlatırım sana. Şimdi yapacak başka işlerim var, Gleb. Anlatacak gücüm yok şimdi.

Birden koptu Gleb'in yanından. Sıklaştırdı adımlarını. Gleb onun bu aceleci tavrında belirli bir tedirginlik sezdi. Bakımevi'ne giderken de aynı şeyi yapmıştı Daşa.

— Daşa, yiyip bitiren bir şey var seni. Başını mı döndürdüler yoksa? Sizin, kadınların başını döndürmek pek güç değildir de.

— Gleb, biliyorum, aşağılık adam değilsin sen. Ama söylediğini de kulağın duymuyor. Bir dahaki sefere dilini tut!

Küf kokan küçük odalarında bir gazete paketinin içinden küçük kitaplar çıkardı Daşa. Kitoplardan birini seçti. Lambayı yaklaştırdı kendisine. Başını ellerinin arasına aldı.

— Söyle bakalım, hangi bilimle haşır neşirsin şimdi de?

Bakışlarını kitaptan ayırmadan cevap verdi Daşa.

— Ögüst Bebel'in kitabı: Kadın ve Sosyalizm.

— Çok iyi. Ya öbür kitaplar nedir?

— Al, oku istersen. Bizim çok ihtiyacımız var öğrenmeye...

Dikkatle okuyor Daşa, mırıldanıyor, arada yutkunuyor, zor kelimelerde takılınca tekrar alıyor, okunması kolay yerlerde hızlanıyordu. Bazan aklının okuduğu şeye takılıp kaldığı hissediliyor, o anda Daşa kaşlarını çatarak düşünüyor, kafasında düğümlenen soruyu çözünce yeniden okumaya koyuluyor.

Sinekler açık pencereden içeriye dalıyorlar, bitmek bilmeyen vızıltılarla gelip lambanın çevresinde dönüyor, bazan kızgın cama değerek tutuşuyor, o zaman cızırtılarla yanıyor ve masaya düşüyorlar. Ürkütücü kuş sesleri geliyor dağdan. Savçuk'un penceresinde zayıf, kör bir ışık, Gleb'i çağıran bir davet gibi.

Dışarıya çıktı Gleb.

Savçuk'lar yatmak üzereydi. Masalarının üstünde yenmiş bir yemeğin geriye kalan artıkları bekliyor. Onları kaldırmak ve bulaşığı yıkamak kalmıştı sadece. Motya masanın üstünde iş görüyor. Geceliği var üstünde. Savçuk, çıplak ayaklarının üstünde iri gövdesini zorlukla ayakta tutuyor. Kapıyı o açmıştı Gleb'e. Sonra gelip yatağın yanında duruyor.

— Gecenin bu ilerlemiş vaktinde hangi şeytan dürttü seni de geldin? Gün ışığında köpek gibi uluyorsun, gece karanlığında pireden betersin.

Bu da Savçuk'un dostça şaşkınlığı işte.

Motya utanmıştı. Yarı çıplak duran göğüslerini örtmeye çalışıyordu. İri ve etli bir gövdesi vardı Motya'nın.

— Sen bizdensin. Gleb. Yakınımızsın. Saklanmıyorum senden. Başımıza iş açmazsın nasıl olsa.

— Oranı buranı gizleme boşuna. Giyinik de olsan kadınsın, bunu bilmek için soyunuk halini görmek şart değil ki. Savçuk'un elinden alamam seni. Benden kuvvetli baksana! Şimdi boşver bunlara, aranız nasıl onu söyle?..

— Savçuk'la mı? İyi bir şeytandır o. Herifi ayağımın altına aldım artık. Görmüyor musun?

— Pis pis konuşmasana, karı! Daha dün dayak yedin, unuttun mu?

Gözleri parıldayarak atıldı Motya. Bir kedi gibi çevikti.

— Asıl sen pis pis konuşma, herif! Suratına o yumruğu kimden yedin? Unuttun mu?

Gleb gülüyor hallerine. Amma tuhaf insanlar ikisi de!

— Bana bak, Savçuk! Artık Motya'ya el kaldırmak yok! Bundan sonra işe hazırla yumruklarını.

Keyifli bir çığlık attı Motya. Göğüslerinin çıplaklığına aldırmadan koştu Gleb'in yanına.

— Doğru, Gleb. Çalışmalıyız artık. Ah, bir iş olsa, Gleb! Bir çalışsak! İçimiz öyle rahat, öyle huzurlu olacak ki. Çalışıyorduk eskiden, çocuklarımız da vardı. İşimiz gücümüz kalmadı sonra. Çocuklarımız öldü, Gleb.

Şimdi dopdolu Motya'nın gözleri. Ağlayacak nerdeyse.

— Bak, iyi dinle, Gleb. Geldin buraya uykumuzdan uyandırdın bizi. Yeniden umut doluyuz şimdi. Ama şu eller görecek iş bulamazsa çekeceğin var, unutma! Fırı atölyesine gideceğim yarın. İşe hazırlayacağım orayı. Tuhaf ama güçlü bir kadın senin Daşa. Hepimize hâkim oldu toplantıda.

Yeni bir parıltı Motya'nın gözlerinde. Gleb'e öylesine ısrarla, adamın içine işleyen bir kesinlikle bakıyordu ki... (Sadece kadınlar bilir böyle bakmayı).

— Daşa'da benim çözemediğim bir şey var. Nasıl oldu da Niyurka'yı bir köpek gibi bıraktı yabancılara, anlayamıyorum? Evsiz-barksız, çocuksuz bir kadın yabanın tekidir bana sorarsan. Etrafına topladığı bir çetesi var ya, beni de çağırdı onların arasına. O kadar enayi değilim ben. Evimi barkımı bırakacağıma ölürüm daha iyi!

Gülmeye başladı Savçuk. Dizlerini dövüyor keyfinden.

— Ne kadın şu seninki! Hepimizin canına okudu toplantıda!..

Bu sözleri bekliyor Gleb. Geldiğinden beri konuşma buraya çevrilsin dive bekliyor. Acaba Motya anladı mı onun niyetini? Acaba eve dönüşünden bu yana Daşa ile birlikte geçirdiği günlerin hayatını ne ölçüde değiştirdiğini farketti mi? Motya! (Başkasının içinde kopan fırtınaları kolayca çözümlemek kadınlara verilmiş bir şeydir.) Bazan, gözbebeklerinde belirlenen bir parıltı kadar kısa ve kaçamak ifadelerle anlatıyor bunu Motya. Gleb son sözleri duymamış gibi davrandı. Savçuk'a döndü:

— Doğru. Yokluğumda çok değişmiş Daşa. Akıllı bir kadın olmuş.

— Nasıl böyle değişti, bilemiyorum? Üstelik çok gururlu şimdi.

Bu sefer hınzır bir parıltı Motya'nın bakışlarında. Sır vermemeye kararlı bir ifade.

— Masal okuma bize, Gleb. Numara yapma sakın! Sayısız acıların ortasında bir başına bıraktın Daşa'yı. Ölüme bıraktın. Kolay kolay geri alamazsın şimdi. Kurnazlık taslama, budala değilim ben. Bugünkü Daşa senin eserin değil. Kendisi bir şey anlatmadıysa sana ben neden anlatayım? Sen bir insanın içini anlayamazsın, ellerin o kadar uzun değil, Gleb...

Gleb, içindeki sıkıntıyı, şaşkınlığı gülerek bastırmaya çabalıyor.

— İyi koku alıyorsun, Motya. Doğruya ne denir? Döndüğüm zaman o tanıdığım, bildiğim Daşa'yı bulamadım karşımda. Yokluğumda geçen zaman onu nasıl bu kadar değiştirdi, daha öğrenemedim? Görüyorum, değişen bir şey var onda, bir başkalık var bugün... Kimbilir, belki de çok aldattı beni, çok günah işledi? Öyle olsa bile neden çekiniyor söylemekten? O kadar vahşî adam değilim ki ben...

Motya Gleb'e çevirdi bakışlarını. Gleb, kadının gözlerinde şekillenen ifadeden numarayı anladığını gördü.

— Utanmıyorsun, Gleb. Ağzımdan laf almak için türlü numaralar çeviriyorsun. Hadi, git evine. Boşa çene çalma burda. Ama merak ettiğim bir şey var benim de. Neden Daşa Bakımevi'ne bıraktı Niyurka'yı? Benim yanımda kalıyordu çocuk. Kocasız, çocuksuz bir kadın nasıl yaşayabilir?.. Bazan öyle budala oluyorsunuz ki siz, bunu bile anlamaktan aciz kalıyorsunuz... Öyle ya, erkek milleti...

Gleb'i karanlık ve dar koridordan, kapıya sürükledi Motya. Utangaç bir kız çocuğu gibi kıkırdayarak elini tuttu adamın.

— Bizden birisin, Gleb. Nasıl seviniyorum, bilemezsin. Bak, ne iyi bir ana olacağım ben, göreceksin!

Kapının eşiğinde birdenbire acıdı Gleb'e.

— Ne acı, Gleb! Kötü bir kaderimiz var, biliyor musun?.. Daşa ile birlikte olamazsın artık... Bu ders olmalı hepinize, kadınlarınızı başıboş bırakmamayı öğrenirsiniz belki...

Daşa bıraktığı gibi, başı ellerinin arasında okuyordu. Yine o çok ciddî görünüşü yüzünde. Yine dudaklarının mırıltısı duyuluyor odada. Gleb'i farkedince soran bakışlarla süzdü onu.

— Ne öğrendin Savçuk'larda?

İyice yaklaştı Gleb. Acıdan buruş buruş yüzü. Sarıldı Daşa'ya. Hiç konuşmadı. Savaşın fırtınalarını aşıp gelen adam o değildi sanki... Ölesiye sevmekten ve bu sevginin karşılığını ala-mamaktan yorgun düşmüş bir adamdı sadece.

— Daşa, hadi anlat bana, sevdiğim. Eski Daşa ol... Çok yabancısın bana, acı çekiyorum, Daşa. Zehirli bir hançer taşıyorsun sanki.

Hiçbir şey söylemedi Daşa. Sustu. Ama Gleb, onun kadınca bir zayıflıkla titrediğini hissetti. Daşa'nın yüzünü yüzüne, omuzunu omuzuna yasladığını, birdenbire değişip o bildiği eski küçük Daşa oluverdiğini anladı. Karısının o süt ve ter lezzeti taşıyan kokusunu yeniden duydu. Daşa ona sarılmış, kendi kendisiyle mücadele ediyor, kadınlığına hâkim olmaya, yenilmemeye çalışıyordu.

— Ben yokken, bir şey olduysa eğer, önemli değil.

Daşa içini çekerek koptu ondan. Sonra gözlerini Gleb'in gözlerine dikti. Gözlerinin donuk, acılı ifadesiyle fısıldadı:

— Oldu, Gleb... Oldu. Çok oldu hem...

Sanki birdenbire koskocaman bir el ikisinin arasına girdi. Sanki göğsünde irinli bir yara birden bire patladı. Hayvanca bir kuvvet yüzünde ve yumruklarında bir öfke yumağı gibi büyüdü.

— Doğru demek! Bir kısraktan farksızdın yokluğumda! Aşağılık köpek!..

Gözleri yuvalarından fırlamış, öfkeden titremeye başlamıştı. Yumruklarını sıktı. Daşa'nın üstüne yürüdü. Birden olduğu yerde dikildi Daşa. Bu, atılmaya hazır gerginliği içinde, ondan daha sağlam ve daha yukarda duruyordu. Kadınca bir sesle değil, İçindeki öfkeyi, acıyı kusan bir sesle haykırdı Gleb'e:

— Rahat dur, Gleb! Rahat dur! Yeter artık!

Sustu Daşa. Toparladı kendini. Gleb, onun sesiyle sarsılmıştı, bir adım ötesinde durmuş, bocalamış ve daha fazla ilerleyememişti. Boğuk ve kuru bir sesle konuştu Daşa.

— Bak, yine denedim seni. Adam gibi davranmayı öğrenemedin daha. Beni anlayamazsın sen. Denemek için öyle söyledim. Biliyorum, Motya'nın ağzından laf kapmaya gittin demin.

İçinde ne var, ne yok bilmiyorum. Komünistsin ama hep sana baş eğecek, esirin olacak kadın istiyorsun yanında. Belki cephede iyi bir askersin ama kötü bir komünistsin.

Döndü Daşa. Yatacak yer hazırlamaya koyuldu kendine.

BÖLÜM BEŞ

SIĞINTI

1. GİZLİ ODA

Kanatları meşe ağacından yapılmış pencere hiç açılmaz. Dışarıdaki taş ocaklarından yayılan toz bulutu deliklerden sızarak odaya yayılır. Sabah vakti, dağlar mor dalgalarla çevrilip de güneş ışıklarını aralıklardan odaya gönderince camlarda türlü ışık oyunları başlar, o zaman Kleist uzun süre pencerenin önünde durur, odayı kaplayan ağır sessizliğin içinde dışarıyı seyreder.

Gün ışığı görmeyen harap bir koridorun sonundaki bu oda gece olunca kapkara bir sessizliğe bürünür. Mühendis Kleist'in çalıştığı, içinde yaşadığı bu oda biraz dışardaki dört bir yanı otlarla, yaban çiçekleriyle örtülü taş ocaklarına benzer.

Artık fabrika harap. Sökülmüş kapıların yerinde kara lekeler yaşıyor. Camları kırılmış pencereler birer soru işaretini andırıyor. Taş ocakları serseri taşlarla kaplı ve havaî hat suskun. Burada hayat ilkel bir sessizliğe, karmakarışık bir hareketsizliğe mahkûm edilmiş. Eğer karşılığında hiçbir enerji istemiyorsa ve eğer gün geçtikçe insana garip bir iç huzuru, özlenen bir uyuşukluk veriyorsa neden bu ölü fabrikanın teknisyeni olarak kalmamalı?..

Yapılacak iş pencereleri açmamak, cam kenarlarında örüm-

ceklerin akıl almaz bir ustalıkla ördükleri dünyayı seyrederek vakit öldürmekse Kleist bunu neden yapmasın?.. Yapıyor ve örümceklerin havaya çizdikleri yaratıcı mimariyi, ağ örüşlerindeki inceliği içine sindire sindire seyrediyor.

Pencerenin önünde uzun süre ayakta kalıyor. Bıkmadan usanmadan örümceklerin dünyasını seyrediyor.

Onun çalışma odasına kimse girmez. Fabrika ürkütücü bir mezardan farksızsa, çimento nemli depolarda çoktan taş olmuş ve kaskatı kesilmişse, havaî hat durmuş, kablolar kopmuş, vagonetler yüzüstü bırakılmışsa teknisyene kimin ihtiyacı olur? Teknisyene kimsenin ihtiyacı yok. Kalifiye işçiler bile fabrika binalarını onu bunu aşırmak için dolaşıyorlar. Hepsi başıboş.

Aşağıdan, eskiden kimsenin oturmadığı mahzenlere, alçak tavanlı odalara yerleşen İşçi Komitesi'nden gürültüler yükseliyor kulağına ve Kleist sanki orada bir eşkiya çetesi barınıyormuş gibi yüzünü tiksintiyle buruşturuyor. Toz topraktan eski niteliğini kaybetmiş camların aralığından bakınca dışarda, beton yığınlarının arasında başıboş dolaşan işçileri görüyor. Onların açlık ve acıyla örtülü yüzlerinde anlayamadığı, sırrını bir türlü çözemediği garip bir inat ve bu inadın oluşturduğu kırış kırış çizgiler görüyor. Bütün bu insanlar onun oradaki varlığını bile umursamadan bir süre önce başladıkları o anlaşılmaz ve korkunç oyuna devam ediyorlar.

Basit bir matematik problemini koymak ve çözmekteki ustalığına güveniyor Kleist. Bundan ötürü de onlara duyduğu alaycı küçümseme duygusuna içindeki tedirginliği, nefreti de koyarak bakıyor işçilere. Bu açlıktan ve işsizlikten kadidi çıkmış adamların ihtilâlle birlikte müthiş bir çöküntüyü ve çaresizliği yarattıklarını düşünüyor. Kendi geleceğini onların yıktığını, dünyayı, kurulmuş bir dengeyi bir baştan öbürüne onların ateşe verdiğini düşünerek titriyor. Burada, bu odada kendisini, kendisiyle birlikte geçmişin bir parçasını unutmalarını bir türlü aklı almıyor.

Pencerenin altındaki beton yığını ve merdiven güneşte kavruluyorlar. Bir an sonra alev alacaklar sanki. Kleist dayanılmaz bir özlemle orada suların fışkırmasını, kızgın betonların üstünde buhar olup uçmasını bekliyor. Oysa orada dolaşan işçilerin ayak

sesleri geliyor sadece. Bir karınca ordusu kadar kalabalık onlar. O kapıdan o kapıya, bir İşçi Komitesinden öbürüne gelip gidiyorlar durmadan.

Fabrikanın hiç durmadan çalıştığı günlerde bile olmayan bir şey, İşçi Komitesi, neden şimdi burada fabrikanın ve herşeyin ölüme terkedildiği bir zamanda olsun? Başıboş dolaşan bu işçilerin eskiden olanca gücüyle yaşayan ve dönen bu koca çarkın, kalıntıları arasında ne işleri olabilir şimdi? Yarın bugünden farksız yaşanacaksa bu adamların derdi, sıkıntısı ve telâşı ne?

Odacısı Yakov her gün hep aynı saatte gelir yanına. Elinde bir tepsiyle gelir. Sessiz, ciddî adımlarla girer içeriye. Uzun bıyıklarının iki yana taşan sivri uçlarında ve saçlarında mavimsi bir cam berraklığı parıldar. Masaya bir fincan çay bırakır. Onun yanına da kâğıda sardığı küçücük sakarin tabletlerini koyar, iki adım geri çekilir. Sonra yere eğilip dikkatli hareketlerle etrafa dağılmış ekmek kırıntılarını toplar. Onları masanın altında duran çöp sepetine atar. Duvarların beyazı net ve kirsizdir. Koyu meşe ağaçlarından yapılmış pencere pervazları duvarlara ayrı bir beyazlık verir.

— Saat bir oldu mu, Yakov?

— Tastamam bir oldu, Herman Hermanoviç.

— Peki. Gidebilirsin. İçeriye kimseyi bırakma ama.

— Olur.

— Pencerelerin tozunu al sonra. Hiç açmadan ama...

— Olur.

Mühendis Kleist pencerinin önündedir. Yakov'a sırtını döner. Alnına düşen bembeyaz perçem ona öfkeli bir görünüş verir. Boynundaki adaleler kıvır kıvır hareketli görünür ve sırtındaki yıpranmış ceket uzadıkça uzar.

Ötede, çok uzaktaki koridorlardan birinden insan sesleri, koridora serpiştirilmiş boş odalardan hesap makinelerinin şıngırtısı geliyor kulağına. İktisadî Plânlama'nın gönderdiği insanlar var orada. Kim onlar? Ne yapıyorlar? Kleist bunları bilmiyor, bilmek de istemiyor zaten. Yaşlı odacı Yakov'un beklediği bir çalışma odası yetiyor ona. Orada geçmişi bugünle beraber ve yanyana yaşatıyor Kleist.

Şimdiki zaman, yolları rüzgâr hızıyla geçen otomobillerle,

yük arabalarıyla, telâşlı insanlarla, ağızları küfür dolu işçilerin gürültüsüyle yaşanıyor. (Eskiden küfürlü konuşamazdı işçiler).

Kleist kayalarla, bodur yeşilliklerle örtülü dağa bakıyor. Tepede bir şato. Güneş içinde aydınlık bir taş yığını, kulelerle süslü bir Püriten kilisesini andıran görünüşüyle gösterişli, ciddî ve hâkim.

— Yakov, şimdi ne konuşuyorlar aşağıda? Ne söylüyorlar?

— İşçi kulübü ve hücre teşkilâtı, Herman Hermanoviç.

— Anlaşılmaz bir dille konuşuyorlar artık. Bu konuştukları dil ihtilâl kadar hunhar, canavarca birşey. Sakın bırakma içeri kimseyi. Pencereleri de açma, olur mu? Gidebilirsin şimdi...

Kleist eskiden başmüdürün oturduğu binaya bakıyor. O mimarinin güzelliğini seyrediyor. Binayı yapan kendisi.

Sol tarafta, dağın tepesinden sonra taş yığınlarının ve yeşilliklerin arasında yükselen fabrika bacaları var. Hepsi de birer demir-beton anıtı gibi heybetli (Pencereden bakınca dağdan daha yüksek görünüyorlar). Bacaların altında fabrika binaları. Kleist kurdu hepsini. Kendi yarattığı şeyi kendi eliyle yok etmeden nasıl gidebilir, nasıl kaçabilir öbür mühendisler gibi? Kendi elleriyle yarattığı şeyler çeldi onun yolunu. Kleist şimdi bu fabrikaya, bu kendi zekâsıyla kurduğu binalara mahkûm.

Cilâlı döşemesine rağmen bu şimdi içinde yaşadığı oda bile eski basitliğini sürdürüyor. Bir laboratuvar basitliği bu. Duvarda asılı duran projeler, kocaman meşeden masasında projeler ve içeriyi dolduran gotik mobilyanın ağırlığı. Zaman durmuş burada. Ve öylesine doldurmuş ki odayı, insan elini nereye uzatsa geçmişi avuçlayabiliyor.

2. DÜŞMANLAR

Kleist'in matematik bir doğruya dayanarak kurduğu yapılarda bir yanlış mı var? Yoksa hayat insan aklına baş eğmez mi oldu artık? Sebep ne olursa olsun Kleist'in kendi hayatı çevresinde çizdiği daire birden yırtıldı.

Bundan bir saat öncesi Yakov'un gelişinde Kleist'in hayat

görüşü çok kesin çizgilerle belliydi. Onun gözünde hayat bir kapalı daire ve bu kapalı daireye teğet geçen bir çizgiden kurulu bir dengeydi sadece. İçinin huzurlu olduğu anlarda çalışma masasının başına çöker, eski yapı projelerinin üstünde duran İngiliz bloknotuna hep aynı figürü çizerdi: Daire ve teğet çizgisi. Bu, onun için bütün ihtimallerde gerçek olan tek şeydi.

Oysa herşey havaya uçmuştu şimdi. Tek gerçek olarak gördüğü şey birden bire çok anlamsız ve saçma olup çıkmıştı. Teğet çizgisi hiç umulmadık bir anda taşlaşmış ve yırtmıştı daireyi. Bütün bu değişiklik, akıl almaz olayların gürültüsüzce gerçekleşmesi Kleist'in dünyasında öldürücü bir korku yaratmıştı.

Tuvalete çıkmıştı demin. Orada her zamankine kıyasla daha uzun bir süre oyalanmıştı. Kötü beslendiği için yaşlı, yorgun barsakları sık sık bozuluyordu. Dönüşünde odasının kapısını açık gördü. Ne kendisi ne Yakov hoş görmez bunu.

Yakov'un gidişinden az sonra aşağıdaki işçilerin beton yığınları üstünde toplandığını görmüştü. Taş ocaklarına bakıyordu işçiler. Ama taş ocaklarının hizasında, onun penceresi vardı. Önce işçilerin kendi penceresine baktığını sanmış, elektrik akımına çarpılmış gibi titremişti. Küçük bir korkuydu bu, kaçıp giden ve az sonra unutulan bir korku. Boğazında bir yanma hissetti kapıyı açık görünce. Korku, içinde bir kâbus gibi büyüdü.

Yine de her zamanki ağır ve sâkin tavrıyla girdi odasına. Kapı eşiğinde durdu. İlkin odasında olup biteni anlamadı bile. Ama sonra farketti ki kendi dünyası allak bullak edilmiştir. Pencere açılmış. Bir toz bulutu. Pencerenin çerçevesinden bakır renkli tepeler daha açık seçik görünüyor. Çok uzakta, taş ocaklarının en üst kısmında iki pencereli bir ev aynı nitelikle karşısında. Odanın içinde örümceklerin ipek işlemeli ağları etrafa yükselen tütün dumanıyla birlikte havalanıyor.

Kasketli bir adam. Tıraşlı. Üniforma ceketine sarınmış açık pencerenin önünde piposunu tüttürüyor. Çenesinin hatları sert ve keskin. Yanakları oyuk ve adaleli.

— Şu barındığınız deliği ahırdan beter hâle koymuşsunuz, teknisyen yoldaş.

Kasketiyle örümcek ağlarına vuruyor adam. Ve örümcekler dehşet içinde kaçışıyorlar.

— Zaten en kuytu köşeye gizlenmişsiniz, teknisyen yoldaş. Öbür insanlardan fazla kopmuşsunuz. Sadece bununla kalmamışsınız üstelik...

Kleist sendeleyerek yürüdü masasına. Eskiden bu karşısında duran adam hırpalanmış, işkence çekmiş kanlı yüzünü ona çevirerek uzun uzun bakmıştı. Bu adam şimdi birden bire karşısına çıkmıştı ve korkutucu bir rahatlık içinde ona bakıyordu tekrar.

— Evet... Hiç açmam kapıyı..

— İyi ediyorsunuz, teknisyen yoldaş... Cereyanlı yerlerde durulmaz sizin yaşınızda. Şu bolşevikler herşeyin altını üstüne getirdi.. Yerin dibine batsalar ya!.. Tanrı'nın cezası herifler!

— Fakat ziyaretinizi Yakov neden haber vermedi bana?

— Sizin Yakov'u fıçı atölyesine gönderiyoruz artık. Odun kesecek orda.. Uşaklık etmek yok bizim kitabımızda. Beni hatırlayacaksınız, teknisyen yoldaş. Ne dersiniz?

— Evet, hatırlıyorum. Bundan çıkan sonuç ne, acaba?

— İşte, söylediğiniz gibi. İşçi diktatörlüğü koruyoruz biz ve şimdi de iktisadî çöküşe çare arıyoruz. İşçiler fabrika ve taşıt araçları yakıtsız kaldı, havai hat işlemiyor, fabrika çöplükten beter ve bütün teknisyenler fare gibi kaçıp saklandılar. Şu örümceklerin sebebi nedir? Sizin odanızda ve fabrikanın her köşesinde şu örümceklerin işi ne? İşte meseleyi böyle düşünmek zorundayız, teknisyen yoldaş..

— Bu meseleyi kendi kendime sorduğumu ve cevapladığımı kabul edin. Benden istediğiniz şey nedir?

— Evet.. Bu delikte oturduğunuzu anlayınca, «Böyle olmaz, bu kötü alışkanlığı silip atmak gerek» dive düşündüm, teknisyen yoldaş..

— Hiç boşa çene çalmam ben. Söylemek istediğinizi anlamıyorum, anlamak da istemiyorum. İncelik gösterin de rahat bırakın beni.

Gleb, dudaklarında garip ve alaycı bir gülümseme, masaya yürüdü. Piposunu çıkardı. Kleist'in yüzüne dik dik baktı.

Gözlerinde parıldayan şey örümceklerin yansıması belki. Ona yoldaşlık eden hayâletler var belki de? Kleist'in yüzü yoğun bir gri bulutun içinde kayboldu.

— Teknisyen yoldaş, o beni suçlayıp ölüme terkettiğiniz güzel geceyi hatırlayacaksınız, umarım. İyi bir dersti. Yalnız, insan böyle derslerden paçasını sıyırınca çok tecrübeler ediniyor. Görüyorsunuz, eski güzel günleri konuşmaya geldim sizinle... Eski dostlarla tekrar karşılaşmak hoşuma gidiyor, teknisyen yoldaş...

Pipoyu tekrar ağzına yerleştirdi Gleb. Rahat bir kahkaha koyverdi.

— Şimdi bırakın da size bir soru sorayım, teknisyen yoldaş. Küçük ve ilgi çekici bir soru. Bir bahar günü dört budala kişi vardı. Dördünü de yakaladı beyazlar, bu odaya getirdiler hepsini. Hepsinin de ağzı burnu çarpılmıştı dayaktan. O çarpık suratlı herifleri neden getirdiler buraya ve o dört canlı cenaze nasıl oldu da diri bir adam olarak döndü, karşınıza geldi? Gerçek ve çözülmesi zor bir soru, öyle değil mi?..

Keyifle gülmeye devam etti Gleb.

— Şaka olsun diye söylüyorum bütün bunları.. Görüşmeyeli hayli zaman oldu teknisyen yoldaş.

Pencereye geldi yeniden. Dışarıya sarktı. Bağırdı aşağıya:

— Hey, arkadaşlar! Sabredin biraz.. Geliyorum. Teknisyen yoldaşa hoş bir soru sordum da.. Kurnaz bir soru!

Kalın ve sert sesi uzaktan geliyormuş gibi. Bağırırken gövdesi titriyor. Ona cevap veren bütün işçilerin sesi birbirine karışıyor. Gleb masaya yaklaştı tekrar. Alaycı bakışlarını Kleist'a çevirdi. Cevap istiyormuş gibi kısa bir süre öylece bekledi. Sonra döndü birden. Sert asker adımlarıyla odadan çıktı.

Kleist uzun bir süre oturduğu yerde kaldı. Bu hiç beklemediği karşılaşma tüketmişti onu. Pencereden dağlar görünüyor. Açık kapı koridorun karanlıklarına açılıyor. Mühendis bunaltıcı kâbuslar yaşıyor. Yakov, o her zamanki ağır ve ciddî adımlarıyla kapıda belirdi. Saygılı bir tavırla odanın ortasına kadar ilerledi. Çok şaşkındı. Korkudan kıvrım kıvrım olmuş yüzü buruşuk bir kâğıt parçasını andırıyordu. Kleist alev alev yanan gözlerini ona çevirdi, alçak ama gergin bir sesle sordu:

— Yakov, sen misin? Nasıl oldu bu, anlatır mısın?

— Suç benim değil, Herman Hermanoviç... Bu adamlar ne «girilmez» sözüne aldırıyorlar, ne de kapıdaki kilide.. Onların

kanunu kaba kuvvet, Herman Hermanoviç...

Burada, odanın içinde Yakov'un varlığı Kleist'i rahatlatıyor. Onun kendisine ayrılmaz bir bağlılığı olduğunu biliyor Kleist ve rahatlıyor.

— Fabrika komitesi değil mi, Yakov?

— Çumalov bu, çilingir ustası... yeni döndü cepheden. Hepsinin başı şimdi. Herkesi o yönetiyor, Herman Hermanoviç. Bu adamlara karşı durmak imkânsız, efendim. Bir omuz vurup kenara atıyorlar insanı.

— Sen de karşı durmadın onlara, öyle değil mi, Yakov?

— Evet, Herman Hermanoviç... Sizin zamanınızdaki rejimi beğenmemeleri çok kötü...

Kleist Yakov'un son söylediklerini duymamış gibi davrandı. Sakin bir tavırla cebinden çıkardığı sigarayı yaktı.

— Hatırlıyor musun, Yakov? Dört kişiydiler o gece.. Ne müthiş ve vahşet dolu bir şeydi. Hatırlıyor musun, aynı gece kurşuna dizdiler dördünü de?.. İyi biliyorum, hepsi öldü o gece.

— Kurşunladılar, Herman Hermanoviç.. Hepsi ölünceye kadar kurşunladılar..

— Evet, Yakov. Bu öyle korkunç bir şey ki insan unutamaz. Şunu söylemeliyim ama: O gece doğru bildiğim şeyi yaptım. Çumalov'u subaylara teslim ederken, hiç bir etkiye kapılmadan davrandım. Çok sonra, yine bilinçli şekilde bu işçinin karısını kurtarmaya çalıştım. İmkânsız olan şeyi yarattım.

Başı garip, ısrarlı bir titreyişle oynayıp duruyor, elindeki sigara bir parmağından öbürüne gidip geliyor. Sinirlerinin her an eridiğini hissediyor.

— Yanımda kal, Yakov. Hiç iyi hissetmiyorum kendimi.

— Eve gitseniz, Herman Hermanoviç. Başınızı dinleseniz...

— Nereye gideyim, Yakov? Sınır dışına mı? Ne gereği var? Kimbilir, belki de son saatlerimizi yaşıyoruz ikimiz de?

— Nasıl düşünürsünüz bunu, Herman Hermonoviç? Çok bağırır bizim işçilerimiz, küfürlü konuşurlar. Ama kötülük yoktur içlerinde.. Adam filân öldüremezler onlar. Endişelenmeyin sakın.

Yakov da sallıyor başını bunları söylerken. O da sinirli aslında.

Yakov sözünü bitirir bitirmez atılıyor Kleist. Yüzünün rengi iyice uçuk.

— Hatırlıyor musun, Yakov? Bu adamı ölüme gönderen bendim. Bak, bu sefer ölüm bana geri geliyor. Götür beni burdan, Yakov.

Kleist kalktı yerinden. Gözlerinde amansız bir korku. Kamburlaşmış gövdesini sürükleyerek kapıya yürüdü. Yakov, onun şapkasını, bastonunu aldı. Koridorun karanlıklarında küçük adımlarla yürüdü mühendisin peşinden.

3. CEZA

Kleist, etrafı bodur çalılıklarla çevrili dar bir keçi yolunu izleyerek dağın yamacına doğru tırmandı. Gecenin alaca karanlığı olanca kasvetiyle dört bir yanda hüküm sürüyordu şimdi. Daha aşağıda şose yolunun başladığı yerde fabrikaya ait beton yığınları var. Bahçe duvarları az ilerde betonlarla kesişiyor. Henüz yeşermemiş yapraksız ağaçların çevresi dumanlı bir mor bulutla örtülü. Onların gerisinde alabildiğine uzun selviler.

Fabrikanın kocaman binaları hemen orada, dağın eteğinde. Ve deniz damların ve bacaların arkasından bazan koyu bazan gümüslü pırıltılarla göz kırpıyor. Yıldızlı, açık ve bulutsuz bir gök. Körfezin öbür başına düşen şehir buradan hiç görünmüyor. Ama irili ufaklı ışık damlacıkları dağın toprağa gönderdiği koyu gölgeler üzerinde birer haberci gibi yanıp sönüyorlar.

Kleist'a şimdi herşey yabancı, herşey uzak. Kendisine yakın bulduğu şeyler yine kendi kafasından çıkan fabrika binaları. Şu an sanki yeryüzünde bu binalardan, onların yaratıcısı Kleist'tan başka şey yok yaşayan. Fabrikanın kırık kapılardan ve pencerelerden dünyayı saran karanlığa açıldığı şu gece vaktı Kleist rayların yanısıra dolaşıyor, bu ölü, bu cansız fabrikayı kaplayan sessizliği kendi içinde, ruhunun derinliklerinde duyuyor.

Ve bu gece, fabrikaya baktıkça, ilk defa olarak geçmişin öldüğünü yeniden dirilemeyeceğini anlıyor. Onun formülü doğru çıkıyor: Olaylar daha önceden çizilmiş bir belli yolu izleyerek büyüyor, önceden tahmin ettiği sonuca doğru yürüyorlar.

İşçi Gleb Çumalov'la bugünkü beklenmedik karşılaşma ona yolun sonuna geldiğini, artık daha fazla yaşamayacağını haber veriyor.

Aslında, mümkün olsa, kendi ölümüne fabrikayı da sürüklemek isterdi Kleist. Tepki kuralına uygun da düşerdi bu. Şimdi ona burada, yolda yürürken rastlasalar Kleist hazır. Kleist şimdi ölüme, şimdi her şeye hazır. Zor olan öncesiydi. O faslı kendi içinde çoktan yaşadı Kleist. Artık geriye en önemsiz iş kalıyor: Beynine bir kurşun sıkıvermek onun. Şimdi istediği şey, sadece bir an daha şu kendi eliyle kurduğu, yanında hayatını şekillendirdiği bina yığınını seyredebilmek.

Gleb Çumalov adındaki işçi hangi yeni, hangi değişik dünyayı getirip koydu önüne? Sonuna kadar akıtılan kanını yeniden yaratarak tekrar nasıl geldi karşısına? Öfke kuvvet dolu gözlerle tekrar geldi. Bugün, karşılaştıklarında nasıl garip, nasıl Kleist'ın hiç tanımadığı anlamlar taşıyordu yüzü. Çumalov'un kasketi de aynı gizli anlamlarla dolu. Yüzü ve kasketi birbirini tamamlıyor aslında. Kleist'in ürktüğü, anlayamadığı yeni dünyanın habercisi ikisi de.

İnsana korku veren bir yüzü var Çumalov'un. Başındaki kasketin görünüşü de öyle.

Bu kasketi Kleist'in alabildiğine korktuğu şimdiki zamanı yaşatıyor, Çumalov'un yüzünde kasketin taşıdığı anlamlardan farklı hiçbir şey yok.

Sonuna geldi artık Kleist. Kaçamaz. Geriye dönemez. O artık ölüme hazır. Evinde ölmek istemiyor ama. Burada öldürseler, bu kendi eliyle kurduğu binaların arasında öldürseler mutlu gidecek. Kendini bu taş yığını yapılardan ayırmıyor, onlarla bir tutuyor.

Gök gittikçe koyulaşıyor, çok uzaktaki dağların tepesinde silikleşip kararıyor. Büyük binanın damları gerideki tepelerle birleşiyor karanlıkta. Berrak bir sessizlik gittikçe yayılıyor ortalığa. Yakınında bir yerde, yorgun insan elleri bir demir blokuna vur babam vuruyor. Kuşların ürkütücü sesi geliyor uzaklardan.

Gleb, çelik putrellerin kesiştiği bir noktada, sahanlıkta. Ayakta duruyor. Vagonetler eskiden buraya makina dairesine gidecek

kömürü taşırdı. Bir asansör gelen kömürü burdan alır kuyunun ağzına indirirdi. Sonra makaralar üstünde çekilen raylar onu makina bölümüne götürürdü. Şimdi sahanlık boş ve cansız. Ortasındaki kocaman delik aşağıya karanlığa doğru büyüyor...

Gleb korkuluğa asılı çelik kabloları öyle kuvvetle sıkıyor ki parmakları sızlıyor bu yüzden. Birer demir ve çimento yığını gibi duran binaların yuvarlak hatlarını, gök yüzüne doğru şahlanan bacaları, suskun ve hareketsiz vagonetleri seyrediyor. Ağzındaki pipoya öyle eziyet veriyor ki biraz daha bastırsa dişleri kırılabilir.

Sürekli bir gök gürültüsü fabrika. Çalışan makinaların öfkeli ayakları altındaki toprak titriyor. Kıpkırmızı olmuş pencerelerden hava fışkırıyor dışarıya. Döner fırınların gürüldeyişi dağdaki kayalarda patlayan dinamitin sesine karışıyor. Uzak ülkelerden gelmiş yük dolu gemiler körfezde dizilmiş sıra bekliyorlar. Sonra bir bir rıhtıma yanaşıp anbarlarını çimentoyla dolduruyorlar. Rıhtımdaki yük iskelesi ile fabrika arasında vagonetler koşturuyor boyuna. Binlerce işçi — binlerce şeytan — bu ateşin içindeler. Dağı yıkıyor, çakıl ve taş yığını hâline getiriyor, insanlığın günlerini yağ, toz ve kükürt kokusuyla zenginleştiriyor, insanlığın gecelerini umutlu ateşlerle süslüyor.

Geçmişteki şey bu. Yaşanmış olan şey. Şimdi Gleb'in önünde uçsuz bucaksız bir mezar var. Ve bitmek bilmeyen, hiç bozulmayan bir sessizlik. Küf herşeyi kaplamış burada. Dağın sürüklediği sellere karşı fabrikanın beton ve demir yapıları bile çaresiz, boynu bükük duruyorlar.

Biraz ötede, aşağıda mühendis Kleist yürüyor. Bazan durup dikkatle çevresindeki yapıları seyrediyor. Düşünüyor. Tekrar yürüyor sonra. Tekrar duruyor, bakıyor. Düşünüyor.

Bulunduğu sahanlıkta, boşluklara atılmak için bekleyen Gleb dik bakışlarla Kleist'i izliyor.

Şu aşağıdaki adamı hayatının hangi anında olursa olsun sonsuz bir keyifle boğabilir Gleb. Ve o zaman kısa ömrünün en mutlu anlarından birini yaşar. Onu bir gün, intikam duygusuyla davranarak bir beyaz subay sürüsünün ortasına fırlatıp atan adam değil midir aşağıdaki! İşkencenin ve ölümün kucağına tekmeleyen o değil midir? O günü Gleb hiç unutmayacak! Hiç!..

Binaların önüne, şose yoluna çıkarmışlardı işçileri. Sayıları azdı. Bir kısmı kaçıp saklanmıştı çünkü. Bir kısmı cepheye, Kızılordu saflarına gitmişti. Gleb yalnız değildi. Üç arkadaşı vardı yanında. Sokak çatışmasında vuruşurken gecikmişler, kaçamamışlardı. Subayın biri kâğıttan okuduğu isimleri iki adım öne çıkarıyordu. Elinde kırbacı vardı. Önce kendisi vuruyor sonra arkada bekleyen subayların önüne fırlatıyordu onları. Subaylar kırbaçla ve sık sık tabancalarının kabzasıyla vuruyorlardı. Gleb dayak yiyen işçilerin seslerini hayâl meyâl hatırlıyor şimdi. Bütün işçiler kaçışıyordu. Gleb'i ve öbür üç kişiyi, yüzleri gözleri kan içinde, mühendis Kleist'in odasına götürmüşlerdi. Kleist dudakları titreyerek bakmıştı onlara. Subaylar boyuna soruyorlardı. Çok heyecanlıydı aslında. Sakin görünmeye çalışıyor, susuyordu. Sessizce Gleb'e bakıyor ve Gleb adamın yüzünde gittikçe rahatlayan bir nefret duygusunun çöreklendiğini görüyordu. Sonunda, boğuk ve düz sesiyle konuştu Kleist:

— Evet... Bu adam... Bunlar da... Evet, bunlar...

— Başka sözünüz yok mu bay Kleist?

— Gerisi sizi ilgilendirir, baylar.

Boş bir depoya sürüklediler onları. Gecenin çok geç saatlerine kadar durmadan dövdüler. Gleb, kendine gelir gibi olduğu anlarda, indirilen darbelerin bir yağmur şiddetiyle üzerine geldiğini gördü. Bazıları uzak, hafifti. Acıtmıyordu pek. Ama bazıları? Gövdesi yırtılıyordu sanki. Onların sızısına katlanmak çok zordu. Aslında bütün bu dayaklar anlamsız, hiç bir fayda sağlamayan şeylerdi. Herkesin dört bir tarafına tekmeler savurduğu bir fıçının içine kapatılmış gibiydi Gleb.

Koyu bir karanlıkta kendine geldi. Toprağın üzerinde doğrulmaya çalıştı. O zaman arkadaşlarının kanlı vücutlarını farketti.. Üçünün de vücutları soğuktu. Kaskatı ve yumusaktılar. Gleb, duvar dibinden sürünürken kocaman bir delikle karşılaştı. Ve dışarıya çıktı oradan. Karanlıkta sürünerek evine kadar geldi. Üç yıl boyunca onu bir daha kimse görmedi.

Hiç, yüz yıllar geçse hiç unutmayacak bunu.

Bütün bunları gündüz Kleist'in odasında yeniden yaşamıştı. Aşağıda dolaşan mühendisi gördükçe tekrar hatırlıyor.

— İyi geceler, teknisyen yoldaş!.. Müthiş bir mezarlık bu

bizimki, ha, ne dersiniz?.. Cumhuriyet toprakları üzerinde mezarlık çok şimdi.. Ama bu bizimki gibisi yoktur!

Sanki dondu Kleist. Durdu ilkin. Kaskatı. Toparlandı sonra. Gleb'e bakmadı. Makina dairesinin kırık camlı pencerelerine çevirdi bakışlarını.

Nereye gitse karşısında bu Çumalov. Onu kovalamıyor ama her yerde yoluna çıkıyor Kleist'in. Bir hayalet gibi. Kendi dünyasında kurduğu ve alabildiğine inandığı herşey dağıldı artık. Bu adamın kasketinden kaçamıyor bir türlü. Ne zamandan beri ona hükmetmeye başladı bu işçi? Geçmişte bu adam da öbür işçiler gibi mavi tulum giyer, aralarında görünmez olurdu onların. Sesi yoktu. Yüzü bile yoktu o zaman. O da öbürleri gibi verilen görevi yapıyordu sadece. Üretim makinasının büyük çarkları arasında ufacık, basit bir unsurdu. Neden eskiden güçlü ve hâkim olan Kleist bugün bu adamın barbar kuvveti önünde baş eğiyor? Böyle bir değişimin başlangıç noktası ne? Kleist bu adamı ele verip de ölüme gönderdiği gün mü başladı bu değişim? Yoksa, bugün Çumalov ölümün ötesinden karşısına çıktığı anda mı?

Herşey sert, vurucu bir darbe kadar basit oysa. Gün boyu süren o amansız bekleyiş bitiyor işte. Dar ve dibi görülmeyen bir uçurum gibi kendi sonu başlıyor artık.

— Çıksanıza yukarıya, teknisyen yoldaş. Yukardan bakınca daha derin görünüyor bu mezar... Dolaşıyordunuz değil mi? Ben de dolaşıyorum her gün... Neye yarar? Hadi, gelin yanıma..

Olayların derininde saklı mantık insanı kendi sonuna böyle getiriyor demek. Demek tesadüf yok, demek tesadüf dedikleri şey bir aldatmaca. Mühendisin yüreğinde acılı bir kâbus yaşıyor şimdi. Yürüdü. Korkulu adımlarla tırmandı yukarıya (Çevresinde herşey dönüyor). Kadere doğru yürüyüşünde bile her zamanki ağırlık, suskunluk.

— Dikkat edin, teknisyen yoldaş.. Burada uçurumlara açılan kocaman bir delik var. Bir düşseniz, parça parça olursunuz sonunda... Yoksa bu delikleri de siz mi yapmıştınız? Öyle ya, fabrika sizin elinizden çıktı.

Kleist soğuk ve ciddî bir sesle cevap verdi.

— Akıllıca kurduk biz bu binaları.. Sağlam kurduk. Yüz yıllar boyu iş görsünler diye.. Ama siz herşeyi harabeye çevirdiniz..

— Yanıldınız, teknisyen yoldaş.. Binaları kurdunuz. Ama yanıldınız. Herşeyi kendiniz için yaptınız çünkü.. Kimbilir kaç defa şunlara bakıp «kale gibi sağlam» dediniz? Yıkıldı, görüyorsunuz. Matematiğiniz bile sökmedi. Hani yüzyıllar boyu iş görsün diye yapmıştınız?

Gleb'in piposu ağzında. Karanlıkta, döküm atölyesinden çıkmış bir heykel gibi duruyor. Bu hâliyle çok basit, çok ilkel ama en temel gerçekler döküldüğü için Kleist bu adama karşı koyamıyacağını, biraz sonra yaşamasının ya da ölümünün Çumalov'un ellerine bağlı kalacağını anlıyor. Titreyerek korkuluğa dayandı.

— Bakın, teknisyen yoldaş.. Şu fabrikanın kudretine, güzelliğine iyi bakın şimdi. Bu mezara hayatı yeniden getirsek, ışıkları tekrar yaksak, bütün kablolara yeniden hayat versek.. Yaratmak ne güzel ve mucize dolu bir şey!

Gleb, iki avucuyla korkuluk demirine sımsıkı sarılarak aşağıdaki binalara baktı.

Ceketinin altında kemikleri çatırdıyor, ya da dişleri birbirine vuruyor olmalı.. Mühendis Kleist onun öfkeyle konuştuğunu duydu.

— Belânın belâsı mezar!.. Canın cehenneme!..

Ne arıyor burda mühendis? Korkudan titreyen şapkası, içine dönüklüğü, bir mahkûm maskesi gibi korkudan buruşmuş suratıyla ne arıyor burda?

Onu da fabrikayla birleştiren bir şey olmalı.. Geçmişi ne yapacağız? Geçmiş acılarımızla dolu.. İşkenceler.. Ölmüş arkadaşlarımızın yüzleri.. Unutacak mıyız? Bu adamı bir omuzda uçuruma göndermek! Elektrik motorlarına doğru uzanan iki çelik kablo var aşağıda. İştahla yalanan yılanları andırıyorlar. Sanki yukarıdan düşecek bir kurban bekliyorlar.

Mühendise baktı Gleb. Ama içinde hiç bir intikam duygusu kalmamış. Bunu anladı.

— İşte böyle, teknisyen yoldaş. Binaları kurarken iyi çalıştınız. Öldüğünüz gün mezarınız burada olacak. Görüyor musunuz şu deliği? Öldüğünüz zaman cesedinizi bir vagonete koyup indireceğiz ortaya. Ve sizi en yüksek bacanın dibine gömeceğiz..

Kleist birden irkildi. Korkuyla geriledi. Boğuk bir ses çıktı

ağzından. Dişleri kenetlendi birbirine.

— Allah bağışı için Çumalov.. çabuk öldür beni!

Gleb iyice yaklaştı ona. Elini uzatsa tutacak. Dikkatle, gergin ve donuk bakışlarını çevirerek baktı Kleist'a.

— Budalalık yeter, teknisyen yoldaş! Çalışan kafalara, iş gören kollara ihtiyacımız var bizim. Herşeyi yeniden harekete geçirmeliyiz! Kömür, petrol, yakacak ve yiyecek gerek işçilere.. Dağıtacak odunu kesip getirmek gerek. Atlarla taşımıyacağız odunu. Fabrikanın makinaları görecek bu işi.. İnsanlar çalışmalı, makinalar çalışmalı. Pazarları gönüllü çalışmalar. Binlerce ele, binlerce kola ve kafaya ihtiyacımız var.

Omuzlarından yakaladı Kleist'i. Keyifle sarstı. Kleist şimdi onun ellerinde bir kukla. Şapkası düştü yere. Karanlıklara doğru uçtu gitti.

— Miskinlik bitti, teknisyen yoldaş.. Biz el koyduk size. Gücümüzü ispatladık. Beyniniz ve elleriniz altın değerinde. Sizin gibi bir mimar. Cumhuriyet ülkesinin en büyük mimarlarından birisiniz, bunu unutmayın!

Kleist, yaşamak için verdiği bu son ve zor mücadelenin sonunda anladı ki, avuçlarında ölümü getirdiğini sandığı bu adam, Çumalov onu sımsıkı hayata bağlamıştır. O anki şaşkınlığı içinde, bu beklenmedik ve olağanüstü değişimin anlamını kavrayamadı. Kafasının birden boşaldığını hissetti. Hiç bir şey düşünemez oldu. Yüreği çarpıyordu.

Gleb korkuluk demirine vurdu eliyle. Gıcırtılar duyuldu.

— Teknisyen yoldaş, zorlayın kafanızı.. Çalışın artık.. Bu binalardan çok daha değişik şeyler yapacağız. Yeni bir dünya kuracağız, teknisyen yoldaş.

Kleist küçük adımlarla geri çekiliyor. Sonra yavaş yavaş rahatladı. Koyverdi kendini.

Gleb yürüdü. Uzaklaşırken çizmeleri sahanlığın üzerinde madeni yankılarla büyüyen sesler çıkarıyordu.

BÖLÜM ALTI

YÖNETİCİLER

1. ZİNCİRİN İLK HALKASI

Meşin ceketli, sakallı bir odacı var. Bölge Sovyet Şürası Başkanının odası önünde bekliyor. Başında emperyalistlerle savaş günlerinden kalma gri bir şapka. Kalın kaşlarının altından bir kurt bakışıyla süzdü Gleb'i. Kıllı parmaklarıyla kapının tokmağını tutmuştu. Her gün sabahın onundan akşamın beşine kadar Başkanın kapısı önünde beklerdi. Başkan dışarıya bile gitse o yerinden kıpırdamazdı. Oraya gelip giden kalın çantalı adamlar, elleri evrak dolu gelenler hep onun önünden geçerler, o da hepsini kalın kaşlarının altından kurt bakışıyla süzer dururdu. Herkes kapının önünde sırasını beklerdi. Ya da Şüra sekreterine başvururlardı.

Kapının önü şimdi de sıra bekleyenlerle dolu. Çoğunun koltuğunda evrak çantaları, dosyalar. Oralarda bir yerde, kapalı kapılar ardında boyuna çalışan Remington daktiloların tıkırtısı duyuluyor. Bir de Gleb'in iyi tanıdığı bir ses yükseldikçe yükseliyor:

— Rezalet bu, arkadaşlar! Bürokrasi ve kırtasiyecilik boğazımıza dayandı. Boğulacağız nerdeyse! Hepinizi atmalı burdan... hepinizi duvara mıhlamalı!

Kapıya yaklaştı Gleb. Odacı ile bakıştılar bir süre. Biri kasketinin, öbürü kalın bakışlarının altından birbirlerine diktiler gözlerini.

— Çek elini kapının tokmağından!

Orada sıra bekleyenler heyecanlandı. Ne yani! Bu yeni gelen neden farklı olsun? Herkesten önce mi girmek istiyor? Onlar nasıl bekliyor? Yeni gelen de uymalı buna..

İçerden hiç ses gelmiyor. Kapı sımsıkı kapalı. Üstünde bir

yazı: «HABERSİZ GİRİLMEZ». Daha aşağıda bir başka yazı: «BAŞKAN SADECE İŞ İÇİN GÖRÜŞÜR». İyice aşağıda bir başka yazı: «ACELE DURUMLARDA ŞÜRA SEKRETERLERİNE BAŞVURUNUZ».

— Belânın belâsı bir makina bu. İyi çalışması için ezmeli önce, adamakıllı çiğnemeli...

Sekreterlik bölümüne girdi Gleb. Boğucu bir hava içerde. Uzun bir kuyruk. İnsanlar bekliyor. Sıranın başında bir kız memur. Daktilo yazıyor boyuna. Kırık dökük masaların önünde oturan başka memurlar kâğıtlara yaz babam yazıyorlar. Onlar bu boğucu, bu gürültücü dünyaya çoktan alışmışlar. Aldırmıyorlar bile. Beyaz tenli sapsarı bir kız, elinde küçük bir cep aynası, saçlarını düzeltiyor aynasına bakarak.

Neden sekreter Peplo — bu çocuk yüzünü kır saçların çevrelediği adam — önündeki sıkıntılı dünyaya hep otuz iki dişini göstererek bakar ve neden durmadan sırıtır? Gözleri hep pırıl pırıl adamın. Ağzının kenarında her zaman beyaz salyalar kümelenir.

Sekreter Peplo herkesi tanır. İçerde konuşulanları can kulağıyla dinler. Telaşsız bir sigara içişi vardır. Bütün işler birbirine benzer ona sorarsanız. Kanatlanıp uçacak değiller ya?

Sekreterlik bölümünü çın çın öttüren bir gürültülü ses. İçerdeki garip uğultuyu bastıran bir ses.

— Bitlerinizi dökmeli sizin!.. İşçiye ne faydanız var böyle? Çok bağırmalı, çok vurmalı masalara kurduğunuz bürokrasiyi yıkmak için. Ben göstereceğim size. İşçi sınıfını hor görmek neymiş, hepinize göstereceğim!

Bütün söyledikleri cevapsız kalıyor. Sekreter Peplo yine sırıtkan görülüyor. Buna da alışmış olmalı buradakiler. Kurdukları makina durmadan çalışıyor. Yurttaşların öfkesinden bu makinaya yağ çıkarıyor olmalılar...

Yuk'un yüzü terli. Gözleri dolu. Masaların arasında çılgın bir öfkeyle ordan oraya gidiyor.

Gleb elinden yakaladı onu. Başına bir şaplak vurup kasketini indirdi.

— Biraz keyifli ol, Yuk!.. Böyle ulumanın, ortalıkta sürtmenin ne faydası var?

Yuk, kırmızılaşmış gözlerle baktı. Yüzü aydınlandı önce.

— Gleb, eski arkadaşım!.. Bir bilsen, şu manzaraya baktıkça, işçi sınıfına revâ gördüklerini farkettikçe nasıl kabarıyor öfkem! Ama bak, yaşadığım sürece rahat vermiyeceğim onlara.. Burada yapacak işim yok aslında.. Kışkışlamak için geliyorum onları. İktisadî Planlama'ya gittim demin.. Rezalet! Gıda Komitesi, rezalet! Burası rezalet! Görüyorsun, veriştirdikçe veriştiriyorum hepsine!..

— Yuk budalasın sen! İş görmek gerek, ağzındaki dil bir silah değil. Yaramaz işe...

— Ben mi susacağım? Aslâ! Topunun maskesini alacağım yüzlerinden.. Duvara mıhlıyacağım..

— Sana iş bulmalıyız. Yuk.. Böyle giderse bütün enerjini gevezelikte tüketeceksin.. Söylemedi deme, sana göre iş bulacağım..

— Hayır Gleb! Bunlar tanımıyor beni! Kim olduğumu göstereceğim önce..

Yumruklarını havaya doğru sıkarak uzaklaştı Gleb'in yanından. Gleb, sırada bekleyen kalabalığın arasında yol açtı kendine. Sekreter Peplo'ya yaklaştı. Adamın arkasında beklemekten usanmış, öfkeli insanlar ve mırıltılar.

— Sekreter yoldaş. Başkana bildirmenizi rica ederim. Ben...

Peplo yine sırıtarak baktı ona.

— Şu kuyruğa girip bekleyin... Sıranız gelince...

— Çok acele bir iş için geliyorum, sekreter yoldaş. Hemen haber verebilir misiniz?

Peplo, şaşkınlıkla sordu:

— Acele bir iş mi? Hangi konuda?

Sesler yükseldi kalabalıktan:

— Ben de... Benim de işim acele... Uyduruyor yahu?

Sekreter gülerek baktı Gleb'e. Sonra başkalarıyla ilgilenmeye başladı. Gleb dikildi o an. Şimdi onun da gözleri Yuk'un gözlerinden farksız. Büyük adımlarla kapıya yöneldi. Koridorda deminki odacıya toslayarak Başkanın odasına daldı. Güneş içinde bir oda. Gözleri kamaştı o an. Büyük kırmızı perdeler pencerelerde. Duvarlarda uzak ve solgun bir beyazlık.

— N'oluyor, yoldaş? Neden habersiz geliyorsunuz? Görüyorsunuz, işim var burda..

Gözlerini güneş aldığı için konuşan adamı göremedi Gleb. Ama bu adamın önemli bir adam olduğunu anladı. Güneşli toz bulutunu geçerek ilerledi. Ve birden herşeyin basit ve alıştığı sadelikte olduğunu farketti. Çalışma masası ters-yüz edilmiş bir konsolu andırıyordu. Bronz tenli bir adam göğsüyle masaya yaslanmıştı. Çerkes paltosu giyinmiş bir başka adam, belinde tabancası ve hançeri, ayakta duruyordu. Bir eliyle de iskemlenin kenarına tutunmuştu. Parmakları arasında tuttuğu bir dosyayı olanca gücüyle sıkıyordu. Adamın yüzü gözlerinin kırışıklıklarında, ağzının kenarlarındaki çizgilerde sinirli bir titreyişle dalgalanıyordu. Kafkas burunluydu. Yusyuvarlak gözleri vardı.

Asker selâmı verdi Gleb. Sonra Başkanın karşısına oturdu. İkisi de kısa bir an, sessizce ama tepeden tırnağa süzdüler birbirlerini. Başkan'ın gözlerinin üzerinde kalın birer çizgi halinde uzayıp giden kaşları var. Karşısındaki Kafkas'lıya bakmıyordu. Gleb'in oradaki varlığını unutmuş göründü. Oturduğp yerde çok açık seçik, anlaşılır bir sesle ve tane tane söylüyordu kelimeleri.

— Yaz bir kenara Borçi. Eğer bir ay sonra buğday fazlasını toparlayamazsan ve eylülde verilen tohumlukları vaktinde ektiremezsen kurşuna dizdiririm seni. Boşa konuşmam, bilirsin. Bölgenin başkanısın, herşeyden sorumlu tutarım seni. Kulak arkası etme sakın!

Cevap vermek istedi Borçi. Ama beceremedi. Titriyordu.

— Yoldaş Badin, ben de komünistim... Protesto ederim...

Hepsi bu. Sesi kesildi sonra. Sustu. Başkan ağır, soğuk ama öfkesiz tavrıyla devam etti:

— Komünist olduğun için kurşuna dizdiririm seni.. Görevi yerine getiremezsen susacak mıyız yani? Kurkul bölgesinde yönetici olarak dalga geçtiğinizi, kalın enseli köylü ağalarının etkisiyle gevşediğinizi biliyorum.

— Biraz da beni dinle, yoldaş Badin .. Açılmış kredileri gelecek yıla isteyelim. Durumu biliyorsun. Sonbahardan bu yana dördüncü defadır ki.. çiftçiler açlıktan ölecek sonunda.. Böylece tedbirlerle biz itiyoruz onları, beyazların kucağına.. Göreceksin, hepimizi boğazlayacaklar... Et gibi doğrayacaklar...

— İyi ya.. Et gibi doğrasınlar sizi. Ama verilen görevi za-

manında yapın!

— Yoldaş Badin... Gündeme alınsın bu.. Size ispat edeceğim...

Badin doğruldu. Üzerindeki meşin ceket parlıyor.

— Borçi!..

Kalktı ayağa. Başını Kazak'tan yana çevirdi.

— Bölgenin Şüra Başkanı Borçi!..

Gülüyordu. Borçi bir adım gerileyerek doğruldu. Gözlerinde, alev alev yanan gözlerinde hemen, patlamaya hazır bir dolu-luk vardı. Sesi titriyordu.

— Yoldaş Badin, istediğiniz olacak.. Elimizden ne gelirse yapacağım.. Ama bölgeyi mezbahaya çevireceğiz böyle giderse...

— Ağlama şimdi! Milis şefi Şaltanov'u yardımcı vereceğiz yanına..

Badin tekrar oturdu yerine. Sanki hemen oracıkta Borçi'yi unutuvermiş gibiydi. Borçi ona son defa baktı. Yenik adımlarla çıktı odadan. Badin, başını ellerinin arasına aldı.

— Ne söyleyecekseniz kısa ve özlü anlatın.

— Başkan yoldaş, bir işçi için sizi görmek Pekop'a gitmekten daha zor.

— Sizin derdiniz ne? kısaca toparlayın.

İki adam yeniden ve bu defa düşmanca baktılar birbirlerine. İkisi de birbirinin kuvvetini ölçmek istiyordu. Başkanın soğuk bir taş hareketsizliği içinde bekleyişi rahatsız ediyordu Gleb'i. Bu yüzden her sözüyle ağır darbeler vurmak, yönetici mekanizmasının işleyişini hırpalamak istiyordu.

— Gelecek sefere kapınızın önündeki nöbetçiyi önce ayaklarından sallandırıp sonra pencereden atacağım. Böyle eski general usulleri bize sökmez.

Badin çok sakindi. Sadece gözlerinde otorite dolu bir hiddet okunuyordu. Gleb'e değil de kendi kendine anlatır gibi mırıldandı:

— Şantaj ve tehdit suçuyla tevkif ettireceğim sizi... Yoldaş, kimsiniz siz?

Ayağa kalktı. Ellerini masaya yasladı. Masada gıcırtılı ses. Badin sözünü daha bitirmemişti ki Gleb altındaki sandalyeyi ya-

na çekerek doğruldu. Badin'e eğildi. Başkan'ı iki eliyle omuzlarından tuttu ve bağırdı:

— Başkan yoldaş, bir fabrika işçisi var karşınızda. Lütfen oturun! Bir işçiyi odanızdan kovamazsınız!

Badin'in yanağına sinirli bir tik gelip yerleşti. Güldü sonra. Oturdu. Cebinden bir paket çıkardı. Bir sigara kendisi aldı. Paketi Gleb'e uzattı.

— Dinliyorum sizi. Kesin konuşun benimle. Ne istiyorsanız hemen söyleyin. İsminiz ne?

Gleb de oturdu. Uzatılan paketten sigara almamıştı. Kendi piposunu çıkardı cebinden.

— Hücre teşkilâtı dağda kesilen odunların şehre indirilmesi için şu kararı verdi: Havai hat vagonetlerinden yararlanmak. Fabrika teknisyeni gerekli planları çizecek. Üstüste iki ya da üç pazar bütün sendikalar gönüllü çalışma düzenlerse yeterli miktarda odunu tren hattına kadar indirebiliriz. Şimdiden başlarsak sonbahara kadar indireceğimiz odun miktarını hesaplamanızı istiyoruz. Zorunlu odun kesme işi fiyaskodur. Köylülerin hepsi kaçıyor. Sonra da dağa çıkıp eşkiya kesiliyorlar. Kıyıdaki yük motorları da bu işe yaramaz. Hepsi dökülüyor. Adım Çumalov. Fabrikada çilingir ustasıyım. Cephede bir alaya kumanda ettim.

Badin elini uzattı ona. Güldü. Bembeyaz dişleri göründü.

— Bu mesele önemli, dedi.. Düşünmeliyiz bunu. Daşa Çumalova sizin karınız değil mi?

Gleb piposunu hazırlamakla meşguldü. Göz ucuyla Başkanı süzdü. Sonra onun uzattığı eli farketti. Kendisi de uzanıp Badin'in elini sıktı.

— Başkan yoldaş, benim kafamda başka iş var şimdi. Fabrikanın tekrar işletmeye açılmasına ne dersiniz? Söz konusu olursa tabii.

Badin Gleb'e hareketsiz, hiç kırpışmayan gözlerle bakıyordu. Koltuğuna yaslanmıştı. Belli belirsiz bir titreme göz kapaklarında yanıç sönüyordu.

... Gleb Çumalov, Daşa'nın üç yıldır kayıp kocası bu adam demek. Daşa, öbür kadınlardan nasıl da farklı. Bir keresinde ona elini uzatmıştı Badin. Onun bakışlarına ve ellerine hayır diyecek kadın çıkmamıştı o güne kadar. Ama Daşa'da hiç beklemediği

hâlde çelik irâdeli bir yaratığa toslamıştı. Ve bu kadın, her gün, bıkmak usanmak bilmeden çalıştığı, her gün sayısız kadın yetiştirdiği, eğittiği için yeni toplumda erkeklerin bile çıkamadığı yerlere tırmanmıştı. Bu yüzden Badin ona öbür kadınlara yaklaştığı gibi yaklaşmaya cesaret edememişti. Her gün kendi kendine Daşa'ya yaklaşmanın, ondaki direnci söküp atmanın çaresini düşünür, araştırırdı.

Ve işte umulmadık bir anda kendisi ile bu kadın arasında bir erkek belirmişti.

— Fabrika işini şimdilik kenara koyalım, yoldaş Çumalov.. Havai hat yapma teklifine gelince... onu İktisadî Planlama'nın toplantısında tartışırız.

Gleb piposunu indirdi. Bir süre durdu. Şaşkındı. Sonra pipoyu tekrar yerleştirdi ağzına, Başkan'a baktı. Bu gözlerin derininde ne var? Birdenbire farketti: Bulanık ve kapkara bir yumak gibiydi bu gözler.

— Nasıl? Fabrikayı kenara koymak mı? Utanç verici bir şey olur bizim için. Bırakın işçi evlerini, kendi yollarını bile aydınlatmıyor fabrika. Herşey çöküyor orada. Kapılar, pencereler sökülüyor boyuna. Kapılar yerinde kalsa bile kilitlerin yerinde teller, sicimler sallanıyor şimdi. Ve siz fabrika soyulmasını istiyorsunuz. Makinalar sökülüp aşırılmasın, istiyorsunuz. Fakat kim bu çöküşün sorumlusu? Fabrika adına petrol gönderiliyor. Nerde bu petrol? İşçiler kendilerine gönderilen petrolü kimin ne yaptığını bilmek istiyorlar. Nerde eski günlerin zenginliği? Mağazalar boş şimdi. Hazırlayın fabrikayı. Serserilerden, başıboş sürtenlerden yakınıyorsunuz, parazitleri siz destekliyorsunuz oysa. Yeni parazitler yaratıyorsunuz. Şu İktisadî Planlama'nız var ya, onu duvara mıhlamalı!.. Bütün yardımcılarını ve yanınızda çalışan bütün teknisyenleri de beraber! Sovyet düşmanlığı ile suçlamalı hepsini! İşte, Başkan yoldaş, böyle koymak zorundayız meseleyi.

— Yoldaş Çumalov, meseleyi nasıl koymak gerektiğini sizin kadar biliyoruz biz de.. Ama hareket noktamız bugünkü gerçek durum olmalı. Genel ölçülerde önemli konular hakkında Devlet Planlama'nın bilgisi ve onayı olmadan bir şey yapamayız.

— Bir mesele genel ölçülerde önemli midir, değil midir? Bunu ayırabilirim. Başkan yoldaş. Peki, siz, siz ki İktisadî Plan-

lama'da sözü geçen, yetkisi olan kimsesiniz, neden siz bu açıdan düşünmediniz meseleyi?

— Vakti gelince o da yapılacak, Çumalov yoldaş, Şimdi herşey yeni iktisadi politikanın temel ilkelerine bağlı şekilde yürütülmeli. Sabırsızlıkla beklediğiniz an uzağımızda değil... Yakındır.

— Başkan yoldaş, madem söylüyorsunuz bunu, İktisadî Planlama'ya telefon edip sorar mısınız?

— Yararı yoksa neden şimdi telefon edelim?

— Telefon edin, Başkanım. Ciddî konuşalım onlarla... Sizin önünüzde görmek istiyorum: İktisadî Planlama ne yumurtlayacak bu konuda?

— Havai hat işini söyleyelim Planlama'ya...

Badin telefonu çevirdi. O deminki bulanık ve kapkara yumak yeniden pırıldadı gözlerinde. Dudaklarına soğuk ve alaycı bir gülümseme yayıldı. Fakat Gleb bakmıyordu ona. Piposundan geniş nefesler çekiyor, bir yandan da parmağıyla piposundaki tütünü düzeltiyordu.

... İki kuvvet mücadele ediyor şimdi. Biri o, Badin, Sovyet Bölge Sûrası başkanı, Öbürü Çumalov. Onların birbiriyle vuruşmasından bir kıvılcım doğuyor. Bu karşısına gelip oturan adamın gözlerinde ne var? Badin düşünüyor: İlkel bir adamın iç dünyası mı yansıyor onun gözlerinde? Yoksa bir kahramanın ya da kıskanç bir erkeğin dünyası mı?

— Her yönetici, yoldaş Çumalov, önüne çıkan güçlükleri aşabildiği ölçüde değerlidir. Kural şu: Bizim işimizde bütün yoktur. Bir büyük bütünün kesitleri vardır sadece. Güzel masallar yoktur yani. Lokma lokma kazanılan ekmek parçaları vardır. Eşkiyalar bizi nasıl tehdit ediyor biliyor musunuz? Dolaylı olarak. Onlarla mücadele etmek için iktisadi kalkınmada yararlanabileceğimiz bazı elemanları battal bırakıyoruz. Yeni mücadele metodları düşünmenin ve uygulamanın tam sırasıdır şimdi. Fabrikayı yeniden çalıştırma teklifiniz saçma: İktisadi durumu göz önüne almıyorsunuz. Siz asıl şu odunu şehre indirme işini becerirseniz büyük başarı sayarım.

Gleb çekti piposunu. Karşısındaki adama baktı. Yahu bu adam en basit şeyleri nasıl oluyor da anlamıyor?

— Başkan yoldaş, başınıza pireler üşüşmüş, onları kovmak için demirci örsü kullanmaya kalkıyorsunuz. Yanlışın köklerine inmek gerek. Kızılordu binlerce kilometre yürüdü, Müttefik ordularına karşı savaştı. Oysa siz hazıra kurulmuş partileriniz ve teşkilâtınızla ne yapıyorsunuz? Serseriliği koruyorsunuz. Üretimi yükseltmek, hızlandırmak için ne yaptınız? Hiç! Asıl, vakit kaybeden tartışılması gereken konu bu.

— Sizin kadar ben de biliyorum bunu, Çumalov. Bütün Sovyet ve sendika kongrelerinde bunu konuşuyoruz biz. Üretim güçleri, diyoruz, Cumhuriyet ekonomisini kalkındırmak diyoruz, elektrik şebekesi diyoruz. Söyleyin bana, elinizdeki gerçek imkânlar neler?

— İmkânlar var.

— Gösterin öyleyse.

— Var. İşçi şimdi ne yapıyor, biliyor musunuz? Ya köylü? Köylünün toprağını çiğnediğimiz yeter. Artık toprağı ekip biçmek vaktidir. Fabrikanın bacaları tütmediği sürece köylü ve işçi eşkiyalıkla tüketecekler...

Güldü Badin. Gözlerindeki merak ifâdesi kaybolmuştu.

— Bu da yeni bir mesele değil, Çumalov. Parti'nin Onuncu kongresi bu meseleyi tartışacak zaten.

— Yeni olması şart mı? Mesele mi, değil mi? Ona bakın.

Nasıl da inatçı, çocuksu ve miyop bir adam bu işçi! Ülkeyi büyük zorluklar içinde çekip çevirmeye çalışan mekanizmanın birinci sınıf bozguncularından bir demagog belki? Geleceği düşünerek kafasında türlü hayaller kuran ve şimdi önünde bir yıkıntı halinde duran ülkeyi farkedemeyen gözü dönmüş bir romantik!..

İktisadî Planlama'nın Başkanı girdi içeriye, tepeden tırnağa sarı meşinden giysiler içinde. Bir harem ağası tüysüzlüğünde yüzü. Kadınsı bir burun. Koltuğunda kalın, şişkin bir evrak çantası. Kimseyi selâmlamadan geldi. Gleb'in karşısındaki iskemleye oturdu. Hareketsiz bekledi. Bu haliyle hayatı büyük ustalıkla taklit eden bir mankene benziyor.

— Dinle, Şıram: Eğer çimento fabrikasını yeniden işletmek durumu söz konusu olursa İktisadi Planlama ne yapabilir?

Şıram Başkan'ın sözlerini işitmemiş göründü. Yüzünde kı-

pırdayan tek bir adale dahi yok. Adeta dudaklarını oynatmadan konuşuyor. Badin'in sorusuna cevap vermedi. Resmî bir rapor okuyormuş gibi madenî bir sesle başladı:

— İktisadi Planlama büyük bir görev aldı: Devlete ait malların envanterini çıkardı. En önemli, en büyük makinalardan at nalına varıncaya kadar herşeyin listesini yaptı. Bunları korumak da görevidir. Stoklardan tek bir çivi bile aşırılmasına, makinalara dokunulmasına engel olduk. Devlet kurumları sayısız teklifler getirdiği halde acele etmiyoruz, bekliyoruz.

— Hepsi çok iyi bunların. Fakat şu senin Planlama teşkilâtı ne zaman vazgeçecek depoculuktan ve ne zaman korkusuz ve akıllı bir patron gibi çalışacak? Ne zaman iş kotaracak? Teşkilâtın bu yolda çalışmaya başlamalı artık.

Planlama'nın başkanı gergin yüzünde ufak bir çocuk tüysüzlüğü, tepkiyle bakıyor Başkan'a.

— Planlama sadece Endüstri Bürosundan emir ve görev alır.

Başkan sert sert baktı ona. Masaya eğildi.

— Planlama'yı kurtarmak için Endüstri Bürosu'nun arkasına kaçıyorsun. Ama teşkilâtında neler olup bittiğini bilmiyorsun. Yazılı raporlarından anlıyorum bunu. Sen boyuna liste yapıyor, sonra da bu listeleri kontrol ederek vakit öldürüyorsun. Ayrı ayrı çalışma grupları var elinin altında. İki yüz adam çalışıyor seninle. Yaratıcı iş çıkmıyor teşkilâtından. Söyle şimdi: Planlama'nın atölyeler, fabrikalar ve kurulacak işler konusundaki tasarısı nedir?

— Planlama Devlet malının korunmasını, boşa harcanmamasını öncelikle düşünüyor. Başarı şansı taşımayan işlerin baştan ayıklanmasını öngörüyor.

— Bölge Ormancılık ve Odun Servisi nasıl çalışıyor?

— Beni ilgilendirmez bu. Daha doğrusu fazla ilgilendirmez. Bu servis kendi başına buyruk gibi bir şey. Ben sadece kontrol ediyorum, o kadar.

— Bu servisin çalışması hakkında ne biliyorsun?

— Ormanlarda odun kesimi planlanan tarzda devam ediyor.

— Peki, bu odun nasıl getirilecek şehre?

— Planlama'yı ilgilendirmez bu. Bölge Yakıt Servisinin işidir.

— Dinle öyleyse, Şıram. Şehre, kenar semtlere ve taşıt araçlarına yakıt bulmak zorundayız. Kış bastırmadan hem. Şimdi vakit geçirmeden fabrikalarda elektrik şebekesini çalıştırmak gerek. Ayrıca dağın tepesine havai hat döşenecek. Planlama bu işi geciktirmemeli. Öncelikle de fabrikanın mekanik imkânlarını yararlı duruma getirmeli.

— Benim yetkilerime girmiyor. Endüstri Bürosu bu yolda bir emir verirse harekete geçilir.

— Endüstri Bürosu'yla ilgisi yok. Hem onsuz yaparız biz bu işi.

Odaya girdiğinden beri ilk defa olarak Şıram'ın yüzüne acılı bir ürperti gelip yerleşti. Gözleri yine hareketsiz ve katı.

— Fabrika için gönderilen mazot miktarı nedir?

— Mazot sıkıntısı çekiyoruz. Elimdeki raporlara göre gelen mazotun yüzde otuzu telef oluyor. Fabrikanın mazotuna el koyup bunu marangoz atölyelerine takviye olarak veriyoruz. Endüstri Bürosu haberli. Fabrikadaki elektrik şebekesi ve bir de dağın tepesine kurulacak havai hat yıllık planda yok. Projeleri önce incelenmek üzere Devlet Yapı Servisi'ne, Endüstri Servisi'ne göndermek gerekir. Orada onaylanırsa yapılacak yatırımın miktarı tespit edilir. Ben söz konusu projelere karşıyım. Bunların uğruna Devlet parasının ve malının gereksiz yere çarçur edileceğini biliyorum.

— Sen bunlara karşı çıkmayacaksın. Seni susturmasını biliriz! Projeleri Planlama'nın gelecek toplantısına hazırlanıp getireceksin. Bak, bir soru sana. Devlet malının gündüz gözüyle yağma edildiğini biliyor musun?

Kıpkırmızı kesildi Şıram'ın yüzü. Gözleri buğulandı.

— Bilmiyorum. Envanter kontrolunda herşeyin yerinde olduğu anlaşıldı.

Badin az önce Borçi'nin suratına nasıl hınçla güldüyse bu sefer de Şıram'ın yüzüne aynı soğuk gülümseme ile baktı.

— Planlama Devlet malını korumakla görevli olduğuna göre haklı çıkar mısın? Ne dersin?

Şıram korkulu gözlerle baktı Başkan'a. Onun ne söylemek istediğini kavrayamadığı belliydi. Gleb piposunun küllerini masadaki tablaya boşalttı. Zincirin, o büyük ve yaratıcı zincirin ilk

halkası atılmıştı. Gleb kalktı. Badin'e uzattı elini. Ve Başkan'ın göz bebeklerinde gizli bir sevinç okudu.

— Başkan yoldaş, uğrunda gerekirse kemiklerimizi bırakacağız ama bu iş yapılacak, göreceksiniz.

— Hemen harekete geçin, Çumalov. Fabrikanın yeniden çalışması konusunu da istediğiniz gibi öncelikle inceliyeceğiz.

Gleb Şıram'ı selâmladı.

— O sizin başınızdaki Endüstri Bürosu'nu şeytan götürsün! Kıçına bir tekme, gönderdik gitti. Halı dövmesini de biliyoruz biz. Planlama'yı ve tabiî sizi de çamaşır yıkamaya yollıyacağız. Kırtasiyecilik ve pislik bataklıkta yaşerir. Biz bataklık kurutmasını da biliriz.

Planlama başkanı gittikçe büyüyen bir şaşkınlıkla baktı Gleb'e. Kan tepesine çıkmıştı. Sonra yavaş yavaş sakinleşti. Yüzü ifâdesiz görünüşünü aldı yeniden.

— Tehdit etmeyin, yoldaş, Rica ederim. Özel projeleri kabul edemeyiz. Bize gönderilen projeleri ilerisi için saklıyor ve bekletiyoruz. İncelemiyoruz bile. Başarısı şüpheli bütün işlerin düşmanıyız. Macerâya inanmıyoruz. Bütün yoldaşlarımızı da macerâ hevesinden vaz geçirmek isteriz. Çünkü böyle heveslerin, sonunda daima karışıklık yarattığını biliriz.

Kahkahalarla güldü Gleb. Piposu dişlerinin arasında göz ucuyla Badin'e baktı. Başkan'ın gözlerinde hinoğlu hin bir parıltı, dışardan belli olmayan saklı bir alay keyfi.

— Planlama başkanı yoldaşım, bizim çizmelerimiz tozlu yolların kokusuyla dolu. Ellerimiz tüfek kullanmayı bildiği kadar çekiç kullanmayı da bilir. Bir komünist olarak bu gerçeği farketmeliydiniz. Komünistsiniz ama, ama bir işçi politikanız yok. Sizin daha ne barut kokusundan haberiniz var, ne işçinin alınterinden. Teşkilâtınız vız gelir bana... Yanınızda Sovyet ekmeğini haketmeden yiyen bir sürü miskin besliyor, bir de koruyorsunuz onları. Sizin bürolarınızda herşey saatında tıkırında yürür. Herşeyi iyi maskelersiniz. Ama biz de koku almasını biliyoruz. Üstelik keskin dişlerimiz var. Vakti gelince ısırmayı da biliriz.

Şıram'ın gözleri buğulandı tekrar. Oturduğu yerden fırladı ayağa.

— Yoldaş Badin, isterim ki..

Gleb cevap vermeden yürüdü. Odayı dolduran ışıklı huzmelerin arasından geçip kapıya ulaştı.

Çibis'in yanına girecek şimdi. Bu saatte ona Çibis'ten daha gerekli bir başka insan olamaz.

2. GECE YAŞAYAN GÖZLER

Çibis ve Gleb kocaman, ağır bir masanın etrafındaydılar. Oturuyorlardı. Pencere açıktı. Çibis hem gülüyor, hem gülmüyordu. Her zamanki gibi yani. Maskesi yüzündeydi. Ama yine de ilk karşılaşmadaki Çibis'e kıyasla daha açık, daha keyifli ve daha güleçti. Ve yine her zamanki gibi kurnaz, içine dönük. Kaynağı bilinmeyen bir sevinç gözlerinin kenarlarındaki küçük çizgilerle şekilleniyordu.

— Anlat, yoldaş Çumalov.. Sözün aceleyse hemen anlat. Değilse yavaş yavaş git... Biraz boş vaktim var. Keyfini çıkaralım hiç olmazsa. Ne istersen anlat. Fabrika meselesi yoruyor mu seni?

— Sadece düşünüyorum şimdilik. Gerçekleştirmeye gelemedik daha. Önüme gelene nutuk çekiyorum.

Çibis dinlemiyordu onu. Güneşin sıcacık ışınları yüzüne değdikçe gözlerini yumuyordu.

— Denizi seyrediyorum ben. Burdan sabun köpüklerine benziyor. Hep değişen renklerle top top oluyor. Yumak gibi. Baksana; ne gerçek bu, ne rüya. İnsana suya girmek sonra da plâja serilip dinlenmek isteği veriyor. Böyle birdenbire dördüncü boyutu yaşamak, arkasından, kimsecikler görmeden denize taşlar atmak. Orman da böyle istekler uyandırır insanda. Fakat, denize bak sen. Nasıl titriyor, nasıl her seferinde gidip gelen sularla birlikte baharın açan çiçeklerini hatırlatıyor. Buradayım ben ve deniz orada, ötemde. Hep böyle olacak bu. Düşünebiliyor musun nasıl? Hep böyle, gördüğün gibi. Biraz ruhbilimle ilgili. Ruhbilim için ne düşünürsün sen?

Hayır. Çibis gülmüyordu. Bir çeşit toz bulutu kaplamıştı yüzünü. Kaşları çatıldı. O zaman toz bulutu dağıldı yüzünden. Sanki birdenbire çocuksu bir bakışla gözlerini Gleb'e çevirmiş gibi. Bu bir aldatmaca mı? Yoksa Çibis kendinden mi geçti? Gözbe-

beklerinde bir damla gözyaşı çocuksu bir gözyaşı ışıldadı. Bu parlaklığın gerisinde ufacık bir nokta. Hiç yerinde durmayan, ordan oraya koşan, bir görünüp bir kaybolan kara noktacık. Ve Gleb bu gördüğü kara noktacığın neden ona böyle acı verdiğini, yüreğini, burktuğunu anlamıyor bile. Sadece bu adamın içindeki şeytanın o kara noktacıkta yuvalandığını sezinliyor. O noktayı kimselere göstermemek için gözlerini kirpiklerinin gerisinde saklıyor Çibis.

Gleb kaşlarını kaldırıp Çibis'in konuşmasını bekledi. Sabırsız.

Küçük ve çocuksu göz yaşları. Onların gerisinde o küçük azgın şeytan. Bu gözler gece yaşıyor olmalı. Bu gözler duvarların ardındaki şeyleri de görüyor olmalı. Bu adamın sahiden kendisinin olan sözleri hep geriye atarak, beyninin kuş uçmaz kervan geçmez bir köşesinde unutmaya çalışıyor olmalı. Konuşurken kendi iç dünyasına yabancı sözler kullanıyor çünkü. Anlaşılmaz sözler. Dudaklarında bir gülümseme hâlinde eriyip giden sözler.

— Yoldaş Çibis, sen ne diyorsun, bilmiyorum. Bana sorarsan şu İktisadî Planlama'daki soytarıları kurşuna dizmeli.

— Doğru. Ormancılık ve Odun Servisi'ndekileri de.. Dış Ticaret'tekileri de..

— Söylesene bana, Sovyet Şûrası'nı toptan mıhlayamaz mıyız duvara? Ne dersin?

— İktisadi Planlama'yı kapatmamak gerek. Doğru. Bu havai hat ve fabrika hikâyelerinle duvara toslayacaksın sonunda. Burnun yamyassı olacak. Çok kuvvetli vurmak gerek bunlara, ses getirmek gerek.

— Planlama'nın başkanı için ne düşünüyorsun, yoldaş Çibis? Biraz önce Başkan'ın odasında rastladım ona ve hakkında ne düşündüğümü söyledim. Biraz aşırı gittim. Endüstri Bürosu'nu da karıştırdım işin içine...

Çibis uzun uzun denize, dağlara, masmavi gökyüzüne beyaz köpükler hâlinde uçuşan bulutlara baktı. Yüzünde tekrar o çocuksu gülümseme.

— Kurşuna dizilen insanlar gördün mü, Çumalov?

— Evet, savaşta. İlk önceleri allak bullak oluyordum. Hâlâ

aklımdadır, şaşkınlıktan koskocaman açılan gözleri vardı hepsinin. Ezilmiş köpekler gibi uluyorlardı...

— Doğru. Gözler öyle dehşete uğramıştır ve koskocamandır. Bir de sessizce ölenler var. Henüz hayattayken ölenler. Planlama'yı ve Odun Servisi'ni kışkışlamayı kime teklif edeceksin? Unutma en iyi memurlar budalalardır. Görmeyi ve almayı bilirler...

Gleb'in üstündeki ceket genişledi birden. Gülmekten boğulacak nerdeyse. Kalktı ayağa. Tekrar oturdu sonra. Yumruğunu masaya Çibis'in yanına uzattı.

— Çibis tekrar baktı ona, kirpiklerinin arasından buğulu bir bakış. Tekrar eski kapalı ve soğuk Çibis oluverdi.

— Şıram inanmış bir komünisttir. İnatçı odunculara benzer. Teşkilâtı için ölüme gider gözünü kırpmadan. Ama içi boşaltılmış bir komünisttir. Artık serçelerin bile ürkmediği bir korkuluktan farksız hale gelmiştir. Dik kafalı ve bütün hatâlardan arınmış bir korkuluktur. Korkuluk, bilir misin, ideal demektir? Ama üstüne giydirilen eski esvapların içinde öyle budalalıklar gizlidir ki! Gerçek budalalar daha değerlidir. Hiç olmazsa suyu bulandırırlar. Gereklilik diye bir şeyden haberin var mı? Çumalov? Onu sezinlemek başka, tanımak, bilmek başkadır. Gereklilik denen şeyi kendine fetiş yapma. Yaparsan tek başına kalırsın yeryüzünde. O zaman da koca evren olanca ağırlığıyla çöker omuzlarına. Yeryüzünün tadını kaçıran şey karanlıktır, bilir misin? Gecedir. Gereklilik en yakın, en inandığın tasaysa kafanda, rahat uyursun geceleri. Uykunda karşına dikilen hayâletlerden korkmazsın.

Gleb, içinde uyanan belirsiz tedirginliği yatıştırmaya çalıştı. Çibis'e bakıyor ve her defasında Çibis'in kafasının gittikçe büyüdüğünü sanıyor. Kafatası kemiklerinin beynin zorlamasıyla genişleyip açıldığı duygusuna kapılıyor.

— Yuk için ne dersin, yoldaş Çibis? Düşündüğümüz işin adamı mıdır?

— Doğru. Tamam. Birbirimizi iyice anlamışız demek ki. Onu gönder yarın bana. Planlama'ya ve Odun Servisi'ne görevlendirelim Yuk'u... Şimdi git! Kendine sürekli giriş çıkış kartı al...

Çibis elini uzatmadı ona. Sırtını döndü. Elektrik ziline bas-

tı. Gleb ona döndü. Yine yabancı bir yüz. Ona çok önemli bir şey söylemek istiyordu. Birden hatırlayamadı.

— Yoldaş Çibis, Lenin'i gördün mü hiç?

— Görsem de görmesem de farketmez...

Gleb güldü. İnanmamış bir tavırla kasketini giydi.

— Dalga geçiyorsun, yoldaş Çibis... Benimle dalga geçiyorsun. Lenin'i gördün sen...

BÖLÜM YEDİ

BABA EVİ

1. KİTAPLIK FARESİ

Modası geçmiş üç eski sütun üzerinde duran binanın saçağında büyük taştan harflerle bir yazı: HALKEVİ... Binanın derinliğinde, antreye açılan eski sütunları geçince meşe ağacından yapılmış ve artık iyice yıpranmış kocaman bir kapı, kapıya iliştirilmiş dört köşe bir kâğıt. Babasının el yazısı bu. Bu yüzden gülümsemeyen hem yaşlı, hem çok genç bir şey var. Birden bir çocukluk anısı düğümleniyor yüreğinde. Kederle tekrarlanan bir melodi gibi Bahçelerde çiçek açmış badem ağaçları. Pencerenin yanında soluk yüzlü ve sessiz bir anne. Onun üstünde bir hırkayı prova eden, sonra sarılıp öpen bir anne... Ne kadar uzak şimdi bunlar! Rüyalardaki karmakarışık görüntüleri andırıyorlar. Yıllar var ki görmedi babasını. Evi hiç dönmemek üzere terkettiği günden beri görmedi.

Kütüphaneci kız, Veroçka onun eski öğrencisi. Hep şaşıran, hep telâşlı Veroçka. Şehirde geldi, buldu Sergey'i. (Sadece Veroçka bilir ona rastlamayı). Hiç konuşamaz Sergey'le. Ama

gözlerindeki ifadeyle, tepeden tırnağa titreyişiyle hep Sergey'in konuşmasını ister gibidir. İşte onu görünce her zamanki gibi ancak mırıldandı.

— Siz misiniz?.. Sergey İvanoviç... Ben de sizi arıyordum.

Elinde tuttuğu dört köşe kâğıt bir kış gibi titriyor parmaklarının arasında.

— Babam mı gönderdi sizi, Veroçka?

— İvan Arseniç gönderdi... Evet... Bilseydiniz eğer!..

Gülüyor Veroçka. Tatlı bir şaşkınlıkla yusyuvarlak olan gözlerini bir saniye bile Sergey'den ayırmıyor.

— Yine kitaplıkta mısınız, Veroçka? Babamın gevezeliklerinden bıkmadınız mı daha? Onun o bitip tükenmek bilmeyen derin ve anlamsız konuşmalarından bıkmadınız mı?..

Cevap veremez Sergey'e bu kız. Pırıl pırıl bir şaşkınlıkla bakıyor ona ve gülüyor.

Babasının çocuksu yazısını çözmeye çalıştı Sergey:

«Oğlum. insan, bilincin yaşamın şartlarıyla sınırlandığını düşününce ölümsüz düşüncenin insan varlığı üzerindeki ezici zaferini daha iyi kavrıyor. Fakat insan, varlık dediğimiz şeyin, yani hayatın, bilinçten daha önemli ve daha değerli olduğunu sezinlerse bilir ki gururu ne kadar büyük olursa olsun insanoğlu âciz ve eli kolu bağlı bir yaratıktır.

Bunu bir gün benim kitap dolu tapınağıma girmek cesaretini gösterirsen anlayacaksın. Saçma sapan ve aslında gereksiz işler yüzünden görmek istiyorum seni. Bu işler önemsiz oldukları ölçüde tedirginlik veren şeylerdir. Gelirsen beni kitaplığımda, yani tapınağımda kitaplarımın arasında bulacaksın. Marc - Aurele'i okurken nasıl güldüğümü de göreceksin. Kitaplık faresi ve tesadüfen baban.»

Sergey tatlı tatlı gülüyor mektubu okurken.

Hemen isimlendiremediği rahatsız bir önseziyle kitaplığa ilerliyor. Babasının saçsız kel başı geldi aklına. Çenesinin sağ tarafına doğru hafif çarpık duran uzun sivri sakalı bir de. Garip ve çocuksu bir yüzü var babasının. İfadesindeki suskunluk, içe dönmüşlük tedirginlik de veriyor insana.

Sergey kimsesizlik ve fare kokan kirli antreyi geçti. İplerdeki kapının aralığından tozlu, kötü aydınlatılmış geniş bir salon

görünüyor. Sıra sıra kitaplarla dolu bir salon.

Eskiden burası bir sinema salonuydu. Döşemesi hafif çarpık. Uzun ve dar iki penceresi var sadece. Burada içeriye süzülen ışık bile kirli. Bir tapınaktaki ya da bir hangardaki gibi tozlu ve gri. İçerinin sessizliği de bir tapınağı hatırlatıyor insana.

Duvar yok burada. Kitaplar var sadece. Boylu boyunca sıralar hâlinde yerden tavana doğru yükselen kitaplar var. Ne işe yarayacak bu kadar çok kitap? Bir adam kısacık ömrü boyunca okuyabilir mi bunları? Hiç korkmaz mı acaba? Bu kitapların, içindeki güneş özlemine, içindeki susamışlığa birer düşman gibi durduklarını sesinlemez mi hiç?

Görülüyor Veroçka bir kitap yığınının gerisinden şaşkın ve keyifli gülücükler gönderiyor.

— Sergey İvaniç... Ne beklenmedik şey?.. İvan Arseniç... Siz durun bir dakika...

Odanın ortasında büyük bir kitaplık. Kat kat, kocaman bir kitaplık. Ve babası orada, bu kitaplığın yanında. Tepesi çıplak başını çevreleyen kır saçları var. Sırtında çulhadan bir iş gömleği. Kaşlarını oynatarak bakıyor ona. Ürkek adımlarla, sık sık gıcırdayan huysuz döşemeyi kızdırmamaya çalışarak yaklaşıyor Sergey. Babasının buruş buruş olmuş, kirli çıplak ayaklarına takılıyor bakışları.

— Görüyorum, seviyorsun beni. Madem seviyorsun, yanıma gelmeli, hemen şuracığa oturmalısın. Hep aynı gözler. Çocukluğunda da böyleydi senin gözlerin. O zaman da böyle uslu ve sakin gözlerdi.

Gülerek konuşuyor babası. Belirsiz ve anlaşılmayan bir mırıltı gibi sesi. Tedirgin bir ifâde gözlerinde. Hep soran, arayan bir ifâde...

— İnsanın kendi benliğine sahip çıkması nedir, bilir misin Sergey? Stoisizm derler buna: Hayata bitip tükenmek bilmeyen bir merakla bakmaktadır. Yüreklerinde bu merakı taşıyanlara acı veren nedir, bilir misin? Uyumak zorunluğu.

Babasının ağzından dökülen bu dostça deyiş keyiflendiriyor Sergey'i. Gülümsüyor. Babasının yanında hep böyle keyiflenir Sergey. Onun gözünde çok yakın ama kolay anlaşılmaz bir devdir babası.

Ufacık mırıltılara benzeyen kahkahalarla gülüyor yaşlı adam. Bir matematik problemini çözmeye uğraşan bilginin arayışı ve tedirginliği var bakışlarında. Titrek ve sinirli parmaklarıyla sakalını karıştırıyor. Sergey'i okşayan, güleç bir ifâde yüzünde. Sergey ona çok acı veren bir şeyin varlığını seziyor, babasının bu sıkıntıyı söylemek, içinden atıp kurtulmak istediğini anlıyor.

— Bu delikte böyle yaşamaktan bezmedin mi, baba?

— Bütün kitaplar insan düşüncesinin hapsedilip kilitlendiği birer hapishane hücresinden farksızdır, Sergey. Mahkûmdurlar buna. Görüyorsun işte, bu raflar demir parmaklıklara benzemiyor mu? Ölümsüzlüğe özenen insan kafası kitapları yaratırken kendine mezar kazdığını unutur aslında. Sergey, böylesi nedir, biliyor musun? Bir kaçınılmazlık, oğlum. İnsanoğlu bir isyanın sürekli olarak yenilenmesidir. İsyan dediğimiz şey ne? İnsan kafasının bir sıçrayışla bir hücreden kurtulup kendini bir başka hücreye kapatması değil mi? Daha anamızın okşayıcı boyunduruğundan kurtulmadan toplum kurallarının kucağına bırakmıyor muyuz kendimizi? Mezara kadar böyle sürüp gidiyor bu yolculuk. Marc - Aurèle budala değildi : Zinzirlerini çözüp bağımsız kalmayı, hücresinin duvarını aşıp bakmayı beceriyordu o adam.

— Bana sorarsan gerçek bağımsızlık gereklilik dediğimiz olayın şartlarına yaratıcı bir içtenlikle katılmaktır, baba. İnsanlar birlikte yarattıkları işler ölçüsünde ölümsüzleşiyorlar.

Yüzünde yaşlı bir şüpheciliğin katı ifâdesiyle bakıyor ona babası.

— Neden hiç sormuyorsun anneni? Bugün evrenin en güzel kadın, ne duyacaksın kimbilir?

Sergey'in yüzü kırışıyor birden ve dik dik bakıyor babasına.

— O kadar bozuk mu sağlığı? Tek bir dakikacık bile olsa görmek istiyorum annemi.

— Oğullarına duyduğu karşılıksız sevgi bitirip tüketiyor onu. Annen ölüyor, Sergey...

Babasının dudaklarında belli belirsiz bir gülümseme yaşıyor hâlâ. Ama çok hüzünlü, çok acıklı bir yumuşaklık bu.

— Sakın tasalanma benim için! Ölmeyeceğim, Sergey. Hayatın gerçeği hayvanlara kıyasla bağımsız kalabildiğimiz ölçüde

doğrulanıyor, oğlum. Gerçek hayat sonsuz bir kıyaslamalar zincirinin bütünüdür. Oysa mutluluk, ânında yıkılıveren çok kaçak, çok dönek bir duygu. Aynı çağda yaşasaydık Marc-Aurèle ve Lükretius iyi dost bileceklerdi beni.

Sergey iyi hissetti kendini. İçi yatışmış ve huzurlu. Üstüste yaşadığı gergin ve yorucu günlerden, zehirli ve uykusuz gecelerden sonra kendini birden burada, kitapların sonuk sessizliği içinde bulması, tek bir saat için bile olsa hiç düşünmeden kendi kendisiyle başbaşa kalabilmek.. Bütün aradığı bu, kaç zamandır. Sovyetler Evi'nde geçirdiği uykusuz, kâbuslu ve her seferinde başını ağrılarla zonklatan gecelerden biraz olsun sıyırmak kendini.. Çünkü orada hayat hiç durmuyor, gün yirmi dört saat olarak yaşanıyor. Geceler bile tütün kokusu ve dumanıyla dolu. Aralıksız duyuluyor telefonun sesi, hiç durmuyor. Sergey için gece ve gündüz ayırımı yok Sovyetler Evi'nde. Kaldığı daracık oda ve bu odada hep yorgunluk, girişilmiş büyük işin karşısında hep duyulan o büyük eziklik ve yetersizlik duygusu yüreğinde.

— Annen çok hasta Sergey. Git, gör onu. Söyleyecek sözün bile olmasa şöyle bir bak yüzüne. Çocukken baktığın gibi hani... Mutluluk vereceksin ona.

Yüreği karmakarışık hislerle doldu Sergey'in. Babasının sözlerinde amansız bir hüzün. Bu hüzün yüzünden daha çarpıcı bir gizlilik kazanıyor o sözler.

Babasını hiç çözememişti Sergey. Çocukluğunda babası nasıl iç dünyasını çözemediği, tanıyamadığı bir insan olarak kalmışsa, Sergey'in ilk gençlik yılları da aynı meraklı arayışla geçmişti. Onun gözünde hep bir çocuk gibi resimlenmişti babası. Günlerini kitaplığın tozlu sessizliğinde tüketen, kazandığı parayı anlaşılmaz bir sıkılganlıkla, şaşkın gözlerle seyreden, hep aceleci, karısının karşısında hep güleç, koskocaman bir çocuk resmi. Annesi bütün evi kişiliğiyle dolduran bir kadındı oysa. Sergey'in çocukluğunu dolduran şeydi annesi. Mutfaktan yatak odasına, çoğunlukla Sergey'in çocuksu rüyalarına bile sıcaklık veren, yön veren yaratıktı.

— Gidelim, baba. Hemen görmeliyim annemi.

— Evet. Evet, oğlum... Büyük mutluluk veriyorsun bana. Ama... kardeşin Dimitri'yi gördüğün zaman nasıl davranacaksın

acaba?.. Bana soru sorma Dimitri için, onun durumu korkutuyor beni. Yok... Yok, hiç bir şeyden korkmuyorum artık, hiç kimse için korkmuyorum... Nedenini bilsen... Meraklıyım çünkü... Merak etmek, bilirsin tedirginlik duymadan beklemesini bilmektir aslında. İnsanı korkutan şeyler basit bir bakışta, küçücük bir el hareketinde ya da ağızdan kaçırılan bir çığlıkta saklıdır. İnsana acı veren, insanı çarmıha geren şeyler bunlar işte... Üstümüze örtülen kötülük tohumları bunlar...

2. ANNENİN BAŞUCUNDA

Minik bir çitle çevrili meyve bahçesi koyu bir duman bulutuyla örtülüydü. Ağaçların dalları çıplaktılar. Alabildiğine gergin, birer düğüm halinde görünüyorlardı. Sadece badem ağaçları beyaz tomurcuklarıyla gülüyorlardı dünyaya. Sergey ve babası birlikte hazırlamışlardı bu bahçeyi. O zaman küçücük bir çocuktu Sergey. Ama şimdi bu kendi eliyle kurduğu bahçeye arayan gözlerle bakıyor, çocukluğunun bildik ve dost ağaçlarını araştırıyor, artık otlarla örtülü yolları bulmaya, henüz kolej öğrencisiyken kurduğu ağaçlı çardağı keşfetmeye çalışıyordu. Tek katlı taş bir bina olan evleri şimdi ona bir çocukluk anısı gibi hem çok yakın, hem çok uzak.

— Burada yaşadığın, büyüyüp serpildiğin günler o kadar uzak değil, Sergey... Bak, şu senin sevdiğin tavan arası işte... Hatırladın mı?

Bahçe bir örümcek ağı gibi parlıyor güneşte. Tomurcuklarla süslü ilkbahar toprağı badem ağaçlarından fışkıran çiçeklerin beyazıyla şenlenmiş. Şu alt katın penceresi Sergey'in çocukluğunu, öğrencilik yıllarını tanımlayan şey.

Geçen kıştan miras kalan ölü yapraklarla örtülü keçi yolunun başında bir adam. Uzun boylu, iri yapılı ve sakallı. Yaşayan tek kolu biçimsiz bir günah gibi sarkıyor omzundan. Beyaz bir ceket üstünde ve ayağında bir kazak pantolonu. Kemikli yüzünde gözleri kederli siyah halkaların ortasından bakıyorlar dünyaya. Uzun burnu biraz gagamsı. Daracık üst dudağına doğru sarkıyor.

— Dimitri ile burda karşılaşmam iyi olmayacak, baba. Far-

kediyorum bunu. Dostça ayrıldık ikimiz de... Korkarım, düşman gibi karşılaşacağız bu sefer.

Tek kollu adam bir kuş keskinliği taşıyan dik bakışıyla bakıyor onlara. Uzun kemikli yüzüne yayılan gülümseme ile biraz da kurukafalara benziyor. Dostça uzatıyor tek kolunu. Sesinde bağırarak söylenen bir şarkının güçlü titreşimleri var.

— Bütün yüreğimizi, en iyi dileklerimizi koruyoruz ve diyoruz ki: Kızılyıldız kahramanı baba ocağına hoş geldin!.. Bizim küçük Sergey!.. Dostum ve kardeşim Sergey ...

Gürültülü kahkahalar halinde bahçeye yayılıyor sesi, ilerdeki bademağaçlarına kadar ulaşıyor. Ama sözlerinde yalan olan, gerçek olmayan bir şey var, seziliyor bu. Olduğu yerde bekliyor, yaklaşmıyor Sergey'e.

Sergey boşta kalan eliyle selâmladı onu. Sinirli bir titreme bütün gövdesini sarmış. Merdivenin basamaklarına yürüdü.

Annenin yattığı küçük oda yine eskisi gibi karanlık. Yine perdeler inik, her tarafta yine oraya buraya dağılmış elbiselerin, komodinlerin, küçük çekmecelerin yarattığı bir karışıklık. Odada yine yıllarca yaşanmışlığın garip ve küflü kokusu. Annesini her anışında Sergey bu kokuyu da burnunda hissetmistir.

Biraz da kendi yaşadığı hayatın mirası değil mi bu koku ona? Dört bir yanda üstüste bırakılmış mobilyalar, her çeşitten eşyalar duruyor: O eski günlerin debdebesinden uzak, biraz daha başkalarına yer açarak yaşamalarını kısa bir süre önce hatırlattılar ev halkına. Biraz da bundan bu yığılmışlık.

Annesinin yastıkların yumuşak beyazlığına gömülü hasta başı, oyuk ve ihtiyar yanaklarına dökülen gençliğini kaybetmemiş siyah örgülü saçları. Bakıyor Sergey. Ayaklarının ucuna basarak yaklaşıyor yatağa. Bu şimdi çok yabancı ve çok uzak anne yüzüne uzun uzun bakıyor. Avucunun içine alıyor hastanın elini. Adelelerini, etini kahrolası bir inatla geren titreme, kemiklerine yayılıyor ve kemiklerinde beklemediği, hiç tanımadığı bir sızı.

Avucunun içinde okşayarak tuttuğu bu el, bu yastıkların arasında kaybolmuş gibi duran çökmüş kadın başı hem çok uzak ona, hem boğazında düğümlenip kuruyan kocaman bir hıçkırığı yaşatacak kadar yakınında. İçinde yaşadığı, büyüdüğü yuvanın kokusu ciğerlerinde şimdi. Ve Sergey ne yapacağını bilemiyor.

Bu üstüste yığılmış, eski, alabildiğine ihtiyar eşyaların arasında kendini nereye koyacağını bilemiyor. Bu, avucunun içinde duran ve her dakika biraz daha sönen eli ne yapacağını bilemiyor.

Susuyor annesi. Ölümlü gözlerinin derininde kimbilir neyi, gençliğinin hangi ânını düşünerek bakıyor oğluna?

Sergey de susuyor. Annesinin ağzından, bir çift söz bile olsa, bir şeyler çıkmasını umutla bekleyerek titriyor. Şu ölüm döşeğindeki anne, konuşmasa da, bağırmasa da razı Sergey. Mırıldansın yeter ki. O Sergey'in umutla beklediği mırıltı bile gelmedi. Sadece annesinin gittikçe ölen yüzü ve hasta göz kapaklarının ağır birer perde gibi örtüverdiği gözleri.

Sergey'in yanında Dimitri. Ayakta bekliyor o da. Gözlerinde hınzır ve alaycı bir alev yanıp sönüyor. Dipdiri bir adam Dimitri. Çok kemikli üstelik. Alabildiğine iri kemiklerin, gövdesini çepeçevre saran deriden taştığı duygusunu veriyor bakınca. Kaşlarının iki yay gibi yüzüne yayılışı ve yırtıcı bir kuşun gagasına benzeyen burnu ona vahşi bir görünüş kazandırıyor.

Sergey'in etinde ve kanadında dolaşan o körolası titreme durdu. Annenin mecâlsiz eli avucunda adetâ fırlayarak düştü yatağa.

Aydınlık, naf bir bakışla gülümsüyor babası:

— İkinizin birden benim çocuğum olmanız ne tuhaf! diyor. Hele birbirinize ve bana bu kadar yabancı olmanız..,

Dimitri'nin gözlerinde deminki hınzır ifâde. Alaycı ve soğuk yine.

— Sergey, görüyorsun kardeşim, babamız halâ fıçısının içindeki Diyojeni taklit ediyor. Sineklerle ve bir de kendi sözleriyle besleniyor, avunuyor. Küçük kuşlar gibi günahsız, seviyorum babamızı...

Kardeşinin bakışından tedirginlik duyuyor Sergey. Soğuk bir tavırla soruyor:

— Yokluğun uzun sürdü, farkında mısın? Neler yaptın yıllar boyunca? Hiç haber alamadık senden.

— Söylemem. Söylemek zorunda kalsam yalan söylerdim, ya da gerekeni söylemezdim, gizler ve başka hikâyeler uydururdum... Alman cephesinde albaydım önce. Sonra yaralandım, savaş gâzisi oldum yani. Şimdi de belli bir mesleği olmayan bir yurttaşım ben.

Dimitri beklenmedik bir hareketle annesinin elini alıyor. Dudaklarına götürüp öpüyor. Garip bir debelenme ile titriyor anne. Dilsiz bir korkuyla dolu gözlerini oğluna çeviriyor.

Dimitri'nin gözbebeklerinde hep o deminki dalgacı parlaklık. Sergey'in omzuna koyuyor elini.

— Yıllar var ki görmedim seni. İlk geçtiğimizden beri neredeyse. Sarılalım, kardeşim...

İçinde gitgide büyüyen tedirginlik Sergey'ı yaklaştırıyor anna. Babasına doğru yürüyor Sergey.

Kısa, kesik bir kahkaha Dimitri'nin dudaklarında. Sola dönüyor askerce, odadan çıkıyor.

Mavimsi bir parlaklık tıraşlı ensesinde. Babanın alnındaki iki kocaman ve derin çizgi. Titreyen eli sakalında. Solgun yüzünde acınacak bir gülümseme. Duvara yaslanıyor.

— Neyin var, baba?

— Stoik'ler gibi kararlı olmalısın, Sergey. Duygularına yenilmemelisin. Neye yarar? Stoik'ler bile duyguların elinde tutsak oluyor kimi zaman. Koru kendini, Sergey ve insanları seyretmeyi öğren.

Anne, ölüme çok yakın insanlardaki o çılgın atılışla dirseklerinin üzerinde doğruldu. Sonra yeniden devrildi yatağına. Bu kendinden geçişinde ölüme daha da yaklaştığı seziliyor. Yastıkların arasında kayboldu başı. Artık onun gözlerinde sadece suskunluk, korku ve eziklik yaşıyor .

Allak bullak oldu Sergey. Çıktı odadan. Merdivenleri ağır ağır indi. Sonra adımlarını hızlandırarak bahçe kapısına yürüdü.

Sokakta rastladı Dimitri'ye. Kardeşi, elleri pantolonun cebinde, kısılmış göz kapaklarının aralığından dik dik bakıyordu ona.

— Şimdilik eyvallah bana. Tekrar karşılaşacağız değil mi Sergey? Bir dahaki sefere başka şartlar altında karşılaşacağız seninle. Hem o zaman keyfimizce konuşacağız. Hoşça kal şimdilik...

Sergey'e parlak beyaz dişlerini gösteren bir sırıtkanlıkla baktı. Gözleri gülmüyordu ama. Gözlerinde bir acılık, zehirli bir sertlik vardı.

ZORLU GÜNLER

1. İŞÇİ KANI

Günlük güneşlik günler değil bu günler. Göky'üzü her zamanki gibi beyazlı bir mavi ile donanıyor ama soluk almakta güçlük çekiyor insanlar. Hışım gibi esen deli bir rüzgâr şehri, dağları, insanları ve yük iskelelerini kırbaçlıyor boyuna. Aman vermiyor, kocaman toz bulutlarıyla saldırıyor. Bu günlerin ateşi insanların yüreğinde sadece. Ve insanların yüreği kırmızı birer mendil olmuş rüzgârda.

Gleb, başında kasketi. Sendikalar Birliği'ne, Parti Komite'sine —şehir halkını teşkilâtlandırmak için bir genel görüsme açtırmalı— Demiryolu İşçileri Sendikası'na —Yoldaşlar, neft dolu vagonları rafineriye daha çabuk göndermenin yolu!— Fabrika Yönetici'lerine. Brinza'nın ve Dizel'lerin çalışmaya hazır bekledikleri makina bölümüne koşuyor hergün.

Yitki sevgi ve dostluk dolu avuçlarıyla kocaman şaplaklar vuruyor Gleb'e. Onun yüreği de alev alev yanıyor coşkunlukla.

— Hey Çumalov, hey! Asıl şu fabrika işine! Sen çalıştıracaksın o koca devi. Makinasız filân çalıştıracaksın hem! Avrupa'ya göndermeli seni, nasıl yapıldığını göstermelisin bu işlerin!

— Fena fikir değil, yoldaş... İster misin, Avrupa'nın da altını üstüne getirelim!

— Bana bak, Çumalov. Bir sosyalist olduğunu unutma sakın! Bütün bu yeniden yarattığımız dünyayı sosyalizmin ateşiyle kurmalıyız! Yoksa yaramaz işimize. Unutma ve yürü, aslanım!

— Yitki yoldaş, bütün gücümüzle yürüyoruz hedefe... Şimdiden alıştık hıza! Ama daha hızlı yürümekte tehlike var!..

— Çumalov, dört dörtlük adamsın sen! Doğrusun, yoldaşım!

Alışmadık bir coşkunluk içinde Gleb. Keyifli bir gelgitle açılıp kapanıyor burun delikleri.

Lukava'nın yanına koşuyor. Lukava'yı bu sefer de Sendikalar Birliği'nde bulamıyor. Dört duvar arasında pinekleyecek adam değil Lukava. Koşuyor o da. Bütün gününü bir sendikadan öbürüne, bir işyerinden başkasına geçerek yaşıyor, hep işçilerin yanında, hep onlarla ve her yapılan işin bütün zorluklarına katılarak, çareler arayarak geçiriyor. Uzlaşmazlıkların hallinde devrimin işçilere anlatılmasında, bozguncuların yola getirilmesinde, yüksek verimle çalışan işçilerin desteklenmesinde, hep Lukava. Fabrikaların, atölyelerin yöneticilerin, İktisadî Planlama'nın, gıda teşkilâtının tepesinde korkulu bir kâbus gibi beliriyor, kırtasiyeciliği silip süpürüyor, görevini yapmayanlara korku, yapanlara yeni bir hız veriyor. Hiç yenik ve yorgun düşmüyor. Bıkmıyor usanmıyor. Gözlerinde o hiç sönmeyecek alev, durmadan dolaşıyor.

Ve işçilerin yüreğinde taht kuruyor böylece.

Gleb her uğrayışında küçücük kâğıtlar bırakıyor ona. Hep hatırlatıyor. «Demiryolu İşçileri Sendikası'nı yönetenleri hizaya getirmeli». «İktisadi Planlama sabotaj yapıyor. Bütün hünerleri şekilcilik. Boğazları sıkıver akıllansınlar», «Neft rafinerisindeki beyleri silkelesen de bitleri dökülse».

Sahiden gerektiğinde ipince bir bronz heykeli andıran gövdesi, alev alev yanan gözleri, simsiyah, kıvırcık saçlarıyla ortaya çıkıveriyordu Lukava.

Fabrikanın elektrikçileri çalışmaya koyuldular bile Fabrikanın malzeme stoklarının arasından çıkarılan küçük ampuller işçi evlerine dağıtıldı. Pencerelerde güleç yüzlü işçiler var artık. Kadınları ve çocukları da bir keyifli bir keyifli ki görmek gerek. Aclığın ölgünleştirdiği bu insan yüzlerinde mutlu bir geleceğin pırıltıları okunuyor şimdi.

Çilingir atölyesinde artık kimsenin çakmak yapmak için filân uğraştığı yok. Başka şey yapılıyor orada: Bütün makinalar

onarılıyor, temizlenip yağlanıyor, eksik parçalar yerine konuyor. Atölyede artık hep makinaların madeni sesi, gıcırtılar, tamir edilen parçalardan ortalığa yayılan tıkırtı. Mavi tulumlu işçiler nereye bakılsa. Bir atölyeden öbürüne gidip geliyorlar. Loçak ve Gromada çilingir atölyesinde çalışmıyorlar ama. Onların işi ayrı. Fabrika Komitesi'yle uğraşıyor ikisi. Ve başlarından aşkın işleri. Karargâh kurdukları alt kat mahzenlerinde çalışıyorlar. Başları kalabalık. Yine çimento ve tütün kokuyor orası. Hele o tütün kokusu. Öyle boğucu ki korkusundan şeytan kaçar görse. Alt kat mahzenleri, fabrika komitesinin çalıştığı odalar yani, işçilerin kahkahasıyla, gürültücü neşesiyle çın çın ötüyor.

...Fabrika Komitesi. İşçilere iki misli yiyecek dağıtabilmek. İnsan gücünü en verimli şekilde bölüşmek, havai hattın kurulması. Çilingir atölyesindeki döner - makinalar. Sıvı yakıt bulma işi. Dinamolar yarın dönmeye başlayacaklar ve fabrika bu gece uyanacak uykusundan...

İşçiler Gleb'e fabrika ile ilgili her konuda kendileri adına konuşma yetkisi verdiler. Gleb, ter içinde, koskocaman kahkahalar atarak her yere girip çıkıyor. Makinalarla insanın alış-verişine katılıyor. Sıvamış kollarını. Coşkun bir neşe içinde çarpıyor. Brinza onu her görüşünde gürültülü bir sevinçle karşılıyor:

— Selâm sana, kumandan! İşlerimiz iyidir. Makinalarımız çoktan hazır. Yakıt, kumandan! Artık yakıt gerek bize! Başka şey istemeyiz. Daha o zaman, cehennemin bir ucundan çıkıp geldiğin zaman tâ şuramda hissetmiştim bunu. Herşeyin iyiye döneceğini sezmiştim. Sendeki inat var ya, benim Dizel'ler gibi gücü - kuvveti var o sendeki inadın. Yakın, arkadaş... Petrol, benzin getir bana! Zaten şu iki gün içinde benzinimi bulup getirmezsen çatlarım öfkemden! Seni de havaya uçururum o zaman!..

Brinza'nın yardımcıları durmadan çalışıyorlar makinaların arasında. Bitip tükenmek bilmeyen madeni gürültüler yükseliyor makine dairesinden. Gözünü kırparak biraz ötede çalışan yardımcılarını işaret ediyor Brinza. Bembeyaz dişlerini gösteren koca-man bir kahkaha koyveriyor ardından.

— Görüyorsun ya benimkileri? Nasıl çalışıyorlar hepsi! Tıraş bitti artık! Gevezelik bitti. Bu işi makinalar becerdi işte... Onlar yaşadıkça kurtulamazsın ki ellerinden! Makinaların hasret-

liği sevilen kadına çekilen hasretten bile üstün, biliyor musun?

Birden bire öfkeyle kabarıyor sesi, büyüyerek yayılıyor etrafa.

— Yakıt getir. Çumalov! Yakıt getir bana! On sarnıç dolusu hem... Başlamak için bu bana yeter. On sarnıç istiyorum...

Gleb ve mühendis Kleist dağda, her yanı otlarla sarılmış şantiyelerin arasında dolaşıyorlar. Peşlerinde teknisyenler ve taş ocağının işçileri var. Kleist suskun. Ciddi bir dikkatle eski havai hattan geriye kalan yapıları inceliyor. Eski teknisyenlerden ikisi onun hemen iki adım gerisinde bekliyorlar. Kleist'in her baş işaretine eskiden olduğu gibi koşturuyorlar yine. Mühendis hiç bakmıyor yanındaki Gleb'e. Onun varlığından habersizmiş gibi davranıyor. Ama Gleb, mühendise güç veren, onu ayakta tutan şeyin kendisi olduğunu biliyor. Kleist yanındaki teknisyenlerle tartışmaya başlayınca Gleb, onu aslında kendisine konuştuğunu, derdini ona anlatmak istediğini, gerekli bütün dirençleri, doğru itirazları kendisinden beklediğini seziyor.

Fabrika çevresindeki yol şebekesini onarmaya karar verdiler. Havai hattı da en yukardaki taş ocağı şantiyesinden tepeye, sekizyüz metre yüksekliğe kadar çıkaracaklar.

Artık pencereleri ardına kadar açık duran çalışma odasında mühendis Kleist projenin hesaplarını yaptı. Gerekli yatırımın miktarını buldu.

— Şu yaptığımız hesaplara hiç kısıntı yapmasalar, gerekli işçiyi de verseler bir ayda bitirirdik bütün işi.

Gleb mühendise doğru eğildi. Elini olanca ağırlığı ile indirdi masaya.

— **Teknisyen yoldaş,** dört günde bitecek bütün iş! Emrinizde beş bin işçi var. Gerekli malzemeyi istediğimiz anda verecekler bize. Sabotaj yapmayı deneyenler olursa çanlarına ot tıkayacağım hepsinin. Çok daha büyük güçlükleri yendik biz. Unutmayın, teknisyen yoldaş. Bir ay vaktiniz yok sizin, dört gün vaktiniz var sadece. Ona göre yürüyün hedefe.

Kleist bir süre kısık gözlerinin aralığından Gleb'e baktı. Ve ilk defa olarak solgun bir gülümseme belirdi dudaklarında.

Fıçı atölyesi, koskocaman ama terkedilmiş, işe yaramaz bir hangardan farksızdı. Baştan başa camla kaplanmış tavanı delik

deşik olmuştu. Bu camları taşla kırarken çok eğlenmiş olmalı çocuklar. Putreller, cam parçaları, kasnaklar, kereste artıkları kaplamıştı her tarafı. Hızar makinaları ve orada başka ne varsa, bir toz bulutuyla örtülmüştü hepsi. Rüzgârın dağlardan bir şose yolundan söküp getirdiği toz kümeleriydi bunlar. Soluk, adetâ sisli ışık huzmeleri aydınlatıyordu içeriyi.

Gleb buraya da girdi. Eşikte durup sessizce baktı etrafa. Eskiden burada hızarlar tahtalarla becelleşir, yongalar altın rengi pırıltılarla ortaya saçılırlardı. İşçilerin üstü başı yongadan geçilmezdi. Keyifleri hiç kaçmazdı ama. Kereste kokusunu ciğerlerine çeker, durmadan işleyen hızarların türküsüne kulak verirlerdi.

Gleb atölyeye girmedi. Girse üzüntüden kahrolacak, bunu biliyor. Yine biliyor ki bu atölyenin de hayata döneceği, o eski gürültüsüyle tekrar yaşayacağı günler gelecek. Hızarların türküsüyle dolacak işçilerin yüreği.

Gitmek istedi. Yapması gereken çok iş var dışarda, biliyor. Gidemedi ama. Gülmeye başladı. İlerde Savçuk'u gördü. Savçuk ona sırtı dönük, oturmuş eski tezgâhını yumrukluyor, tekmeliyor, oradan oraya vuruyordu.

— Gıcırdayıp durma, tezgâh budalası!.. Aç kemiklerini enayi, unuttun mu beni yoksa?..

Savçuk çıplak ayaklarını sürükleyerek hızarların başına gitti. Kocaman kıllı eliyle okşamaya başladı onları.

— Kurnaz orospular sizi!.. Kendinizi de hiç okşatmaya meyliniz yok, bakıyorum .. O eski türküleri ne zaman söyleyeceksiniz, ha? Bekleyin hele, yeniden aşk başlayacak aramızda. Yakındır o günler. Yakında hep beraber fıçıları sıraya dizeceğiz bir bir. Hem bu sefer burjuva karıları içlerinde çamaşır yıkasınlar diye yapmıyacağız fıçıları. Gemilere dünyanın öbür ucuna kadar gidecekler bu sefer. Çimento götürecekler. Göreceksiniz, kurnaz orospular sizi.

Hey gidi Savçuk, ne öfkeden, ne güzellikten anlayan Savçuk! Sevdiği kıza aşkını homurdanan ayıdan farkın mı var şimdi? O iri yarı gövdesi, kıllı ayakları, yamyassı suratıyla bu şimdi gösterdiği incelik neyin nesi?

Gleb güçlükle tuttu kahkahalarını, Savçuk'u tedirgin etmek

istemedi. Taptaze duygular yeni güçler uyanırsa kan tazelenirse ona dokunmamalı. Çünkü bu an insanın yaşadığı en kutsal, en gerçek andır.

Gleb sessizce çıktı atölyeden. Dışarda, sıcak ve dost güneşle başbaşa kalınca başladı gülmeye.

— Bu Savçuk serserisi öldürür insanı yahu!..

...O gün, öğleye doğru, güneşin dağı, taşı, demiri erittiği bir vakitte soluk soluğa bir lokomotif, mavi göğe kapkara dumanlar püskürterek sayısız sarnış - vagonunu şehre getirdi. Vagonlar benzin ve neft doluydu. Mavi tulumlu işçiler yorgun lokomotifin çektiği vagonları görünce sevinç çığlıklarıyla istasyona doğru koştular.

2. ÖLÜMÜN ORTASINDAN GEÇMEK

Bölge yöneticisi Borçi'nin milis başkanı Saltanof'u kırbaçladığı Sovyet Bölge Şûra'sına telefonla bildirildi. Saltanof Borçi'nin yanına buğday toplama işinde yardımcı olarak verilmişti. Borçi onu kırbaçlayınca o da Borçi'ye ateş etmiş. Saltanof milis birliğinin şefiydi. Kazaklara ve çevresindeki devrim aleyhtarı halka saldırılar düzenliyor, hasat vakti olduğu için ekinleri kaldırıp götürüyor, ahırlarda son kalan hayvanları bile bırakmıyor, alıyordu. Hayvanlar ve hasat Bölge Merkezi'ne götürülürken görevli bir çalgıcı takımı da Merkez binasının önündeki meydanda Enternasyonal'i çalıyordu. Köylüler ve kadınları bu durumdan yakınıyorlar her seferinde öfkeyle bağırıp çağırıyorlardı. Saltanof ve Borçi Bölge merkez binasının önündeki meydanda çatışmışlar. O sırada çalgıcı takımı da Enternasyonal'i çalıyormuş.

Telefon haberini okurken Badin'in yüzü her zamanki gibi hareketsizdi. Yanında emir bekleyen sekreter Peplo da her zamanki sırıtkan gülümseme ile bakıyordu ona.

— Budala herifler! Birbirini yiyecek ikisi de. Yoldaş Peplo, bir payton hazırlatın bana. Kendim gideceğim oraya. Ben halledeceğim bu zırvalığı.

— Anladım.

— Durumu Parti Komitesi'ne, Çumalova yoldaşa da bildirin.

Hemen gelsin buraya. O tarafa gitmek için taşıt istemişti bizden. Onu da götüreyim.

— Anladım... Çumalova yoldaşa kendisiyle beraber gideceğinizi söyleyeyim mi?

Sekreter Peplo halâ gülerek bakıyordu Badin'e ve cevap bekliyordu. Şûra Başkanı başını kaldırıp sert sert baktı ona. Peplo, yine gülerek geriye doğru çekildi.

— Anladım.

Badin koskocaman gövdesiyle dökme bir heykeli andırıyor oturduğu yerde. Ağır, yerinden kaldırılması güç bir eşyaya benziyor bu duruşuyla.

Sekreter çıkınca kalktı yerinden. Kollarını açarak odanın içinde dolaşmaya başladı. Omuzlarından başına yayılan o ağır, hantal görünüş kayboldu birden. Adaleleri gergin, kemikleri esnek ve uzamış, başı dik görünüyor şimdi.

Parti merkezindeki bir koridorda yürüyordu Daşa. Miyekova koşarak yetişti ona. Koluna girdi Daşa'nın. Çıkış kapısına kadar yürüdü onunla.

— Dinle, Daşa: Senin yerine başka bir delege göndersek bu sefer? Böylesi daha iyi olur sanıyorum. Her hafta sen çıkıyorsun dolaşmaya. Ötekiler hep evlerinde oturuyor. Civar yollar pek emin sayılmaz bugünlerde. Seni korumamız gerek bizim. Bir iş gelse başına, kimi bulup koyabiliriz senin yerine? Her gidişinde endişe ve meraktan hasta oluyorum.

— Böyle konuştuğun, böyle gevezelik ettiğin için utanmalısın, yoldaş Miyekova. Ufacık bir kız değilim ki ben, kendi işimi görmesini, kendimi korumasını bilirim elbet. Biz böyle korkarsak ne işe yarar kadın kolu?

Polya endişeyle baktı Daşa'ya. Sustu ama. Daşa dostça vurdu onun eline. Hızlı adımlarla dışarıya çıktı. Koltuğunun altında kendi eliyle diktiği bez bir bohça vardı. Günlük ekmeği de onun içinde, gerekli evrak da.

Şûra binasının önünde siyah bir payton bekliyordu. Sakallı arabacı ikide bir mendilini çıkarıp sümkürüyor, paltosunun etekleriyle yüzünün terini siliyordu sonra .

Şose yoluna yayılmış çöp yığınlarının, tozun toprağın içinde itişen iki çocuk ilişti gözüne. İkisi de yırtık çizmeler giymiş-

ti. Yüzlerinin rengi uçmuş, morlaşmıştı. İtişip kakıştıkça havaya, akasya ağaçlarının tepesine doğru kesif bir toz bulutu kaldırıyorlardı.

Paytonun önünde durdu Daşa. Önce şose yoluna sonra başını kaldırıp Şûra başkanının penceresine baktı. Tekrar şose yoluna çevirdi bakışlarını.

Kimdi bu çocuklar? Bu terkedilmiş yavrucaklar ne arıyorlardı burada? Ya milis teşkilâtı nerdeydi, ne yapıyordu da bu zavallıcıkları görmüyordu? Çocuk Koruma teşkilâtı da ya kör, ya adamakıllı beceriksizdi. Veya başıboş bırakılmıştı onlar da. Onları da dürtükleyen yok demek. Yolun öbür tarafına geçti Daşa. Uzun uzun seyretti çocukların boğuşmasını.

— Ufaklıklar, bakın hele buraya! Hanginiz ekmek istiyor? Karnınız aç, biliyorum. Gelin buraya!

İki çocuk kulak verdiler önce. Yüreklerine korku düşmüştü. Kamçıdan korkup büzülmüş köpeklere benziyorlardı bu halleriyle. Karşılarında duran, onlara seslenen kadın tatlı tatlı gülümsüyordu. Dost bir yüzü vardı. Başında kırmızı bir çatkı ve elinde büyücek bir somun. O kırmızı çatkı ürkütüyordu ikisini de. (Bu kırmızı bezin ne ölçüde güçlü olduğunu anlamışlardı çoktan). Ama o somun yok mu?.. İşte o somun çok çekiciydi onlar için. Uzaktan uzaktan kokusu yayılıyordu burunlarına.

— Yok. Biliyoruz. Gelmeyiz. Ekmek verecem diye çağırırsın bizi, yetiştirme yurduna kapattırırsın sonra...

Çocuklardan biri korkuyla çekildi geriye. Tabanları yağlamağa hazırdı. Daşa kahkahalarla güldü onun bu haline. Elindeki somunu iki eşit parçaya böldü sonra.

— Kaçmayın, küçük budalalar! Hele gelin yanıma... yetiştirme yurduna filân göndermem sizi... Alın, bakalım... İkinize de birer parça. Ama küçük adamlar, bu kadar korkak mısınız siz?

İyi bir kadına benziyor bu. Okşayan tatlı bir gülücük yüzünde. (Su kırmızı çatkı olmasaydı başında). O elindeki somun ne güzeldir kimbilir.

İki ufaklık birbirlerine baktılar ilkin. Usulca yaklaştılar Daşa'ya, kalabildikleri ölçüde ondan uzakta durarak ellerini uzattılar. Daşa ekmeği bölüştürdü ikisine. Elini uzattı sonra ve bir tanesinin kıvırcık saçlarını okşamak istedi. Ama bağırdı çocuk. Korkuyla uzaklaştı.

Kendi Niyurka'sı Çocuk Evi'nde bu başıboş dolaşan küçük budaladan daha mı mutlu acaba? Daşa, onu bir gün Dağıtım merkezindeki aşevinin arka avlusunda artık yiyeceklerin içinde orayı burayı karıştırırken bulmuştu. İşte o anda kızının bir yaşayan ölüden farksız, kendi anneliğinin anlamsız, saçma ve yalan olduğunu, kendi hatası yüzünden kızının açlık çektiğini, acı çektiğini anlayıvermişti. Çocuk Evi'nde zaman zaman okşanan çocukların aslında anne sevgisine hasret çektiklerini işte o zaman farketmiş, yüreği burkularak kızını Çocuk Evi'ne götürmüştü tekrar.

Badin paytonun yanındaydı. Meşin bir elbise vardı üstünde. Daşa'ya bakıyordu.

— Otur, Çumalova yoldaş. Otur da gidelim.

Daşa'yı beklemeden bindi paytona. Oturdu. Onun kocaman gövdesinin ağırlığı altında payton bir sallandı önce. Daşa da girdi arabaya. Onun yanına oturdu. Ve o an kalçasına değen Badin'in kalçasını olanca sıcaklığı ile hissetti.

Badin, onun varlığını çoktan unutmuş gibiydi. Her zamanki suskun, içe dönük ve soğuk kalıbına girmişti şimdi de.

— Otomobil gitmez bu bizim gittiğimiz yola, dedi. Arabayla bile kaplumbağa misâli ilerleyeceğiz dağ yollarında. Şu ortalığı kasıp kavuran eşkiya takımından korkmuyor musun sen? Sadece tabanca var yanımda. Yanımıza muhafız alsaydık daha iyi olurdu belki.

Daşa baktı ona. Korkuyor mu bu adam? Çok merak ettiği halde Badin'in korkup korkmadığını anlayamadı. Adamın yüzü yine hareketsiz, yine sert.

— Nasıl istersen, Badin yoldaş. Korkuyorsan muhafız al. Alışkınım ben tek başıma gitmeye.

— Sür arabayı, Yegorof!

Yegorof üstüste iki defa onlara döndü. Bir şey söylemek istediği bellivdi ama cesaret edip söylemedi. Yeniden sümkürdü ve asıldı dizginlere.

Payton arnavut kaldırımı yolda ilerlediği sürece Daşa keyifliydi. Arabanın böyle salıncak gibi bir o yana, bir bu yana yalpa vurusu hosuna gidiyordu.

Sergey'i gördü yolda geçerken. Eliyle selâm gönderdi ona. Az sonra Yuk çıktı karşılarına. Onları görünce şaşkınlıkla du-

rakladı olduğu yerde.

Badin'in etli, kalın dudaklarında aşağılayan, hor gören garip bir gülümseme belirdi.

— Bu herife tahammülüm yok benim.

— Yuk için mi söylüyorsun? Bak, bu olmadı işte. Yuk yoldaş hem mesleğinde usta ve iyi bir işçidir, iyi bir komünisttir hem... Bizim generallerimizi ve bürokrasiyi sevmez o. Kuşkulu ve şüphecidir...

— Bu Yuk herifi bozguncunun, gürültücünün biridir, o kadar. Onun gibileri kovmak gerekir partiden.

— Hayır, Badin yoldaş. Yuk iyi adamdır, doğruyu söylüyor üstelik. O doğruyu söylediği için siz, hepiniz öfkeleniyorsunuz. Onun sözlerine cevap değil ki bu! Üstelik gerçek olan bir şey var: Sorumlu yöneticiler olarak işçi sınıfına sadece çalışma odalarınızın penceresinden bakıyorsunuz. Öyle değil mi?

— Yanılıyorsun. Sorumlu yöneticilerin çalışma odası işçi sınıfına ve onun dertlerine şu senin iyi dostun Yuk'tan daha yakındır. Herşey, en karışık hükümet sorunları da, en basit günlük meseleler de çalışma odasından geçer çünkü. Zaten senin kocanı da bir çalışma odasında tanıdım ben.

Kocaman, gürültücü bir kahkaha koyverdi. Ama onun bu gülüşünde garip, anlatılması çok güç bir başkalık var. Gülüşü de sözlerine benziyor aslında. Badin'in bu türlü gülmesi yok mu, bu her seferinde Daşa'nın yüreğini hoplatmış ve garip bir tedirginlik yaratmıştır onda.

Şehir çok uzakta şimdi. Yumuşak, öfkesiz kıvrımlarla yükselip alçalan tepeciklerin arasında, vâdide ilerliyorlar. Sol yanlarında bağ bahçeleri. Sağda henüz çıplak, yapraksız, boz mavisi sisli bir orman. Ağaç gövdeleri üst üste binmiş gibi görünüyorlar, en gerideki ler sanki dönen bir çarkın ucunda savrulur gibi git gide uzaklaşıyor, ormanın karanlıklarında kayboluyor, artık tek tek seçilmez hale geliyorlar.

— Söyle bakalım, sen ne diyorsun aile hayatı için? Aynı yatağı paylaştığın bir kocan var, kirli çamaşır derdi var başında. Partideki işin, partideki görevin var ayrıca. Bir de küçük çocuğunuz var, yanılmıyorsam? Evinle partideki görevin arasında bir seçim yapmak zorundasın aslında. Sanırım, kocan bu konuda

senden bazı garantiler istiyor. Tuttuğunu koparan, kararlı bir adama benziyor.

Köşeye usulca büzüldü Daşa. Yüreğinden beynine bütün gövdesini çepçevre sarıveren bir tedirginliğin varlığını hissediyor.

— Kocam kendi hayatını yaşıyor, ben benimkini yaşıyorum, Badin yoldaş. Herşeyden önce komünistiz.

Badin, o deminki gibi gürültülü bir kahkaha koyverdi yeniden. Elini uzattı sonra. Daşa'nın dizleri üstüne koydu.

— Bütün komünistler de senin gibi konuşuyor. Ama yatak yataktır, değişmez ki bu... Fakat öbür kadınlardan daha içten, daha dürüst konuşuyorsun sen. İçinden öyle geliyor, bunu seziyorum. Üstelik seninle geçinmek çok zor, onu da biliyorum.

Daşa onun elini usulca indirdi dizinden. Köşeye iyice büzüldü.

— Komünistler önce birbirleriyle anlaşmayı öğrenmeliler, Badin yoldaş. Birlikte davranmak için.

Badin tekrar içine dönük, soğuk ve hareketsiz tavrını takındı. Daşa'dan uzaklaştı iyice. Daşa baktı ona. Adamın öfkeyle parlayan gözlerini gördü.

— Rahat otur ve korkma. Seni yemem.

Bu sefer de alaycı bir gülümseme dudaklarında.

— Senin dişlerin beni korkutmaz, Badin yoldaş. Tanıyoruz birbirimizi.

Uzun ve dar bir geçide girdi payton. Susuyorlar ikisi de. Yarım yamalak geliyor güneş ışıkları buraya. Kuşların cıvıltısı, yakınlardaki bir dereden kulaklarına kadar gelen suyun şırıltısı bütün işittikleri. İkisi de ayrı yönlere bakıyorlar. Daşa, yanında oturan adamın, Badin'in titrediğini, içinde uyanan arzuyu güçlükle zaptettiğini kısa ve kesik öksürüklerle sarsılmasından anlıyor. Üstüne atılıp atılmamak için kendi kendisiyle mücadele ettiğini hissediyor. Badin'in kolay zaptedilir bir erkek olmadığını biliyor, onun gözlerinde içindeki uyanmış arzulara isyan etmeye çalışan vahşi bir hayvanın kararsızlığını okuyor. Eğer şimdi ona saldırmazsa Badin, kendisini daha güçlü ve Daşa'yı daha zayıf hissettiği ilk anda tekrar deneyecektir bunu. Bekleyiş Daşa'yı bitiriyor, ürekliğine hakim olamıyor artık ve güçsüzlüğünü kabul

ediyor. Badin şimdi atılsa üstüne, karşı koyamaz ona, biliyor bunu.

Geçit üç kilometre sürdü. Sonra birden vadiye açılan geniş bir yola çıktılar. Uzakta, yolun sonunda kazak kasabası belirdi önlerinde. Tepelerin arasında bahçelerin yeşiline gömülmüş duruyor.

Çevredeki dağlar sert, köşeli kayalıklarla, gökyüzüne tehdit dolu kapkara çıkıntılar halinde yükselen yarlarla kaplı. Güneşten aldıkları parlaklığı bir ayna gibi yansıtıyor hepsi. Aşağıda, dağın doruklarındaki ormanlar bir sis perdesiyle örtülü. Gökyüzü dağın ve ormanların üzerinde derin ve masmavi bir nehir çarpıcılığı ile duruyor. Beyaz bulutlar bu büyük nehrin içinde yüzen buz kümeciklerini andırıyor.

Önünde uzayıp giden yolu göremiyor insan. Kocaman kayalıkların ardında bir görünüp bir kayboluyor, yol. Bir aşağıda, bir yukarıda beliriyor. Sonra bir bakıyorsun sağ tarafa geçiyor, hemen sonra göz kapayıp açıncaya kadar geçen kısa bir zaman içinde bir bakıyorsun sol tarafa sapıyor. İlerledikçe sanki orman üstlerine doğru geliyor, ağaçlar sıklaşıyor, kayalıklar gittikçe büyüyüp yükseliyor. Bulamıyor ama. Kısıyor gözlerini, ufak bir kız çocuğu gibi köşesine büzülüyor. Uzakta, yüksek tepeler, güneşli geçitler gözlerinin önünde. İnsanı ürküten ve içine korku veren bir sessizlik ne tarafa baksa. Her yönde, kayalıkların içinde oyulmuş kovuklar, eşkiya inleri.

Yegorof onlara döndü. Sakalları omzunun üstünde. Gür kaşlarının altında kaybolmuş gibi duran gözleri nemli.

— Muhafız almadınız ama iyi yapmadınız, başkan... Burada kesecekler bizi. Paralı tüccarlara da hep burada saldırırlar... İyi yapmadınız başkanım.

Karşı casusluk teşkilâtının mahzenlerinde onunki kadar ıslak, korkulu gözler gördüğünü hatırlıyor Daşa.

Bir taş hareketsizliği ile duran ama, etinin kadına her temasında alev alev yanan Badin köşesinde yine her zamanki gibi içine dönük ve sâkin görünüyor. İri kemikli alnında beynine sıçrayan kanla birlikte belli belirsiz bir tedirginlik var gelip yerleşen. Göz bebeklerinden okunuyor bu. Tehlike mi ürkütüyor onu? Daşa'nın yanında olması mı? Badin köşesinde korkusuz tavrıyla

otururken Yegorof nasıl olur da bilinmeyen eşkiyalardan korkar? Badin'deki bu taş misâli katılık sıkıntı veriyor Daşa'ya. Ama içi böylesine korkulu ürpertilerle doluyken korkusuz bir adamın yanında olmak biraz da hoşuna gidiyor.

Güldü Badin. Yegorof'un sakallarına dikti gözlerini.

— Korku gelirse insanın içine, eşkiyadan daha tehlikelidir, Yegorof. Bak işine sen, sıkı tut dizginleri. Kırbacına da hâkim ol. Yol kötü değil.

Ufaldı Yegorof, dayak yemiş insanlar nasıl büzülürse öyle büzüldü köşesine. Atları kışkışlamak için ağzını şapırdatmıyor artık. Dizginlere sımsıkı yapışmış, belli etmemeye çalıştığı bir ürkeklikle sık sık sağına soluna bakınıyor.

Daha bir kilometre yol aldılar böylece. Daşa birdenbire Badin'in bütün gövdesiyle titrediğini farketti. Derin bir soluk aldı adam. Ve onu paytonun öbür köşesine doğru itti. Bir eliyle omuzlarından yakalamıştı Daşa'yı, öbür eli kadının karnındaydı.

— Yoldaş Badin. Saçmalama. Cesaret edemezsin buna. İndir ellerini! Çok kötü şey bu yaptığın!..

Adamın ağzı sarhoş bir gülümsemeyle genişliyor, burun delikleri kalkıp iniyor, gözlerinde yanıp sönen ışıklar.

— Cesaretim var buna. Fazlasına bile cesaretim var, kötülük de görmüyorum yaptığım işte. Kuvvetli insanız ikimiz de. Neden numara yapalım, sahte sözlerle birbirimizi kazıklamaya kalkalım? Kendi kendine mesele çıkarma şimdi. Mücadele başlayınca hiç teslim olmam, hiç yenilmem, bilirsin. İstediğimi de yaparım pekalâ... Elimdeki her kozu da kullanırım...

Kaçmak, adamın ellerinden kurtulmak istedi Daşa. Ama Badin bırakmadı onu. Daha ilk anda hâkim oldu Daşa'ya, kendine çekti kadını. Sarıldı. Bırakmadı. Daşa bir an onun kocaman, simsiyah saçlarını, adaleli yüzünü gördü, o kadar. Sonra kendi yüzünün öpücüklere boğulduğunu, dudaklarının adamın dudakları arasında kaybolduğunu anladı.

Badin'in ellerinden, dudaklarından taşan kanın olanca coşkunlukla kendi vücuduna, kendi kanına bulaştığını hissetti. Bir yeniklik, bir zayıflık duygusu sardı yüreğini. Zevkle birleşen bir ürpertinin bütün organlarına yayıldığını farketti. Yüreğinin çatlayacağını, göğsünün de yüreği ile birlikte çatlayıp açılacağını

sandı o an. İçinde gittikçe hızlanan bir istek, dayanılmaz bir istek büyüdü: Olanca gücüyle vurmak istiyor bu adama. Ellerini kırmak, boğazına sarılıp boğmak istiyor Badin'i ve onun boyunduruğundan kurtulmak istiyor...

Birdenbire sarsıldı araba ve paytonun bu sarsılması ters köşelere savurdu onları. Orman gümbürdemişti sanki, o masmavi gök birden kararmış, üzerlerine bir şamar gibi inmişti. Geçidin iki yanından iri kaya parçaları yuvarlandı yola.

Daşa o an Yegorof'un bir çuval misâli sağa sola yalpaladığını, sonra ön tekerleklere doğru yuvarlandığını gördü. Badin birden fırladı yanından. Olanca hızıyla asıldı dizginlere. Atlar isteksizlikle şahlandı.

— Durun!.. Eller yukarı! Köpekler, yakaladık sizi!..

Kocaman külâhlı, Çerkes paltosu giymiş eşkiyalar çıktı kayaların arkasından, ormandan fırladı bazıları. Filinta tüfekleri hepsinde.

Daşa başlarındaki külâhları gördü ilkin. Sonra yırtıcı bakışlarla dolu gözlerini. Çok yakınında başı açık, sapsarı bir kazak askerini, kahkahalarla gülerek atların üstüne uçan kazak askerini farketti. O anda toparlandı işte. Ve bağırdı:

— Dörtnala koştular atları!..

Paytondan o kazak askerinin üstüne attı kendini. Yolun kenarındaki taşların arasında yuvarlandılar ikisi.

Sonra müthiş bir ağırlık üstünde. Birisi tekmeliyordu onu, çiğniyor ve ordan oraya yuvarlanıyordu. Daha sonra kazaklardan dayak yiyip yemediğini, paytonu kovalayıp kovalamadıklarını bile hatırlamadı. Hiç bir şey duymadı. Suya düşmüştü sanki ve kaynayan bir kazanın içinde dönüyordu.

Kendine geldiği zaman ayaktaydı. Bir kayalığa dayamışlardı sırtını. Bir yığın adam karşısında. Burnuna gelen ıslak yün kokusu. Kimi kolunu büküyor, kimi saçlarından yakalamış onu, asıldıkça asılıyorlar.

— Karı!.. Pis karı! Köpek! Deşin karnını şunun!..

Payton orada değil. Çok uzakta vahşi bir hızla koşan atların nal sesi geliyor kulağına. Bu sesleri duymak Daşa'yı kendine getirdi. Yeni bir güç verdi ona. Rahatladı Daşa: Badin yoldaş kurtulmuştu. Yoldaydı. Ona kötülük yapamamışlardı.

Yegorof Daşa'nın karşısında ve yolun kenarındaydı. Yerde kıvranıyordu acıdan. Can çekişiyordu besbelli. Bir ayağını kayalığa dayamıştı Yegorof. Öbür ayağı, sargılarla bağladığı öbür ayağı şimdi çıplaktı. Arabacı pelerini üstünde, şapkası ilerde yolun ortasında kalmıştı. Saçları, kulağının biri ve sakalları kan içindeydi.

Karşıdaki kayalığın arkasında bir at şaha kalkıyordu boyuna. Kazaklar oraya koşuşuyorlardı. Sonra içlerinden bazıları telâşlı adımlarla Daşa'nın bulunduğu tarafa geliyordu.

— Getirin buraya onu!.. Ne yapıyor bunlar halâ?..

Kayalığın arkasında gün bir kalpak, kalpakla beraber upuzun bıyıklı bir adam belirdi. Askerce selâm verdiler ona.

— Bir kadın, albayım. Limarenko yakaladı onu. İzin verin, albayım. Hemen asalım buraya.

— Kes gevezeliği be! Getirin yanıma! Onu değil, sizi asmak gerek. Kadınlara saldırmaktan başka ne iş görürsünüz ki!..

Daşa'yı bir manken gibi taşıdılar atın yanına. Yürüyemiyordu çünkü. Oradaki kalabalık sürükledi onu. Atın sağrısı ter içinde. Ter kokusu doldurdu genzini. Kalçalarının, bacaklarının arasında kemikli erkek elleri var dolaşan.

— Bir kadın bu, albayım... Bırakın da hesabını görelim.

Dimdik duruyor Daşa albayın karşısında. O da süzüyor Daşa'yı. Atının üstünden meraklı bakışlarla bakıyor ona. Sırtında bir çerkes paltosu, gümüş bir silah kemeri belinde, omuzlarında sırmalı apuletler, başında Kuban kesiminin özelliği olan düz ve yassa bir papak. Yüzü kirli adamın. Belli ki çok zamandır tıraş olmamış. Uzun ve gür bıyıkları dudaklarına dökülüyor. Burnu yassı, parlak. Kocaman, sırıtkan gözleri var.

— Bırakın kadını. Çekilin iki adım geriye.

Çevresindeki askerler geriye açılınca ıslak yün kokusu dağılır gibi oldu. Daşa bu albayla emrindeki askerler arasında tek başına olduğunu anladı. Dik dik bakıyordu adama. Başındaki kırmızı çatkı boğuşma sırasında çözülüp kaybolmuştu. Dizlerindeki amansız titremeyi, bacaklarındaki halsizliği yenmeğe çalışarak dimdik durdu Daşa.

— Komünist misin sen?

— Evet, işçiyim.

— Arabada kim vardı yanında?

— Yoldaş Badin, Sovyet Şûra'sı başkanı.

— Şûra başkanı mı? Nedir bu saçmalık?

— Rusça konuşuyorum. Hangi saçmalıktan bahsediyorsun sen?

— Yalan söylüyorsun. Rusça değil bu. Bu sizin eşkiya ve hırsızlıkta kullandığınız saçmalık.

— Hırsızlar dolaşmaz bizim ülkemizde. Sovyet Rusya'sında acımadan hizaya getiriyoruz hepsini.

Arkadaki asker kalabalığından bir kahkaha yükseldi.

— Kadına bak be! Geveze saksağan gibi...

— Bekle de gör. Birazdan şu ağaca sallandırayım onu, bak o zaman nasıl bülbül olup şakıyacak.

Daşa ve Albay dik dik bakıyorlar birbirlerine.

— Bütün komünistler bu sizin başkanınız gibi midir? Tehlikedeki arkadaşı bırakıp kaçarlar mı?

— Böyle şey yapmaz bizimkiler. Ben kendim atladım arabadan.

— Kendiliğinden yaptın öyle mi? Yani bizim budalalığımıza güvendin?

— Siz kendinize göre yorumlayın artık. Ben isteyerek yaptım ama.

Albay elindeki kırbaçla oyalanıyordu. Gülerek baktı Daşa'ya.

Daşa iyiden iyi rahatladığını farketti. Soluk alıp verişi düzelmişti ama kafasının içi boşalmıştı. Kendisi için hiç üzülmüyor, hiç korkmuyordu. Şimdi kendini çok genç ve alabildiğine hür hissediyordu. Bu haline kendi de şaştı. Şu dağın tepesindeki kayalıkta tek başına duran köknar ağacı neden böylesine çekici görünüyor gözüne? Neden dağın üzerindeki hava kümeciklerinin süslü bir morlukla renklendiklerini ilk defa farkediyor? Ama bütün bunlardan hiç birinin önemli olmadığını, önemli olan şeyin çok yakınında durduğunu, anlatılamıyacak kadar derin bir şey olduğunu biliyor artık.

— Bak kız, dürüst konuşuyorsun sen... Korkmadan konuşuyorsun. Senin gibisini ilk defa görüyorum. Ama sizin komünistleriniz, elime geçince böcek gibi ezilip büzülüyorlar. Kadınsın diye acırım da belki seni salıveririm diye düşünüyorsun a-

ma yanılıyorsun. Astıracağım seni. Kurşunlatmıyacağım. Astıracağım ama.

— Farketmez benim için. Bu tehlikeyi göze almıştım.

Albayın yüzü öfkeyle şişiyor, adaleleri bir inip bir kalkıyor. Bıyıkları bir örümcek ağına benziyor şimdi.

— En amansız düşmanınız benim: Yakaladığım her komünisti acımadan ezerim. Ama kabul etmeliyim, şimdilik sağlam kızsın, iyi dayanıyorsun. Merak ediyorum. Bakalım, sehpada ne yapacaksın?..

Gözlerini Daşa'dan ayırmadan kırbacını şaklattı.

— Baystriyuk!...

Sakallı bir kazak askeri ayrıldığı gruptan, uzun adımlarla yaklaştı Daşa'ya. Gözleri yeşil adamın, kırmızı dudaklarını sakalı örtüyor. Ağır sessiz ve uysal.

Kolundan yakaladı Daşa'yı. Hem ağır kolu, kararsız ve ezik hem. Daşa'yı sürükleyen bu adamın kolu değil ama. Daşa sürüklüyor kolunu adamın. Müthiş ağır, taşınması zor bir yük bu aslında. Direnmese ezilecek bu ağırlığın altında, olduğu yere yığılıp kalacak. Dağın tepesindeki kayalıkta deminki köknar ağacı, zirvedeki tepeleri çevreleyen havanın morumsu rengi ve bu baharın burnunda tüten taze ve güzel kokusu, ağaçlardaki yeni yaprakların iç açıcı yeşili, derin bir coşkunluk içinde çakıl taşlarıyla danseden akarsuyun sesi, bunların hepsini birer hasret gibi ta yüreğinde duyuyor şimdi. Daha yakınında acı veren bir erkek kolu, onu aşağıya, durmadan aşağıya çeken bir kol. Garip bir berraklık var kafasının içinde ama hiçbir şey düşünemiyor. Mor hava kabarcıkları dolaşıyor beyninde. Herşey o kadar berrak, o kadar hafif ki artık... Onu sürükleyen bir erkek koluna mahkûm olduğu için, dağın tepesindeki köknar ağacına garip bir hasret, garip bir tutkuyla bağlandığı için daha önemli bir başka şeyi hatırlamak istediğini, aradığını anlıyor Daşa. Bulamıyor o aradığı şeyi. Oysa bu aradığı şeyin öylesine önemli, öylesine gerçek ve insanca olduğunun farkında. Hava ne kadar güzel!.. Tepenin üzerindeki köknar ağacı hemen kanatlanıp bilinmedik ülkelere uçacakmış gibi duruyor. Evet, önemli olan şey... Badin yoldaş yaşıyor, onun yararlı bir savaşçı, bir devrimci olması ve şimdi yaşamasıdır önemli olan... Gerçek olan budur... Daşa neci mi? Fazla önem-

li değil ki Daşa... Sadece yaşayan biriydi o... Ve artık yaşamayacak...

Yanındaki adam soluyor arada. Sık sık sümkürüyor, burnunu temizliyor. Daşa görmüyor bile adamı. O sadece tepelerin üzerinde şekillenen morlukları görüyor şimdi...

İlmiği boynuna değil başka bir yere, onunla ilgisi olmayan bir başka insanın boynuna geçirdiler sanki... Bunun bile şuurunda değil. Daşa... Acı çekmiyor hiç...

Gleb... Evet, Gleb... çok uzaktaki günler... Sevgili Gleb. Öylesine iri kocaman, öylesine yakın ve öylesine beceriksiz Gleb. Daşa'nın içinde pişmanlıklar uyandırmadan, bir resim gibi sessizce geçiyor gözlerinin önünden. Öylesine uzak ki! Tepelerin üzerinde morluklar, köknar ağaçları ve ilkbahara süslenen başka ağaçlarda alev alev kırmızılar... Boynundaki ilmik yeniden şuurunun dışına kaydı ve yeniden bir ölüm ağırlığı taşıyan erkek eli olanca soğukluğu ile basıyor omuzlarına.

Yavaş yavaş daha açık seçik görüyor önündeki manzarayı. Yassı, koyu ve bir dev iriliğindeki kayalık çok yakınında. Sonra, daha geride orman. Sisli. Çok uzakta gök mavisinin derinlikleriyle kesişen koyu yeşil bir dağ ormanı.

Albay tekrar baktı Daşa'ya. Avının üzerine atılmaya hazırlanan bir boğaya benziyor bu haliyle. Sarkık bıyıkları, dudaklarının ve çenesinin üstünde eski elbiseler gibi dağınık ve ıslak.

Daşa at üstünde duran bu adamın karşısında tek başına duruyor.

— Cesursun, kızım... Sevdim bu halini. Daha da önemlisi bir kadınsın sen... Hadi git işine... Köpek bile ısırmaz seni.

Kuvvetle kırbaçlıyor atını. Titriyor hayvan ve sıçrayarak ileri atılıyor. Çalılıkların arasında kayboluyor.

3. YENİ DOĞMUŞ BİR CİVCİV

Geçitten ne zaman ve nasıl çıktığını hatırlamıyor Daşa. Yolu tek başına mı yürüdü? Yoksa karşılaştığı insanlar oldu mu, bilmiyor? Sadece bir tek şeyi, ama onu da çok iyi ve keyifle hatırlıyor: Tepesi külâhlı küçük gri kuşlar, çevresinde bir görünüp bir

kayboluyorlardı. Küçük çığlıklar atarak yanından geçiyor, sonra daha uzaklara, çok uzaklara doğru havalanıyorlardı. Belki de onlara geçitte rastlamıştır? Belki de sadece çok uzaktan görmüştür onları.

Yumuşacık kıvrımlı tepelerle çevrelenen vâdi olanca genişliği ile önünde açılınca Daşa birden çok yalnız, ama çaresiz şekilde yalnız hissetti kendini. Gittikçe uzaklaşan kül renkli yolu çevreleyen inişli çıkışlı tepelere baktıkça içinde durmadan büyüyen bir yürek çarpıntısının varlığını anladı. Bu kör ve ıssız sonsuzluk ortasında kendisi de aybolmaya mahkûm bir toz kümeciğinden başka neydi ki...

Yeşil yamaçları, gökyüzüne tırmanan kayalıklarıyla bütün dağlar onun çarisindeydi şimdi. Geçitlerin oyduğu siyah lekelerde ormanlar gizliydi.

Geçit... o adamın bir ölüm kadar ağır eli... evet... tepedeki köknar ağacı.

Artık korkuyordu Daşa. Koşuyordu bu yüzden. Boğazı kurumuştu. Ciğerleri soluksuz kalıyor, kalbi duracakmış gibi oluyordu.

Kazak kasabasının bahçeleri tepelerin hemen ardında belirmeye başlamıştı bile. Kilisenin beyaz çan kulesi daha da iyi görünüyordu. Daha ötede, kasabayı sırtlayan tepenin gerisinde sisli zirveleriyle yüksek dağlar başlıyordu yeniden.

Tepeyi tırmanırken yoruldu Daşa. Bitkindi. Kasaba ilerde bir bulut kümesi gibi duruyordu. Katı, düşman ve yabancı görünüyordu ona. Aç ve keskin bakışlı kurtlar nasıl bakarsa öyle bakıyor olmalıydı Daşa'ya. Yolda yürürken de, geçidin içindeyken de görmüştü Daşa'yı: Daşa da kasaba kadar kör şimdi, o da kasaba kadar kanlı ve umursamaz gözlerle bakıyordu dünyaya.

Bir taşa takıldı ayağı. Yüzüstü düştü yere. Tozun toprağın içine kapaklanıverdi. Dizinde pis bir sızı. Titredi Daşa. Topallayarak çalıların arasına girdi. Tarlanın kenarına, işlenmiş toprağın üzerine oturdu.

Gök masmavi. Yukarda, çok yukarda, beyaz bulutların çizdiği şekiller. Bu şekiller, bu bulutlar olmasa böylesine mavi, böylesine berrak görünmeyecek gökyüzü. Nereye baksa sisli, hareketsiz, bir taş kadar donuk duran sonsuzluk. Suskun bir dünya, bir garip sessizlik her yanda. Toprağın soluk alıp verişini bile duy-

mak mümkün. Öylesine bir sessizlik bu.

Sağında, solunda çalılıktan fışkıran yeşilin tazeliği. Altın sarısı bir toz örtüsü bu yeşilin üzerinde ve bu yeşilin, bu sarı örtünün arasına serpiştirilmiş gibi duran henüz tomurcuklanmış küçücük çiçekler. Yeni doğmuş civcivlere benziyorlar. Ve bu küçük civcivler sanki koşuyorlar Daşa'ya. Hepsinin de yüzlerinde güleç, mutluluk dolu pırıltılar var...

Böğrüne sıcak bir şey gelip çöktü Daşa'nın. Boğazında sıcak bir şey düğümlendi. Hıçkırdı önce. Sonra gözlerinden boncuk boncuk yaşlar düştü. Yavaş yavaş toparladı kendini. Hıçkırıkları kesildi. Sustu. Fakat kalkamadı yerinden. Gücü kalmamıştı. Tomurcuklanan çiçeklere baktı tekrar. Hiç bir şey düzünmeden etrafı dinledi. Orman yine sessiz yine dilsiz, yine suskun.

Kulaklarında dalgalı titreşimler yaparak yayılan ve büyüyen sessizlik bu çevrenin, tabiat ananın suskunluğu mu, yoksa yakınında cıvıldayan bir tarla kuşu var da o mu farkında değil kuşun, bilemiyor? Gökteki bulutların beyaz kanatlarına baktı. Bulutlarda da o kulaklarında dönüp duran titreşim.

Ve birden tepenin gerisinde dörtnala koşturan atlılar belirdi. Omuzlarında asılı tüfekleri. En önlerinde simsiyah meşinler giymiş öfkeli bir adam at koşturuyor. Daşa titreyerek doğruldu.

Ona doğru koşuyor atlılar. Kocaman hareketlerle ellerini sallıyor ve soluklarının yettiği ölçüde bağırıyorlar.

Daşa da bağırarak koştu Badin'e doğru.

Badin atını bile durdurmadan atladı yere. Daşa'nın yanına koştu.

— Daşa!

O anda gülerek ve ağlayarak Badin'e sarıldı Daşa. Adamın omuzlarını yakaladı elleriyle.

Atlılar anlayamadığı boğuk ve birbirine karışan sözlerle çepeçevre sardılar onları.

İçlerinden biri sessizce baktı Daşa'ya (Adaleli bir yüzü, büyük bir ağzı, iyice oyuk gözleri vardı) ve indi atından. Elini omuzuna koydu Daşa'nın.

— Yoldaş, bin hele şu ata. Gel, sana yardım edeyim...

Gülüyordu Daşa. Bu askerin elini sıktı. Sonra Badin'in elini.

— Sağol, yoldaşım... Koca bir alayla yardıma gelmeniz gurur veriyor bana. Badin yoldaş öyle heyecanlıdır ki...

Atlılar gülerek bakıyorlardı ona, şaşkınlıkları gözlerinden okunuyordu. Deminki asker atın sağrısına aldı Daşa'yı. Beyaz dişlerini ortaya çıkaran geniş ve kocaman bir gülümseme ile bir başka atlının arkasına yerleşti kendisi.

Badin, yol boyunca ayrılmadı Daşa'nın yanından ve yol boyunca onun bütün hareketlerini dikkatle izledi. Geçilmesi zor yerlerde sık sık yardımcı oluyordu ona, atın dizginlerini filân tutuveriyordu bazen. Daşa onun bu ilgisini belli belirsiz bir gülümseme ile izliyordu.

— Anlatsana, dedi Badin... Anlatsana, nasıl oldu?

— Yok, Badin yoldaş. O kadar önemli değil ki hem... Biraz eziyet ettiler, bıraktılar sonunda. Onların işi kadınlarla değil.

Yeniden güldü Daşa.

Badin anlayan gözlerle baktı Daşa'ya. Yüzünde aydınlık gülümseme belirdi. Başkanın yüzünde böylesine aydınlık bir gülümseme yakalamak zordur aslında. Kasabaya kadar hiç ayrılmadı Daşa'nın yanından. Arada bir, belki çözülür endişesiyle Daşa'nın semerini yokluyordu eliyle.

Kasaba meydanında, kilise ile Şüra binasının önünde atları çözülmüş ve salıverilmiş köylü arabaları duruyordu. İnekler boynuzlarını ve kuyruklarını aynı ağırlıkta sallayarak geziniyor, koyunlar hürriyetin tadını çıkararak başıboş dolaşıyorlardı.

Kazanlar telâş içinde toparlanıyorlardı meydanda. Kadınların çığrışmaları duyuluyor. Kasabanın ve civarın oraya toplanan bütün insanları heyecanlıydılar. Ufak çocuklar büyükleri iteliyerek kendilerine yer açmaya uğraşıyorlardı. Bütün bu gürültünün ortasında ağlamaklı, acıklı iniş çıkışlarda belirlenen bir ses duyuluyordu. Belki kalabalık arasından geliyordu bu ses, belki de hemen oracıktaki Şüra binasının avlusundan. Garip ve kesik bir türküyü söylemeye çalışıyordu:

Yeni doğmuş bir civ-civ
Henüz çıplak ve se-fil

Hiç yükselmeyen, hep aynı tonda biteviye devam eden bir

sesti bu. Bazen boğulur gibi oluyor, duyulmuyor, sonra birdenbire tekrar çıkıyordu ortaya.

Borçi yine bir Çerkez paltosunu sarınmıştı. Belinde yine bir hençer sallanıyordu. İri Asyalı gözleri fıldır fıldır dönüyordu yine. Bir masanın başına kurulmuş, hiç durmadan önündeki kâğıda birşeyler yazıyordu. Başını kaldırıp kısa bir an baktı Daşa'ya. Yüzünde en küçük bir heyecan ya da başka bir tepkinin bile belirtisi yoktu. Söylendi sadece:

— Ölüm bu seferlik yanından geçtiği için şansına sevinmelisin...

Badin, kendi çalışma odasında nasıl yürüyorsa yine öyle ağır adımlarla yaklaştı masaya. Tekrar eski kalıbına girmiş, içine kapalı ve soğuk tavrını takınmıştı.

— Borçi yoldaş, söyle de Saltanof'u çağırsınlar buraya...

Borçi, kadınsı bir incelik taşıyan yumuşak hareketlerle doğruldu yerinden. Şûra binasının kapısına yürüdü. Seslendi içeriye.

— Saltanof yoldaş, Başkan çağırıyor seni.

Sonra tekrar masanın başındaki yerine geldi, oturdu. Saltanof kapıda henüz görünmüştü ki Badin ona, dişlerinin arasından bir ıslık gibi çıkardığı alabildiğine soğuk bir sesle ve dik dik bakarak seslendi:

— Yoldaş Saltonof, görevinden aldık seni. Tevkif edildin. Yarın Borçi ile birlikte şehre geleceksin. Durumunu hemen İhtilâl Mahkemesi'ne bildireceğim.

Askerce selâmladı onu Saltanof. Badin'in gözlerinin içine bakarak iki adım geriledi.

— Buradaki Şûra temsilcisinden aldığım tâlimatı milimi milimine yerine getirdim.

Başını çevirdi Badin. Borçi'nin şapkasına dikti gözlerini.

— Borçi yoldaş, bu tatsız olayı lehimize sonuçlandırmak için ne gerekliyse yapacaksın. Buradaki halkın düşman tavrı yatıştırılmalı. Şehirden dönüşünde iyice ele alacağız bu konuyu. Şimdi meydana gidelim.

Üçü —Badin, Borçi ve Daşa— kasabanın meydanına yürüdüler. Yol boyunca toplanmış olan köylüler, kazaklar ve kadınları sessiz ama meraklı bakışlarla seyrediyorlardı onları. Çoğu civar köylerden gelen arabaların çevresine toplanıp ateş bile

yakmışlardı.

Bir sıçrayışta oradaki arabalardan birinin üzerine çıktı Badin. Meydandaki kalabalığa baktı önce. Gözlerinde soğuk bir karanlık.

— Yurttaşlar, kazaklar, köylüler!

Kadınlar bağırmaya başladı önce. Onları köylüler izledi. Sonra kadınların gürültüsüydü erkekleri öfkelendiren. O şamata arasında hepsi birden bağırıyor, bir yandan da kollarını kocaman daireler çizerek sallıyorlardı.

Borçi de sıçradı arabaya. Elini kaldırdı ve vahşi bir sesle, meydanı çın çın inleten kahredici bir sesle haykırdı.

— Susun be, şeytanın çıkardıkları!.. Dinleyin, başkanın size anlatacakları var! Dır-dır edip durmayın orda, kafamı da kızdırmayın benim!

Öfkeyle sıktı dişlerini. Onun bağırması (Borçi de bir kazak için ucunda, o da bizden gibi) susturucu bir dalga halinde yayıldı kalabalığa. Gürültü kesildi. İlk sıralarda beyaz dişlerini göstererek gülmeye başlayanlar bile vardı şimdi.

— Kazak yurtdaşlarım, size karşı yanlış ve haksız şiddet gösterileri yapan milis şefini biraz önce tevkif ettirdim. Atlarınızı koşun artık arabalarınıza onun, gönlünüz olmadan sizden aldığı malları toparlayın, dönün köylerinize. Hükümetin sizin için ağalara ve generallere karşı Kızılordu saflarında çarpışan kardeşlerinize göndermek üzere istediği buğdayı da alıp götürün, madem ki istemiyorsunuz bağışladık size o buğdayları. Yalansız söylüyorum bunu. Şu an savaş isteyenler bizler değiliz. Biz tarlalarımızda kan akmasını istemiyoruz. Kendi topraklarımızda yeniden çalışmak bütün isteğimiz. Generaller ve ağalar hiçbirimize rahat vermiyorsa bu bizim suçumuz değil, talihsizliğimizdir... Kan düşünmüyoruz, toprak anayı düşünüyoruz sadece. Endişesiz ve korkusuz çalışmaya, tohumluğa hasret çekiyoruz. Toplanan buğdaylar faslı kapandı artık, bitti... Bir daha da kimse gelip sizden buğday filân istemiyecek. Kendi buğdayınızı depolarınızda saklayın bundan sonra, tarlalarınızı ekin ama...

Önce vergi meselesini anlattı Badin onlara. Sonra kooperatifçiliği, Kızılordunun çektiği meşakkati, fabrikalarda işlenen maddeleri, gıda maddelerini anlattı. En sonunda da köylünün

ve işçinin mutluluğu için hayatını ortaya koymaktan çekinmeyen Lenin'i anlattı.

Müthiş bir gürültü yükseldi kalabalıktan. Badin'in ve Borçi'nin hemen yanıbaşında heyecanla ayaklarını yere vuran, çığlıklar atan bir kalabalıktı bu. Badin sustu, ellerini kaldırdı havaya. Bununla daha söyleyecek sözü olduğunu anlatmak istiyordu. Ama konuşturmadılar onu. Köylülerin ve kadınların heyecanlı bağrışmaları herşeyi bastırdı. Adamlar ellerini salkım salkım uzatıyorlardı Badin'e. Yüzleri kıvançla aydınlanmıştı.

Kalabalık biraz yatışınca Borçi beyaz dişlerini ele veren bir kocaman gülümseme ile Badin'e yaklaştı:

— Badin yoldaş, Saltanof'un bağışlanmasını ve serbest bırakılmalarını rica ediyorum sizden. Sinirlerimize hâkim olamadık, fazla ileri gittik, o kadar. Gelecekte hepimiz daha sâkin davranırız.

Badin tekrar o eski, soğuk, içine kapalı, huysuz adam oluverdi.

— Sorumlu yöneticilerin çatışmaları ve düştükleri hatalar sadece onlar için değil, gelecek kuşaklar için de bir ders olmalı... Söylediğim gibi davranacaksın. Emin bir arkadaşını yerine vekil koy. O devam etsin. Sen yarın şehre geleceksin benimle.

Yanlarında bir kazak belirmişti. Çıplak ayaklıydı. Yoğun bir sakalı vardı. Kan çanağına dönmüş, ıslak gözleriyle bakıyordu oniara. Deminki acıklı sesin sahibiydi. Aynı türküyü yine kesik ve inişi çıkışı olmayan garip bir sesle söylemeye çabalıyordu:

Yeni doğmuş bir civ-civ
Henüz çıplak ve se-fil
Habersiz çıkarsan dolaş-maya
Karga tulumba yakalanırsın
Hapisler atılırsın

Borçi tam karşısında durdu adamın. Gözlerini onun gözlerine dikti. Uzun uzun baktı.

Ufak tefek köylü irkilerek geri geri gitti. Ayağı takıldı. Düştü oracığa. Bir kaç defa boşlukta çaresizlikle gezdirdi ellerini. Korkuyla söylemeye başladı peşinden:

— Hadi... Hadi.. Başkanımız... Şûramız. Siz bizim babamız. Biz zaten ölü... Budalalar... Hadi... hadi...

Sonra ceza görmesi gerektiğini düşünerek olmalı, boylu boyunca uzanıp yattı olduğu yere.

Daşa kadınların arasında geçirdi bütün günü. Nereye gitse onunla geldi Badin. İkisi kasabanın kadınlarına dert anlattılar durmadan. O gün meydandaki toplantıdan ötürü kadınlar hayli kalabalıktı. Daşa boyuna anlattı onlara. Kazak kadınlarıyla uğraşmak, onlara dert anlatmak, laf yetiştirmek hani öyle kolay iş değildi de!

Daşa hiç o akşamki haliyle görüp tanımamıştı Badin'i. Her göz göze gelişlerinde aklına o gündüz vakti tarlada gördüğü henüz tomurcuklanan çiçekler takılıyordu. Badin'in gözlerinde yanan suskun hayranlığı farketmeye başlamıştı. Adamın kendisine sevdalandığını hissediyordu. Uyku vaktine kadar onunla kaldı Badin. Tavrındaki okşayıcı dikkatte Daşa'yı ürperten bir başkalık vardı.

Daşa geceyi onunla geçirdi. Şûra binasında misafirlere ayrılan bir odada kaldılar. (Nasıl olup da adamın koynuna girdiğini kendisi bile anlayamadı aslında.) İkisi aynı yatağı paylaştılar. Adamın damarlarında fışkıracakmış gibi atan kan, Daşa'ya çok uzun bir zamandan beri unuttuğu kadınlığını yaşattı yeniden.

BÖLÜM DOKUZ

HAVAİ HAT

1. KÜTLELER

...Gleb herkesin ayrı ayrı ne yaptığını bilmiyor. Fakat içinde bir his var: Önünde ve arkasında bir çığ gibi büyüyen küt-

lelerin tek bir yürek halinde çarptığını biliyor. Terden sırılsıklam. Elindeki küreği sert hareketlerle toprağın koynuna batırıyor. Kısa bir gelecekte fabrikanın çimentosuna harç olacak bu toprak. Ona bu yorulmayan, bu insanüstü hırsı veren duyguyu benliğinin derinliklerinde duyuyor. Bu güç, çevresinde karınca misâli durmadan çalışan insanlardan aşılanıyor ona. Dağı-taşı, toprağı ve demiri aşarak giriyor benliğine bu güç. Onunla birlikte toprağın kalbini deşen öbür insanlar da kürekleriyle, çekiç ve keskileriyle, yenilmez imkânlarıyla o büyük ve insanca gücün birer parçasıdır, Gleb bunu biliyor.

Gökteki mavinin derinliklerinde hava kabarcıklarına benziyor beyaz bulutlar: Dağların yeşil örtüsü ışıldayan, güleç çiçeklerle süslü. Çalılıklar, kayaların ve oyukların arasında oradan oraya uçuşan dumanları andırıyor. Sağında solunda dağlar: yusyuvarlak kraterleriyle müthiş görünüyorlar gözünde. İlerde, gök kadar mavi deniz sonsuzluğa doğru kaybolup gidiyor. Dağlarla denize komşuluk eden atmosfer güneşin öfkeli ışınları altında titriyor.

Önemli olan bu değil zaten. İnsanların çalışması önemli olan. Bir sel gibi geniş gel-git'lerle yayılıyor, uzaktan bakınca karıncaları hatırlıyorlar. Parmak sayar gibi sayılamaz bu kalabalık, onları öyle tanıdık - tanımadık diye ayırmak da imkânsızdır. Bir hayal gibi gelir geçerler gözünüzün önünden. Alabildiğine canlı, yaşayan, taşlardır hepsi. Başlarda kırmızı çatkılar alev alev yanıyor, kadınlar dağ çiçekleri gibi görünüyorlar. Giydikleri elbiselerin beyazı, mavisi, kahve rengisi güneşte binbir çeşit renk oyunları ile süsleniyor.

İşte, Gleb'in eskiden beri düşündüğü, yaratılmasını istediği şey, içini hasretle yakan şey bu...

Mühendis Kleist kupkuru gövdesini kalın bastonuna yaslanarak ayakta yönetiyor bütün işi. Yardımcıları ve ustabaşılar boyuna yanma koşuyor, kendi yorgunluklarına aldırmadan boyuna ona soruyorlar herşeyi, durmadan talimat alıyorlar. Kleist, ciddî soğuk ve sakin bir tavırla bakıyor onlara. Ve adetâ mırıldanarak veriyor emirlerini.

Mühendis Kleist Sovyet Cumhuriyeti'ne yararlı bir yurtdaş oldu şimdi. İşçi Gleb Çumalov bu yüzden artık ona dostça ve

içten duygularla bağlanabileceğini biliyor.

Kleist biraz ötesinde durdu. Kütlelerin çalışmasını dikkatle seyrediyor şimdi. Gleb mühendisin göz bebeklerinde gittikçe genişleyen bir gururun belirtilerini farkediyor. Kleist'in heyecanını bakışlarından okuyor.

Kasketini ensesine deviriyor Gleb. Alnında biriken ter taneciklerini siliyor elinin tersiyle. Dişlerinin beyazını göstererek, keyifle gülüyor.

— Hatırlıyor musunuz, teknisyen yoldaş? Ne diyordunuz? Bütün işi bir ayda zor çıkaracağımızı söylüyordunuz. Bakın, bu üçüncü gün. Hepsi müthiş insanlar arkadaşlarımızın.

Hafifçe gülümsüyor Kleist. Ama yüzünde yine o ciddi ifade.

— Evet. Böyle yüklenirsek işe, mûcizeler yaratırız. Ama insan gücünün verimsizce harcanması iyi değil. Düşünerek hesap yapsak, düzenli bir iş bölümü kursak meselâ... Şimdiki çalışmalarımızda bu eksik. Heyecan dediğimiz şey yağmur sağnağına benzer, fazla sürmez, zarar da verir sonunda.

— Ama şu bizim yaptığımız unutulmaması gereken bir olaydır, teknisyen yoldaş. Heyecanımızda deviriyoruz dağları. Bugün içinde yaşadığımız felâketten, insanlarımızı ölümden kurtarmak için böyle çalışmak zorundayız. Verimli üretim sağlamak için gerekli yolları, herşeyi yerli yerine koyduğumuz vakit arayıp bulacağız.

Mühendis Kleist onun bakışlarında dışa vurmaya hazır bekleyen alaylı bir gülme isteği gördü. Belli belirsiz titredi. Bastonuna dayanarak dağın tepesine, oradaki elektrik şebekesine bağlı kulelerin yanına yürüdü.

Her tarafta güneşin kokusu. Kavrulan otlardan toz kümecikleri insanın gözünü, boğazını yakıyor, kurutuyor.

Çan sesine benzeyen bir garip ses çın çın ötüyor tepelerde.

Herşey güzel. Herşey sonsuza açılıyor. Güneş bile yaşayan bir insandan farksız. Sıcaklığını insanın bütün hücrelerine boşaltıyor, damarlarındaki kan bu sıcaklıkla bir kere daha azgın ve amansız. Bu kan güzel, sıcak. Güven veriyor.

Binlerce insan eli hep beraber yaşanan büyük bir atılışın içinde şimdi. Küreklerin, çekiçlerin gürültüsüne ses veriyorlar durmadan. Sanki bir tek gövdenin hücreleri hepsi. Kütleler diye

isimlendirilen şey bu olmalı.

Daha yukarda, güneşli tepelere yakın bir yerde demir yolu görünüyor. Traverslerin üzerinde yuvarlanan raylar boşluğu, şantiyelerin altına doğru uzanıyorlar bir uçta. Öbür uçta ise yukarıya tırmanarak elektrik şebekesine doğru yol alıyorlar. Bir saat sonra çelik teller gerilmiş olacak. Vagonetler gidip gelmeye başlayacaklar. Bir orgun sesini andıran boğuk gıcırtılarla yaşamaya başlayacaklar...

Polya Miyekovanın kocaman gözleri vardı. Alnında deli dolu halkalar çizen derbeder bukleler. Küreğine yaslanmıştı. Güçlükle tırmanıyor dağa. Bazen, olduğu yerde dengesini kaybedip sendeliyor, o zaman küçücük bir çığlık koyveriyordu. İki büklüm oluyor, soluk almak için duraklıyor ve başlıyordu gülmeye.

Lukava elektrik santralının önünde taşların üstünde, ayaktaydı. Siyah bir üniforma geçirmişti sırtına. Kemer bağlamamıştı beline. Göğsü çıplaktı. Saçlarında mavi bir alev. Sanki her an iki elini havaya açıp bağıracakmış gibi duruyordu.

Polya, güneşin sıcaklığına dayanamıyordu artık. Yürüyecek hali kalmamıştı. Ellerinin arasında tuttuğu kürekle yerdeki çakıl taşlarını karıştırıyor ve gülüyordu.

— Artık yürüyemiyorum, Çumalov!.. Ayakta duracak mecalim yok. Tut beni, zayıf bir kadınım ben...

Gleb'in omzuna attı kolunu. Göğsünü adamınkine yasladı. Soluk soluğaydı. Göğsü hızla inip kalkıyordu. Gülüyordu yine de.

Kazmasına dayanmıştı Gleb. Polya da ona yaslamıştı kendini. Beraberce gülüyorlardı ikisi. Gleb bu kadın göğsünün sıcaklığında, Polya'nın ışıl ışıl yanan gözlerinde, gülüşün'ün yumuşaklığında saklı şeyi bulmuştu: Onun kollarına atılmaya. kadınlığını ona teslim etmeye hazırdı Polya. Kadının yüreğinin her atışında, gülüşünde, cömert sıcaklığında... Kendi içinde ise sahtekârlığa hazır bir ses yükseliyordu.

— Peki, sonra?

Daşa geçti yanlarından. Uzun adımlarla yürüyordu. Omzunda kazması. Peşinde bir sürü kadın. Birer kırmızı çatkı hepsinin başında. Bu kalabalıktan bağrışmalar ve kahkahalarla yükselivordu sadece. (Kadın sürüsü kuş sürüsüne benzer biraz da.) Elektrik santralının yollarını tamire gidiyorlardı.

— Bak. benim küçük Daşa'm bu!. Reis olmuş kızların başına... Onun böyle değişebileceği aklıma gelmezdi bile...

Dasa yanından geçerken Gleb sımsıkı vakaladı onu. Göğsüne bastırdı. Kurtuldu Daşa, gülerek kaçtı ondan.

— Dikkat et, Miyekova! diye seslendi. Kemiklerini kırar bu senin. Bilirim onu... İyi koru kendini, yardıma ihtiyacın olursa seslen bana...

Daşa'nın gözleri eski gözler değildi artık. On gün önceki gibi soğuk soğuk bakmıyordu Gleb'e. Şaşkınlık, neşe ve biraz da okşama isteği ile aydınlanan gözler bunlar. Gürültülü kadın kalabalığının arasında, bir daha geriye bile dönüp bakmadan yürüdü gitti Daşa.

— Cesur kadın benim küçük Daşa'm... Ağırlığınca altına değer o.

— Daşa seni seviyor, Çumalov. Seninle gurur duyuyor. Gerçek bir bolşevik o. Ben de çok seviyorum onu.

Miyekova'nın göz bebeklerinde ışıl ışıl parıldayarak akan aydınlık ırmaklar var.

...O geceyi hiç unutmayacak Gleb. O gecesinin hatırası hiç sönmeyecek içinde. Daşa'yı, heyecanla göğsü inip kalkan Daşa'yı, ona acılı bir yaranın merhemi kadar okşayıcı bakışlarla bakan Daşa'yı hatırlıyor. O gece başka bir Daşa vardı karşısında. On gün önceki Daşa'dan çok farklı, çok değişik bir Daşa vardı. O gece geçitte başına gelenleri, kazakların saldırısını ürkek bir sesle, biraz da sıkılarak anlatmıştı Daşa... Konuşurken Gleb'i süzüyor, onun ne yapacağını, ne söyleyeceğini merakla bekliyordu. Daşa paytondan atlayıp kazak askerleriyle nasıl boğuştuğunu, ölümle nasıl yüzyüze yaşadığını anlatırken (bunları da herhangi bir şeyi anlatır gibi basit, hafif alaycı bir sesle anlatıyordu) bütün vücudunun titrediğini hissetmişti. Daşa'nın oradaki durumu için değildi bu, Badin'e öfkelendiği ya da kıskançlık duygularıyla sarsıldığı için de değildi. Daha acılı, daha derin bir sızıydı. Daşa'nın karşısında kapıldığı suçluluk duygusu aslında. Kendini bu kadar kolay ve acımasız feda edebilen bir kadın karşısında geçirdiği şaşkınlıktı. Allak bullak olmuştu. O anda bir şeyi kesinlikle anlamıştı: Artık bir daha Daşa'ya azarlayan

gözlerle bakmayacak, kırıcı sözler söylemiyecek, yumruğunu kaldırıp üstüne yürümeyecekti karısının. Dönüşünden bu yana geçen bütün günlerinden ötürü dayanılmaz bir utanma duygusu kaplamıştı Gleb'i. Daşa'nın karşısında kendi güçsüzlüğüne ve yüreksizliğine inanıyordu artık. Karısı yaşadığı olayları, kendisine hiç övünme payı çıkarmadan basit bir içtenlikle anlatınca farketmişti bunu. Sessiz dinliyor, gözlerini Daşa'dan bir türlü ayıramıyor ve durmadan ürperiyordu. Elleri cebinde karısına yaklaştı sonra.

— Küçük Daşa!.. Hepimiz budalayız biz, pis herifleriz aslında. Asılması gerekenler biziz, sen değilsin. Cesursun sen!.. Bu yüzden benim gibi bir budalaya kızmamalısın..

Geriye çekilmişti sonra. Gidip yatağa uzanmıştı. O ayakta, Daşa yerdeki şiltenin üzerinde, birbirlerinden ayrı yatmışlardı, sonra Daşa yumuşacık bir sesle sormuştu birden:

— Uyuyor musun, Gleb?

— Hayranım sana küçük Daşa!.. Sahiden hayranım. Boynuna geçirdikleri ilmik aklıma geldikçe ürperiyorum. Çatlayacakmış gibi oluyor yüreğim.

Daşa gülüyordu yattığı yerde. Bir şey söylemek istedi önce. Beceremedi. Başladı tekrar gülmeye.

— Gleb, aynı gün Badin'le yattığımı söylesem sana? Çok öfkelenirsin her halde. Bu konuda epey hırpaladın beni çünkü.

Hiç şaşırmadı Gleb: Daşa'nın hafif alaycı bir tavırla söylediği bu sözlerde gerçek payı olduğunu sezmişti. Yine şaşırmadı. Bir kamçı etkisi yapmıştı bu sözler. Fakat acı duymadı. İçindeki kıskançlık duygusu uçup gitmiş olabilir miydi? Yoksa artık, Daşa'ya duyduğu yakınlık, bir erkeğin karısına duyduğu yağınlığın üstünde bir duygu muydu? Eskiden hiç bilmediği, tanımadığı bu yepyeni ve dost Daşa'ya şimdi garip ama dopdolu bir şefkat duygusuyla bağlıydı.

— Küçük Daşa, başım alev alev yanıyor, biliyor musun? Bir gaz ocağı gibi. Boynundaki ilmiği düşündükçe, başına gelen olayları düşündükçe iliklerime kadar ürperiyorum. Sonra «oldu» dediğin şey olmuşsa bile... ne yapalım? Vahşi adamlarız hepimiz, canımı yakmak için fırsat geçmiş eline, kullanmışsın... İnsan dediğimiz yaratığı başka bir açıdan görmeliyiz artık. Doğ-

rusu da bu. Gün gelecek, en ince, en derin yönleriyle tanımayı öğreneceğiz insanoğlunu... Şimdi, küçük Daşa, alev alev yanıyor başım. Ve iliklerime kadar ürperiyorum. Hepsi bu...

Daşa gülüyordu yine.

— Uyu öyleyse... Ben... bilemiyorum... İçimde bir his var ama: Bu sefer başka yollardan geçlik yıllarımdaki Daşa'ya dönüyorum galiba.

Kısa bir süre susmuş, döşeğinde oradan oraya dönmüş, sonra dayanamayıp yeniden sormuştu:

— Uyuyor musun, Gleb?

Gleb'in cevabını bile beklememişti. Yerdeki döşeğinden fırlamış, koşarak Gleb'in koynuna girmişti.

...Savçuk ray ve travers döşeyen ekibin başındaydı. Çalışmaya yıllar boyu hasret kalmış bir adamın hırsıyla indirip kaldırıyordu çekicini. Yine kan çanağı gibiydi gözleri. Ellerinin ve boynunun damarları her çekiç vuruşunda şişiyordu.

Gleb kazmasını sırtlayıp uzaklaştı Miyekova'nın yanından. En öndeki sıraya geldi. Orda başladı çalışmaya.

— Vur, Savçuk! Vur, fıçıcıbaşı! Bütün gücünle vur!

— Vuruyoruz ya! Sen de vur, madem ki sensin bizi kazıklayan, kanımıza giren sensin, hepimizden kuvvetli vur!.. Fabrikayı yeniden çalıştıracağız nasıl olsa!..

— Hadi, arkadaş, bildirelim şu dağa haddini! Hurraahh!

Gleb bütün gücüyle vurdu kazmasını toprağa. İçinden kopup gelen o büyük çığlık boynundaki damarları şişirip genişletti bir anda.

Orada çalışan insan kütlesi de onunla aynı anda kazmaları, kürekleri ve çekiçlerini aynı hırsla savurarak Gleb'in sesinde düğümlenen büyük çığlığa katıldılar:

— Huuurrraaahhh!

Yukarıdan aşağıya bakınca, «hurrah» sesinin bir anda bütün vâdiyi sardığını, aşağıda karınca kadar ufak kalan insanların hep birlikte dalga dalga aynı sese katıldıklarını kazmalarla, kürek ve çekiçlerle işe yüklendiklerini gördü Gleb.

Miyekova gözlerini kocaman kocaman açmış Gleb'i seyrediyordu.

Raylara son traversler bağlanıyordu artık. Çelik teller malzeme bloklarının yanı sıra yere açılmışlardı. Kıvrıla kıvrıla uzayıp giden yılanlara benziyordu ilk bakışta.

Dağın zirvesindeki Kızılordu askerleri, tüfekleri omuzlarında nöbet tutuyorlardı. Onların bulunduğu kesimin sağında solunda ve tepenin üst tarafında yükseklikleri insan boyunu aşan çalılıklar var. Görünüşleri insanı etkileyen tüfekliler o kesimde kol geziyor, askerler nöbetleşe dağın öbür yamacını kolluyorlardı.

Sergey kenara çekildi. Bitkindi. Kan ter içindeydi. Gerideki Miyekova'nın yanına geldi. Hemen oracığa, taşların üzerine oturdu.

— Evet, entellektüel yoldaşımız, yorgun görünüyor? Komünist usûlü çalışma yıpratıcıdır demeyin sakın!

Miyekova hem muzip bir tavırla gülüyor, hem onu eteğinden tutmuş, çalışanların arasına doğru çekiyordu. Sergey çocuksu ve aydınlık bir gülümseme ile baktı Miyekova'ya. Ter burnundan ve çenesinden oluk gibi akıyordu. Polya'nın elini aldı avucuna. Bu eli kuvvetle ve dostlukla sıktı.

2. DÖKÜLEN KANLARIMIZ

Bir iş sonuna yaklaşınca gerginlik daha büyür, sarhoşluk vermeye başlar. Son vurulan çekiç darbeleri daha keskin, daha güçlüdür. İşte işçiler, yukarda, elektrik santralının yanındaki yerinden alarm veren Lukava'nın sesini böyle bir anda duydular.

Havayı adetâ yırtan parlamalarla bir kurşun yağmuruydu bu gelen. Ama önceleri işin gürültüsü bu silahlı çatışmanın sesini bastırmıştı. İşçiler çok sonra farkettiler durumu. Tepedeki askerler oradan oraya koşuyor, kendilerini yerden yere atarak, rasgele ateş ediyorlardı.

Lukava, ellerini havaya kaldırmıştı ve sesinin bütün gücüyle bağırıyordu:

— Sakin olun, yoldaşlar! Herkes yerinde kalsın şimdi! Tepenin öbür tarafında eşkiyalar var, ateş açıyorlar bize. Durmayın, çalışın! Paniğe kapılmayın sakın!..

Karşılıklı başlayan bu silahlı çatışmanın kopardığı gürültü havayı parçalara böl'üp ayırıyordu sanki...

Çalışma birdenbire durdu. Binlerce insan dağdan aşağıya doğru koşmaya başladı. Kapıldıkları telâş içinde bir sel gibi iniyorlardı aşağıya. Orta kesitte panik baş gösterdi. Buradaki kalabalık, baş edilmez bir hızla ve devrilen bir çığ gibi dağın eteklerine doğru kaçışmaya başladı. Etrafa dağılanlar, yere yatanlar, tekrar doğrulup koşanlar, tekrar yere kapananlar vardı.

Gleb yüksekçe kayanın üzerine çıktı. Kazmasını sallıyordu bağırırken.

— **Durun! Olduğunuz yerde** kalın, kaçmayın! Beni dinleyin, yoldaşlar! Sözlerimi duymamış gibi yapanlar ve korkanlar çıkarsa aranızdan, kazmalarınızla, küreklerinizle vurun onlara durdurun!

Sendikalı işçiler grubu ateş yağmuru arasında Gleb'e doğru koştu. Onları başka gruplar, tek tek gelen işçiler izledi. Aşağıdan, önce tek tek, sonra gitgide çoğalan sesler duyuldu.

Buna rağmen kaçışanlar vardı. Panik içinde koşanlar görülüyordu.

Aralıksız silah sesleri duyuluyordu. Öylesine bir gürültü ki, dağdaki bütün kayalıkların ardarda çatlayıp havaya uçtuğunu sanabilirdi insan.

Kazmasını fırlattı bir kenara Gleb. Kayalıktan atladı.

— Savçuk. Gromada ve Daşa, sen, öbürleri, hepiniz bu kontrolsuz koyun sürüsünü durdurun önce. Yollarını kesin hele...

Benimle gelin, yoldaşlar!.. Alın tüfekleri, silahlanın önce! Elektrik santralına yürüyelim. Çabuk olun! Gösterelim kim olduğumuzu bu eşkiya sürüsüne!

İlk tüfeği Gleb aldı. Onu öbürleri, daha başkaları izledi.

Yukarda elektrikçiler ve maden işçileri hiç dağılmamışlardı. Çalışmaya devam ediyor ve kurşun yağmuruna aldırmıyorlardı bile. Sadece tedirgin bakışlarla seyrediyorlardı olanı biteni.

Birbirinin peşi sıra tüfek ve cephane alıyorlardı işçiler. Mermiler yuvalara sürülüyor, tüfekler ateşe hazır hale getiriliyordu. Bağrışmalar, tüfek almak için itişip kakışanların gürültüsü kaplamıştı ortalığı. Çoğu ter içindeydi işçilerin. Ter göm-

leklerini bile ıslatmıştı. Yüzleri sırılsıklamdı. Parti üyesi olmayan işçiler de tüfek almak istiyorlardı ama onlara tüfek verilmedi. Parti üyesi olanlara öncelik tanınmıştı. Oduncu ustası Mitka, çıplak kafasını öfkeyle sallayarak itiraz ediyordu bu duruma.

— Ne oluyor yahu!.. Bırakın şimdi partili partisiz hikâyesini! Böyle fırsatı kaç zamandır bekliyorum ben! Hadi, verin bana da bir tüfek.

Büyük kol hareketleriyle kalabalıkta kendisine yol açarak Gleb'in yanına geldi. Bir tüfek aldı onun elinden. Gleb'e göz kırparak güldü:

— İşte silâh!.. Ben de ateş hattına gidiyorum, Çumalov yoldaş!.. Görüyorsun, ben de gidiyorum!..

Ele.. tüfekli işçi grupları oradan oraya koşuyor, mermileri tetik ağzına sürerek ilerliyor, kurşun yağmuru altında kimi zaman diz çöküp siper alıyor, kimi zaman tekrar koşmaya başlıyor. Hepsi yukarıya, tepeye doğru gidiyordu.

Sıcak ve bunaltıcı hava genzini yakıyordu insanın. Ortalık güneş kokusuyla, kavruk ot kokusuyla dolmuştu. Polya Gleb'in yanındaydı. Kayalara güçlükle tırmanıyordu. Gleb, yanında onun kadınsı sıcaklığını, kendi omzuna ikide bir sürten omzunun temasından vücuduna yayılan sıcaklığını farketmişti.

— Neden geliyorsun sen? Bu iş ciddî... Oyun değil ki...

— Neden gelmeyecek mişim? Senin gittiğin yere ben de giderim elbet!

— Ama kavga gürültüye alışkınım ben!.. Sen kadınsın oysa.

Koskocaman bir kahkaha koyverdi Polya.

Önlerinde koşuşan askerler ve işçiler vardı. Yanlarından geçip gidiyordu kimi. Uzakta, çok uzakta, belki de denizin üzerinde vapur düdüklerinin yankılı seslerinden farksız kurşun vınlamaları geliyordu kulaklarına.

— Bu işittiklerimiz kurşun sesleri, Gleb.. Kaç zamandır duymamıştım...

Gleb yürüyordu. Bir eli tetikteydi. Sımsıkı kavramıştı tüfeğini. Polya da yürüyordu onun yanında. Onun elinde de bir tüfek vardı. Kocaman kocaman açılan gözleriyle etrafa bakınıyordu.

Gleb, bir işçi değildi artık. O şimdi, savaş meydanlarının silahlı askeri oluvermişti yeniden. Emrindeki birliğe kısa ama kesin sözlerle yapılması gereken şeyi anlattı: Eşkiya çetesini sol taraflarından kuşatmak ve onları şimdi işgal ettikleri küçük koruluktan püskütüp geriye atmaktı ilk hedef. Bir birlik bu amacı gerçekleştirecek, Gleb de öbür iki birlikle yukardan, tepeden hücum edecekti çetecilere.

— İşittin mi, Gleb? Yanımızdalar. Tepeden ateş ediyorlar. Panik yaratıp hepimizi dağıtmak sonra da havai hattı bozmak istiyorlardı anlaşılan.

Gleb cevap vermedi. Sarp kayalıklara tırmanıyor, arada dönüp havai hattın bulunduğu yöne bakıyordu. Miyekova bırakmıyordu onun peşini. Entarisini dizlerinin üstüne çekmiş, belindeki kuşağa iliştirmişti.

— Bak, gör işte... bizim insanlarımız bu kaçışanlar. Keşke herifler daha önce hücum etselerdi de kendi farelerimizi deliklerinden çıkarmak imkânını verselerdi bize. Neyse, boşver: Kendi insanlarımızı adama benzetmek için daha çok uğraşmamız gerekiyor.

Polya bakıyordu ona. Daha yukarda yükseklik ölçmek için işaret noktası olarak kullanılan demir kule güneşte parlıyordu.

Tırmanarak çıktılar kulenin yanına. Buradan bakınca dört yana açılan dağ yamaçlarında sıra sıra uçurumlar, koruluklar ve kayalıklar görünüyordu. Komşu dağları çevreleyen mavi sis tabakası ile birlikte ufuk çizgisinde eriyorlardı hepsi.

Kulenin dibinde yere uzanıp beklediler.

Onlar yatar yatmaz herşey görünmez oldu. Ellerini yasladıkları toprak irili ufaklı taş parçalarıyla kaplıydı. Kavrulmuş otlardan bir koku geliyordu burunlarına ve bu, kızgın çimento kokusuyla birleşerek daha da dayanılmaz bir yakıcılık kazanıyordu.

— Nerdeler, Gleb? Hiçbir şey görmüyorum ben.

Birden ayağa kalktı Polya. Kuleye doğru eğilerek baktı. Bir vınlama duyuldu o anda.

Gleb genç kadını telâşla eteğinden yakalayıp çekti kendisine. Polya'nın eteğini tutturan eski çıt-çıt bu sadmeye dayanamadı, koptu. Polya gülerek oturdu Gleb'in yanına.

— Çıt-çıtı kopardın işte, beceriksiz...

— Kes çenebazlığı şimdi... Beklemediğin anda devirirlerdi seni. Tek kurşunda hem. Göremiyorum ki herifleri...

Gleb dik dik baktı Polya'ya. Sonra hafifçe doğruldu, kuleye doğru atıldı.

Tepenin sağ tarafında sapsarı ve masmavi renkli eski kale duvarları vardı. Bir harabe kalıntısıydılar daha doğrusu. Hemen orada eski ve işe yaramaz tahta parçalarından bir yığmak yapılmıştı ayrıca. Çevre koyu renkli çiçeklerle örtülmüştü.

Sürünerek gizlendi Gleb. Başını ileri uzatıp gözetlemeye koyuldu.

Baktığı yönde esmer bir kazak askeri belirdi birden. Başı çıplaktı adamın. Tüfeğine sıkıca sarılmış, eli tetikte, etrafı kolaçan ederek hızlı adımlarla yürüyor, kısa bir an harabe duvarlarının arasında beliriyor, sonra birden kayboluyor, aradan bir zaman geçince tekrar ortaya çıkıyordu.

— Onu vuracağım, Gleb. Tahammülüm kalmadı beklemeye...

Polya'nın elleri titriyordu. Yine kocaman kocaman açmıştı gözlerini.

— Ateş et sadece, sakın kıpırdama yerinden! Bekle burda!

Beyaz dişlerini göstererek güldü Polya.

Harabeye doğru yürüdü Gleb. Kayaların ve çalılıkların ardına gizlenerek ilerledi. Sonra Polya onu harabeler arasında koşar adım ilerlerken gördü. Sessizdi Gleb. Suratı asıktı. Taş yığınlarının gerisinde bazan beliriyor bazan görünmez oluyordu.

Kazak askeri birden durdu olduğu yerde. Diz çöküp doğrulttu tüfeğini. Nişan aldı. Eğildi. Tekrar görünmez oldu.

Polya'nın yüreği heyecanla çarpıyor, kopacak gibi atıyor ve Polya bunu yınlayıp yankılanan kurşun seslerinden ayırt edemiyordu bir türlü.

Kafasında korkulu bir telâş gittikçe büyümeye başlamıştı: Acaba kazak askeri kaçtı mı? Gleb'in kendisine yaklaşmasını mı bekliyor? Öldürecek mi Gleb'i yoksa?

Heyecandan dişleri birbirine vuruyor, Polya bu önüne geçemediği garip tıkırdamayı dinliyordu şimdi. Çenesini sımsıkı kapatmaya çalışıyor ama yine de önüne geçemiyordu bu titremenin. Kulağının altındaki kaslarda müthiş bir ağırlık, bir acılı

gerginlik. Fırlamak. Koşmak. Bütün gücüyle bağırıp kazak askerinin üstüne boşaltmak kurşunları, vurmak sonra, boyuna vurmak adama. Bütün bunlar geçiyordu kafasından.

İlkin duymadı silah sesini. Hemen ardından sımsıcak ve boğucu bir rüzgârın getirdiği bir ürpertiyle kaskatı kesildi. Sonra başka patlamalar. Boğuk, vahşi hayvan inlemesini andıran bir çığlık duydu sonra. Kayalara çarpıp seken kurşun vınlamalarının arasında eridi gitti bu ses. Gleb'in sesi değildi bu. Böyle bağıramaz Gleb.

Polya kayalıklara doğru koştu. Gleb iz bırakmamıştı. Fakat Polya kadınca bir sezgiyle onun biraz önce geçtiği yoldan ilerliyordu. Yeni bir vınlama o sırada. Yanındaki kayalıkta bir dağılma oldu. Küçücük taş parçaları alnına ve yanaklarına çarparak dağıldılar.

Az ilerde, bir büyük kayalığın önünde kazak askeri ile Gleb birbirlerine kenetlenmişler, müthiş bir hırsla boğuşuyorlardı. Aç kurtlardan farksızdılar uzaktan bakınca. Şimşek hızıyla havada beliren bir tüfek gümbürtüyle düştü yanına. Gleb çabucak doğrulup kazak askerinin elinden kaptı tüfeği. Yüzü gerilmiş, damarları şişmiş, patlayacak hale girmişti.

Kazak askerinin gözlerinde frensiz bir çılgınlığın ifadesi belirmişti. Bir ucundan Gleb'in de yakaladığı tüfeği sımsıkı tutmuş, olanca gücüyle bir o yana bir öbür yana büküyor, onu Gleb'in elindn kurtarmaya çalışıyordu. Yüzü gözü ağzından fışkıran tükürüklerle pislenmişti. Gleb'i biraz açıktaki uçurum kenarına çekiyordu. Onların iki yanında kurşunlar vınlayıp geçiyor, gerideki kayalara çarparak dağılıyorlardı.

Nişan aldı Miyekova. Tüfeğin arpacık yerinden kazak askerinin kafasını hizaladı. İşte o sırada Gleb sağ koluyla boynundan yakaladı adamı. Tüfeğin dipçik kısmı ile kolu arasına sıkıştırdı kafasını. Öbür koluyla adamın elini bileğinden kavrayarak büktü, büktü... ve kırdı. Öfkeden ve acıdan dişlerini görülmemiş bir çaresizlikle gıcırdatan adam bastı yaygarayı. Gleb, olanca gücünü vererek adamın kafasını sıkıştırmaya devam etti. Durumu bir anda kavradı Miyekova: Kuvvetten kesilmişti Gleb. Çözülmek üzereydi. Ve bir kısa süre sonra iki adam birbirlerini beraberce sürükleyeceklerdi uçuruma. Kendini kaybetti Miyekova. Tüfeğini

kaldırdı. Dipçik kısmı ile adamın sırtına vurdu bütün gücüyle. Bir anda çözüldü kazak askeri. Ölüme giden bir hayvan gibi hırladı.

— Dayanamıyorum artık! Mahvoldum! Tes... teslim... Yakaladınız beni.

Gleb, adamın boynunu sıkıştırdığı kolunu gevşetti. Sağlam kolunu bileğinden yakaladı bu sefer. Adam tuzağa düşürülmüş vahşi bir hayvanın kanlı bakışlarıyla Gleb'e baktı. Öldürücü bir kin okunuyordu bu gözlerde. Başını sert bir hareketle geriye atarak doğruldu. Boğuk bir sesle haykırdı:

— Bırak beni artık! Halim kalmadı... Tuzağına düştüm... Mahvoldum.

Polya omzundan tuttu Gleb'i. Geriye doğru sürükledi.

— Çekil kenara, Gleb! Kurşunlara hedef oluyorsun burada... Görmüyor musun?

Anlayamadı Gleb. Fakat kazak askerinin bileğini koyverdi. Derin derin soluk alıp veriyor, göğsü inip kalktıkça sırtındaki meşin ceket şişiyordu. Otomatik bir hareketle elini tabancasının kılıfına götürdü. Tabancası yoktu.

Kazak askeri kanlı tükürükler boşaltıyordu ağzından. Dikildi birden. Kanayan dişlerini ortaya koyan bir gerilmeyle kasıldı dudakları. Sonra birden bir ok yılanı gibi fırlayarak uçuruma attı kendini

— Aşağılık köpekler! Pis herifler! Sizin gibilere böyle teslim olmaz bir kazak! Cesaretiniz varsa uçuruma gelin!

Uçurumun kenarına koştu Gleb. Ve göz açıp kapayacak kadar kısa bir süre içinde taştan taşa çarparak dağılan vücudunu gördü adamın.

Polya yakaladı onu. Geriye, kenara sürükledi Gleb'i.

Üstüste vınlayan ve çok yakından kayalara çarparak dağılan kurşunların arasında buldu kendini Gleb. Eğilerek koştu. Bir taş yığınını siper aldı. Oysa Polya sakin ve kör bir yürüyüşle yaklaşıyordu ona.

Müthiş bir öfkeyle doğruldu Gleb. Bir sıçrayışta yanına geldi onun. Yumruğunu hırsla kaldırdı genç kadına:

— Dikkat et... Bir yumrukta ezerim seni, enayi bebek!

Polya sessizce süzdü Gleb'i. Tüfeğinin namlusuyla Gleb'in havada asılı gibi duran eline usulca vurdu.

— İndir pençelerini, budala!.. Git de düşürdüğün silahları topla sen..

Döndü. Kulenin yanındaki eski yerine geldi tekrar.

...Dağın öbür tarafına düşen yamacında siperlenmiş kazak çetecileri saklandıkları küçük koruluktan dışarıya kaçıyorlardı birer ikişer... Düşüyor, kalkıyor, toparlanıp yeniden koşuyorlardı. Silahların gürültüsü, gözleri yakan görünmez bir sis bulutu ve kayalardan seken kurşunların çıkardığı ıslık sesi tepenin üst noktasında siperlenen kızıl ordu askerlerinin ve işçilerinin etrafında vadiye dağılıyordu.

Yüzüstü yatmıştı yere Polya. Boyuna ateş ediyordu. Tetiği her çekişinde tüfeğin dipçiği hızla geri tepiyor, sızı veriyordu omzuna. Tüfeği tekrar doldururken, fişekleri kovana sürerken, tüfeği omuzlayıp da aşağıda kaçışan küçücük insan şekillerine nişan alırken gerçek bir heyecan duyuyordu ama. Tavşanlara benzetiyordu o kaçışan kazak askerlerini.

Yanyana koşarlarken Gleb'in kendisini geçtiğini hayal meyal hatırlıyor ve şimdi siper aldığı yerden onun uzaklardan yükselen, etrafındakilere emirler yağdıran boğuk sesini duyar gibi oluyordu.

3. İLK VAGONET

Elektrik şebekesinin havai hat makaraları gergin tellerin çıkardıkları seslerle ötüyor insanın kulaklarında. Örümcek ağlarını andıran çelik teller devasâ bobinlerin karnından fışkırıp adetâ sonsuza doğru uzaklaşıyorlar. Elektrikçiler, işçiler, Lukava ve mühendis Kleist sevinçli bir hayranlıkla elektrik tellerinin havaya gerilişini seyrediyorlar. Makinaların bu yeniden yaratılan türküsü huzurla dolduruyor hepsinin içini.

Vâdiye akan insan kütleleri, kol gezdiği kayalıkları aşıp yürüyorlar. Binlerce ağızdan tek bir ses çıkıyor. Bir çığdan farksız onların bu yürüyüşü. Tek ağızdan haykırırcasına bütün kaslarını gererek dışa verdikleri bu çığlık onları yaşatan, onların içini umutlu ışıklarla donatan gücün ifâdesidir aslında. Elektrik şebekesini çıkardıkları en yüksek noktadan, dağın tepesinden aşağı-

ğıya doğru iki ayrı kütle halinde akan bu insan seli dört çelik kabloyu son istasyona taşıyor.

Bu insan selinin ortasında dört köşe bir kutudan farksız gibi duran ve tombul bir kamlumbağaya benzeyen bir vagonet, dağın tepesine doğru ağır adımlarla yol alıyor.

— Huurrraaahhh!

Binlerce insanın ağzından aynı solukta dökülen bu çığlığı biri duysa dağda sayılamıyacak kadar çok can sesinin aynı titreşimle yankılandığını sanabilir.

Bu sırada bir başka işçi kalabalığı, omuzlarında tüfekleri, dağın tepesinden aşağıya doğru yürüyorlar. Yukarda askerler tekrar dolaşmaya başladılar bile. Henüz yeni kovulan düşman tehlikesine karşı gözcülük ediyorlar.

Miyekova ve Gleb bir silahlı kalabalığın biraz önünde yürüyorlar. Arkadaki işçiler çarpışma sırasında ölen bir arkadaşlarının cesedini tüfeklerle kurdukları bir sedyede taşıyorlar.

Makinaların bulunduğu tarafa geldi bu kalabalık. Tüfeklerini bıraktılar. İşçilerin çehreleri terden sırılsıklam. Bazılarında çamur lekeleri var. Bakışlarında sarhoş bir ifade. Başı kanlı ve artık dağılmış bir yığın olan arkadaşlarının cesedini de bıraktılar oraya. Bütün kalabalığın önünde yatıyor şimdi bu işçinin ölüsü. Ortadaki kalabalık büyük bir gürültüyle, mutlu bağrışmalarla yukarıdan dönenlerin çevresini aldı. Gleb'i yakalayıp elini sıkıyorlar. Sonra omuzlara alıyorlar onu, daha sonra da itirazlarına aldırmadan altı okka yapıp havaya atıyor, tekrar yakalıyorlar. Sonra tekrar fırlatıyorlar havaya. Bağırışmalar ve kahkahalar arasında havalanıyor Gleb. Ölen arkadaşın çevresinde, acılı, sessiz ve ciddî bir kalabalık daha var. Bu arkadaş, param parça olup dağılmış suratına bakınca kimliği güçlükle seçilen işçi Mitka'dır. Çarpışma sırasında partililere öncelikle silah verilmesine gocunan ve Gleb'in ellerinden adetâ koparârak aldığı tüfeği omuzlayıp kazaklara karşı girişilen o ölüm kalım mücadelesine koşan işçi Mitka.

Gençlik teşkilâtında görevli genç kızlar yaralı işçilere pansuman yapıyorlar bir kenarda.

— Belâ aradılar, işte buldular belâlarını... Hepsini hizaya getireceğiz sonunda!..

— Gidin yahu! çiftçi eşkiyası onlar! Kardeşler, üstü başı dökülenler, dökülmeyenler... Enternasyonal söylenecek... Bitirdik eşkiya sürüsünün işini!.. Hey, kadınlar!.. Getirin buraya kadınlar kolunu... Öpeyim onları... Tam sırasıdır...

Keyifli bağrışmalar arasında yeni kalabalıklar da toplandı oraya. Yeniden sarılanlar var Gleb'e, elini sıkanlar, omzuna dost şaplaklar indirenler var. Sonra birden ölen arkadaşın cesedini görüp acılı homurdanmalarla suskun ve ciddi olanlar var.

Miyekova kendine yol açarak ilerliyor kalabalığın içinde. Ciğerlerinin yettiği kadar bağırıyor bir yandan:

— Yoldaşlar!.. Yoldaşlar!..

Kocaman kocaman açmış yine gözlerini.

Mühendis Kleist yanına geldi Gleb'in. Yanağında durmadan titreyen bir tik. Her zamanki ciddi tavrıyla hiç bir şey söylemiyor ama kuvvetle sıkıyor elini.

Daşa kocasının yanından geçerken duralıyor bir an, elini omuzuna koyuyor Gleb'in, yepyeni bir sevinç ve biraz da şaşkınlıkla dolu gözlerini ona çeviriyor.

— Gleb!..

— Küçük Daşa!..

Daha fazla kalmıyor Gleb'in yanında... Kalabalığın akışı içinde uzaklaşıyor.

Önemli olan şey bu işte, kütleler yani... Yani onları harekete getirmek... Yapılan işin, çalışmanın sesi önemli olan... Geceye elektrikli gözlerle açılıyor artık fabrika ve işçilerin kulübeciklerinde elektrik ampulleri yeni temelleri atılan yepyeni ve güzel bir geleceğin ilk müjdecisi oluyor. Fabrika! Fabrika artık gizli gücünün uyanışı içinde insancıl gözlerle kederli pencerelerinden bakıyor şimdi dünyaya. Ve tabiatın vahşi boyunduruğunda terkedilmiş dağı yeniden uyandırmış insan kütleleri. Demirin hayatını bir türkü gibi havai hattın kulaklarına fısıldıyor. Şurada, yakında bacalar tütecek, bu bacalardan döne döne kapkara dumanlar yükselecek gökyüzüne. Ve vagonetler rayların, çelik tellerin dost kucağında başlayacaklar gidip gelmeye. Keçilerin sömürmesi bitecek, makinaları çalmak soytarılığı bitecek ve küçük el testerelerinin gıcırtılı ama işe yaramaz imparatorluğu bitecek artık.

Lukava, makinaların yanında. Geniş kol hareketleriyle söz-

lerini süsleyerek kafasındaki önemli bir şeyi anlatmaya uğraşıyor aşağıdakilere.

Büyük bir madeni şangırtı kopuyor önce. Arkasından raylar hareketleniyor. Geniş bir vagonet, halâ uzun zaman yaşadığı terkedilmişliğin küflü kokusunu taşıyan bir vagonet şantiye iskelesine geliyor.

Gleb fırladı. Bir sıçrayışta vagonetin içine girdi. Kesin ve kararlı emirler vermeye alışkın o. Yine öyle davranıyor. Bağırıyor kalabalığa:

— Ölen arkadaşımızı taşıyın buraya, vagonete koyalım. Gereken saygıyı göstereceğiz ona. Şerefli bir tören düzenleyeceğiz. Aşağıdakiler de görmeli... Herşeyi görmeliler... Herşeyi nasıl kanımızla kurduğumuzu bilmeliler.

Büyük bir işçi kalabalığı cesedin başına toplandı. Ölüyü sessiz ama dikkatli adımlarla beton merdivenlerden taşıdılar vagonete.

— Yoldaşlar... Çapasını verin buraya!.. Tüfeğini de getirin! Yanına koyun ikisini de... Yanyana, yoldaşlar!

Durduğu yerden arkadaşlarına işaret etti Gleb.

— Dinleyin, yoldaşlar!.. Bu yoldaşımız çalışma sırasında, ortaklaşa bir işin yaradılışı sırasında kaybetti hayatını. Gözyaşı ve hıçkırık onun ölüsüne saygısızlık olur. İşçi ellerinin zaferidir fabrika... Bu eser bizimdir, hepimizin... Makinalar guruldayacak, yeniden yanacak içimizdeki ateş... İşçi Cumhuriyeti'nin yapıcılığı budur. Biziz! Etimizle, beynimizle... Dökülen kanlarımız acılarımız ve mücadelemizin ürünüdür. Bunlar bizim, dünyayı yenmek için silahlarımız hepsi. Şimdi gidelim, arkadaşlar!

Orada toplanmış binlerce insanın, o anda orada olmayan binlerce, on binlerce, yüz binlerce insanın, gönüldeşlerin türküsünü ilk o başladı söylemeye. Oradakiler hep bir ağızdan türküyü devam ettirdiler. İnsanın tabiata karşı olan mücadelesini de belirleyen bu türkü vâdinin en kuytu köşesine kadar yayıldı bir anda. Bu çığ gibi büyüyen ses dağı-taşı dünyamızı ve başka dünyaları çepçevre saran hava tabakalarını bile insanca bir inancın zaferini paylaşmaya çağırıyordu. Yer gök inliyor artık. Ve havai hattın tellerinde ilk vagonet kanatlı bir gelin misâli, güzel ve küçük bir kuş misâli süzülerek ilerledi...

BÖLÜM ON

DERİN BİR YARATIK

1. AYDINLIK DAKİKALAR

Daşa ve Gleb yorgundular. Yine kendileri gibi yorgun insan kalabalığını aşarak yemekhaneden çıktılar. Şose yolundan çalılıkların, vahşi otların iki yanında boy verdiği daracık keçi yoluna saptılar. Miyekova az ilerdeki meşe ağaçlarının arasında yetişti arkalarından.

— Yoldaşlar, evinize kadar yürümek istiyorum sizinle... Yanınızda birazcık olsun kafamı dinlemek istiyorum.

Daşa ve Gleb gözgöze geldiler aynı anda. İkisinin de göz bebeklerinde bir garip parıltı vardı. Soru mu, şaşkınlık mı, öfke mi belli değil? Ama dudaklarında ne bir tek söz vardı, ne de kafalarından geçeni dışa vuracak bir harekette bulundular.

Daşa, Miyekova'ya uzattı elini. Koluna girdi genç kadının.

— Bize hiç gelmedin sen, Miyekova yoldaş... Çalışırken beraber yaşıyoruz ama kendi kendimize, evimizde nasıl yaşadığımızı bile bilmiyoruz nedense...

Başını salladı Polya. Saçının derbeder kıvrımlarından biri bir ağaç dalına takıldı o sıra. Bir çığlık attı ve durdu. Sonra başladı gülmeye. Elini uzatıp saçına takılan o küçük ve dikenli dalı kopardı, parmakları arasında yuvarlayarak meraklı bir sevinç içinde baktı çevresine.

— Her şey ne güzel burada! Kaç zaman var ki ormanlara, ağaçlara hasretim. Nemli toprağın o cânım kokusu geliyor burnuma şimdi. Hem acı hem tatlı, yumuşacık bir koku bu. Çocuklu-

ğum aklıma geliyor boyuna, biraz canımı yakıyor bu, keder veriyor bana... Dağda çalışırken kederli filân değildim oysa... Ama şu ağaçların tazeliği, şu genzimi yakan bahar kokusu canıma okudu benim... Anlıyorum artık, hiç koyvermemeliyim kendimi, hiç gelmemeliyim böyle yerlere, çalışmalıyım hep... Daşa, izin ver, kocanın koluna gireyim... Kuvvetli o. Gücü ikimize de yeter. Bizler, kadınlığımızdan mı nedir, zayıfız çünkü.

Küçücük bir kız gibi cıvıl cıvıl Polya. Ağaçların dallarına tutunuyor, kahkahalarla gülüyor, kocaman şeyler söylemek, çok ciddî çok önemli şeyler anlatmak, biraz ağlamak, biraz onları kendine acındırmak, içinde kabaran heyecana kapılıp gidivermek istiyor.

Gleb'e koştu Polya. Koluna girdi önce. Sonra birden dönüp baktı Daşa'ya.

— Daşa, kıskanmıyorsun ya?..

Daşa, arkadaşça gülerek baktı ona.

— Gleb'in koluna girdin diye saçını başını yolmaya kalkacak değilim ya! Canın çok çekiyorsa bu ayıyı, kuvvetinden şüphe etmemelisin...

— Nasıl kuvvetli olduğunu gördüm ben!.. Dağda, kazak askeriyle boğuştuğu zaman gördüm...

Gleb, Polya'nın kolunu sımsıkı gerdiğini, kendi göğsüne bastırdığını hissetti. Bir yanında kendi Daşa'sı, öbür yanında sapsarı bukleli saçlarıyla Polya var şimdi. Bu iki kadın onun yüreğinde tuhaf bir çatışma yaratıyorlar. Ilık ve yüksek dalgalar gibi ikisi de. Karşıt yönlerden gelip Gleb'in yüreğinde çarpışıyorlar. Daşa büyük Gleb'ten, Gleb bunu biliyor. Daşa'nın kendisine alabildiğine yakın olduğunu da biliyor. Daşa'yı anlamanın ve yönetmenin nasıl zor olduğunu da biliyor Gleb. Polya zayıf bir çocuk gibi oysa. Titrek bir alevi andırıyor o. İçinde ne zaman bir tedirginlik doğsa ya da ne zaman geçici bir hevese kendini kaptırsa rüzgârda titreyen bir alev misâli başlıyor sendelemeye. İki kadının kollarından tutup kendi dirseklerinin arasına sıkıştırdı Gleb. Ve güldü:

— Gelin, kollarıma çıkın ikiniz de... Eve kadar böyle götüreyim sizi...

Daşa bir dirsek vurdu ona. Başı dik, sesi yüksek ve kararlı:

— Kasılıp durmasana sen!

— Uzun etmeyin, oturun kollarıma. Partili oldunuz da kadınlığınızı unuttunuz yani? Oturun hele...

Polya'nın gözlerinde neşeli pırıltılar okunuyor. Aydınlık bir gülücük gelip yerleşiyor kaşlarına.

— Hadi Daşa, otur da terletelim onu. Zaten çok yoruldu bugün... Birazdan başlar oflamaya...

Açtı kollarını Gleb. Eğildi. İkisini de kalçaları hizasından yakaladı ve havalandırıverdi.

İkisi de aynı anda kollarını boynuna doladılar onun. Kahkahalarla gülüyorlar. Kemiklerinin ses verdiğini farketti Gleb. Kan başına hücum etti. Gleb yenilmedi. Başladı yürümeye. Ayağında çizmeleri, ölçülü adımlarla yürüdü. Ufacık kız çocukları gibi kıkır kıkır gülen iki kadını kollarında taşıdı bir zaman.

Yere ilk atlayan Daşa oldu. Gülmekten katılmıştı adetâ. Göğsü hızla inip kalkıyordu. Polya acele etmedi pek. Hattâ, gizli bir istekle çok kısa bir an sarıldı Gleb'in boynuna. Bütün vücudunu Gleb'in iri gövdesine yapıştırarak indi yere.

— Söyleyin şimdi. Sahiden taşırmışım sizi kollarımda, değil mi? Maskarasınız ikiniz de...

İki kadının da göğüsleri dolgun ve yumuşak. Daşa ona çok yakın olduğu halde tanıdığı, bildiği Daşa'dan farklı. Ona henüz yabancı olan Polya da başka. O da değişik bir kadın.

Gün yavaş yavaş batıyor şimdi. Güneş uzaktaki dağların arkasında yavaş yavaş kayboluyor. Gök yüzü koyu bir mavilik içinde. Gittikçe eriyen, sönen güneşi kalın ve karanlık bir perdeye sarıyor. Çok yakındaki dağlar şantiyelere doğru uçarcasına iniyorlar. Sağda, tepeler boyunca uzanıp giden havai hat var.

Akşam çöküyor. Dağların ve tepelerin üstüne, zirvelerin çevresine küllü bir morluk getiriyor. Yer yer kayalıkların arasında güneş kırmızısı ile parıldayan lekeler var. Ama çalılıkların gittikçe koyu bir maviye boyanan gölgelerinde, otların bürüdüğü ıssız yolda akşam sessizliği, bir derenin suyu kadar ağır ve etkileyici. Bu sessizlik dağların koynundan kopuyor, kayalıkları, ormanı aşıp toprağın üstüne çöküyor. Yanlarındaki küçük ırmağın suyu telâşsız bir şırıltı ile akıyor. Suyun dibindeki taşlar birer kaplumbağa kadar hareketsiz duruyorlar. Su kopkoyu bir karan-

lığı taşıyor koynunda. Zaman zaman mavileşen yansımalarla akıyor. İlkbahar toprağının kokusuyla yüklü vadi, gittikçe kararıyor. Henüz açmış çiçeklerin, toprağın damarlarından fışkırmaya başlamış yeşilliklerin varlığını unutturuyor insana bu karanlık. Şimdi hareketsiz duran fabrika bacalarının ardında birer kızıl leke gibi duran fabrika bacaları görülüyor sadece. İşçi mahallesi, güneşin kırmızısıyla büyüyen yansımalarla kocaman bir yangın yerini hatırlatıyor bakınca... Camlarda hiç sönmeyecekmiş gibi titreşen kızıl alevler var güneşin gönderdiği.

Şimdi şu aslında birbirlerinden alabildiğine farklı iki kadın öylesine yakın duruyorlar ki ona. Daşa ve Polya sımsıcak ve kocaman iki dalga gibi şaha kalkıyor içinde.

Hangisi kopacak, uzaklaşacak kendisinden? Belki de ikisi birden aynı anda sönecekler içinde ve başka başka yönlere doğru uzaklaşıp gidecekler?..

— Bugünü hiç unutmayacağım... Ömrüm boyunca unutmayacağım...

Polya'nın gözlerinde, kirpiklerinin gerisinde sakladığı şeyi kolayca buluyor Gleb. Bu sözlerin anlamını hemen çözüyor. Kendisiyle Polya arasında yepyeni ve çarpıcı bir bağ burulduğunu, bu bağın ikisinin de pek farkında olmadıkları bir zamanda ve bugün, dağdaki çarpışma sırasında, o körolası kurşun yağmuru altında kurulduğunu seziyor artık.

Polya'nın sözlerini duymamış gibi davrandı buna rağmen. Daşa onların iki-üç adım önünde yürüyor, yoluna çıkan küçücük ağaç dallarını kırıyor sessizce.

— Hava ne güzel!.. Bir bal tadı var bu kokusunda dünyamızın. Tabiat yeşile boyanacak yakında, her yer çiçeklerle süslenecek.

Daşa'nın neden uzaklaştığını, neden önden yürüdüğünü kendi kendine cevaplamaya çalışıyor Gleb. Acaba isteyerek mi, domuzuna mı yapıyor Daşa bunu? İkisi arasında, Polya ve Gleb arasında henüz kurulan yeni bağın farkına vardığı için mi yapıyor acaba? Yoksa kendini ilkbahar sarhoşluğuna kaptırdı da, bu önünde, dört bir yanında kaynayan gün sonu yumuşaklığını tek başına, sindire sindire mi yaşamak istiyor?

— Daşa, biliyor musun? Gerçeği söyledin demin. Biz sadece

beraber olduğumuz zaman, sadece işte o zaman tanıyoruz birbirimizi. Ama birer insan olarak öylesine yabancıyız ki. Aslında hayatımızı karartan çelişmelerden biridir bu. Savaşçı gibi yaşıyoruz biz, daha doğrusu belli bir mücadelenin içinde yaşadık hep. Fakat ne zaman insanca bir atılışla birbirimize yaklaşmak istesek beceremiyoruz, körleşiyoruz hemen. En fazla kendi duygularımızdan ürküyoruz çünkü. En çok onlardan ötürü paniğe kapılıyoruz. Hemen içimize kapanıyoruz. Hepimizin gözlerinde bu ürkeklik yaşıyor. Hepimizin gözlerinde soğuk, feri sönmüş, madenî pırıltılar kol geziyor. Kilit altında tutuyoruz kendimizi: Gündüzleri kendi öz varlığımıza kilit vuruyoruz, geceleri de odalarımıza. Odalarımızla birlikte insanlığımızı da kilitliyoruz.

— Miyekova yoldaş, duygularına tutsak olmuş bir kız çocuğu gibi konuşuyorsun sen. Kendi kendimizle başbaşa kalamadığımız doğrudur. İç dünyamızın sesine kulak verecek vaktimiz yok... İnsanlar bekleyebilir, hepimiz bekleyebiliriz Miyekova... Ama bir işin yapılması gerekiyorsa onu bekletemeyiz, «dursun, bakalım» diyemeyiz. Dalga geçersek, sonra bir bakarız ki fırsat kaçıp gitmiş.

— Evet, hep söylenen şeydir bu. Herkesin söylediği şeydir. Fakat hepimiz türlü acılara katlanıyoruz da kimselere açamıyoruz derdimizi. Neden, biliyor musun? Öbür insanların bizimle alay etmelerinden, bize kötü ve aşağılayan gözlerle bakmalarından, inançsızlıkla suçlamalarından kuşkulanıyoruz. İnançsızlıkla ne ilgisi var ama bunun? İnsan acı çekiyorsa...

Şimdi küçücük ağaç dallarını durmadan kırıyor Daşa ve gittikçe uzaklaşıyor onlardan. Elleriyle kopardığı dalların çıtırtısı, ağaçlarda çik-çik öten kuşların sesine karışıyor. Gleb, acemi hareketlerle Polya'nın saçlarında gezdiriyor ellerini, genç kadının saçlarını okşuyor.

— Saçma, üstelik gereksiz şeyler söylüyorsun Miyekova yoldaş... Bir bilsen ben neler söyledim Daşa'ya! Öyle şiddetle yüklendim ona, öyle kırıcı sözler ettim ki... Fakat, biliyor musun, her seferinde haddimi bildirdi bana, her yüklenişimde susturdu beni...

Dönüp onlara bakıyor Daşa. Keyifli kahkahalarla gülüyor ikisinin haline. Bembeyaz dişleri görünüyor uzaktan.

— Gleb sana çok benziyor, Miyekova yoldaş. O da senin gibi her zaman böyle duygulu, her zaman «genç ve ateşli nişanlı» rolüne böyle hazırdır.

Keçi yolunu tırmanıyorlar üçü. Biraz ilerde işçi mahallesinin dar sokaklarından biri görülüyor. Güneş şimdi uzaktaki tepelerin üzerinde kan kırmızısı rengiyle parlıyor. Aşağıda şehir var. Şehir, cetvelden çıkmış gibi duran düz ve kıvrımsız yollarıyla denizden dağın eteğine kadar gittikçe büyüyerek görünüyor. Masmavi bir akşam berraklığı içinde. Dalgakıranla rıhtım arasında işlemeli pırıltılarla yaşayan deniz, bazan kapkara, bazan da kıpkırmızı örtülerle renkli sis kümeleriyle örtülü duruyor. Fabrikanın binaları ve bacalar birer başeğmez buzul soğukluğu içinde susuyorlar.

— Yoldaşlar, kafam öylesine karışık ki son günlerde... Cevaplayamadığım bazı sorular var, aklımı karıştırıyor hepsi, acı çekiyorum bu yüzden! Yeni iktisadi politika... Anlamsız çelişmelerle yüklü kötü bir devreye giriyoruz galiba. Kimse bunun farkında değilmiş ya da umursamıyormuş gibi davranıyor. Oysa çok tedirginim ben, kulağım kirişte, her an çok kötü, çok tatsız olaylar bekliyorum.

— Ne var Miyekova yoldaş? Aklını mı eskittin, yeniden inanacak bir şey mi arıyorsun nedir? Kafanı toparlamak istersen gel. Şekerli sudan başka ikram edecek şeyimiz yok sana ama... Olsun. Sonra Gleb evine götürür seni.

Polya ürkek ve şaşkın gözlerle baktı Daşa'ya. Sonra sessizce, duvarın bitimindeki boşluğa yürüdü.

Daşa uzun bir süre arkasından baktı onun. Yüzünde alaycı ve hınzır bir gülümseme belirdi.

— Çok iyi kız bu... akıllı kız üstelik. Fakat bu son günlerde ne oldu ona, bilmiyorum? Gleb, istiyorsan sen de git onunla. Evine kadar götür kızı. Yanılmıyorsam, sana fena çarpık Polya...

— Küçük Daşa! Dört duvar arasına kapanmak istemiyor canım, hem bırak Miyekova'yı, başının çaresine baksın biraz da... Var mısın, şöyle kırlara açılıp bir yerde oturalım, azıcık başbaşa olalım seninle?

— Hiç fena fikir değil bu. Ben de varım buna. Gidelim ya...

Şaşırdı Gleb; dönüşünden beri Daşa ilk defa kendiliğinden elini uzatmıştı ona. Sessizdi. Hiç konuşmuyordu ama, Gleb onun

içinde kocaman bir fırtınanın kol gezdiğini, Daşa'yı savurduğunu anladı. Gleb'e birşey söylemek istediği, fakat ne söyleyeceğini bulamadığı, kafasının içinde arayıp durduğu belliydi. Belki de aşklarının başlangıcında söylediği sözlerden birini arıyordu. Yada henüz hiç söylenmemiş, yepyeni bir sözdü bu aradığı. Gleb sustu. Daşa'nın konuşmasını bekledi.

Etrafı duvarla örülü arsaların arasından, işçi evlerinin yanısıra yürüdüler. «Su sarnıcına gidelim» demişti Daşa. Sarnıç, dağın yamacında, işçi sitesinin daha üstünde bir yerdeydi. Su, buradan kocaman borularla fabrikaya gelir ve fabrikanın sarnıcından laboratuvarlara, atölyelere, bütün binalara dağılırdı.

Taş yığınlarıyla kaplı bir tümseğe tırmandılar ikisi. Burada bir mağara oyulmuş, kapısı sımsıkı kapanmış ve üstüne kocaman bir asma kilit vurulmuştu. Bu küf bağlamış kapı, asma kilit kapının gerisinde dağın bağrındaki karanlıklara açılıp giden bu boşluk, mağaranın önündeki taş yığınları, buraya eski, yüzyılların mirası bir başka dünyanın havasını veriyordu. Eski bir tapınağın önündeydiler sanki.

Sarnıç alabildiğine geniş ve uzun bir beton kalıbın derinliklerinde kurulmuştu. Ayaklarının altında hafif, boşluğa doğru genişleyen vınlamalar duyuyorlardı. Bir kilise çanının boşlukta sallanarak çıkardığı boğuk uğultuya çok benziyordu bu sesler.

Aşağıda, bacaların çevresinde kümelenmiş eski kışla binalarının kırmızı damları görülüyordu. Onların yanısıra fabrikanın bacaları ve binalar, daha uzakta da denizin köpüklü gel-gitlerle şekillendirdiği körfez ve sahil uzanıp gidiyordu. Deniz dalgakıranın öbür tarafında, olanca enginliği, sahili girintili çıkıntılı kıvrımlara mahkûm eden sonsuzluğu ile gittikçe uzaklaşıyor, çok uzaklarda ufuk çizgisi ile birleşiyordu .

Yukardan bakınca aşağıdaki yollarda işçilerin tek tek ya da gruplar halinde işçi sitesine doğru yürüdüğü görülüyordu. Fabrikayı çevreleyen duvarın öbür yanında, hayli uzakta ufacık bir kız çocuğu durmadan koşuyordu. Kollarını saliayarak koşuyor, şose yolunun tozlu renksizliği ortasında koyu bir leke gibi ilerliyordu.

Sessizce betonun üzerine çöktü Daşa. Yorgun kollarını dizlerinde kilitledi.

— Bak, Miyekova yoldaş dolaşıyor... Ne tuhaf kız, Miyeko-

va! Öyle günler var ki, o zaman kerpetenle bükmeye çalışsan onu beceremezsin, ama bazan da en hafif rüzgârda bile savrulup giden saman çöpünden farkı kalmıyor. Başına bir iş gelmesinden korkuyorum ben. Sana nasıl, sımsıkı bir çaresizlikle sarılıyor, farketmiyor musun? Ona birazcık olsun yakınlık duyuyorsan itmemelisin kızı, yüzüstü bırakmamalısın.

Gleb, önce şaşkınlıkla baktı onun yüzüne. Kendini ele vermemek için gizlenen, kasılan bir titrek gülümseme farketti. Daşa'nın yanına uzandı usulca. «Daşa'nın nesi var acaba? Beni denemek için mi yapıyor bunu, oyun mu oynuyor kendince?» diye düşündü. Karısının bu sözüne nasıl cevap vereceğini bulamamıştı. Gülemedi. Kızamadı da. Daşa anlamıştı onun heyecanını, kaçamak bakışlarının, gülümsemelerin arasına gizlediği şeyde Polya'nın yankılandığını hissetmişti, kocasının gözlerinde yanıp sönen pırıltıların Polya'da hiç sönmeyen pırıltılar halinde var olduklarını çözmüştü çoktan. Bu iki kadın alabildiğine büyük dalgalar gibi çarpıp duruyorlar. Gleb'in içinde, yüreğinin her atışında şaha kalkıyor ikisi de.

— Hadi, küçük Daşa. Çıkart şu baklayı ağzından: Neyin peşindesin yine? Fakat yanlış yere atıyorsun oltanı, uzağa atıyorsun...

Daşa başını kaldırdı. Gülümsedi. Ona bakmıyordu ama. (Bak sen, kadınca bir gülümseme var bu sefer dudaklarında.)

— Sana söyleyeceğimi hep üstü kapalı sözlerle anlatmadım ya bugüne kadar. Herşeyi olduğu kadarıyla söyledim. Kadınlar konusunda hiç karıştım mı sana? Ben ve Miyekova, birbirinden farksız iki kadın değil miyiz?

— Sus iki gözüm!.. Ne cevap vereceğimi bilemiyorum ki sana.

— Gleb, gerçekten kurnaz değilsin sen!.. İçinden, pazarlıklısın biraz. Kurnaz değilsin ama. Başka kadınlarla olan ilgini yüzüne vurdum mu şimdiye kadar? Sanıyor musun ki, bugün istesem, kadınlığımı başka erkeklerle doyurmaya karar versem, «Gleb ne der?» diye düşünürüm?

Karısının bu sözleri acı veriyordu ona. Cevabı yoktu çünkü. Daşa kendi gerçeği içinde öyle yeni ve güçlüydü ki, Gleb artık onu kendi boyunduruğu altına sokamıyacağını, onun sözleri-

ne karşı koyacak sözü olmadığını seziyordu. İşte o anda, ilk defa olarak yepyeni bir şeyi anladı: Anladı ki kendisi de iyiden iyiye değişmişti. O da dünkü Gleb değildi artık. Sanki vücudunda dolaşan kan bütünüyle yenilenmiş, herşeyi ters yüz eden bir garip sallantı beynini yerinden oynatıvermişti. O anda, ilk defa olarak, içindeki körolası korkuyu yenerek Daşa'ya yakınlık duydu. Anlatılmaz bir acı içinde kıvrandığı halde ilk defa olarak ona, bir kadın olarak değil, çevresindeki insan kalabalığı arasında en yakını olduğu için sonsuz bir sevgiyle bağlandı. Daşa, o uğursuz gün, geçitte ölüverseydi, onu hiç düşünmediği, sadece fabrika ve makinalar uğruna nefes alıp verdiği için kendini bağışlayabilir miydi?

Daşa şimdi bu yanıbaşında soluk alıp veren Daşa herşeyi ile, eski Daşa'da var olan, onda yaşayan bir varlık değil mi? Gerçeğin ta kendisi bu: Bugünkü Daşa dün de vardı, dün de yaşıyordu ama o anlaşılmaz bir körlük içinde boşa vakit öldürmüştü, anlayamamıştı bir türlü.

Ya o, birbirlerinin koynunda fırtınalı bir gençlikle yaşadıkları gece! Eskiden denediği gibi bu sefer kendisi çağırmamıştı yatağa Daşa'yı, zorla götürmemişti. Daşa isteyerek gelmişti Gleb'ln koynuna. Sımsıkı sarılmıştı ona.

Su, üstünde oturdukları beton sarnıcın içinde uzak ve boğuk titreşimlerle kaynıyordu. Bu, boşlukta yaşayan bir canlının soluk alıp vermesini andırıyordu. Titreşimlerle büyüyen şırıltısı beton kalıbın dört duvarını aşıp ormana doğru uzaklaşıyor, oradan da vâdinin boşluklarına süzülüp gidiyordu.

Çevrelerindeki herşeyde bir derinlik, nereye baksalar bir sonsuzluk, uçsuz bucaksız bir genişlik. Dağların tepeleri çoktan görünmez olmuşlardı, kalın ve koyu bir sis bulutu örtmüştü onları. Sonsuza kadar uzanan deniz bile artık tabiî görüntüsünü silkip atmıştı üzerinden, deniz olmaktan çıkmıştı. Maviliklere gömülmüş bir derin uçurum olmuştu. Fabrikanın çok yakınındaki bu yüksek tepede ise bir adam ve bir kadın, bütün uçurumları aşarak kanatlanmışlardı.

Gleb Daşa'nın dizine yasladı başını. Gözlerini ona çevirdi. Kadının tüylü bir kırmızılık içinde parıldayan yüzünde gökyüzünü kaplayan morluktan kopup gelen yansımalar görülüyordu. Göz-

lerinde bir garip şaşkınlık, iyice sindirilmiş, anlatılmaya iyice hazır, ama henüz anlatılmamış bir yaşantının doluluğu okunuyordu.

Oysa hatırladıkça onu kıvrandıran bir sızı var Gleb'in içinde, başedemediği, bir türlü susturamadığı bu sızı koskocaman bir tasayı kapsıyor: Çok istese bile artık öldüremez bu kadını. Ellerinin artık bu kadının üstesinden gelemiyeceğini, onun karşısında her zaman yenik düşeceğini biliyor.

— Daşa, burada, bu gök kubbenin altında başımı senin dizine yaslayıp oturmak güzel şey. Sen ve ben, ikimiz de hiç bugünkü kadar eski ve iyi birer dost olamamıştık birbirimize. Anlatsana şu hikâyeni bana, bensiz nasıl ayakta durduğunu, nasıl yenik düşmediğini anlatsana?..

Bir şimşek çaktı. Gökyüzünü yeni bir ışıkla aydınlattı. Mor koyuluklara boyanmış gökyüzü sonsuza doğru genişleyen bir aydınlıkla parladı.

Dirseğinin üstünde doğruldu Gleb. Uzun süre aşağıdaki binalara, evlere, yeşile bürünmüş dağ yamaçlarına baktı. Her yerde ışıklar vardı, bunlar hiç durmadan türlü yönlere doğru gidip geliyorlar, hiç hareketsiz kalmıyorlardı. Coşkunlukla dopdolu bir atılış peydahlandı adamın göğsünde. Kanında da aynı coşkunluk yükseldi, büyüdü. Sıcak bir heyecan dalgası bütün benliğini sarıp iliklerine kadar titretti onu. Ne olabilir bu? Bu boğazında düğümlenen sıcaklık sonsuz bir yasın getirdiği göz yaşları mı, sonsuz bir sevincin verdiği yaşlar mı?

— Bak, küçük Daşa. Bunlar bizim ellerimiz ve zekâmız. İyi dövüşmek, sonuna kadar mücadele etmek ve geleceğimizi iyi kurmak... Küçük Daşa, bütün bunların hepsi bizim işimiz, bizim! Olsun. Ama bırak, dizlerinde kalsın başım ve anlat bana. Dehşet veren hiçbir şey yok bana artık, en korkulu hikâyelerini bile masal dinlermiş gibi dinleyebilirim şimdi...

Daşa, elini onun yüreğine bastırdı. Heyecanlıydı. Gleb, karısının büyük büyük kalkıp inen göğsüne baktı.

— Artık seni sözlerle de hırpalamak mümkün... Eskiden böyle değildin, vursalar tınmayacaktın. O kadar vahşi bir adam mıydın, Gleb! O kadar budala mıydın!..

İşte o gece, yokluğunda başından geçenleri şöyle anlattı Gleb'e:

Gleb, aldığı yaraların geçmesini tavan arasında, örümceklerle farelerin cirit oynadığı bu mezbelelikte bekliyordu. Sonra bir gece evden ayrılıp dağa çıktı. Mukavemetçiler dağdaydı.

Gleb'in kendisinden belki bir daha hiç karşılaşmamak üzere koptuğunu biliyordu Daşa. O da bir ölüden kopar gibi koptu kocasından. Gleb giderken kapıya kadar gelmedi, bulundukları odanın karanlıklarında kaldı, öyle uğurladı Gleb'i. Sessizce ağladı ve hiç bağırmadı. Bütün benliğini teslim ettiği bu erkekten kopamayacağını, kopamadığını biliyordu. Gleb, sessiz adımlarla gecenin karanlığına dalarak uzaklaştıktan sonra odanın lambasını yakmadı Daşa. Küçük Niyurka'sını bağrına bastırarak pencerenin kenarına oturdu. Sabahın ilk ışıkları bembeyaz ve kalın bir kar tabakasının kapladığı tabiatı aydınlatıncaya kadar orada oturdu. Yine yavrusunu koynunda sımsıkı sararak sabahın ilk ışıklarıyla birlikte girdi yatağa. Sonra günler, aynı düzlük ve aynı tedirgin bekleyişle geçen gecelerin içinde eriyip gittiler. Daşa bu bekleyişi hep pencerenin önünde yaşadı.

Sonra bir gün, artık bu yaşanmaz hale gelen, gecesi gündüzü olmayan, hayattan başka herşeye benzeyen şey birden bire bozuldu.

Askerler, elleri tetikte, ateşlemeye hazır tuttukları tüfekleri ve tabancaları ile gürültücü adımlarını yere sert sert vurarak kapısının önünde belirdiler. Subaylar, bağıra çağıra daldılar içeriye, hepsi de aynı soruyu tekrarlıyorlardı ona:

— Kocan nerde?..

İlk defa o zaman titredi Daşa. Ayağının altında toprağın kaydığını, duvarların bile titrediğini sandı o zaman. Küçük Niyurka bu katılığa kocaman bir insan kadar dayanıklı olamazdı. Anasının kollarında büzülerek ağlamaya başladı.

— Söyle, kocan nerde! Burdaydı, biliyoruz. Masum rolü oynama bize! Budala gibi görünmekle bir şey geçmez eline.

— Nerden bileyim kocamın nerde olduğunu? Siz benden daha iyi bilirsiniz. Siz alıp götürdünüz kocamı, ona ne yaptığını-

zı da söylemediniz üstelik. Daha ne istiyorsunuz benden?

Ağlamıyordu Daşa. Rengi uçmuş, gözleri çakmak çakmak olmuştu ama. Niyurka boyuna ağlıyordu. Daşa göğsüne bastırdı çocuğu.

Köşeli suratlı, gencecik, huysuz bir subay karşısında dolaşıyor, oturuyor, tekrar ayağa kalkıyor, gözlerini ondan ayırmadan sigaraların birini söndürüp birini yakıyor, bıkmadan usanmadan aynı sözleri tekrarlıyordu:

— Öyle kasıla kasıla yalan söyleme bize... biliyorsun... iyi biliyorsun, kolay sıyıramazsın paçayı benden.

Sonunda öfkeyle soludu bu genç subay. Olanca gücüyle masaya indirdi yumruğunu.

— Şimdi tevkif edileceksin öyleyse, kocanın yerine seni kurşuna dizeceğim. Konuş, gözümüzü boyamaya, bizi şaşırtmaya kalkma.

Hareketsiz bakıyordu Daşa. Korkmadan cevap veriyordu:

— Nerden bileyim? Beni öldürün isterseniz. Kocamı siz alıp götürdünüz. Nerde olduğunu siz söyleyeceksiniz bana. Görmüyor musunuz, tek başıma yaşıyorum burada? Neden sıkıştırıp duruyorsunuz beni?

Subay sustu. Bir süre sessizce baktı Daşa'ya. Kan çanağına dönmüş gözlerinde yaşayan acıyı farkettiğinden mi, ya da küçük Niyurka'nın ağlayan sesinden mi etkilendi, bilinmez? Ama Daşa'yla uğraşmayı bir yana bırakıp askerlerine döndü.

— İyice arayın evi... En küçük şeyleri bile gözden geçirin.

İki sakallı askerin arasına oturtup beklettiler Daşa'yı. O beklerken sabaha kadar didik didik ettiler evin her tarafını. Pılı pırtıyı bile aradılar.

— Tam vaktinde kaçmış, namussuz!

Şafakla birlikte, sonu gelmeyen bir araştırmadan sonra uykusuzluktan yorgun düşmüş askerler onu, kucağında Niyurka'sı ile fabrikaya götürdüler. Orada, karanlık ve küflü bir mahzene, kendisi gibi zorla oraya getirilmiş, şaşkın, korkulu bir insan kalabalığının ortasına bıraktılar Daşa'yı. Bu mahzende, herkesle birlikte öğle vaktine kadar ölümü bekledi. Orada kimlerle konuştu? Ve nelerden söz ettiler aralarında? Hiç hatırlamıyor. Sadece mahzenin çok kalabalık olduğunu hatırlıyor. Öğle vakti ge-

lip mahzenden çıkardılar onu. Yeniden aynı köşeli suratlı genç ve huysuz subayın önüne götürdüler. Subay tekrar baktı ona. Hem uzun uzun, dik dik baktı:

— Kız, söyle bakalım, kocan nerde? Neden böyle direniyorsun, anlamıyorum ki... Söylemezsen salıvermeyeceğiz seni. Kocan emin bir yerde saklanıyorsa neden korkuyorsun, neden söylemiyorsun? Neden böyle direniyorsun, şeytanın yavrusu? Faydasız.

Daşa, olanca bitkinliğine rağmen, tek bir damla gözyaşı bile akıtmadan göğüslüyordu subayın sözlerini. Sonra cevap veriyordu:

— Siz alıp götürdünüz kocamı. Onun nerde olduğunu ben nasıl bileyim? İşkence edip öldürdünüz onu, siz söyleyin nasıl yaptınız?

Arkasından yükselen öfkeli bir ses duydu Daşa:

— Albay, bırak şu kadını! Korkudan aklını oynatacak görmüyor musun?

Fakat albayın gözlerinde hınçlı pırıltılar vardı. Daşa'ya kötü kötü bakarak söylendi albay:

— Kız biliyor musun, şu inatçılığın seni nereye götürebilirdi? Kocanın yerine seni dizerdik kurşuna! Ama bilmiş ol, işin sonuna kadar böyle budala rolü oynayamıyacaksın, nasıl olsa elime geçeceksin günün birinde.

— Şimdi vurun isterseniz!.. Sonraya bırakmayın!..

O anda öyle bir duyguya kapıldı ki, bu sözleri söyleyen sanki kendisi değil de bir başkasıydı:

— Öldürdünüz kocamı, o yaşamıyor artık! Beni de öldürün öyleyse, çocuğumu da öldürün! Öldürün...

Kendine geldiği vakit —bu biraz güneşten, üstüne kaynar süt dökülüyormuş gibi bir şeydi— güneşten kavrulan şose yolunun üstündeydi. Önünde fabrikayı, daha ilerde, fabrikanın arkasındaki yamaçta da, öbür evlerin arasında geceden beri boş kalan evini görüyordu.

Yalnız yaşadı geri kalan günleri. Motya Savçuk'la dost oldu. Vaktini onunla birlikte evde geçiriyordu. Yavaş yavaş gündüzlerini ve gecelerini çepçevre saran tozlu bulanıklık kaybolmaya başlamıştı. Gündüzlerini süsleyen aydınlık bir güneş vardı ar-

tık, gecelerini de gökyüzündeki irili ufaklı yıldızlar renklendiriyordu. Ne zaman kapının önüne otursa, ne zaman uzakta akan derelerin sesi kulağına gelse Gleb'i hatırlıyordu: Gleb neredeydi? Yaşıyor mu? Günün birinde dönüp gelecek mi?

Daşa, gündüzleri de sokak kapısının önüne çöker, eline orası burası yama isteyen pılı pırtıyı toplar, sökükleri diker, yama yapardı. Yanı başında duran Niyurka, betonun üzerinde küçücük bir kediyle oynaşırdı. Uzakta, fabrikanın yüksek kulelerinin gerisinde, denizin üstünde beyaz kanatlarını çırparak uçuşan martılar görülürdü.

Derken bir gün, bıyıklı bir asker geçti önlerinden. (Hergün sayısız asker geçiyordu evin önünden). Ama bu seferki bahçe çitine yaklaştı ilkin. Göğsünü çitin tahtasına yaslayıp baktı ona. (Böylesini de sık sık görüyordu Daşa. Aç gözlerle kendisini seyreden askerleri biliyordu.) Ama bu seferki, alışmadığı bir sesle, usulca çağırdı onu.

— Daşa, hiç kalkma. Kal olduğun yerde. Gleb'ten haber var sana. Bak, şuraya, yere bir kâğıt düşürdüm. Al onu, gece tekrar geleceğim. Sakın korkma.

Sözünü bitirince gitti bu asker. Daşa sadece adamın bıyıklarını ve kalın kaşlarını tuttu aklında.

İlk düşündüğü şey ayağa fırlamak oldu. Sonra tahta çite doğru koşmak istedi. O sırada dönüp kendisine baktı asker. Adamın gözlerini, dik bakışlarını farketti Daşa. O zaman, askerin uzaklaşmasını beklemesi gerektiğini anladı. Heyecandan titreyerek, Niyurka'yı usulca yanına çağırdı.

— Gel kızım annenin yanına. Daha hızlı! Daha hızlı!.. O kâğıdı al bakayım, getir anneciğine o kâğıdı... Aferin sana. Gel şimdi sarıl anneciğine. Daha hızlı! Daha hızlı!..

Ve çocuk bir civciv yeri nasıl eşelerse öyle aradı kâğıdı, sonra yine bir civciv gibi zıplayarak koştu Daşa'ya:

— Al, anne! Al!

Koşarak annesinin dizlerine attı kendini... Ayaklarını sallayarak yerleşti Daşa'nın kucağına.

Kalbi küt küt atıyordu Daşa'nın, kırmızı bulutlar dolanıyordu gözlerinde.

Bu kâğıtta öyle şaşırtıcı sözler, Gleb'in kendi eliyle yazdı-

ğı sözler bulmuştu ki...

«Daşa, yaşıyorum, tehlikede değilim. Kendini iyi koru sen. Niyurka'mıza iyi bak. Okuduktan sonra yırt bu kâğıdı. Bıyıklı Yefim herşeyi anlatacak sana.»

Gleb, sevgili Gleb! Madem ki yaşıyorsun sen ve korkusuz adamsın, Daşa da yaşayacak artık, o da korkusuz olacak, hayata olanca gücüyle asılacak.

Bıyıklı Yefim gece tekrar geldi. Beraberinde dağın ve ormanın kokusunu da getirmişti odaya. Daşa için Gleb'in kokusuydu bu. Daşa Yefim'in yanına oturmuştu, pencereye yakın bir yerdeydi. Baktıkça gökteki yıldızları görüyor ve içi Gleb'e duyduğu aşkla ve sevinçle doluyordu. Yefim, ona eğilerek, fısıltılı bir sesle konuşuyordu. Elindeki tabancayla oynuyor, bazı sözleri o kadar alçak sesle, adeta mırıldanarak söylüyordu. Bunları güçlükle anlıyordu Daşa.

— Anlamaya çalış, Daşa. Koy şunu kafana: Gleb, beyazların hattını yardı ve kızıllarla temasa geçti. Böyle sağlam giderse onlara ulaşır. Yakayı ele verirse, o zaman kötü. Hem çok kötü! Onu bir yana bırak şimdi.

Daşa titreyerek kekeledi:

— Yani... diyorsun ki... bu hayatın sonunda ölebilir, diyorsun. Demek orada, insanların arasında da yapayalnız...

— Şimdi iyi dinle: Bu sefer kocanla ilgili değil. Bu ikincisi, sanadır. Ama kocanın sözüdür. Sağlam direnmelisin artık, bu devir zor! Ben hep buradayım, arkadaşımız olacaksın sen... Bizim gibi mukavemetçi olacaksın... Bu sözü aynı zamanda Gleb'in sözüdür sana... Anlamaya çalış, artık Gleb'e bağlı olmayacaksın. Bize, mukavemetçilere bağlı olacaksın... Bir zaman için unut kocanı. Mukavemetçilere yardım edeceksin! Bekâr, kimsesiz heriflerdir bizimkiler, ama iyi heriflerdir. Fabrikadaki kooperatife gir, oradan bizim işemize yardım edersin... Hem kimse kuşkulanmaz böylece. Hepsi bu. Amin! Kapıya gelme benimle. Kapının zembereğini çek sadece.

— Peki ya kızım n'olacak? Niyurka n'olacak?..

— Bir kadının yanına bırak onu. Kuş olup uçmaz yanından, meraklanma. Başka sözün varsa çabuk söyle.

Halâ titriyordu Daşa, söylenmesi gereken sözü söyleyemi-

yor, bulup çıkaramıyordu. Şunları söyleyebildi sadece:

— Yefim yoldaş, belki de şimdi gece karanlığında tek başınadır Gleb... Belki de ölecek... Eğer onun sonu böyle bir ölümse benimki öyle olsun... Gleb'im hangi yolda gidiyorsa ben de o yolu yürüyeceğim.

Gülümsedi Yefim. Eliyle dizini okşadı Daşa'nın. Sessizce çıkıp gitti sonra. Sanki gelmemişti hiç. Sanki o değil de bir gölgeydi, bir rüyaydı odaya giren.

Daşa bir kere daha bütün benliğinin titrediğini hatırlıyor. Ama bu çok sonra, kendini inatla işe verdiği günlerden birinde oldu.

Motya'nın yanına bırakmıştı Niyurka'sını. Karşılığında payına düşen gıda maddelerinden bir kısmını veriyordu Motya'ya. İyi bir kadındı... İyi bir arkadaştı Daşa'ya. Çocuğa da iyi bakıyordu.

Kooperatifte çalışmaya başlamıştı Daşa. Fırında ekmek dağıtıyordu. Bazı günler, tanımadığı adamlar gelip vesikalarını gösteriyor ve «dağ başındaki işçiler için» ekmek alıp gidiyorlardı.

Mukavemetçilere yardım eden kadınlar bir düzine kadardılar. Yarısı onu bunu satarak geçiniyor, kayıp kocalarının ardından dırlanıp duruyorlardı. Derken yavaş yavaş kocalarını unutup başka adamlarla yaşamaya başladılar. Üç tanesi zaten işsizdi. Geçim parası çıkartmak için subayların çamaşırını yıkıyor, geceleri de biraz öteberi karşılığında askerlerin ya da limandaki İngiliz tayfaların koynuna giriyorlardı. Bu üçünü bir arava topladı Daşa, yapılacak iş gösterdi onlara: Önce şehre gidecekler, oradan dağa çıkıp mukavemetçilere elbise, ayakkabı, her çeşitten vesika götüreceklerdi.

Bunlardan birincisi Fimka'ydı. Fimka nişanlı bir genç kadındı. Kardesi Petro dağdaki mukavemetçilerle beraberdi. Solgun, adeta hastalıklı bir yüzü vardı Fimka'nın. İkincisinin adı Domaka'ydı. İri yapılı, kemikli ve kızıl saçlı bir kadındı. Üçü de birbirinden mızmız ve gürültücü üç çocuğu vardı. Öbür kadının adı Lizaveta'ydı. Lizavetanın cocuğu voktu. İri göğüslü, al yanaklı, tostoparlak bir sevdi. Fimka, ividen ivive kovvermisti kendini. Her erkeğin koynuna giriyor, hiçbirine bir defa olsun «havır» demiyordu. Her önüne gelenle de ekmeğini paylaşırdı. Domaka

kötü kalpli, sürekli dırdırlanan, kendi bahtsızlığının acısını hep çevresindekilerden çıkarmaya bakan huysuz bir insandı Lizaveta, içine kapalı yaşar, kimseyle konuşmaz, hep susardı. Bu üçünü topladı Daşa. Bütün boş vakitlerini bu üçüyle birlikte geçirmeye başladı.

Yefim bazı geceler odasına geliyor, tabancasının namlusuyla onun dizini dürterek anlatıyordu.

— Unutmayın hiç kadın yoldaşlar: Bir sır bir defa verilir insana. Sonra kapatırsın çeneni. Dilinize hâkim olun hepiniz. İnsan etinin en lânetlenmiş kısmı kuyruğudur... Meselâ, yakalandın mı, hemen ısırıp koparacaksın dilini, tükürecksin yere... Gözlerinle bile olsa ele vermeyeceksin kimseyi. Böyle anlarda ters tarafa bakmalı gözlerin. Anlaşıldı mı? İnsanın dili bu... Dağları ayağa kaldıramazsın onunla, ama şöyle bir uzatırsan ıslatırsın...

Hepsinin ilk akıl hocası, kılavuzu oldu Yefim. Sağlam bir kılavuz oldu onlara. Bir yıl sürdü bu. Koca yıl boyunca boyuna güçlendi Daşa, durmadan arttırdı tecrübesini, türlü kurnazlıkları öğrendi. Öbür kadınlar da ondaki bu rahatlığı, bu inadı, paylaşıyorlardı. Daşa onlara krlavuzluk etti.

Fakat üçüncü yılın sonunda bir üçüncü sarsıntı geçirdi Daşa. İşte bu günden sonradır ki kaşları burnunun kök saldığı yerde, çatık ve aksi bir duruşla kavuştular. Bu günlerde gözleri bir cam hareketsizliği içinde durarak seyretmeyi öğrendiler dünyayı.

Güneşli, kokulu bir sonbahar günüydü. Her zamanki gibi yine ekmek dağıtılan fırının başında, kasanın arkasındaydı Daşa. Kuyrukta ekmek almak için sıra bekleyen bir sürü insan vardı yine. Birden tepeden tırnağa kadar silâhlı subaylar girdiler içeriye. Kalabalığı yarıp geldiler yanına. Sürükleyerek dışarıya çıkardılar Daşa'yı. Oradakiler, sokaklardaki insanlar, subayların şerrinden kurtulabilmek umuduyla evlere kaçışıyorlardı. Bir kamyona bindirdiler Daşa'yı ve daha önce Niyurka ile birlikte kapatıldığı villâya getirdiler. Aynı mahzene attılar yine. Mahzen, geçen defaki gibi doluydu. Hepsi de kendi başlarının derdine düşmüştü. Ona yabancıydılar.

Oysa Daşa farklıydı çoğundan. Nice tehlikenin yanından

geçmişti. Her an herşeye hazırdı Daşa. Kendi kendisiyle başbaşa kaldığında hep bunu, bir felâket anında çözülmemenin, yenik düşmemenin çarelerini aramış, bu sırrı bulmaya çalışmıştı. Şimdi kendini her acıya katlanabilecek kadar telâşsız ve kuvvetli buluyordu. Belki ölüme bile katlanabilirdi. Ona artık Niyurka'sından başka acı veren, yüreğini kaldıran hiçbir şey yoktu. Karşısında yenik düştüğü tek şey Niyurka'ya olan bağlılığı, analığıydı.

Gözleri, mahzenin rutubet kokusuyla dolu duvarlarında dolaşırken Yefim'i tanıdı. Yefim tanımadı onu. Daşa'nın bakışları o belli belirsiz duraklamadan sonra mahzeni taradı. Yefim'in davranışından birbirlerini tanımamaları gerektiğini hemen anladı Daşa. Biraz ötede Fimka'yı gördü. Yere yatmıştı Fimka, umutsuz hıçkırıklarla sarsıla sarsıla ağlıyordu. Kardeşi Petro baş ucundaydı kızın. Henüz çıkmaya başlamış tüyleri tozdan kirlenmiş, yüzü soluklaşmıştı. Fimka'nın saçlarını okşuyor, elini onun sırtında gezdirerek kulağına umut veren, kızın acısını paylaşan şeyler söylüyordu.

İnsanlara eziyet çektirmenin nasıl dehşet verici bir şey olduğunu işte burada anladı Daşa.

Önce Yefim'i alıp çıkardılar mahzenden. Sonra Daşa'yı. Bir odaya soktular önce. Yefim yoktu bu odada. Ama daha önce tanıdığı genç ve huysuz albay vardı karşısında. Adam hemen tanıdı onu.

— Bak. işte karşımızdasın tekrar! Bu defa işin tamam, kızım. Anlat biraz, nasıl gıda malzemesi sevkediyordun mukavemetçilere? «Kocamın nerede olduğunu ben ne bileyim?» derken yalan söylüyordun demek?

Daşa tekrar başladı budala rolü oynamaya. Gözlerini kocaman kocaman açarak cevap verdi albaya:

— Ne bileyim ben kocamın nerde olduğunu? Siz götürdünüz onu. Şimdi de tutmuş mukavemetçilerden bahsediyorsunuz.

— Doğru konuşup konuşmadığını anlayacağız şimdi. Götürün bu kadını mutfağa, iyi yemek verin de aklı başına gelsin.

Yandaki mahzene indirdiler Daşa'yı. Toprak zemin vıcık vıcık kanla örtülüydü. Dayanılmaz bir ceset kokusu sarmıştı ortalığı. Bu pisliğin ortasına çırılçıplak bir adam yatırmışlardı. Başı kan içindeydi. İri kıyım iki kazak askeri boyuna kırbaçlıyorlardı adamı.

Bunlardan birisi —şimdi hangisi olduğunu bile hatırlamıyor Daşa— kamçısını adamın sırtına ve omuzlarına müthiş bir kinle vuruyordu.

— Bak, pis karı... Gör, birazdan sen de aynı durumda olacaksın... Şu erkek güzelini göster de anlasın... Söyle bakalım, tanıyor musun bu iğrenç herifi?

Hiçbir şey duymuyordu Daşa. İçini, dayanılmaz bir bulantı kaplamıştı. Düşmemek için bütün gücüyle direndi.

— Neden bize eziyet ediyorsunuz böyle? Neden? Ben nasıl tanırım bu adamı?

— Biraz daha ısıtalım şu herifi...

Yeniden kırbaçlamaya başladılar Yefim'i. Her kırbaç yiyişinde başını sallıyor, başka tepki gösteremiyordu Yefim. Daşa adamın fedakârlığını, sususundaki dehşeti o zaman anladı. Bir şeyi daha kesinlikle anladı Daşa; burada, ne pahasına olursa olsun, mutlaka susmak, kimseyi ele vermemek gerekiyordu.

— Hadi, konuş bebek! Bu iğrenç herifle birlik olup ne numaralar çevirdiniz? Konuşursan dokunmayacağız ona, seni de evine göndereceğim.

— Numaradan filân haberim yok diyorum size... Ufacık çocuğumla kocasız bıraktınız beni. Bir de eziyet ediyorsunuz...

Birden, katlanılması çok güç bir acı duydu vücudunda. Yüreğini yarıp ortadan ikiye ayırmışlardı sanki.

— Ne yaptım ki size?.. Neden vuruyorsunuz?

— Konuş! Tek bir söz söylersen serbest bırakırız seni.

Daşa hemen orada adamların hiç bir şey bilmediklerini anlayıverdi. Onu, eskiden tanıdıkları için yakalamışlardı tekrar. Öbür kadınları bilselerdi alıp getirirlerdi çoktan. Fimka'yı da kardeşi yüzünden getirmişlerdi her halde. Belki de Petro'yu onun kulübesinde ele geçirmişlerdi. Daşa toparlandı hemen, kanı yeniden büyük bir umutla dolaşmaya başladı vücudunda.

— Bırakın beni! Eziyet edip durmayın artık! Çalışıyorum ben, kimseye bir kötülüğüm yok ki.

— Biraz daha vur şu herife... Vur! Daha kuvvetli vur! Bağırsın biraz, şu ağzından kustuğu pisliği yalattır bakalım.

Yefim'in artık hareketsiz duran gövdesi, sırtında yeniden şaklamaya başlayan kırbaç darbeleriyle umutsuzluk içinde tit-

riyordu. Onu kırbaçlayan askerler de yorgun düşmüşlerdi. Ter içindeydiler. Ama hiç durup dinlenmiyorlar, aralıksız vuruyorlardı. Kamçılarında kan pıhtıları görülüyordu.

Fimka'nın kardeşini birden yanında gördü Daşa. Delikanlının yüzü koyu yere kapaklandığını farketti. Yüzü gözü çamur ve kan deryasına bulanmıştı. Gözlerine hayvanca bir korku gelip yerleşmişti. Petro bir fırlayışta ayağa kalktı, sonra kayarak düştü yere. Tekrar doğruldu. Kaçmaya çalıştı. Kazak askerleri de kamçılarını savurarak peşinden fırladılar. Petro, bütün vücudundan taşan bir sesle haykırdı. O an için kurtuldu ellerinden. Körü körüne, nereye gittiğini bilmeden ters tarafa doğru koştu. Ama kazaklardan biri kocaman gövdesinden destek alarak vurduğu amansız bir omuz darbesiyle yıktı Petro'yu yere. Kamçısını diz kapaklarına savurdu delikanlının. Petro, bir köpek ulumasını andıran bir çığlık koyverdi. Tekrar yüzü koyun, yerdeki kan ve çamur deryâsının içine kapaklandı.

Arkadaşlarının çektiği eziyeti feri sönmüş gözlerle seyrediyordu Daşa. Susuyordu. Kafasının içi allak bullak olmuştu. Gözlerini onlardan ayıramıyordu bir türlü. Nereye baksa kan görüyordu. Bir nehir gibi oluk oluk akan, arkadaşlarının vücudundan toprağa fışkıran kanı görüyordu.

Öbür odada kendine geldi Daşa. Genç albay yine karşısındaydı. Yüzünün hatları iyice gerilmiş, sertleşmişti adamın. Oturduğu yerde Daşa'ya dik dik bakıyor ve boyuna sigara içiyordu.

— Kız, bizim mutfağı görünce için açıldı mı bari? Konuş şimdi! Ne biliyorsan anlat !

— Bir şey bilmiyorum ki ben. Bir şey bilmiyorum ki...

— Şu delikanlıyı, onun kız kardeşini de tanımıyor musun?

— Fimka'yı tanırım, kardeşi Petro'yu da. Ama tâ çocukluğundan beri tanırım onları.

İki genç subay albayın kulağına eğildiler. Durmadan bir şeyler fısıldıyorlardı albayın kulağına. Kaşları çatıldı adamın. Yanağında şekilsiz bir tik kol gezmeye başladı.

— Albayım, bize bırakın bu karıyı, biz konuşturmasını biliriz onu.

Ardından kulaklarını tırmalayan, her duyuşunda Daşa'ya kamçı darbelerinden daha acı veren bir yığın küfür yağdırdılar.

Ellerini onlara doğru uzatarak geriledi Daşa. Duvara kadar geriledi.

— Hayır! Bunu yapamazsınız bana! Ölünceye kadar direneceğim... Bunu yapamazsınız...

Albay gülerek iki yana açtı ellerini.

— Madem öyle, peki... Bak, doğruyu söylersen, kimse kötülük yapmayacak sana.

— Yaklaş şöyle. Konuş şimdi.

— Bir şey bilmiyorum ki. Ne söyleyebilirim? Benden ne istiyorsunuz? Utanmıyor musunuz? Gençsiniz üstelik...

Albay yüzünde kurnaz bir gülümseme, oturduğu koltuğun arkalığına yasladı sırtını.

Öbür iki subay kollarından yakaladılar Daşa'yı. Başka bir odaya götürdüler. Yere savurdular. Sonra çırılçıplak soydular onu, sırayla tecavüz ettiler...

...Mahzende, uzun bir süre baygın kaldı. Ölüden farkı yoktu. Göğüsleri ve bacakları çıplaktı. Üstünü başını yırtmışlardı. Gece yarısına kadar orada, öylece kendini bilmeden yattı. Fimka yakınındaydı. İnliyerek yaklaşıyor, başını Daşa'nın göğsüne yaslıyor, bir süre öyle kalıyor sonra tekrar sürünerek uzaklaşıyordu ondan.

Mahzendeki bu korkulu bekleyiş sırasında Daşa üst üste iki defa Niyurka'sını, küçük kızını görür gibi oldu: Niyurka, ellerinin üstünde emekleyerek ona doğru yürüyor sonra ayağa kalkıp garip bir sarhoşluk içinde dans etmeye başlıyor, dön babam dönüyordu. O zaman Daşa ellerini boşluğa, Niyurka'yı gördüğü yere doğru korkuyla uzatıyor, olanca gücüyle bağırıyordu.

— Yeter! Niyurka'cığım, yeter artık! Dayanamıyorum!

Sonra o da, Fimka'nın yaptığı gibi başlıyordu sürünmeye. Sürünerek Niyurka'yı gördüğü yere gidiyor, orada yalvarmaya başlıyordu kızına. Nedenini bilmeden umutsuz bir şekilde yalvarıyordu. Niyurka birden bire kayboldu gözlerinin önünden. Bir daha görünmedi.

Gece yarısından sonra —bunu da bir rüyayı hatırlarcasına hayal meyal çıkarıyor— bir kamyonun gürültüsüne uyandı. Çevresine bakınınca bir kamyonun içinde olduğunu, kimi diz çökmüş, kimi boylu boyunca uzanmış bitkin insanların arasında

olduğunu anladı. Çevresindeki bu insanları ilkin tanıyamadı. Daha sonra yavaş yavaş hatırladı hepsini: Fimka, Petro ve Yefim'i tanıdı. Silâhlı subaylar ve kazak askerleriyle doluydu kamyon, Elleri tetikte, ayakta duruyor, yatanlara doymayan bir kinle bakarak susuyorlardı.

O kamyon yolculuğundan başka aklından kalan bir şey daha var: Gökteki yıldızların yakınlığı. Yıldızlar öylesine duruyorlardı ki elini uzatabilse onları tek tek avuçlayabileceği duygusuna kapılıyordu.

Korku yoktu içinde. Ölüme gittiklerini biliyordu. Bir yerde kamyon duracak, o zaman onları hep birlikte kocaman bir mezar çukuruna atacaklardı. Ya da denize yakın bir çukura gömülecek ve artık yaşamıyacaktı. Bunu biliyor, kalbinin ufacık bir buz yumağından farksız olduğunu hissediyordu. Korku yoktu içinde. Sadece kalbinde dayanılmaz bir soğukluk duyuyordu. Ruhu öylesine hareketsiz, telâşsız ve sessizdi ki, Daşa bir an için bile olsa bu yolculuğun da bir rüya olduğunu düşündü. Artık inanmadığı bir rüya. Bazı anlar Niyurka'yı unutabiliyor, sanki çocuk hiç yaşamamış gibi aklından silebiliyordu onu. Ama sonra, hiç beklemediği bir anda kızının hayali tekrar beliriyor, Niyurka ellerini küçük ve tatlı bir çığlıkla ona doğru uzatarak koşuyordu. Daşa, o zaman, mahzende kamçı darbelerini yerken nasıl ürpermişse yeniden öyle ürperiyor. Niyurka'yı bulmak istiyor ama çocuğun hayali çoktan uzaklaşmış oluyordu gözlerinden. Unutulmuş bir rüya gibi silinip gidiyordu.

Arkadaslarını kamyonun içine gelişi güzel tıkmışlardı. Yefim bir ölü gibi boylu boyunca ve hareketsiz yatıyor, kamyonun her sarsıntısında acı içinde tepeden tırnağa kıvranıyordu. Fimka ve Petro sarsıntılarla sancılı bir şekilde kıvranıyorlardı. Daşa kimseye acıyamıyordu, acıma duygusunu kaybetmişti. Kalbi bir buzuldan farksızdı. Kamyon durduğu zaman Daşa artık yaşamadığını düşündü. Motorun sesi ile kendi hayatı da susmuş, ölümü başlamıştı. Kamyondan çıkardılar onu. Hareketsizdi Daşa. Kımıldamıyordu. Fimka'yı yanına getirdiler. Kız korkulu ürpertilerle kıvranıyor, çaresizlik içinde Daşa'nın entarisine tutunuyordu. Bir çocuktan farksızdı. Yefim'in ayakta bile duracak mecâli yoktu. Yere yuvarlanmıştı. Yefim aralarında ölüme en

fazla yaklaşandı. Petro boyuna tükürüyor. Başından akan kan yüzünü örtmüş, pıhtılaşmıştı.

Daşa çabuk çabuk ama son derece kararlı bir sesle Fimka'nın kulağına şu sözleri fısıldadı. (Aslında o anda konuşan kendisi değil, kendi benliğinde yaşayan bir başkasıydı).

— Sus!.. Sus! Sadece susacaksın! Kör ve dilsiz olacaksın! Susacaksın!..

Birden üzerine büyük bir kalabalığın hücum ettiğini sandı. Onu öbürlerinden ayırdılar.

Dört kazak askeri tüfeklerin namlusuyla dürterek götürdüler Fimka'yı ve Petro'yu.

İkisi de, sessizce yürüdüler. Boyun eğmiştiler. Geriye dönüp bakmıyorlardı bile. Fakat belli bir süre yürüdükten sonra Fimka, tuzağa düşmüş, kapana kıstırılmış çaresiz bir kuş gibi debelenerek döndü, gerisin geriye koşmak istedi. Bağırıyordu:

— Daşa Daşa'cığım, bak! Nereye götürüyorlar beni!

Küfür ederek ittiler Fimka'yı. Yere, kumun üstüne yüzü koyun kapaklandı. Kollarından yakalayıp ayağa kaldırdılar zorla. Yine sessizce birkaç adım daha yürüdü Fimka. Birden durdu sonra. Ağlamaklı bir sesle dönüp seslendi Daşa'ya:

— Daşa... ben ne yaptım ki bunlara? Şalımı kamyonda unuttum hem.

Yeniden küfürler duyuldu. Tekrar sürüklediler Fimka'yı.

Biraz ötede, denizle kesişen toprak parçasının üzerinde tepinen, sarhoş ve bulanık gölgeler farketti Daşa.

Fimka'nın gecenin sessizliğini yırtan acıklı sesini yeniden duydu.

— İstemiyorum! İstemiyorum! Bağlamayın gözlerimi. Öldürdüğünüz gençliğimi seyretmek istiyorum!..

Yaylım ateşi duyulana kadar sürekli olarak bağırdı Fimka:

— Çekilin başımdan; bırakın! Bağlamayın gözlerimi!..

Daşa silah seslerini duyduğu zaman Fimka'nın çığlıklarını hatırladı. bu çığlıkların onu da ölüme doğru çektiğini, ısrarla çağırdığını düşündü.

Bir gölge, bir subay gölgesi belirdi Daşa'nın yanında. Çok yakınındaydı adam.

— Son defa soruyoruz: Mukavemetçilerle kimlerin çalıştı-

ğını söyle bize. Söylersen namus sözü veriyorum. Hemen serbest bırakacağım seni. Yoksa biraz sonra sıra sana gelecek.

Daşa, her zaman yaptığı gibi bu sefer de budala rolü oynadı:

— Yapayalnız, cahil bir kadınım ben. Kimin mukavemetçi olduğunu nereden bileceğim. Küçük kızım, Niyurka'm var benim, çalışıyorum... Ekmek bulmak için. Ekmeksiz yaşanmıyor...

Ağlamaya başladı arkasından. Aslında kendisi değildi ağlayan. Yüreğinin bir köşesinde oturan ve çaresizlik içinde çırpınan kızı Niyurka'ydı.

— Götürün şu herifi de!.. Ellerinden, kollarından tutun, sürükleyin öbür ikisinin yanına.

Yefim'i sürükleyip götürdüler öteye. Biraz sonra tek silah sesi duydu Daşa. Yefim'i öldürmek için yaylım ateşini bile gereksiz görmüşlerdi.

Deminki subay gölgesi tekrar belirdi önünde.

— Yarım dakika mühlet veriyorum sana...

— Fakat ben ne söyleyebilirim size? Ateş edin üzerime, öldürün bir an önce. Artık bitsin bu eziyet!..

Daşa bir dakika sonra Fimka gibi acılar içinde kıvranarak kuma yığılıp kalacağını, kalbinin delik deşik olup eriyeceğini, bütün dünyayı, yeri göğü inleten bir çığlık atacağını düşündü.

Öyle olmadı ama. Birden bire ayaklarının yerden kesildiğini, bir süre havada uçtuğunu, bir çuval gibi fırlatıldığını ve başının bir demire çarpıp şiddetle zonkladığını hatırlıyor şimdi. Kamyonun motorunu yeniden ve bu sefer çok yakınında hissetti. Gökteki yıldızların tekrar göz kırparak bir yanıp bir söndüklerini, yine ona çok yakın durduklarını, hani elini uzatsa hepsini birden avuçlayabileceğini düşündü. Bu defa mahzene atmadılar onu. Albayın karşısına çıkardılar. Genç albay, yüzüne bile bakmadan, soğuk ve huysuz sesiyle şunları söyledi Daşa'ya:

— Mühendis Kleist kefil oldu sana. Mühendise güvenimiz var, bu yüzden bırakıyoruz seni. Yoksa sana güvenmiyoruz artık...

— Şimdi gidebilirsin. Yalnız unutma: Bir daha elimize geçersen tekrar dönemezsin evine. Kafana koy: Burada basma hiç bir iş gelmedi, bir sev görmedin. Dilin uzunsa, kısaltmaya bak. Sonra bu öldürdüğümüz köpeklere benzetiriz seni de. Hadi bas git şimdi!..

Daşa bu olaydan sonra bir daha ürperdiğini hiç hatırlamıyor. O günden beri kaşları, elinde olmayarak çatık duruyorlar.

Kimseye anlatmadı başına gelenleri. Konuştuğu her şeyi, ağzından çıkan her sözü tartarak söylemeyi öğrendi. Evine sadece geceleri gidiyordu. Evin küflenmesi, örümceklerin hücumuna uğraması bu yüzdendir. Zaman geçtikçe, pencerenin kenarına koyduğu saksılarda özenle yetiştirip baktığı çiçekler soldu. Yüzüne garip bir solgunluk gelip yerleşti. Gözleri donuklaştı. Kime baksa aynı soğuk, kahreden ifâde yerleşiyordu bakışlarına. Çoğu saatlerini, iyi bir arkadaş kabul ettiği Motya'nın yanında geçiriyordu. Savçuk'a, Gromada'ya, Loçak'a dostlukla bağlandı. Birlikte kızıl orduyu bekliyor, hazırlık yapıyorlardı. Geceleri uyuyorlardı eskiden. Gündüzleri de dağa çıkıp ufuk çizgisinden haber soruyorlardı. Daha sonraları hepsi gece yaşamayı öğrendiler. Gündüz, uykulu ve yarı kapalı gözlerle dolaşıyorlardı.

Gözlerinde suskun ve kuşkulu soru işaretleri taşıyan askerler geliyordu Daşa'nın yanına. Bazan da biraz eğlenmek, genç dulla hoşça vakit geçirmek isteyen askerler yaklaşıyordu. Bir iki gere gelip gidiyor, bir daha görünmüyorlardı. Onların yerini yenileri alıyordu. Gidenlerin nereye gittiğini Daşa'nın donuk göz bebekleri kimseye söylemiyordu.

Böylece, ruhunun derinliklerinde Gleb'i, sevdiğini aldatmadan, isteyerek başka erkeklerin oldu Daşa. Hatırladığı zaman bu türlü davrandığı için pişmanlık duymuyor, sıkılmıyor. Beyazların kuşkulu tâkibi altında sürdürdüğü işin bir parçası sayıyor bunu. Bazan bir asker ona abayı yakıyor, bir türlü ayrılıp gidemiyordu yanından. Çocuksu bir içtenlikle şöyle söylüyordu asker:

— Böyle gidemem, Daşa... Seni böyle bırakıp gidemem. Dağda bir yaban hayvanı gibi yaşayamam. İnsaflı ol biraz, sonuna getir şu işi. Biliyor musun, korkacağım hiç bir şey kalmıyor sonra.

Bazan Daşa da kendi kendine kızıyor, pişmanlık duyuyordu yaptıklarından. Ama sonunda hep fedakârlık etmesi gerektiğini düşünüyor, «Yaşadığım hayattan büyük müyüm ben?» diyordu.

Rıhtımda İngiliz gemileri bekliyordu. Bunlar Kuzeyden kaçan zengin burjuvaları alıp götürmek için gelirlerdi.

Uzakta, dağın arkasında bir yerde top sesleri duyuluyor, ge-

celeri bu parlamalar yeri sarsıyor, İnsan, göğün yere ineceğini, üzerine kapaklanacağını düşünüyordu.

...Ve güzel, güneşli bir günün sabahında denizin de gök kadar açık, duru ve parlak bir mavi örtüyle süslendiği bir sabah Daşa başına kırmızı çatkısını sardı. Beyazların yenilgisinden artan insan ve at cesetlerini aşarak şehre, komünistleri karşılamaya gitti. Panik içindeki işçi ailelerinin evlerinden dışarıya bile çıkamadıkları bir vakitte tek başına yürüdü şehre. Başındaki çatkısı güneşte, göğün ve llerdeki denizin mavisinde taze canlı İnsan kanı kadar güçlü duruyordu.

Yolda kızıl bayraklı atlılar gördü. Gülerek baktı onlara. Kocaman hareketlerle ona el sallayarak bağırdılar:

— Selâm kırmızı çatkıya! Kırmızılı kadına selâm!..

Ağır bir eziklik vardı Gleb'in içinde. Uzun bir süre, başını Daşa'nın dizlerinden kaldırmadı. Tek bir söz bile edemeden sustu. İşte buydu onun Daşa'sı... Yanında oturuyordu şimdi, yine sevdiği kadındı. Elleri aynı ellerdi. Sesi aynı ses. Yüzü aynı yüz. Yürek aynı yürek. Ama üç yıl önceki Daşa'nın gittiğini, bir daha geri dönmemek üzere gittiğini anladı.

Garip, kolay kolay anlatamıyacağı bir yakınlık duygusu, bir şefkat duygusu acılı şekilde sarstı Gleb'i. Titreyen parmaklarıyla sımsıkı sarıldı karısına. Gözlerinden sicim gibi akan yaşları durdurmaya çalışarak, bazan öfkeyle, bazan yenilik duygusuyla, bazan da dopdolu bir sevgi coşkunluğu ile yoruluncaya kadar, hâlsiz düşünceye kadar konuştu:

— Daşa'm, güvercinim benim!.. Burada, yanında olabilseydim o zaman! Bütün bu anlattığın felâketleri tek başına göğüsledin demek! Bilseydim! Şimdi param parça yüreğim! Başka adamlarla yattın, öyle mi? Daşa, dövmek isterdim seni, canını yakmak isterdim!.. Neden söyledin bana bunu?.. Fakat el kaldıramıyorum sana. Bir lânet okuyorum o sana kalkmayan elime ama, yapamıyorum! Ya sen... sen... askerlerle... nasıl anlayabilirim bunu? Daşa!.. Kanun değilim ben. Üstelik neyim var, kimim var senden başka? Yaşıyorsun ya... Kendi başına çizdin ya yolunu, her felâkete bir başına katlanmayı bildin ya... önemli bu... Daşa'm, güvercinim benim!..

— İyisin, Gleb... Budalasın, Gleb... Ama iyisin...

Orada, birbirlerine sarılarak, gece karanlığı çökünceye kadar oturdular. Böylesi, evliliklerini nilk günlerinden bu yana ilk defa başlarına geliyordu.

BÖLÜM ONBİR

ZORUNLU İŞLER

1. ÜLKENİN ASIL SAHİPLERİ

Görevli birliği Gleb yönetiyordu. O da görevlilerle birlikte şafak sökünceye kadar iş başında kaldı, bütün evleri aradı. Sokaklarda, kaldırımlarda, tüfekli dolaşan, devriye gezen, her hangi bir karışıklık anında müdahale etmek üzere bekleyen işçiler görülüyordu. Onların kararlı ve gürültücü adımları gecenin sessizliğinde daha da büyüyor kulakları tedirgin ediyordu. Gün atarken gökyüzü soluk bir maviye boyanmıştı. Yıldızlar gittikçe sönen parlaklıkları içinde çok yakın ve tanıdık birer çehreydiler. Yuk görev başındaydı. Nöbet bekliyordu. Yuk artık değişmişti. O eskiden sadece bağıran çağıran, her an kavgaya hazır Yuk değişmişti. Şimdi Gleb'in karşısında sert bir asker gibi duruyordu. Gleb ona yaklaştığında, eskiden yaptığı gibi yine kollarını açarak ona koşmamıştı. Tüfeğinin başında hareketsizdi. Ama dikkatli gözlerle çevreyi gözlüyordu. Geniş pencereli bir zengin evinin önündeydiler. İçerden isterik kadın haykırmaları geliyordu kulaklarına. Evin kapıları ardına kadar açıktı.

— Yuk, kimler görevli içerde ?

— Arıyorlar evi... Her tarafını arıyorlar, dostum... Görüyorsun ya, nasıl bağırıyor evin kadını!.. Savçuk var içerde, karın var. Bir de Çeka teşkilâtından iki kişi var. Git içeriye, seyret biraz. Bak nasıl dağıtıyorlar burjuvaziyi...

— İktisadi Planlama'daki görevin nasıl gidiyor Yuk? Epey tahta kurusu ezdin mi bari?

— Ah, dostum. Bu konuda gidip bir Çibis'i görsem daha iyi olur. Bana kalsa çoktan duvara mıhlardım hepsini. Nasıl düzenbaz adamlar bilsen!.. Hele Şıraml Ya hizaya getireceğim onu, ya da aklımı kaçıracağım sonunda. Dağda odun kesmekle görevli işçileri aç bıraktıklarını biliyor musun? Kendileri tıkınmayı biliyorlar ama!.. İşçi sınıfının bu hallere düştüğünü görmek öldürüyor beni... Ama biraz daha bekle, dostum. Topunun köküne kaynar suyu dökeceğiz yakında.

Camlı kapının önündeki koridorda silahlı bir asker nöbet bekliyordu. Kapının aralığından içeride, bir divana çökmüş, saçı başı darmadağın olmuş bir kadının sarsılarak ağladığı görülüyordu.

İçerdeki görevliler gerçekten yorucu bir işe vermiş'erdi kendilerini. Mal sayımı yapıyorlardı. Bütün mobilyalar yerinden oynatılıp sayılıyor, kocaman mankenler yere yuvarlanıyor, görevlilerin çizmeleri döşemeyi gıcırdatıyordu.

Uzun süre askerlik yapmış olmanın verdiği bir rahatlıkla açık kapıdan içeriye geçti Gleb. Divana oturmuş çevresindeki tüfekli adamları, çekmeceleri, sandıkları boşaltan öbür görevlileri korkulu gözlerle seyreden yarıçıplak kadına bakmadı bile. Yanındaki küçücük, incecik bacaklı kızın —kendi kızının— bile pek farkında değildi kadın. Çocuğun gözlerinde gittikçe artan bir merak okunuyordu.

Ayağında pantuflaları, askılı pantolonu, manşetli gömleği, altın gözlükleri ve uzun sakalı ile garip görünüşlü bir adam daha vardı orada. Büyük çalışma masasının yanında ayakta bekliyor, görevlileri biraz şaşkın, biraz aşağılayan bir ciddiyetle seyrederken durmadan başını sallıyordu.

Daşa. becerikli bir ev kadınının çabuk ve kararlı hareketleriyle camasırlar. ev eşyaları ve giyecekler arasında vararlı gördüklerini bir kenara avırıvor. bunları el çantalarına ve bohçalarına bir bir katlayıp yerlestiriyordu.

— Bunlar Bakımevi'ne... cocuklar icin... bunlar Anneler evine... Bak hele, el sürülmemis kumaslarla dolu bu cekmeceler!.. Kimbilir, kaç çocuğa elbise çıkartırız bunlardan!..

Savçuk, heybetli gövdesinin bütün gücüyle dolaplara, çekmecelere yükleniyor, açıyordu hepsini. Çıplak ayaklarının zorlanmaktan beyazlaştığı, kansız, boyun adalelerinin gerginleşip şiştiği görülüyordu.

— Gidinin herifleri! Neler saklamışlar bu delikte! Bizimkiler açlıktan kırılırken bunlar semizlemişler boyuna! Ne bu yahu! Balalayka denmez böylesine, gemi denir be (Kuyruklu piyanoyu iterek yerinden oynatıyordu o sırada). Meretin çalgısından ses getirmek için bir çift öküz ister yahu!

Sergey, tüfeği elinde, bekliyor, ne yapacağını kestiremiyor bir türlü... Delikanlılık yıllarında sık sık gelip gitmişti bu eve. Evin sahibi Çirski tanınmış bir avukattı. Babasının eski bir dostu sayılırdı, üstelik. Sosyalistti Çirski. Bütün Duma meclislerinde milletvekili olmuştu. Kurucu Meclis üyeliğine getirilmiş, yedi numaralı listeden seçilmişti.

Sergey içindeki huzursuzlukla baş edemediği için hiç bakmıyordu adama. Çirski birden yanına gelip de elini sıkacak, ahbapça konuşacak diye ürküyordu. Bu yüzden de adamı tanımazlıktan geliyor, öbür arkadaşları kadar aldırmaz, rahat ve kararlı görünmeye çalışıyordu. İstemediği bir gelişmenin verdiği ürkeklikle titriyordu bacakları.

Sonunda o çekindiği ve ürktüğü iş geldi başına. Çirski baştanberi dik dik bakıyordu ona. Yüzünde, özellikle dudaklarının kenarında şekillenen aşağılayıcı bir gülümseme ile bakıyordu Sergey'e. Saldırmaya hazır bekliyor, elverişli zamanı kolluyordu.

— Sergey İvanoviç, demek siz de böyle saldırgan ve haksız işlere kaptırdınız kendinizi? Ama eskiden siz de böyle davranışları eşkiyalık, zorbalık kabul ederdiniz benim gibi. Buradan çıkınca, babanızın yanına da gideceksiniz sanırım. İvan Arseniyeviç'in evinde de aynı şekilde davranacak mısınız? Sanıyorum ki orada babanızın kalbi kırılmasın diye daha ölçülü, daha yumuşak davranırsınız. Ne bulursanız alıyorsunuz evimde. Mirasın dokunulmazlığını ne yapacaksınız? Kimbilir, belki de eski yakınlığımızın yüzü suyu hürmetine bize biraz daha yumuşak ve insaflı davranabilirsiniz?

Çirski'nin deminden beri ağlayan karısı Sergey'e doğru uzatıyordu ellerini. Göz yaşları yanaklarından süzülüyor, yanakları titriyordu kadının.

— Sergey İvanoviç... Dostum! Siz ki bizim en yakınımızdınız. Ne yapıyorsunuz burada? Bu kötülüğü yapan sahiden siz misiniz, Sergey İvanoviç?.

Sergey, dengesini kaybetmemek, sonuna kadar sert ve katı kalabilmek için zorluyordu kendini. Bu yüzden de elleriyle tüfeğini sıkıyordu bütün gücünü vererek. Beyninin içinde sesler duyuyor, bu seslerin gittikçe büyüdüğünü hissediyordu. Çirski'ye hiç bakmadan katı bir sesle cevap verdi:

— Size yapılan işlem babama da uygulanacak. O da sizin gibi evinden çıkarılacak, bir daha da dönemiyecek.

Bu sözleri söyler söylemez hiç ummadığı ölçüde rahatladığını farketti Sergey. Karşısındaki adamı, bu yazı masasının başında tükenmiş kişiliğini bir marifet sayan, modası geçmiş aydını gerçek çehresiyle görüverdi birden.

— Anlaşıldı... Size de öğretmişler yüreksiz ve katı olmayı... Kutlarım sizi.

Karıştırdığı eşyaların arasında sapsarı saçlı, kocaman gözlü bir bebek bulmuştu, Daşa. Gülümseyerek doğruldu, annesinin yanında duran kıza yaklaştı.

— Bak, ne güzel bebek... Al bunu, küçük yaramaz... Sen yoksun diye kederliydi bebek, ağlıyordu... şimdi böyle ne iyi yakışıyorsunuz birbirinize!

Küçücük kız divandan yere indi önce. Kollarını uzatarak aldı bebeği. Sarıldı ona. Daşa, gülerek, uzattı elini. Saçlarını okşadı çocuğun.

Annesi öfkeden büyüyen gözleriyle kızına doğru atıldı, bileğinden sımsıkı yakaladı küçüğü:

— Nina! Bırak onu diyorum sana! Gel buraya... Görmüyor musun, iç gömleklerini bile utanmadan alıyor bu kadın!.. At bebeği suratlarına! Gel buraya...

Çocuk sımsıkı sarıldığı bebeği bırakmadı. Divana kapandı.

— Ama benim bebeğim bu! Benim bebeğim! Anneciğim...

Daşa'nın kaşları çatıldı birden:

— Bayan, nasıl utanmadan konuşabiliyorsun böyle!

Savçuk sık sık burnundan soluyor, bazan homurdanıyordu. Yatak odasından bulduğu yatak takımlarını ve elbiseleri dışarı-

ya çıkardı. Hepsini yere, üstüste yığdı. Alnından damlayan teri elinin tersiyle siliyor, çevresindekilere yabani gözlerle bakıyordu.

— Gidinin herifleri! Buraya yığınak yapmışlar be!.. Amma zor işmiş bu ıvır-zıvırla başetmek... Benim fıçı atölyesi daha iyidir yahu! Vagonetlerde makinist olsam daha rahattı buradan...

Gleb'e yaklaştı Daşa. Yaptıkları işi anlattı kısaca:

— Herşeyin listesini çıkardık, Gleb... Gerekli ne varsa aldık. Elbise ve çamaşır bıraktık sadece... Değerli eşyaları da götüreceğim: Tabloları, saatleri, mutfak eşyasını, oyuncakları, kitapları alacağım... Çok kitap var zaten. Eğitim merkezine teslim ederiz onları... Geri kalan eşyayı ve piyanoyu Bakımevi'ne ve kulüplere paylaştıracağız.

Gleb ordudaki kumanda yerindeymiş gibi soğuk, dikkatli ve titizdi.

— Güzel. Çamaşırları götürün. Öbür eşya şimdilik kalsın. Başında iki nöbetçi beklesin... Siz de bitirin işinizi!

— Öyle düşünüyorum ben de. Arabaları bekleyeceğiz burada.

Daşa uzaklaştı ondan... İşine döndü.

Gleb Sergey'e doğru ilerledi. Kolundan tutup bir kenara çekti onu.

— Baban nerede oturuyor? Görmeğe gideceğim onu.

Sergey, önce onun bunları şakacı bir dostlukla mı, yoksa alay ederek mi söylediğini kestiremedi. Tedirginliğini belli etmemeğe çalışarak sırtladı tüfeğini.

— Seni götürebilirim oraya, Çumalov yoldaş... Ev uzak değil.

— Yok. Gelmen doğru değil. Baban üzülür belki. Zaten ona kötülük etmeye gitmiyoruz ki. Zorunlu bir işi hâlletmeye gidiyoruz.

Sergey kuvvetle sıktı Gleb'in elini. Uzaklaştı.

Dışarda, hemen bütün evler doğan günle birlikte taze bir maviliğe açıyorlardı gözlerini. Dağların zirvelerinde bulutlar kümelenmişti. Körfezin üzerinde güneşin uzak ışıklarının gönder-

diği belli belirsiz bir kızıllık görülüyordu. Kuşlar çoktan uyanmış, sabah türküleri çağırmaya başlamışlardı. Dağın yamaçlarında yaklaşan, uzaklaşan, sürekli bir gel - git içinde meşâleler görülüyordu.

Karşıdaki sokaktan ölçülü, uygun adımlarla yürüyen bir askeri birlik geçiyordu. Sıra sıra askerler... Adımlarının sesi uykusundan henüz kurtulmaya başlamış şehrin sokaklarını, kaldırımları çınlatıyordu.

Kızıl ordu, yürüyüşler, savaşın insanlara sırtladığı güçlükler. Bütün bunlar geride kalmıştı ama Gleb'in kasketinde hâlâ savaş ateşinin sıcaklığı, yürüyüşlerin, marşların heyecanı yaşıyordu. Nasıl da seviyordu askerleri! Tek bir insan gibi ölçülü adımlarla yürüyorlardı. Onlar uzaklaşıyor, Gleb sadece olduğu yerden görebiliyordu onları. Veri orada, askerlerin arasındayken nasıl olup da burada durabildiğine, bu duruma katlanabildiğine kendisi de şaştı.

Askerlere yetişebilmek için adımlarını sıklaştırdı Gleb. Kısa bir süre için bile olsa onların yürüyüşüne ayak uydurarak yürümek, uzaktan da olsa askerce yaşamak isteği duymuştu içinde. Yetişebilirse bir de selâm verecekti onlara. Ama biraz ilerde birliğin sıraları bozuldu. Bir köşeyi dönüyorlardı. Gleb, son sıradakiler sokağı dönerken yetişebildi sokağın başına. Uzaklaşıp gittiler.

2. ÇAVIRLARA GÖNDERİLEN ADAM

Gleb bahçe kapısını açıp içeriye girince öbür evlerde gördüğü manzarayla karşılaştı yine. Miyekova, büyük bir çamaşır yığını önünde duruyor, ona gülümsüyordu. Gromada ve Loçak kucak dolusu kitap ve çeşitli eşya taşıyorlardı dışarıya. Açık kapılardan, yaşlı bir adamın neşeli sesi duyuluyordu.

— Hepsini, hepsini alın! Onu da alın. Bunları da. Bu gördüklerinize hayatımı tek bir noktaya getirmek için sahip oldum ben. Hayatın tek bir noktaya yönelmesi, biliyorsunuz, dostlarım, sonunda ölüme götürür insanı. Yani, bu üç boyutun yok edilmesi

olur. Yani, boşluk, hiçlik. Ne kadar merak verici, o ölçüde de eğlenceli birşey değil mi?

Uzaktan Gleb'i gözlüyordu Miyekova. Gözlerini her zamanki gibi kocaman kocaman açmıştı yine. Gleb, onun yüzüne renk katan gülümsemesinde coşkunlukla içiçe yaşayan çarpıcı bir şaşkınlık okudu.

— Bak, şu adama Gleb. Bizim Sergey'imizin babası. Öbür insanlardan daha fazlasını bile, daha fazlasını söyleyen bir adam. Ah, bizi nasıl sevinerek karşılayıp içeriye buyur ettiğini bir görseydin! Kendi evini nasıl sevinerek alt üst ettiğini bir görseydin!

Sabah serinliğinde ürperiyordu Miyekova. Hem konuşuyor, hem ısrarlı bakışlarla Gleb'in gözlerini arıyor, ona adetâ okşayarak bakıyordu.

Tek kollu, gaga burunlu, üst dudağı şaşılacak ölçüde küçük görünen bir adam askerce yürüyerek geçti Gleb'in yanından. Gleb'in yüzüne katı gözlerini çevirerek baktı geçerken. Çabuk adımlarla bahçe kapısına yöneldi.

Gleb bir burkulma duydu içinde.

— Yoldaş, geri dönüp de yanıma kadar gelebilir misiniz?

Tek kollu adam döndü, deminki çevik adımlarla, gözlerinde aynı katılık, Gleb'in yanına geldi.

— Kimsiniz? Toplum içindeki yeriniz? diye sordu Gleb.

Tek kollu adamın ne yüzünde, ne davranışlarında belirli bir değişiklik yaratmadı sorusu.

— Eski albay. Şimdi Sovyet Cumhuriyeti vatandaşı Dimitri İvagin'im ben. Şu gördüğünüz keyifli ihtiyarın oğluyum ve parti üyesi Sergey İvagi'nin kardeşiyim. Evrakımı görmek ister misiniz?

— Hayır. Onlar sizde kalsın. Odanızı arayacağız. Burada kalmanızı rica ederim.

— Belli bir yerim yok. Kaldığım odayı çoktan aradılar zaten. Ama ceplerimi yoklamadılar henüz. Hoşunuza giderse siz yoklayın?

Belirsiz bir alaycı ifade gelip yerleşmişti bakışlarına. Ona rahatsız olduğunu belli eden bir katılıkla baktı Gleb. Dişlerini sıktı öfkesinden.

— Ceplerinize ihtiyacım yok. Gidebilirsiniz.

İvagin, ayaklarını asker usulü çarparak selâm verdi. Döndü.

Odanın içinde, çenesine yapışmış gibi sarkan uzun sakallı bir ihtiyar telâşlı adımlarla oradan oraya yetişiyor, heyecanlı sesiyle hiç durmadan konuşuyordu:

— Dostlarım, asıl hürriyet, geometrik şekillerin ve onların maddesel yansımalarının toptan ve kesinlikle inkârında gizlidir. Komünistler güçlü ve akıllıdır. Neden, biliyor musunuz? Öklid'in nazariyesini devirip geçtiler de ondan. Katılıyorum onlara, faşizmi yaratan bütün şekil oyunlarına karşı başardıkları devrim yüzünden de seviyorum hepsini. Dostlarım, neyi isterseniz alın. Bir şey bırakmayın burada, beni üzmüş olursunuz. Bir kübe, bir prizmaya, bir üçgene çürümüş kokmuş bir iplik parçasıyla bile olsa bağlı kalmak, ıvır-zıvır yığınlarının altında ezilip gitmekten kötüdür, inanın...

Gözleri fıldır fıldır çevreyi kolaçan ediyorlardı Loçak'ın —Bu türlü bakmayı kamburlar bilir sadece— Hiç durmadan çalışıyordu. Kucak dolusu eski-püsküyü sırtladı, ihtiyar adama baktı önce, kalın sesiyle gürledi peşinden.

— Baba, keyfine bak sen. Çayırlara göndereceğiz seni, barınacak bir delik bulursun orada. Yoksulluktan yakınma bundan böyle, gölgene sefalet damgası vurmuş olursun...

Yaşlı adam kocaman el hareketiyle onun sözlerini paylaşıyor ve gülüyordu.

— Dostlarım, sizin bu zorunlu olarak yaptığınız işler insanca bir kaynaktan doğuyor. Bir adamı çayırlara göndermekten daha mükemmel ne olabilir ki?.. Toprak, gökyüzü, sonsuzluk... Fakat, dostlarım söyler misiniz bana, oğlum Sergey neden gelmedi buraya? Burada, adalet dağıtırken görmek isterdim onu.

Gromada bir yandan başını sallıyor, bir yandan dolapları tarıyor, çekmecelere bakıyor, kitapları karıştırıyor, halıları yokluyordu. Yaşlı adamın konuşması sıkmıştı onu...

— Baba, böyle dalga geçip durma karşımızda, gözünü seveyim... Bu gücünü başka yerde kullan da, bize yararı dokunsun. Görüyorsun, evin eşya dolu. Hepsini toparlamak için Loçak'la benden başkası yok.

Gromada her zaman böyleydi. Kendisi ufacık tefecikti ama

bir devin ismini taşıyor ve hep iri laflar ediyordu.

Gleb ihtiyarın yanına geldi. Elini uzattı ona:

— Baba, herşeyi alıyorlar mı elinden? Oğlun Sergey'de başka tarafta iş görüyor şimdi.

— Pek güzel... pek güzel. Gelmeliydi buraya, iyi etmedi. Onu da burada görmek isterdim, gerçekten isterdim .

— Odanızda kalabilirsiniz. Sizindir orası. Sakın tedirgin filân olmayın. Kültürümüzün emekçilerinden birisiniz siz, ne isterseniz yanınızda alakoyabilirsiniz.

Yaşlı adam ürkerek baktı Gleb'e. Titrek parmakları sinirli hareketlerle sakalını karıştırıyordu.

— Hayır... hayır!.. Alıp götürün herşeyi! Böyle çok güzel, çok iyi!..

Gromada, yaşlı adama küçükseyerek bakıyor ama bunu belli etmek istemediği için hep başını sallıyordu.

— Çumalov yoldaş, bu ideoloji yüzünden aklını üşütmüş ihtiyar...

Loçak onlardan tarafa yan yan bakıyor, anlaşılmaz şeyler mırıldanıyordu.

Gleb tekrar ihtiyara döndü. İçinde gittikçe büyüyen ve güçlükle zaptettiği garip bir gülme isteği uyanmıştı.

— Peki, babacığım. Nasıl istersen öyle yaşa. Sergey'in bu kadar şirin, hoş bir babası olduğunu bilmiyordum ben...

Tekrar elini sıktı yaşlı adamın. Hızlı adımlarla uzaklaştı.

3. ÇAYIRLARDA

Körfezin öbür tarafında, fabrikanın hizasındaki dağlar heybetli birer koyu leke olarak duruyorlardı. Gökyüzü masmaviydi.

Körfeze hâkim yükseklikler üstünde fabrika buradan bakılınca peri padişahının sarayı gibi duruyordu. Bacaları gökyüzüne bulutlarla kavuşmak için sabırsızlanırcasına yükseliyordu.

Dağların düze indiği noktada deniz başlıyordu. Deniz de gökyüzü kadar parlak ve kadife yumuşaklığında mavi bir örtü giymişti.

Şehrin öbür tarafında koyu lekeler halinde görülen dağlar

güneşin yakıcı parlaklığını yansıtıyorlardı. Dağ eteklerinden gittikçe alçalarak inen, körfezin ağzında denizin üstüne taht kuran şehir yeşilliklerin içine yerleşmişti.

Büyük caddede kurulmuş olan pazar yerinin gürültücü ve telâşlı kalabalığı kaldırımların üstüne taşmıştı. Kadınların çığrışmaları, isterik çığlıklar, kaldırım taşlarında yankılar yaparak eriyip gidiyorlardı. Bir anda bağıranların çevresine toplanan kalabalık sonra tekrar aynı hızla çözülüp uzaklaşıyordu. Buradaki kalabalık hızlı atan bir kalbin temposuna uyarak gidiyor, geliyordu. Erkekler, ayakta, şaşkın, yapacaklarını kestirmeden bazen belli belirsiz gülerek çevreye bakınıyorlardı. Kucakları paketler ve kutularla dolu kadınlar boş kalan elleriyle çocuklarını sımsıkı yakalayıp, yanlarında taşıdıkları torbaların, çuvalların, sepetlerin kenarına ilişiyor, garip sesler çıkararak bağırıyor, bazan da bir süre hareketsiz kalıyor, ses çıkarmadan çevreyi seyrediyorlardı. Sinirleri zayıf olanlar gürültülü çığrışmaları yüzünden yanlarına meraklı kalabalıkların toplanmasına yol açıyorlardı.

Çirski bu kaynaşmadan hayli uzakta, bir kenarda duruyordu. Ayağında yine pantuflaları vardı. Şapka giymemişti. Yüzünde ölgün bir gülümseme donup kalmıştı. Dalgın gözlerle oradaki bir yük denginin üzerine çökmüştü. Saçları yine dağınık ve bakımsızdı. Yüzü kıpkırmızı, gözleri belli bir noktaya takılmış, öylece duruyordu. Küçük kızları onların arasında zıplıyor, oynuyor, kısa aralıklarla çığlıklar atıyor kucağındaki bebeği göğsüne bastırıyordu.

Beyaz balyalar yüklü arabalar ağır ağır ilerliyor, kuyruklar halinde uzayıp gidiyorlardı.

İkinci arabada, balyaların arasında oturan göğsü çıplak genç bir komünist gitarla polka havaları çalıyordu. Kafilenin ön sıralarında yükselen bir akordeon sesi ona eşlik ediyordu.

Görevli muhafız birliğine mensup komünstler, tüfekleri ellerinde, birer metre aralıklarla nöbete durmuşlar, bir çeşit kordon altına almışlardı kalabalığı. Yorgun, bıkkın gözlerinde bütün gece uyumamışlığın yılgınlığı, görmeden bakıyorlardı insanlara. Yan sokaklardan başka grupların gürültüsü geliyordu. Bunlar, alışmadıkları bir manzarayı seyretmek için yollara dökülmüş küçük insanlardı.

Küçük burjuva kadınları başka insanların neşesini merak etmezler. İçli ve duyguludurlar. Bu yüzden cenaze törenlerini ve gözyaşlarını daha çekici bulurlar. Düğün eğlencelerinde bile danslara değil, gelinin gözünden akan yaşlara ilgi duyarlar. Onların yaşantısıdır bu. Başka insanlarda neşeden çok göz yaşlarına tahammülleri vardır...

Burada da göz yaşı dökületeceğini, iç paralıyıcı hıçkırıklarla bol bol ağlanacağını anlamışlar, bir çeşit koku alıp sokağa koşmuşlardı. Dünün saygı değer hanımlarını bugün kötü durumda görebilmek, bu manzaradan gizlice pay alabilmek için gelmişlerdir. Ağlamaya hazır gözlerle etrafı araştırıyor, ağlaşan kadınları görünce de yorulmak bilmeyen bir yapışkanlıkla bakışlarını bu kadınlara çevirerek gözyaşı döküyorlardı.

Uzakta bir ses duyuldu. Bir ses bir emir vermişti. Kafilenin öbür ucundan başka sesler cevap verdiler ona. Muhafız birliği tüfeklerini omuzlara astı. Kalabalık toparlandı. Büyük bir gümbürtüyle kımıldadı yerinden. Hıçkırıklar, bağrışmalar, isterik sesler, hepsi bu korkulu insan kalabalığın koynunda birleşip büyüyor, kocaman bir gümbürtü halini alıyordu. Kimse kalabalıktan caddenin iki yanındaki evleri ve ara sokakları bile kolaylıkla göremiyor, herkes havasızlıktan bunalıyordu. Bir ölüm eğlencesi havası sinmişti hepsine. Çılgınca bir umutsuzluk gelip saplanmıştı yüreklerine.

En önde, hareket eden arabaların çıkardığı gıcırtılı ses yumak yumak gerilere kadar uzandı.

Daşa'nın peşinden yürüyordu Sergey. Onun ardında da Yuk vardı. Sokağın öbür başında ise Gromada, Loçak ve Miyekova yürüyorlardı.

Sergey'in böğrüne tarifi imkânsız bir sıkıntı gelip çökmüştü. Bu gördüğü manzara çileden çıkarıyordu onu. Parti böyle bir şeye nasıl göz yummuş, bunu halka nasıl reva görmüştü? Neden toplamışlardı bu insanları? Kadınlar neden ağlıyordu? Neden ufacık bebekler böyle analarının kollarında sokaklara sürülmüştü? Parti bunu yapamazdı? Bu, Sergey için her türlü baskının ötesinde bir şeydi.

Küçücük bir kız çocuğu, bir eliyle annesinin eteğine sımsıkı yapışmıştı. Öbür elinde kendi kadar ufak bir bebek taşıyordu.

Çirski, başı dik, kendini fedâ edenlerin ciddî yürüyüşüyle ilerliyordu. Elleri cebindeydi.

Çok yaşlı bir kadın, sırtında pelerini, bastonuna dayanarak yürüyordu. İki büklüm olmuştu. Yanındaki beyazlar giyinmiş genç kıza tutunarak destek alıyordu. Ama bu ikisi ağlamıyorlardı. İkisinin de çehresi bir rahibe yüzünü andırıyordu.

Sergey biraz ilerde babasını gördü. Tek başına yürüyordu babası. Bazen dönüp gerideki yürüyenlere bakıyordu. Belli belirsiz gülümsüyordu. Ayakları çıplaktı. Pantolonu yırtılmıştı. Küçük fakat çabuk adımlarla ilerliyordu. Bazan yürüyüşünü ağırlaştırıyordu, kafasının içindeki düşüncelere dalarak ağır bir yürüyüş tutturuyordu.

Sergey'i görünce keyifli bir şekilde sakalını sıvazladı. Sonra kollarını iki yana açarak oğlunun iyice yaklaşmasını bekledi.

— İşte beni de götürüyorsun, Sergey... Babanı da sürgüne götürüyorsun. Tuhaf değil mi? Şimdi kalkıp benimle yârenlik etmek sana yakışmaz, öyle ya, benim başıma bekçi diye verdiler seni... Sadece şunu söylemek istiyorum: Şu silahlarınız, devrimci diktatörlüğünüzü koruyan silahlarınız gülünç ve anlamsız görünüyor bana. Şu tüfek bir flüte benziyor senin bolşevik omuzlarında. Fakat sen gıpta ile bakabilirsin bana: Dünya şimdi o kadar sonsuz geliyor ki. Spinoza bile duymamıştır bu hissi. Ama Marc-Aurele kokusunu almıştı bu gerçeğin...

Son görüşmelerden bu yana babası iyice koyvermişti kendini. Karısının ölümü yıkmıştı yaşlı adamı. Üstündekiler bir dilenci kılığından farksızdı. Üstü başı kirli, çıplak ayakları yara içindeydi. Sergey birden babasına karşı bulantılı bir acıma hissi duydu. Yüreği burkuldu.

— Baba, nereye gideceğini bilmiyorsun sen? Gel, yanımda kal, kırma beni. Beraber otururuz. Gitmemelisin, baba. Nereye gideceksin hem? Ölür kalırsın, baba?

Yaşlı adamın kaşları şaşkınlık dolu bir ifadeyle çatıldı. Sonra çocuksu kahkahalar koyverdi.

— Hayır, oğlum! Hürriyetimin fiyatını iyi bilirim ben. Bir insanım ben de. Bir insana yeryüzünde rahat olmayacağını, belli bir mekan çizilemiyeceğini iyi bilirim. İnan beynine uygun kulübe yoktur, oğlum. Olaylardır bize hâkim olan, bize yön veren on-

!ardır. Bak, bağımsızlık tutsaklığa alışmış kişileri nasıl şaşkına çeviriyor, görürsün. Bir tavuk için kanatlı yaratılmaktan daha büyük bahtızlık düşünülebilir mi?

Veroçka usulca yetişti onlara. Meraklıların arasından etrafa bakınırken görmüş olmalıydı onları. Bakışlarında yine o Sergey'in hep görmeye alıştığı şaşkınlık dolu ifade okunuyordu. Tepeden tırnağa zangır zangır titriyordu. Eğilip Sergey'in kulağına bir sürü şey fısıldadı. Sergey anlamadı bile çoğunu. Sadece kız konuşurken sesinde acılı bir şeyin gelip düğümlendiğini farketti.

Babası kahkahalarla gülüyordu. Ellerini keyifle salladı havada. Gözlerinin içi bile gülüyordu.

— Ah, Veroçka!.. İşte benim tükenmek bilmeyen aşk kaynağım!.. Beni kaderimin yolunda böyle görünce neler hissettin bakalım? Haydi, gel yanıma...

— İvan Arsenyeviç, İvan Arsenyeviç!.. Nasıl mutluyum, bilemezsin. Sergey İvanoviç, nasıl mutluyum şimdi!..

Adeta uçarcasına koştu yaşlı adamın yanına, koluna girdi onun, gözleri nemli ve doluydu.

— Baba!..

Sergey daha konuşmak istiyordu babasıyla, daha bir sürü şey söylemek istiyordu ona. Fakat seslendiği sırada söylemek istediği şey uçtu gitti aklından. Unutmuştu. Elini uzattı. Ama boşlukta asılı kaldı eli. Babası ve Veroçka kolkola uzaklaşmışlardı çoktan.

Babası bir an sonra döndü, geriye baktı. Bir yabancıya bakar gibi süzdü Sergey'i.

— Bak, küçük Sergey, tarih nasıl yaşlı. İhtiyar ve kör bir Oydipus'um şimdi ben. İşte şu kolumdaki küçük maskara da Antigon'um benim...

Sergey'e çok yabancıydı artık. Gülerek Sergey'in anlayamayacağı çok başka bir dünyaya, kendi dünyasına doğru uzaklaştı. Sergey tüfeğini omuzuna astı tekrar. Dişlerini sıktı. Acı çekiyordu. Yüreğindeki son duygu teli de birden bire kopuvermişti işte.

Kafile, rıhtıma pek uzak olmayan, boz renkli bodur çalılıklarla örtülü ıssız bir arazide durup mola verdi. İnsanlar balyaların üstüne ve yeşil otların arasına çöküverdiler hemen. Onları götürecek arabalar buluşma yerine gelmemişti henüz. Şûra'ya ait

depolara yük götürmüş, daha geriye dönmemişlerdi.

Rıhtım boyunca, çoğunluğunu meraklı küçük burjuva kadınlarının teşkil ettiği heyecanlı bir kalabalık görülüyordu.

Artık isterik çığlıklar, bağrışmalar duyulmuyordu. Başlangıçtaki o büyük gürültü kesilmişti. Bağdaş kurup oturanlar, çimenin üzerine boylu boyunca uzananlar, kendilerine kalabalıkta yer açmaya çalışarak gezinenler vardı. Artık hiç birinin gözünde «gelecek kuşkusu» kalmamıştı. Yarının ne önemi vardı? Sadece çocuklar sağa sola koşuşuyor, bağrışıyor, gülüyor ve mola yerindeki ilk oyunlarına dalıyorlardı. Güneş dağların arkasından süzülerek yükselmişse, dünyamızı ısıtıyorsa, biraz ötedeki masmavi deniz altın renkli, gümüş renkli kıvılcımlarla dalgalanıyorsa, çimenlerin üzerinde koşmak, oynamak ne güzeldir onların gözünde! Fakat çabuk acıkır insan böyle zamanlarda. Çocuk olursa hele!

Bulundukları yerin biraz ötesinde rıhtım bakımsızdı. Otlar sarmıştı her tarafını. Tek bir gemi bile yoktu şimdi. Yorgun, sıkıntılı insanların yüreğindeki gerginlik biraz umut denilen şeye benziyordu. Hani birden karşılarında, geniş soluklarla tüten bacalarıyla gemileri göreceklermiş gibi bir hayal şekilleniyordu kafalarında. Sonra birden yolculuğun heyecanını yaşamaya başlayacaklardı bu hayalin içinde.

Gleb vahşî gözlerle bakıyordu denize. Sonra kıyıya, Lukava'nın kumandasındaki araba kafilesinin geleceği sahil yoluna kayıyordu bakışları.

...Gecenin karanlığında dağlar bir mağaranın ters yüz edilmiş sarkıtları gibi sivri likler çiziyordu karanlık gökte. Dağda uçuşan ateşler görülüyordu. Bu ateşler alev alev yanan kuşları andırıyorlardı. Çünkü aynı noktada hiç durmuyorlardı. Oradan oraya gidip geliyorlardı boyuna. Savaş düzeninde ilerleyen bir kızıl birlik belirdi gecenin karanlığında. Bu adamlar, taş donukluğu içindeki yüzleri ve sert adımlarıyla karanlığın içine gömüldüler yeniden. İşaret ateşlerinin yanıp söndüğü dağa doğru yürüyorlardı.

Oradaki insan kalabalığını yutmuş, tüketmiş ve ezmişti ge-

ce. Yorgun, yenik, güçsüz bir koyun sürüsüne benzeyip çıkmıştı kalabalık. Gereksiz ve budala bir sürü. Uykusuz gece. Bu kalabalık için güç sarfetmeye, bahçelerde gübre atar gibi bu sürünün yüreğine biraz daha korku salmaya değer miydi? Neden çocukların bu sahtelik kokan çığrışmaları? Bu canlı cenazeler alayındaki kepaze suskunluk neden? Kapalı odaların dayanılmaz kokusu yükseliyordu bu kalabalıktan: mezbahaya, bıçak altına götürülen koyun sürüsündeki o dehşet verici korku yükseliyordu. Bu, iğrendiriyor insanı. Böyle bir pisliği yıkayıp temizlemek için başka bir çare, bugün yapılandan daha farklı bir yol aranmalıydı. Yüreklerinde bu şimdiki korkuyu, ezikliği geleceğe doğru sürdürecek çocuklar. Onlar böyle şeyleri hiç unutmadan saklarlar yüreklerinde.

Birlik, Gleb'in içine yerleşen o kuşkulu rahatsızlığı alıp götürmüştü. Ama bu karanlık, kadın eteklerinin lime lime ve yamalı erkek elbiselerine korkuyla yapıştığı bu karanlık, onun içinde gittikçe büyüyen bir öfke yumağını filizlendiriyor, yeşertiyor.

Yok, önemli olan bu değil zaten. Önemli olan bambaşka bir şey vardı, bir kurt gibi kemiriyordu Gleb'i. Gürültülü alevler içinde bir arı misâli harıl harıl çalışan fabrika... Makinalarının tıkırtısına ayak uydurarak çalışan binlece işçi. Altın renkli başaklarla örtülü toprak. Bu asıl önemli olan şeyden ne kadar uzaktılar şu anda! Orada, dağların ötesinde durmadan ateşlenen topların gümbürtüsü yükseliyor ve kızıllar yorulmadan dolduruyorlar siperlerini. Uçsuz bucaksız ülke topakları her gün bakımsız, işlenmemiş tarlalarla kısırlaşıyor. Eşkiya çeteleri dört yana kan kusuyorlar: bir yanda aç, bakımsız, çıplak insanlar, üstelik günahsız ve suçsuz insanlar her gün biraz daha kısırlaştırılan güzelim topraklar üzerinde boş yere ölüyorlar.

Şu karşısındaki kör ve işe yaramaz insan sürüsünü yuhalarla, tekmeleyerek kovalamak, uğursuz ışıkların kol gezdiği dağlarda yeni bir mücadeleye başlamak!

Miyekova, tüfeği omzunda, Sergey'e yaklaştı. Hiç uyumadan geçirmişti geceyi. Sabaha uykusuz çıkmış olmanın kırmızılığı vardı gözlerinde.

— Uzun zaman var ki böyle dakikalar yaşamamıştım, Sergey!.. Sanki savaşta, cephedeymiş gibi, sanki Ekim günlerini

tekrar yaşıyormuşum gibi. Ne iyi. Neden suratın asık senin?

Sözlerinde, sesinin tonunda kışkırtıcı bir keyif. Ama Sergey'in dünyasına çok uzaktan gelmiş bir yabancıdan farksızdı şimdi Miyekova. Kadının konuşup konuşmadığını bile kesinlikle bilmiyor, daha çok onun şimdi değil de çok uzun bir süre önce böyle şeyler konuştuğu duygusu yerleşiyor içine. Dalgın, bir rüyayı seyrediyormuş gibi uzak ve yabancı bir sesle, sanki ona değil, çok geride kalmış, geçmişte duyduğu bir sese cevap veriyordu Sergey.

— Başım ağrıyor...

—Neyin var? Bu kan deryası içinde nasıl bir ağrı taşıyabilir başında insan?.. Yeni İktisadi Politika mı? Şeytan götürsün onu. Yok ki öyle bir şey... Varsa eğer, nerde. Ama yok... Yarından tezi yok, şu sorumsuz insan sürüsünü zorunlu çalışmaya koşacağız. Duyuyor musun Sergey?

— Bilmiyorum...

— Ne demek «bilmiyorum?» Neler söylüyorsun sen?

— Bilmiyorum...

Sergey tüfeğini ellerinin boşluğunda kıstırmış, sakin, içine kapanmış, sessizce bakıyordu önündeki kalabalığa.

Çalılıkların arasına doğru uzaklaştı Miyekova. Aceleci adımlarla uzaklaştı. Sergey nereye gittiğini bilmiyor onun, kestiremiyor. Demin yanında konuşan kimsenin Miyekova mı yoksa bir başkası mı olduğunu bile ayıramıyor kesinlikle. Gerçek mi bu? Bir kâbus mu yoksa?

Arabaların gürültüsü böldü sessizliği. İşçi ailelerinin eşyasını ve çocuklarını getiriyorlardı. İşçiler ve kadınları da yaya geliyorlardı arabaların peşi sıra. Vahşî otların bürüdüğü yolda büyük adımlarla yürüyordu Lukava. Saçının perçemleri siyah lekeler halinde alnına düşmüştü yine.

Heyecanla Gleb'e koştu Polya. Gleb derin bir soluk aldı ilkin. Havaya kaldırdı iki elini.

— Yoldaşlar!.. Düzene sokun burayı!

Komünistler ona doğru koşuştular. Gleb önündeki kalabalığa konuşmaya başladı.

— Yoldaşlar!.. Düzene sokun burayı! Yola çıkıyoruz. Saraylarda, kaşanelerde oturdunuz, şimdi biraz da kulübelerde otura-

caksınız. Evin kapılarını öbür insanlara açık tutarak yaşamanın tadını alacaksınız siz de. Güzel salonlar hazırlandı sizin için. Orada rahat ve yaylı yataklarda uyuyacak, geniş divanlarda uzanıp keyfinize bakacaksınız... Şimdi dinlenin!..

Çimene bağdaş kurup oturmuş kalabalık, balyaların üstündekilerin hepsi bitkin, kör ve sağırdırlar. İvan Arsenyeviç herkesten önce sıyrıldı oradakilerden. İlk o yola çıktı. Kolunda Veroçka vardı. Ağır adımlarla, birbirlerine sokularak yürüyorlardı. Güleç yüzlü ihtiyar hiç ara vermeden konuşuyor, Veroçka'ya bir şeyler anlatıyordu boyuna. Başka insanlar izledi onu. Sepetlerini, bohçalarını omuzlayarak yola koyuldular. Sonra başkaları... daha başkaları başladılar yürümeye. Bütün kalabalık gittikçe çabuklaşan, telâşlı hareketlerle yürüdü.

Yorgunluktan soluğu kesilmişti Lukava'nın. Koşar adım yanına geldi Gleb'in. Ceketinin yakasından kavradı onu.

— Birliğini al. Çabuk Parti Komitesi'ne git... Bu geceden itibaren kışlada yatacağız biz. Beyazlar yeşillilerle, mukavemetçilerle tekrar birleştiler. Şehre hücum edip ele geçirebilirler. Havai hattı tahrip ettiler. Odun kesen işçiler yerlerini terketti... Havai hattı korumakla görevli birliğimiz geriye çekildi.

— Neler söylüyorsun sen bana? Havaî hat mı?.. Neler söylüyorsun?

— Havai hat diyorum sana. Acele et! Komite'de toplanıyoruz.

Gleb öfkeyle sıktı dişlerini. Yüreğinin kökünden gelen vahşi çığlığı güçlükle zaptetti içinde. Bağırmadı.

BÖLÜM ONİKİ

İŞARET IŞIKLARI

1. NÖBETTE

Gleb'in birliği dağın eteğinde, şehrin dış mahallelerinin bağ

ve sebze bahçelerinin bulunduğu kesimi korumakla görevlendirilmişti.

Gündüzleri, kışladaki tâlim sırasında dağların ötesindeki topçu ateşinin, silâh seslerinin kopardığı gümbürtüyü dinliyorlardı. Üzeri sisli tepelerin arkasında müthiş bir savaş veriliyordu. Özel birlik ateş hattındaki birlikleri desteklemek amacıyla yetiştiriliyordu. Geceleri şehri korumak da bu birliğin göreviydi.

Gündüzleri şehir ıssızlaşıyor, sokaklarda kimseyi görmek mümkün olmuyordu. Gece olunca iyice gömülüyordu karanlıklara.

Artık fabrikada elektrikler yakılmıyor, burjuva evlerinin perdeleri ve kepenkleri sımsıkı kapanıyordu.

Tütün kokusunun iyiden iyiye yerleştiği çalışma yerlerinde ve sokaklarda bütün insanlar gizli sorular taşıyan yüz ifadeleriyle birbirlerine bakıyorlardı. Rüzgârda savrulan toz kümecikleriyle birlikte bütün şehre şom ağızlıların fısıldadıkları cesaret-kırıcı dedikodular yayılıyordu. Bu yüreksiz, orada görünmeyen düşmanı hevesle bekliyen insanların yüreğine de bulaşıyordu.

Partinin kadın kesiminden bir grup, Daşa'nın kumandasında cepheye, bir ilk yardım birliğini desteklemeğe gitmişti. Polya'nın kumandasındaki öbür grup kışladaki özel birliğin donatımını sağlıyor, bir yandan da tehlike anında işçi ailelerinin şehri çabucak boşaltabilmesini sağlamak amacıyla tedbirler alıyordu.

Gleb günde bir kaç kere görüyordu Polya'yı. Bıkmadan, yorulmak nedir bilmeden Sendikalara, işyerlerine, Sendikalar Birliği'ne, Parti komitesi'ne, Şûra'ya koşuyordu Polya. Emrindeki grubun kadınlarını temas kurmak üzere her yere gönderiyordu. Öyle iyi düzenlemişti ki her şeyi, alarm verildiği an bir-iki saat içinde binlerce kadını ve çocuğu şehir dışına kaçırabilecekti.

Fabrikanın yanındaki istasyonda trenler istim üstünde hazır bekliyorlardı. Lokomotiflerin hırıltısı uzaktaki top sesleriyle birleşiyordu kulaklarda.

Kırk sekiz saattir uyumamıştı Polya. Gözlerinde kan çanağını hatırlatan bir kırmızılık vardı. Teni renk değiştirmiş, kireç beyazına dönmüştü.

O gün kendine biraz boş vakit ayırıp kışlaya, Gleb'in yanına koştu. Yer yer çatlamış dudaklarından sızarak ağzının içini ve bembeyaz dişlerini kırmızı lekelerle karartan kana aldırma-

dan gülüyordu.

— İşte, Gleb. Gerçek hareket böylesine denir. Yaşıyor, sendikalar üstüne kurulmuş nazariyeleri papağan gibi ezberliyor, yeni iktisadî politika için yazılanları enayi enayi dinliyorduk eskiden... Günlük hayatın çarkına kaptırmıştık kendimizi, dön baban dönüyorduk. Saçmalayıncaya kadar boş yere tartışıyorduk bir sürü şeyi. Bürokrasi yavaş yavaş benliğimize girip yerleşiyordu. İçimizdeki diri güçler külleniyor ve biz de sendikalı bürokratlar oluyorduk. Yeni iktisadî politika. Bir keresinde dalgıcın biri şöyle demişti bu konuda: «Bu yeni politika iyi buluş doğrusu. Lokantalar, şarap ve bira. Bütün bunlar bardak bardak, şişe şişe içilecek. Varım ben bu işe» demişti. Hayır, Gleb olmayacak. Partinin onuncu kongresi bu yola giremez, girmemeli.

Tüfeğinin dipçiğini yere dayadı Gleb. Gülerek cevap verdi ona:

— Tavuk gibi kışkışlanma, Miyekova yoldaş. Önce bekle, şu eşkiya sürüsü ile olan hesabımızı temizleyelim, o zaman göreceksin «gerçek hareket» dediğin şeyin kepazeliğini, Kongre dağılacak ve biz yeni iktisadî politikanın gerektirdiği bir çalışmaya vereceğiz kendimizi. Senin dalgıcı da şehir hizmetlerinin başına geçireceğiz, istediği kadar çoğaltsın lokantadan, para da kazansın.

İrkildi Polya. Yüzü öfkeden gerilmişti.

— Hayır. Hiç bir zaman! Parti düşünemez sizin gibi. Devrime ihanet edemeyiz, ölümden de acı olur bu. Devrime karşı girişilen yabancı müdahalesi etkisiz kaldı, bundan sonra iktisadî abluka anlamsız bir oyundur sadece. Yarattığımız devrim bütün dünyaya yayılıyor, dünya ülkelerinin bütün işçileri bizimle birlikte ayaklanıyorlar. Bize karşı gösterilen tepki ezilmeye ve susmaya mahkûmdur artık. Ama bütün bunlara rağmen kalkıp yeni iktisadî politika uygulamak kapitalizme çark etme değil midir? Gerici bir tepki değil midir? Hayır, Gleb. Saçmalık denir böylesine.

— Dur hele. Neden gerici tepki sayılıyormuş bu politika? Mantık ve üretim bunu gerekli sayıyorsa, neden?

— Nasıl? Serbest pazarları mı açmak şart yani? Burjuvaziyi yeniden baş tacı etmek mi şart? Fabrikanızın kapitalist üre-

timci'ler eline verilmesine razı mısın sen? Şüra'da konuştuk bugün. Anladığım kadarı Çimento Teşkilâtı'na bu konuda bir rapor göndermiş Şıram. Hoşuna gidecek mi bakalım? Bunu gerici tepki sayımıyacak mısın?

Solgun yüzü pancar gibi olmuştu bir anda. Alnında ve üst dudağında iri ter taneleri birikmişti öfkeden.

Gleb'in de içini hiddet bürümüştü o anda. Polya'nın gözlerine çevirdi bakışlarını. Kadına eğildi usulca.

— Nasıl... Nasıl?.. Anlayamadım bunu, Miyekova yoldaş. Taviz mi vereceğiz yani? Ürküp geri mi çekileceğiz? Neler söylüyorsun sen? Yani fabrikaları burjuvalara mı terkedecekler işçiler? Defolsunlar. Gösterirm ben onlara. Tâviz neymiş görür o sersem sürüsü?

— Gördün mü, sen de istemiyorsun böylesini. Şu şeytanın belâsı yeni iktisadî politikayı uygularsak, demin söylediğin şekliyle bir uygularsak. Neler olacak o zaman? Tâvizlerin, serbest lokantaların, pazarların sonu gelmeyecek. Toprak ağaları, becerikli üç kâğıtçılar yeniden iş adamı maskesine bürünecek, karaborsacılar kol gezecek ülkede. Ya kooperatifler? Kooperatifler farklı mı olacak, sanıyorsun? Hayır, Gleb! Geri çekilmeyeceğiz! Ölümsüz bir devrimi yaşatabilmek için, ucunda ölüm bile olsa, ilerleyeceğiz! Devrim yangını genişlemeli, bütün dünyayı sarmalı. Kazanılmış şeyleri geri vermeyeceğiz, yeni şeyler kazanmak için hep ileri yürüyeceğiz!

Kıpkırmızı kesilmişti yanakları. Aceleci adımlarla uzaklaştı. Gleb, olduğu yerde kaskatı, dalgın ve tedirgindi. Arkasından baktı sadece.

...Gleb o geceyi, şehrin dışındaki şose yolu üzerinde, dış mahallelerin dağla kavuştuğu kesimde nöbet tutarak geçirdi. Kumandasındaki birlik şoseden dağa uzanan bölgeyi kontrol altına almıştı. İlerde üç nöbetçi devriye görevi yapıyorlardı. Civarın köpekleri yorulmak bilmeyen bir doymazlık içinde boyuna havlıyor, Gleb onların sesinden devriyelerin hangi tarafta olduğunu kestirebiliyordu.

Gleb ve Sergey ormanın kenarındaydılar. Dağda yanıp sönen meşaleleri gözlüyorlardı.

Bir tanesi, alevden bir kuş misali, gecenin karanlığında sü-

zülerek gittikçe yükseldi. Bir füze gibi. Elinde meşale taşıyan adam dağa tırmanıyordu. Zaman zaman kolu ve omuzları meşalenin ışığında aydınlanıyordu.

Hayli uzakta, geçidin bulunduğu yerde, bir başka meşale belirdi. Kayan bir yıldız gibi yükselerek ilerledi. Sonra bir üçüncüsü ve arkasından yanan başka meşaleleri gördüler. Hepsi de durmadan yanıp sönüyor, aralarında haberleşiyor, kıvrılan birer yılanı andırıyorlardı...

Orman Gleb ve Sergey'in arkasındaydı. Koyu bir leke halinde duruyor, sır vermiyor, koynundaki herşeyi saklıyordu. Onlar, şose yolunun kenarındaki büyük ağaçları görebiliyorlardı sadece. Kanatlanmış gibi duran dalları seçilebiliyordu ağaçların. Şehrin üstünde insana tedirginlik veren garip bir sessizlik dolaşıyordu. Öylesine sessizdi ki, ikisi de bu sessizliğin ağır gürültüsünü farkediyorlardı. Bu gece de, önceki geceler gibi, şehir dağdan dağa beklediği ölümün korkusu içinde kabuğuna çekilmiş, iyice ufalmış, susmuştu. Sanki yer altına girmişti. Ormanda da aynı ürkek suskunluk. Ağaç yaprakları kelebekler gibi ürpertili hışırtılarla sallanıyorlardı.

Çevresindeki herşey sınırsız, ürkütücü bir kâbusu hatırlıyordu Sergey'e. Bu karanlıklar onun ruhunda, uygulu gizliliklerden örülmüş bir korku uyandırıyorlardı.

Elektriğin bozguna uğrattığı aydınlık geceleri de yaşamıştı Sergey. O zaman dağlarda, yıldızlarla donanmış gökyüzü de insancıl ve yakın görünürlerdi insana. Işıklı evlere, caddelere, meydanlara benzerlerdi. O zamanlar omzundaki tüfek baş edilmez bir ağırlıkla sızlatırdı kolunu. Artık tüfeğin ağırlığını duymuyordu bile. Ayakları yere basmıştı.

Birden, onların çok yakınında bir meşale belirdi. Çalılıkların arasına daldı. Meşaleden tarafa kıvılcımlar yayılıyordu. Yelpaze gibi. Meşale söndü. Karanlık olanca ağırlığıyla çöktü onların üzerine. Dağda meşaleler bazan uzakta beliriyor, bazan da çok yakında yanıp sönüyordu.

Gleb, Sergey'in omzuna koydu elini.

— Yakalayalım şu köpeği, kaşınıyor çünkü. Kurşunu mıhlayalım istiyor...

— Çok yakınımızda üstelik. Meşalesinde İngiliz barutu ya-

kıyor. Bak, görüyor musun? Burada olduğumuzu biliyordur mutlaka. Ateş açmamızdan çekinmiyor. Geç kaldık yoldaş Çumalov, işini bitirdi bile. Tekrar öyle göstermez kendini...

Gleb piposunu ateşledi sessizce, dağdaki meşalelere baktı bir süre.

— İkimizin budala ve korkak olduğuna inanmasaydı böyle burnumuzun dibine kadar sokulmazdı, çekinirdi. Göreceksin, daha uzun bir zaman sürtecek buralarda, ayak altında dolaşacak daha.

Göz ucuyla şoseye baktı Sergey. Karanlıkta belli belirsiz bir açık leke halinde dağa doğru tırmanıyordu meşale. Yolun görünmez olduğu yerde simsiyah iri bir ağaç vardı. Sergey, bu ağacın kalın gövdesinin ardında birinin kibrit çakmak istediğini, kibritin bir türlü ateş almadığını aklından geçirdi.

— Düşman her yerde, Gleb. Buraya, burnumuzun dibine kadar gelmesine şaşmamalıyız.

İyice uzakta, ormanın bittiği yerde istasyon var. Gece orada da sessiz, geviş getiren bir hayvan gibi soluk alıp veriyor.

İlerde bir yerden, uzak olmayan bir yerden yaklaşan bir yük arabasının sesi geliyor.

Önemsiz şeyler hepsi. Şimdi önemli olan, bunca çabayla, bunca içtenlikle başlanmış işin bir anda durması, kocaman bir fırtınanın gelip bu işi silmesi, süpürmesi. Havai hattı tahrip etmiştir. Vagonetler yeniden o eski hareketsizliğe, Gleb'in büyük bir acıyla seyrettiği eski bakımsızlığa terkedildi. Dizel motorları tekrar hareketsiz. Atölyeler tekrar sessiz ve soğuk. Başıboşluk ve çaresizlik yeniden çöküyor insanların üstüne. Kaçanlar, dedikodu, yeniden mahrumiyet ve savaş. Yeniden ellerde tüfek. Belki de siperlerde savaş, yürüyüşler, lokomotif bacalarından dökülen kurum cepheye gidenlerin üstüne. Huzur içinde çalışmaya yeniden duyulan hasret. Gleb şimdi şunu düşünüyor: Herşeye yeniden başlamak için, çalışma düzenini yeniden kurabilmek için gücü tekrar yetecek mi? Koskoca makinalardan en küçük çiviye varıncaya kadar herşeyin yeniden bakımsızlığa, çaresizliğe, küflenmeye terkedildiği, yakacaksız, yiyeceksiz, taşıtsız geçecek acılı günleri bir daha yaşadıktan sonra herşeyi en küçük bir küskünlük duymadan, aynı içtenlikle, aynı

hevesle kuracak gücü tekrar bulabilecek mi kendinde? Şûra başkanı Badin, onu, ne yaptığını bilmeyen bir budala olarak tanımlarken doğruyu görmüştü demek? Beyni sulanmış blöfçü bir budala! Şu kazanılmış azıcık şeyi bile korumak imkânından yoksun ken, işçi zaferinin varlığını tehdit eden korkulu geceler yaşanırken nasıl ve hangi gerçeklere dayanarak fabrikayı çalıştırmaya kalkmak? İnsanların açlıktan, gıdasızlıktan kıvrandığı günlerce onları kalkıp bir de günlerce boş yere çalıştırmak! Cumhuriyet'in varlığı iktisadî bakımdan uzun yıllar için felce uğratılmışken, ülke halkı açlık ve bakımsızlıktan kırılırken üretim neye yarayacak, neyi kurtaracak?

Meşale yeniden belirdi önlerinde. Ama bu sefer daha uzakta, daha yukarda bir yerdeydi. Onun verdiği titrek aydınlıkta çalılıklar ışıklandı. Baykuş misali uçuşan meşaleler tekrar göründü dağda.

Şehrin ötesinde, eletrikli bir aydınlık ışığa boğdu gökyüzünü.

— Sana söylemiştim, Sergey... Cehennem tekrar başladı kusmaya gisliğini.

— İyi böyle. Hiç böyle bir aydınlık görmemiştim şimdiye kadar. Demek her taraftan kuşattılar bizi.

— Çuvalın içine tıkmışlar gibi... Tuh! Havaya uç da kurtul becerebilirsen şimdi!

— Çumalov yoldaş, biliyor musun, gecenin bu saatlerinde geleceği düşünüyorum. Çocuklarımız bizi birer kahraman olarak görecek, isimlerimizi bir efsane halinde yüceltecekler. Günlük yaşayışımız, tek tük serkeşliklerimiz, açlığımız, gece nöbetlerimiz bile matematik ölçülerle büyültülecek. Yaşadığımız herşey bizden sonrakilerin hayalinde kahramanlıklar ve zaferlerle dolu bir devrin hikâyeleri olarak anılacak. Aslında ufacık ve önemsiz birer toz parçası olan bizler birer dev gibi görüneceğiz bizden sonrakilere. Bilirsin, geçmişi genellestirmek ve büyütmek bir alışkanlıktır. Çocuklarımız bizim düştüğümüz yanlışları, vahsetimizi, eksikliğimizi, kişisel acılarımızı hatırlamıyacaklar bile. Hepsini unutacaklar ve «Onlar güçlü insanlardı, engel tanımadılar» diyecekler bizim için. «Onlar dünyava hâkim olmak için yaratılmıslardı» diyecekler. Bizleri ölümsüz birer önder bilip koşacaklar

mezarlarımıza. Bunu düşündükçe bazan büyük bir sevinç kaplıyor içimi, bazan da insanlık önünde böylesine büyük bir sorumluluk taşıdığımız için hepimiz adına utanıyorum. Gelecek beni eziyor, Çumalov, şaşkına çeviriyor. Bu ölümsüzlüğümüz çok ağır bir yük sırtımızda.

— Önemi yok ki. Olan olur. Tarih kendi kendini yaratmayı bilir. Şimdi beni ilgilendiren şey başka. Şimdi, kavgadan dövüşten kurtulup nasıl işe koyuluruz, nasıl yeniden üretimi başlatırız diye düşünüyorum ben. Havai hattı onarmıştık ne güzel, bu hayvanlar tahrip etti. Yeniden başlamalıyız her şeye. Kendi kendime, «Ne iyi!.. Fabrikayı da çalıştırırız yakında» diyordum, bu eşkıya sürüsü gelip altüst etti düşündüklerimi... Canımızı yakmaya başladılar iyiden iyiye! Beni çileden çıkaran da bu zaten...

— Herşeyi en basit şekliyle düşünüyorsun Çumalov. Ölçülü döşenmiş tuğlalar varmış gibi beyninde. Benimki kafese hapsedilmiş kuşlarla dolu. Öyle geliyor bana.

— İyi bir beyin sayılmaz böylesi!.. İnsan beyninde kuş beslememeli, bağırır çünkü kuş dediğin, tedirgin eder insanı. Hele onların sana söylediğini sen kalkar dışa vurursan gümbürtü koparır. Hiç için kopar üstelik bu gümbürtü.

Gece kapkara bir ağ örmüştü onların çevresinde. Meşalelerin, bu uğursuz işaret ateşlerinin dağlarda yanıp sönmesi üzerlerine çöken tersliğin habercisiydi. Gece karanlığında beliren bu ışıklar, baykuş uğursuzluğu ile oradan oraya uçuşan ateşler, gökteki uzak bulutlarda şekillenen elektrikli aydınlık, anlaşılmaz bir tedirginlik yaratıyordu onlarda. Hayatlarının en ciddi anı, dönüm noktası yaklaşıyordu. Hepsinin kaderine düşman kesilen yırtıcı hayvan orada, dağdaki mağaralarda, uçuşan meşalelerde can çekişiyordu. Bu yırtıcı hayvan, kendini göstermeyen düşman, kazak köylerinden iniyordu. Sakallı köylüler. Ete şehvetli bir susamışlıkla gittikçe daha keskinleşen dişlerini sıkarak, boğuk çığlıklarla, kanlı kılıçlarıyla saldırıyorlardı şehre. Amansız bir saldırıydı bu. Bir kırlangıç sürüsünün belli bir yere konuşu kadar kalabalık ve hareketliydi kazak köyleri. Kazak köyleri kaynıyordu.

Dağ taş, dere tepe, ormanlar bu vahşi adamlarla doluydu. Gün boyunca ormanda, koruluklarda ya da mağaralarda saklanı-

yor, şehirde devrim dostu pozu takınarak dolaşıyorlardı. Her yeri doldurmuşlardı: Devrimcilerin arasına sızmışlar, teşkilâta kapılanmış ve sâkin görünüşlü burjuva evlerinde yuvalanmışlardı. Onları isim isim bellemek, bulup çıkarmak ve başlarını bir yılan başını ezercesine ezmek! Ama nasıl? Gece, hepsi gizlendikleri delikten fırlayıp karanlığa gömülüyor, rahatça devrimin düşmanı her işin yanında yer alıyorlardı. İşaret ateşlerini yakıyor, birbirleriyle haberleşiyorlardı. Yarasalara benziyorlardı.

Şose yolunda, dağdan aşağıya inen arabanın tekerleklerinden boğuk ve madenî tıkırtılar gellyordu kulaklarına. Atların nal seslerini ise rahatlıkla duyuyorlardı. Hatta, uykulu sesler bile duydular.

Gleb ve Sergey, tüfek omuzlarında, yolu ileriye doğru yürüdüler. Toprak ve orman kapkara bir boşluk halinde genişledikçe genişliyordu önlerinde, hiçbir engele takılmadığı için gözleri bu karanlığı boyutlandıramıyordu bir türlü. Herşey, Sergey'in gözünde gerçek-dışı, boş bir görünüşe bürünüyor, gökyüzü ve toprak bu boşlukta birbirinden hiç ayrılmıyor, aynı boşluğun içinde eriyip gidiyorlardı. Her adım atışta aynı korkulu ürperti vardı içinde. Bir sonraki adımda toprağa basılmayacak ve boşluğa, bir uçurumun dibine yuvarlanıp gidilecekmiş ürpertisiydi bu...

Önce atı gördüler karanlıkta. İlkin başı belirdi hayvanın. Dağda yanıp sönen ışıkların ölgün aydınlığında şekillendi başı. Sonra arabanın üstünde içiçe oturmuş sayısız gölgeler şekillendi. Kocaman bir arabaydı.

— Dur!.. Kimsiniz?

Gleb, yolun ortasında durmuş ve tüfeğini arabaya çevirmişti.

— Yaralılar...

— Parolayı söyleyin?

— Ne parolası be! Rahat bırak bizi, halimizi görmüyor musun?

— Durum nasıl yukarda?

— Git bir de kendin gör, anlarsın... Biz yukarda dövüşüyoruz, fareler deliklerine kaçıyor, şarapnel ateşiyle suluyorlar bizi... Çok sıcak yukarısı. Ama epey hizaya getirdik köpekleri, kurşunu yiyince basıyorlar yaygarayı, domuz gibi kaçıyorlar önümüzden... Elli tanesinin hesabını gördük, kurbağa gibi belirtlyorlardı gözle-

rini. İki kız yakaladık bu gün, ikisi de çok güldürdü hepimizi. Uçurumun kenarına, bir kayanın yanına götürdük onları kurşuna dizmek için. «Pisler!» diye bağırdı bir tanesi, attı kendini uçurumdan aşağıya. Bunu gördü ya, öbürü de peşinden gitti tabiiî. Kendini atarken de «Çıplak ayaklılar! Aç köpekler!» diye bir güzel iltifat etti bize. Ne güldük yahu! Tam tiyatroydu anlayacağınız...

— Takviye birlikleri n'oldu? Takviye istiyor musunuz?

— Ne yapacağız takviyeyi? Merak etme, hesabını görüyoruz yukardaki köpeklerin. Çok az ölü verdik zaten. Bir lik yaralı kafileyiz üstelik... Öbür yaralılar siperdeler henüz... Bütün tepeleri ele geçirdik... Veriyoruz ateşi keratalara... Oldukları yere mıhladık hepsini... Kaçamıyorlar bile... Otu tıkadık çanlarına...

— Haydi öyleyse yürüyün arkadaşlar!

2. TEK KOLLU ESİR

Çevredeki dağlar alev alev yanan bahçeleri andırıyordu bakınca. Gökte, sis altındaki deniz tarafından öfkeli şimşekler çakıyordu.

Gleb ve Sergey sessiz iki gölge gibiydiler. Yukarıya doğru ilerliyorlardı çalılıkların arasında. Meşale ateşi kimi zaman önlerinde beliriyor, hızla çalılıkların arasına dalıyor, birden sönüyor. sonra tekrar yanıyor, o zaman tekrar alev alev yanan bir kuş edâsıyla uçarak karanlıklara koşuyordu.

Mezbaha binalarının önünde geçtiler. Ana binanın girişindeki duvar yıkılmıştı. Kapılar ve pencereler kocaman birer delik halindeydi. Kimbilir, belki buralarda bile ateş etmek için tetikte bekleyen düşmanlar yuvalanmıştı?

— Gayet sessiz ol, Sergey. Çalılıklara sürtünmemeye çalış, tüfeğini sıkı kavra. Canlı ele geçireceğiz deyyusu...

Gleb, bir yay gibi geriliyor ama sonra alabildiğine rahat ve becerikli hareketlerle ilerliyordu. Sergey'in içinde pek iyi tanımlayamadığı bir keyif vardı. Neden güldüğünü bilmiyor, boyuna gülüyordu ama. Önlerinde ilerleyen ateşi izliyordu. Ellerinde ve

kollarında bir garip titreme hissediyordu. Çok yüksek bir tepeden kendini aşağıya koyvermiş de uçuyormuş gibi bir duyguydu bu. Çalılıklara ağ örmüş örümcekler takılıyordu yüzüne. Sıcak, bunaltıcı bir sessizlik yayılıyordu kayalardan.

Geceleri mesafe kestirmek hayli güçtür, insan çoğu zaman yanılır. Bazan hedefin çok yakınında olduğunu sanır, bazan da çok uzakta olduğunu düşünür. Fakat bu sefer öyle değildi. Meşalenin ışığında adamı rahatlıkla görebiliyorlardı. Dağı koşarak tırmanırken zikzaklar çiziyor, sık sık kendi ekseni etrafında dönüp geriye bakıyordu. Başında subay kasketi, sırtında meşin bir ceket vardı. Ceketin kolu boşlukta sallanıyordu.

Gleb ve Sergey aynı anda çöktüler yere. Aynı anda birbirlerine baktılar. Yapılması gereken şeyi anlamıştı ikisi de ...

— Canlı ele geçirmeliyiz onu, ne pahasına olursa olsun canlı yakalamalıyız, Çumalov. Görüyor musun herifi?

— Telâş yok, yakalayacağız. Gözünü dört aç sen...

Sergey'in şakakları zonkluyordu. Sayısız sakat adam vardı ülkede. Sayısız tek kollu adam vardı. Hele şimdi. Hepsi de tedirginlik veriyordu ona, ceketinin boşlukta sallanıp duran kısmında öldürücü bir sır gizlediklerini düşünüyordu her bakışta. Kardeşi de büyük bir gizlilik içinde dolaşıyordu ortalıkta.

Tek kollu adam durdu, etrafı dinledi. Sırtı onlara dönüktü. Yüzünü çok kısa bir an için ve yandan görebildiler ancak. Meşalenin ışığında beliren bu yüz, vahşî bir kuş gagasını hatırlatan burnuyla tanıdık bir çehreyi hatırlattı Sergey'e.

Birden alevden bir yılan gibi süzüldü meşale, atıldı ileriye. Çalılıkların arasına daldı tekrar. Taşlarda yankılanan boğuk ayak sesleri duyuldu sonra. Çalılardan hışırtılar yükseldi.

— Kaçırdık! Tuh be!.. Koş, Sergey... Bırakmayacağız, yakalayacağız.

Çalılıklara doğru koştu Gleb. Taşlarda boğuk gürültüler çıkaran çabuk adımlarıyla karanlıklara daldı. Sergey de fırladı onun peşisıra. İçinde, yine o deminki coşkun, kanatlı bir kuş keyfi vardı.

— Dur!.. ateş ederim yoksa!.. Dur!..

Karanlıkta, çok yakınında, belki bir kaç adım önünde Gleb'in soluk alıp verişini duyuyordu Sergey. Fakat ayak sesleri ke-

silmişti. Bağırışma duymuyordu, silah sesi gelmiyordu. Sergey uçuyor gibiydi. Ayağının altında toprağı hissetmiyor, rüzgârın sesini kulaklarında duymuyor, dikenli çalılar etine saplandığı halde acı hissetmiyordu. Hırsla soluyor, avazı çıktığı kadar bağırıyor ama kendi sesini bile duymuyordu aslında.

Birdenbire bir atlı belirdi karşısında. Dağın yüksekliklerinden aşağıya, onun üstüne doğru dörtnala geliyordu atlı. Çok yakında, birden yana çevirdi atın başını, tekrar dolu dizgin koşusuyla karanlıklara doğru kayboldu gitti. Sergey, az önce atın şahlandığı noktada kocaman bir oyuk gördü. Durup etrafa kulak verdi. Atın çıkardığı nal sesleri gittikçe uzaklaşıyor, işitilmez oluyordu. Gleb'in sesi kesilmişti.

Gökyüzündeki fosfor yüklü bulutlarda insanı her bakışta tedirgin eden elektriklenmeler görülüyordu. Gökle denizi birbirinden ayırmak bile imkânsız hale gelmişti. Şehir aşağıda, ayaklarının altında kocaman bir mezarlığı hatırlatıyordu ona. Dönüp geriye baktı Sergey: Dağda meşaleler dolaşıyordu. Öbür tarafta, birbirinden yüksek görünen sıra dağlar vardı. Onların iri, karanlık gövdeleri de yanıp sönen işaret ışıklarıyla doluydu. Oralarda da meşaleler bir kuş atılışıyla havada uçuyor, zikzaklar çiziyor, birleşiyor, tekrar dağılarak ayrı yönlere doğru uzaklaşıyorlardı.

Aşağıda, uçurumun içinde fısıldayan, iç çeken adamlar vardı. Adamlar mı? Onun insan sesi sandığı şey bir leşi paylaşan aç köpeklerin hırıltısıydı belki de. Nereye dönse taşlar ve kayalarda geniş yankılanmalarla kulağına dönüyordu bütün sesler.

İlerde bir yerde tek kollu adamla boğuşuyor olmalı Gleb. Sonunda ikisinden biri mutlak kaybedecek, öbürü onu ezecek.

Koca ülkede bu kadar çok tek kollu adam varken, bu gece peşine düştükleri bu sakat herif neden heyecan veriyor ona? Neden tedirgin ediyor Sergey'i?

Sergey zıplayarak inmeye başladı aşağıya. Her atılışında toprak havalanıyor, geniş toz buluıtları halinde etrafa yayılıyordu.

...Gleb, taşların arasında hırıltılar çıkararak debeleniyordu. Sergey onun bir adamı altına almış olduğunu, dizini adamın göğsüne bastırarak ezdiğini, iki eliyle adamın boğazına yapışıp kuvvetle sıktığını farketti.

— Hayır, rezil! Boş yere debelenme, kurtulamazsın!.. Vakayı ele verdin bir kere!.. Kıstırdım seni! Biraz yardım et, Sergey. Ara şu herifin üstünü...

Beceriksiz ve titrek ellerle adamın pantolon ceplerini, ceketini yokladı Sergey. Bir tütün tabakası ile kibrit ve bir parça kuru ekmek buldu adamın ceplerinde. Fakat el! sakat adamın sağ omuzuna dokununca Sergey garip bir çığlık koyverdi.

— Biliyordum, Gleb... Kardeşim olduğunu biliyordum. Kardeşim bu Gleb. Öldüreceğim onu... Kafasını parçalayacağım, Gleb...

— Olmaz!.. Ayağımın altında tüfeği var, al onu. Hadi doğrul bakalım ahbap... Sergey, tetikte olsun parmağın... Bana bak, madem kardeşin bu herif. Sana bırakayım onu, ne istersen yap. Saliverirsin istersen?.. Onun lehine söyleyecek sözün var mı, bakalım?..

Sergey, Gleb'in bu alaylı sözlerinde düşmanca bir şeyin varlığına hükmetti birden. Onun gözlerinde öfkeyle titreşen pırıltılar görür gibi oldu.

— Alayı bırak, yoldaş Çumalov... Götüreceksen götür bu adamı, öldüreceğim yoksa... Benimle böyle konuşmağa hakkın yok üstelik...

— Hadi bırak şimdi öfkelenmeyi de yürü bakalım!..

Elleri de ayakları da tir tir titriyordu Sergey'in.

Dimitri ayağa kalktı. Silkinmek istedi ama tek kolunu bileğinden kavramış olan Gleb bırakmadı onu. Derin derin soluk alıp veriyor ve boyuna öksürüyordu.

— Hiç beklemedik bir karşılaşma bu, küçücük Sergey, dedi. Bir şey söyleyeyim mi sana, şu yanındaki adamın tırnağı bile olamazsın... Kumandan Çumalov! İlkin babamın evinde sizi tanımak şerefini kazandım. Sergey'e rastlayamadığım için öyle üzgünüm ki, bilemezsin! Görseydim beyninin ortasına sıkacaktım kurşunu. Elim işe yarıyor daha, mucizeler bile yaratabiliri

Gleb, tek kollu adamın yüzüne eğildi. Elini bırakmadı ama.

— Cesur albay, bu benim hiç umud etmediğim bir karşılaşma şimdi... Geçen gün, sizin ihtiyarın bahçesinde budalaca davrandım gerçekten. O zaman alıp götürmeliydim sizi, aklım da kesmişti üstelik. Yürüyelim bakalım! Çibiş yoldaş misafir getirdiği-

mizi görünce adamakıllı sevinecek...

Konuşmak istiyordu Dimitri, konuşamıyordu bir türlü. Gülmekten konuşamıyordu. Kendine hâkim olmaya çalıştığı halde beceremiyordu, makaraları koyveriyordu.

— Böyle yârenlik ettiğimize bilemezsiniz nasıl seviniyorum, dostlarım! Hele sizinle yürüdüğüm için çok keyifliyim, kahraman kumandan... Fakat şu elimi bir bıraksanız: Çocuk değilim ben, genç kız da değilim işin kötüsü. Yenik bir düşman olarak en az sizin şimdiki gururunuz kadar gururluyum ben de... Yalnız, kumandan, biraz uzağa alsanız kardeşimi... İsterik kadınlar gibi kriziere düşüp enayilik etmesinden çekiniyorum da... Sergey, sakin ol, çocuğum, gereğinden fazla heyecanlısın, dostum.

Sergey dişlerini sıkıyordu hiddetten. Bir türlü baş edemediği bir bulantı zorluyordu göğsünü. Bağırmamak ve kardeşinin üzerine hayvanca bir yırtıcılıkla saldırmamak için kendi kendisiyle mücadele ediyordu.

Dimitri saflıkla gülüyordu boyuna.

— Küçük Sergey, şimdiye kadar hiç böyle eğlenceli bir gezinti yapmadık seninle, değil mi? Şu yaşadığımız anlar değerlidir bu yüzden. Üstelik hayatımızın son anlarıdır bunlar. Sen güldürüyorsun beni bu halinle... Daha rahat olsana, kasılmasana öyle... Şu budala zaferini değerlendiremeyecek kadar partinin kulu kölesi mi oldun, nedir?

Uçurumdan yola tırmandılar birlikte. Kıvrılarak ilerleyen yolda yürüdüler.

— Sizin de işiniz bitik, farkında değilsiniz... Yarın, öbür gün sizin beyinlerinizi de kaldırımların üzerine akıtacaklar. O günü gözlerimle göremeyeceğim diye üzülüyorum. Yazık! Sergey, seni evimizin önüne, kapıya asacaktım kendi elimle...

Birden kahkahalarla güldü Sergey. Sonra, böyle bir anda nasıl gülebildiğine kendi de şaştı.

— Seni kendi elimle ölüme sürükleyeceğimi hiç düşünmemiştin değil mi Sergey? Görüyorsun ya, gözümü bile kırpmadan yapacaktım bu işi. Artık göremiyeceğim senin kurşuna dizildiğini. Fakat eninde sonunda gebertileceğini bilmek, rahatlatıyor beni... Aslında şimdi sen beni değil, ben seni götürüyorum ölüme. Bana sıkılacak kurşunlar senin ölümünü hazırlayacak bir gün...

Dostça ve inanılmaz bir keyifle gülüyordu Dimitri.

— Artık dayanamıyorum, Sergey... Komiksin yahu!.. Komiklikte kimse yok üstüne!

Gleb serbest bıraktı Dimitri'nin elini, tüfeğini de omzuna attı.

— Eee... Albay, bu uğursuz gecede keyifli bir gezinti çekiyoruz kendimize!.. Şöyle biri görse şu halimizi, «amma neşeli insanlar bunlar, gülmesini, eğlenmesini biliyorlar» diyecek.

Dimitri gülüyordu yine. Fakat sesinde gitgide içindeki huzursuzluğu ele veren ürpertiler beliriyordu. Sergey onun aslında gülmediğini, kederden allak bullak olduğunu, sözlerle anlatılması imkânsız acılarla kıvrandığını farketti.

— Evet, çok neşeli bizim halimiz!.. Sergey, sen bu idam törenine katılmıyorsun diye üzülüyorum, biliyor musun? Çok isterdim oysa, çocukluğumuzu hatırlardık karşılıklı... Çocukluğumuzu hatırlıyor musun?.. Tüfeğini göğsüme senin doğrultmanı çok isterdim... Aslında şimdi bile yapabilirsin bunu, yapamaz mısın?.. Çocukluğumda mezarlar çok korkuturdu beni. Ama sizin hapishaneleriniz mezarlardan daha da korkunç yerler, biliyorum... Ruhumun piç edilmesine razı olmuyor gönlüm, ondan istemiyorum hapishanelerinizi... Hadi, sen bitir benim işimi, böylesi daha güzel olur, Sergey... Bir destan konusu. Uzlaşmaz birer düşman olan iki kardeş aynı anda öldüler, kanlarını aynı çukura akıttılar... Ölümde birleştiler... Çok romantik olurdu, değil mi?..

Tepeden tırnağa silahlı bir devriye birliği şehir istikametinden onlara doğru yaklaşıyordu.

BÖLÜM ONÜÇ

HIZLA

1. DÖNÜM NOKTASI

Günlük hayatın iktisadî alandaki sakin ama inatçı bir çalış-

ma ile dolu günleri tekrar başladı. Bütün iş yerlerinde, çalışma merkezlerinde ve fabrikada o gözle görülemiyecek kadar belirsiz günlük çaba yeniden boy gösterdi. Bu günler, kazak köylerinin baş kaldırmasından ve beyaz ayaklanmasından önceki günlere benziyordu. Bütün dairelerde kâğıt hışırtıları herşeye yeniden hâkim oldu. Şûra konseyinin toplantıları, Sendikalar Birliği'ndeki, İktisadî Planlama'daki hararetli konuşmalar, tartışmalar tekrar başladı. Tütün kokusu bütün odaları sardı yeniden, izmaritler yine döşemelerde boy gösterdi, yine planlar hazırlandı, kararlar verildi. Artık gece karanlığı çökünce meşaleler alev alev yanmıyordu dağlarda. Cumartesi günleri, taşradan ve köylerden şehre getirilen ürünleri —patates, un, sebzeler, yumurta, tavuk ve av hayvanlarıydı bunlar— Pazar yerindeki sergilerde görmek mümkün oluyordu artık. Hayvan kokusu, çürük sebze ve meyve kokusuna karışıyordu pazar yerinde. Eskiden yayaların ve atlıların korkudan rahatça gezemediği dağ eteklerinde geçitlerde ve yollarda artık insanlar korkusuz dolaşabiliyorlardı. Artık buraları yayalar ve at arabaları için gezinti yeri olmuştu.

Şehir halkı, yani küçük burjuvaların yanı sıra askerî üniformalı görevliler, içi evrak dolu kocaman çantalar koltuklarının altında, evlerden, binalardan telâşlı ve aceleci adımlarla çıkıp yürüyorlardı. Korkulu günlerden, dağda gümbürdeyen top seslerinden geriye her hangi bir iz kalmamıştı hayatlarında. Uykusuz geceleri çoktan unutmuşlardı bile.

Sahilin kıvrımlarında şekillenen deniz gök mavisi bir örtü giymişti sırtına. Kıyıdaki iskelelerde, rıhtımdaki boşaltma yerlerinin önünde yük arabaları ve kamyonlar gürültülü seslerle dolaşıyorlardı. Limanda, hatta dalgakıranın ötesinde küçücük yelkenliler ve balıkçı tekneleri kaynaşıyordu. Sabahın erken saatlerinde nereden geldikleri bile belli olmayan Türk yapısı filikalar dalgalarla oynaşıyor, rıhtıma sürtünüyorlardı. Ortalıkta iç huzuru ile gezinen sendikalı işçiler artık karşılaştıkları vakit omuz silkip geçmiyor ya da çekingen tavırlarla fısıldaşarak konuşmuyorlar, artık yol kavşaklarında, caddelerde kümeleniyor ve yüksek sesle, bağıra bağıra tartışıyorlardı aralarında. Yeni iktisadi politikayı, iktisadi hayatın gelişmelerini, Türk yapısı filikaları ve kaçakçılığı söz konusu ediyorlardı bu tartışmalarda.

Ana caddede çeşitli devlet kurumlarınca mağaza ya da depo olarak kullanılan yerlerin önünde kamyonların ve yük arabalarının gümbürtüleriyle gidip geldikleri görülüyordu. Atların kişnemesi, yük taşıyan işçilerin bağrışmaları; balyaları, çuvalları, sandıkları taşırken ettikleri küfürler, koyverdikleri kahkahalar duyuluyordu boyuna. Ana cadde güneşte alev alev yanıyor, gök mavisi buraya yeni, tazelik dolu bir görünüş veriyordu. Yeni umutların habercisiydi bu tazelik. Eski günlerde güzel ve süslü vitrinlerle, güzel lâvanta kokularıyla, ipek kumaşların hışırtısıyla, elektrikli reklâm tabelalarıyla şenlenmiş bir caddeydi burası. Şimdi eski günlerin keyifli güzelliği kadar iyi günlere hazırlık yapıyordu. Çeka'sız, vesikasız ekmeğin yeneceği, mesken sıkıntısı çekilmeden yaşanacağı, sert tedbirlerden arınmış, karnesiz gıda alınabilecek, zorunlu çalışmaya ihtiyaç göstermeyecek mutlu yarınlara hazırlanıyordu...

Kadınlar ve genç kızlar tekrar dizlerine çekmişlerdi entarilerini, pencere camlarında, iğreti merdivenlerde boy göstermişlerdi yeniden. Camları yıkayıp siliyor, ayların biriktirdiği kiri pası temizliyorlardı. Dudaklarından, dökülen neşeli türküler, koyverdikleri kahkahalar, çığlıklar sokaklara yayılıyor, kaldırımlarda yankılanıyordu. Açık kapıların, pencerelerin önünde başıboş insanlar toplanıyor, henüz içi boş mağazaların önüne birikiyor, temizlik yapan kadınların çıplak ayaklarını dikkatle süzüyorlardı. Kâğıt ilânlar güneşte parlıyor, mağazaların vitrinlerinde ve duvarlarında çalımlı bir eda ile güneşleniyorlardı. Mağazalar henüz boş, vitrinlerin içi kimsesiz ve yalnızdı. Çekiç sesleri yeni yeni asılan ilân tabelalarını müjdeliyordu:

«YAKINDA BİR KOOPERATİF AÇILACAK BURADA». «YAKINDA BURADA KAHVE AÇILIYOR». «BÜYÜK TÜKETİM KOOPERATİFİ MAĞAZALARI».

Belediye binasının kirli duvarlarında kocaman harflerle yazılmış duyurular, sloganlar görülüyordu:

«ÇALIŞMAYAN AÇ KALIR». «KAPİTALİST SİSTEMİN HARABELERİ ÜZERİNDE YENİ BİR DÜNYA KURACAĞIZ». «ZİNCİRLERİMİZDEN KURTULDUK. YENİ BİR DÜNYA YARATIYORUZ».

Pazar yerine yeni dükkânlar, yeni satış sergileri kuruluyordu. Baltalarla odun yarılıyor, testereler keresteye şekil veriyor-

du. Şehrin sokaklarına kömür ve yağlı boya kokuları dağılıyordu.

Yorgun yüzlü, bitkin görünüşlü öğretmenler sabahın erken saatlerinde Eğitim Merkezi'nin önünde toplanıyor öğleden sonra geç saatlere kadar bekleşiyorlardı. Duvar kenarlarına, kaldırımlara çöküyor, sessiz bir tevekkülle, kör bir bekleyiş içinde oturuyorlardı. Kış boyunca, hele bütün Mart ayı boyunca her gün Eğitim Merkezi'nin önüne toplanıp böyle beklemişlerdi. Bütün yönetici teşkilât okullara yerleştiği için yersiz yurtsuz kalmışlardı. Kitaplar dağıtılmış, okuma odaları kullanılmayacak hale girmişti. Bütün sıralar odun sıkıntısını karşılayabilmek için parçalanmış ve yakılmıştı. Eğitim Merkezi'nin kasasında beş kuruş bile kalmamıştı. Kaldırım kenarlarında çaresizlik içinde oturup, geçen sonbahardan beri alamadıkları maaşlarını beklemekten başka yapacak şeyleri yoktu.

Sergey, Eğitim Merkezi'nin toplantısından çıkınca bu çaresiz topluluk hemen peşine takılıyor, etrafını sarıyordu onun. Önünü görmez hale geliyordu Sergey. Kirli elbiselerden yayılan ter kokuları tıkıyordu genzini. Bu insanların hepsinin yüzlerinde yardım dileyen bir ifade, bir yakarış okunuyordu. Bu topluluk uysallığı ve çaresizliği içinde kıvranan bir sürüden farksızdı karşısında. Ayrı ayrı yakarışlarla yüklü sesleri bir anda birleşiyor, büyüyor, onun kulağına tek bir ses halinde geliyordu:

— Sergey İvanoviç!.. Aziz Sergey İvanoviç!,.. Siz de bir öğretmensiniz... Durumu bizim kadar bilirsiniz siz de... Ne yapabiliriz, Sergey İvanoviç?..

Sergey, kimseye bakmadan, gözleri yerde, kendine yol açıp sıyrılmaya çalışıyordu aralarından. Bu bitmiş, artık tükenmiş insanları gördükçe içinde alevlenen suçluluk duygusunu yırtmaya çalışarak gülümsüyordu boyuna.

— Elimden bir şey gelmiyor, yoldaşlar... Gerekli her şeyi istiyorum, ısrar ediyorum, başka ne yapabilirim ki?.. Hepsini biliyorum, yoldaşlarım... Elimden bir şey gelmiyor ama... Bazı imkânlara ne zaman kavuşacağımızı da bilemiyorum...

Bir an önce oradan uzaklaşmak, kurtulmak için acele ediyor ama bir türlü etrafını bu bitkin, bu çaresiz kalabalıktan sıyıramıyordu yakasını.

...Bir pazar günü «gönüllü çalışma günü» olarak ilân edildi

yine. Karınca çalışkanlığı ile sabahtan akşama kadar elele veren binlerce işçi havai hattı tekrar onardılar. Kürekleriyle, kazmalarıyla yeniden deştiler toprağın karnını. Mühendis Kleist, yine bastonuna dayanarak bu kalabalıkların çalışmasını yönetti bir kere daha. Sonra, akşam karanlığı çökerken havai hat yeniden çalıştı, tellerin üzerindeki vagonetler bir kuş hafifliği ile tekrar gidip gelmeye başladılar. O gece fabrika yeniden elektrikli yıldızların şavkıyla donandı.

Ormanda odun kesmekle görevli işçiler İktisadî Planlama Merkezi'nin önüne toplanmışlardı. Üstleri başları dökülüyordu. Yüzlerinde büyük bir yorgunluk okunuyordu. Kir pas içindeydiler. Baltaları sırtlarındaydı. Yukarda, dağdaki iş yerinden henüz inmişler, işi terkedip gelmişlerdi. Hepsi de miting havası içindeydiler. Gözlerini kocaman kocaman açarak kapıların aralığından içeriyi gözlüyor, avazları çıktığı kadar bağırıyorlardı.

İktisadî Planlama'nın kapıları sımsıkı kapatılmıştı. İşçi kalabalığı yolun üstüne yığılmış, kaldırımları doldurmuştu. İlk Merkez'in kapılarına dayanmışlardı. Hep birlikte bağırıyorlardı:

— Sorumluları teslim edin bize!.. Odun servisindeki budalaları verin!.. Bu hırsızları, bu soytarıları verin bize! Gösterin şu haydutları! Çeka ne yapıyor yani! Biraz da bizim gözümüzle görsünler olup biteni, kıçından seyretmesinler dünyayı!.. Kapalı kapıların ardında neler dönüyor, bilmek istiyoruz!..

Bu, öfkeyle bağıran kalabalığın insanları sıkış tepiş yığılmışlardı kaldırımlara. Bazıları günlük paylarına düşen kuru ekmeği kemiriyordu. Güneşin alnında, cayır cayır yanan asfaltta oturmuştu kimisi de. Birbirlerini yarı kapalı kirpiklerinin aralığından ve gittikçe büyüyen bir umursamazlıkla seyrediyorlardı. Kimisi de etrafa aldırış bile etmeden aralarında tartışıyor, kaldırıma tükürüyordu. Bazan da gruplar halinde sokağın köşesine gidip Planlama'nın duvarlarına işiyorlardı.

Yuk binanın merdivenlerinde belirdi. Onu görenler önce bir boğuk mırıltı kopardılar. Ama bu mırıltı kısa bir süre sonsuz sessizlik içinde eriyip kayboldu.

— Bir dakika kulak verin bana!

Kollarını başının üzerinde kavuşturdu ilkin. Arkadan da kasketini çıkardı. Ve kasketini öylece havada tutarak sessiz tehdit-

ler dolu bakışlarla oradakilerin üzerinde gezdirdi. Onun gözlerinde yanıp sönen ateşli sarhoşluğu en arkada duranlar bile farketmişlerdi.

— Yoldaşlar, içerdeki soytarıları, işe yaramaz herifleri iyi tanıyorum ben!.. Hepsinin defterini nasıl dürdüğümü anlatacağım size! (Eliyle birinin boğazını kesiyormuş gibi işaret etti onlara). Bütün maskelerini indirdim aşağıya, entrikalarını bozdum hepsinin. Duvara mıhladım onları... Bürokrasi kokutmuş hepsini, çürütmüş... İşçi sınıfı olarak yakalarına yapışmasını da biliriz pekalâ... Siz görmediniz ama gözlerimle gördüm ben... Hepsinin pantolonunda kayış var, ceplerinde mendil var, yoldaşlarım. Sorarım size ,hanginizde kayış var? Hanginiz mendile sümkürüyorsunuz, bakalım?.. Ya altın dişlerine ne demeli? Hepsi altın diş taktırmışlar ağızlarına... Hepsinin maskesini indirdim aşağıya!..

O sırada Yuk'un arkada beliren güçlü bir kol tarafından itilip dengesini kaybettiğini, merdivenlerden yuvarlanırcasına indiğini, yere, kaldırıma kapaklandığını ilk sıralarda olanlar gördüler sadece. Onun boş bıraktığı yerde, Şüra başkanı Badin belirmişti. Yüzü donuk, gözleri hareketsiz ve bakışları soğuktu. Bronz bir ilâhı andırıyordu bu görünüşüyle.

Ağzından ilk çıkan sözleri büyük bir soğukkanlılık içinde, rahat ve sâkin bir tavırla söyledi. Kendi çalışma odasındaymış gibi telâşsız bir görünüşü vardı. Sesi her taraftan duyuluyor, her taraftan duyuluyor, her sözü açık seçik anlaşılıyordu.

— Yoldaşlar, şehrimizde yirmi binden fazla teşkilâtlı: işçi var... Siz bu teşkilâtın küçük bir parçasısınız, buraya böyle çarşıya pazara gider gibi bağıra çağıra gelmekten sıkılmıyor musunuz? Böyle davranarak işçi grupların arasını nifak tohumları saçmış olmuyor musunuz? Bu bir suçtur yoldaşlar... Böyle davrandığınız için yüzünüz kızarmalı! Ne istiyorsunuz? Sizin ihtiyaçlarınızla ilgilenen işçi örgütleri yokmuş gibi çapulculardan farksız hareket ediyor, kalkıp buraya geliyor, bağırıp çağırıyorsunuz. İhtiyaçlarınızı halledecek örgütlere başvurmanız kötü mü olur?

Kalabalıkta ağır bir dalgalanma oldu. Büyük bir gürültü koptu.

— Hırsızları teslim et bize! Orman servisindeki sahtekârları ver bize. Çalışmayacağız artık, işbaşı yapmıyacağız!.. Hani elbiseler verilecekti, hani yiyecek yollayacaktınız: esiriniz değiliz, hırsızlar!

Elini kaldırdı Badin. Yüzünde en ufak bir kıpırtı bile yoktu. Bir bronz heykel hareketsizliği ve katılığı içindeydi.

— Sizinle gevezelik etmek için gelmedim buraya, yoldaşlar. Temsilciler aracılığı ile bildireceğiniz bütün istekler yerine getirilecek. Şimdi hiç vakit geçirmeden işbaşına dönmelisiniz. Kaybettiğimiz her saat Cumhuriyet'in bu güç devrinde iktisadi duruma ağır bir darbe indirecek ve bu yüzden sorumlu duruma düşeceksiniz. İşçi sınıfına sürdüğünüz bu lekenin sorumluluğu altında ezileceksiniz. İşçi sınıfı böyle ağır bir lekeyi haketmiyor, çok ağır ve güç mücadeleleri aşmasını bilmiştir işçi sınıfı! Üstelik bu şerefsiz baş kaldırmayı ve hıyaneti yaratanlar sizler değilsiniz. Bu karışıklık bazı mankafaların, bazı kışkırtıcıların işidir. Ben bunların hepsini tanıyorum! İşte onlardan biri. Yuk demin burada en ağır sözlerle körükledi sizi. Uzun zamandır biliyorum onu, şimdi tevkif ettireceğim zaten.

Badin sözlerini henüz bitirmemişti ki, sapsarı kesilmiş yüzü, yuvalarında fırlayacakmış gibi büyüyen gözleriyle, Yuk onun bulunduğu yere merdiven başına fırlamış, dayak yemiş bir köpek titreyişi ile kıvranan sesiyle konuşmaya başlamıştı bile:

— Doğru değil, yoldaşlar! Yalan söylüyor!.. Bu kadarına tahammül edemem ben, bu kadarına göz yumamam, yoldaşlar...

Ön sıralarda eller havaya kalktı birden, yumruklar Şûra başkanına doğru sıkıldı. Yuk'un sesinde müthiş bir öfke belirleniyordu. Kalabalık bağırarak dalgalandı, hemen bir saniye sonra vahşi bir atılışla ilerleyecekmiş gibi öne doğru yürüdü.

— Vur ona! İpe! Budala! Yuk! Bizim Yuk! Yuk başa geçsin!

Şûra başkanı merdivenin başında hareketsiz bekliyor. Olduğu yerde kımıldamıyordu bile. Simsiyah giyinmişti. Bir heykel katılığı içinde görünen yüzünü işçilere çevirmiş, bekliyordu. Gerilemeden, kılını bile kıpırdatmadan bekliyordu. Bir an sonra aynı kalabalığın bırakacağını, yumuşayıp tekrar bir koyun sürüsünün uysallığına döneceğini, zayıflayacağını biliyordu.

Fazla beklemedi, Lukava gelmişti. Kalabalığa doğru sallı-

yordu ellerini. Uzun saçları havada uçuşuyordu. Tedirgin, yırtıcı heyecanlarla şekillenen sesi önündeki kalabalığı bir anda susturmaya yetmişti.

— Ben konuşacağım, yoldaşlar. Durun, önce beni dinleyin!

Yeni bir dalgalanma oldu karanlıkta. İşçiler yola doğru gerilediler. Aynı kalabalık, bu sefer büyüyen bir merakla, Lukava'yı daha iyi işitebilmek için merdivenlere yaklaştı tekrar.

— Lukava! Konuş, Lukava! Sen konuş! Herşeyin doğrusunu söyleyecek o! Sen konuş, yoldaş!..

Lukava'nın saçları havaya dikilmişti. Yüzündeki herşey kemikli, köşeliydi. (Eimacık kemikleri, burnu, çenesi, herşey). Gözleri bazen alev alarak parıldıyor bazen kirpiklerinin aralığında kaybolup gidiyorlardı.

— Neden, yoldaşlar?.. Ama neden böyle tatsız hikâyeler çıkarıyorsunuz başımıza? Belinize bağlayın bakalım baltalarınızı, torbaları da vurun sırtınıza ve yolu tutun şimdi. Elbiseler ve yiyecek dağda. Şaka ediyorum gerçi ama işin aslını anlatayım da bana hak verin: Bir saat sonra hep birlikte çıkacağız yola. Sendikalar Birliği'nin önünde toplanın hepiniz. Şu anda yiyecekleri yüklüyorlar arabalara. Parti Komitesi Yuk yoldaşı gıda işinde görevlendirdi. Herkese iki yeni iş gömleği verilecek. Orman servisindekilerin de hesabı görülecek... Hep beraber yola çıkın şimdi!

Kalabalık bir kere daha dalgalandı. Keyifli çığlıklar atılıyor, işçiler hoşnut olduklarını anlatan sesler çıkarıyorlardı. Lukava, kollarını sallayarak indi onların yanına.

İşçiler sokağın köşesini dönmüşlerdi çoktan. Rıhtıma doğru yürüyorlardı. Planlama'nın kapısında Badin ve Lukava, oldukları yerde durmuşlar, birbirlerini süzüyorlardı. Önce Badin konuştu:

— Üst kademedeki bütün yetkilileri burjuvalara karşı giriştiğiniz ağır baskılardan haberdar ettim zaten. Anlamsız baskı bu. Artık bırakmalısınız bu çocuksu davranışları, aziz yoldaş... Şûra'nın kararı olmadan Orman servisindeki personeli işten atmak yetkisini kimden aldınız? Bölgedeki yetkili organlara bildireceğim bunu. Size de haddinizi bildireceğim.

Lukava gülüyordu sadece. Gözlerini kısmış, gülüyordu. Alay-

cı pırıltılar yanıp sönüyordu göz bebeklerinde.

— Bü-rok-rat!.. dedi.

Titreyen bakışlarla bir kere daha süzdüler birbirlerini. Ve ayrı ayrı yönlere doğru uzaklaştılar ikisi de.

2. İNATÇI ADAMLARLA

Fabrikadaki yönetim kurulu pencerelerinden bakınca İşçi Kulübü görülüyordu. (Orada çoğunlukla partinin gençlik kolu üyeleri olan gençler görülürdü. Çıplak ayaklarını ve kollarını değişik şekillerde hareket ettirerek jimnastik yaparlardı). Daha uzakta, yüksek dağlarla gökyüzünün keşistiği noktada ise, biraz aşağıya bakınca havai hat farkedilirdi. Havai hattın tellerinde bir uçtan öbürüne durmadan gidip gelen iki vagonet görülürdü. Bu iki vagonet altlı üstlü gerilmiş çelik tellerde başlayan ve devam eden bu yolculuk sırasında hiç olmazsa bir kere karşılaşırlardı. Uzaktan bakılınca, ağır adımlarla ilerleyen kaplumbağalara benziyorlardı. Her biri yukarıya, dağın tepesine beş dakikada çıkıyor, yine beş dakikada aşağıya iniyordu. Her on beş dakikada bir karşılaşıyorlardı. Bir tanesi boş dönerken öbürü odun yüklü olarak iniyordu aşağıya. Çelik tellerin dolandığı makaraların gıcırtısı uzaktan bile duyuluyordu. Tepedeki düzlükte, yeni açılmış bir yolu izleyerek oraya kadar gelen kamyonlar ve yük arabaları görülüyordu. Daha uzakta ve daha yukarda, odun kesilen yerde, Orman servisinin işçileri havai hattın çalışmasını düzenliyorlardı.

İşçilerin oy birliği ile fabrikada görevlendirilen Gleb sabahtan akşama bütün günlerini orada geçiriyordu. Orada. İktisadî Planlama'nın gönderdiği teknisyenler vardı. Hiçbiri fabrikanın özellikleri konusunda bilgi sahibi değildi. Şehirde yaşadıkları koca bir yıl boyunca daha halâ bölgenin karışık iktisadi yapısını incelemekten öteye geçememişlerdi. Öylesine süse düşkündüler ki, suratlarına sürdükleri pudra yüzünden renkleri solmuş, ciltleri sapsarı bir görünüş almıştı. Küçük giravatlar takıyor, İngiliz usulü tıraş oluyorlardı. Hepsi sarısındı. İnsan onları birbirinden ayırt etmekte zorluk çekiyordu. Meşe ağacından yapılmış çalışma ma-

salarının gerisinde hangi işle ilgilendiklerini anlamak hemen hemen imkânsızdır. Neden hep usulca, yavaş sesle, çoğu zaman da fısıldaşarak konuşuyorlardı? Yüzlerinde bir maskenin donukluğu ve soğuk havası okunuyordu. Her seferinde Gleb'e, belli belirsiz sorularla yüklü bakışlarını çeviriyor (Planlama'da öyle bakıyorlardı Gleb'e) onun her sorusu karşısında sessiz bir şaşkınlık geçiriyor ve kısa sözlerle, seslerini bile yükseltmeden, aşırı bir vurdumduymazlık içinde cevap veriyorlardı. Gleb, çoğu zaman onların kullandıkları terimleri kavrayamıyor ya da zaten uzun bir süreden beri tiksindiği bir tanesini, «Endüstri Bürosu» terimini ancak kavrayabiliyordu.

Hücre teşkilâtı, Gleb'in verdiği rapor üzerine harekete geçerek fabrikadaki yöneticilerin yapılan çalışmalardan bütün işçileri haberdar etmesini istemişti. Yine hücre teşkilâtı, yöneticilerin yaptıkları ya da yapacakları hataların hoş görülmemesini, böyle durumlarda işçi müfettişlerin olaya el koymasını kararlaştırmıştı. Durumu ince eleyip sık dokumaktan imanı gevremişti Gleb'in, teknisyenlerin hiçbir sözüne güvenmiyor, bütün hesapların kontroluna oturuyor, yazışmaları, kitapları, tasarıları gözden geçirmekten bitkin hale geliyordu. Bu işe ilk giriştiği günlerde büyük sıkıntı çekmiş, sayfaları açarken parmağını yalamaktan şaşkına dönmüştü. Bu rakam ve istatistik yığını arasında hem ilk günkü emeği boşa gitmiş, hem de önündekilerden hiçbir şey anlamamıştı. Sarışın ve tıraşı yerinde teknisyenler bütün sorularına —aslında ona karşı duydukları aşağılayan, alaycı tavrı açıkça belli etmeye cesaret edemeyerek sakladıkları için—, şaşkın, anlaşılmaz cevaplar veriyorlardı. Gleb bu tıraşı yerinde adamlara karsı kötü davranmıyordu. Onlarla konuşurken sesini vumuşatıyor, gülümsemelere yol açan ipe sapa gelmez sorular soruyordu. Kafasını iyice karıştıran başka soruların sıkıntısı içinde kıvranıyor, böyle sorular sorduğu zaman teknisyenlerin ürkekleştiğini, sürekli şekilde bazı kurumları kendilerine kalkan yapıp aradan sıyrılmak istediklerini görüyordu:

— Endüstri Bürosu... İktisadî Planlama... Çimento Merkezi... Çalışma ve Savunma Teşkilâtı...

Havaî hattın çalışmasını penceresinden seyrediyordu Gleb. Aslında sadece teknisyenlerin tam ve doğru olarak bilmeleri

gereken ama bilmedikleri hesaplara, fabrikanın hesaplarına yoruyordu kafasını. Yıl başına kadar şehre ne miktarda odun taşınabileceğini ölçmeye çabalıyordu.

— Yarım saate bir siter (*) odun indiriliyor aşağıya. Günde iki ekiple yirmi dört siter eder bu. Altı ayda altı yüz, yıl sonuna kadar da dört bin sekiz yüz siter tutar hepsi. Çok az. Bu kadarı ile yakacak sıkıntısını önleyemeyiz. Havaî hattı bütün kış boyunca çalıştırmak gerekecek...

Dağda kesilen odun başka bir havaî hatla tekrar yollanıyordu aşağıya. Vagonetler, bu tosbağa görünüşlü taşıyıcılar, önce fabrikaya iniyor, yüklerini boşaltır boşaltmaz tekrar tepeye, odun kesilen yere tırmanıyorlardı.

Önce elektrik santralının bulunduğu düzlüğe kadar geliyor, oradan bir asansörle aşağıya, uçurumun dibindeki fablikaya iniyor, yükünü boşaltıyor, tekrar en yukarıya, odun kesilen yere çıkıyordu vagonetler.

Gleb sık sık uğruyordu oraya. Vagonetlerin gıcırtılı sesini, işleri başından açmış arkadaşlarının çalışmasını keyifle seyrediyordu. Çoğu zaman, koltuğunun altında taşıdığı evrak çantasını, dosyaları bir yana bırakıyor, kollarını sıvayıp çalışan işçilere katılıyordu. Artık işçilerin yüzlerindeki değişikliği iyiden iyiye görebiliyordu. Bu çehreler artık tifüsün morarttığı çehreler değildi. Ter içinde, al al olmuş, gözlerinde yeni anlamlar taşıyan çehrelerdi bunlar. İşçilerin çıplak gövdeleri yorgunluktan sallanıyordu. Evet. Ama bu çalışma şevkinin yeniden yaratılmasıdır **aslında. Şimdiki ateşli kan bir daha** soğumaz onların damarlarında. Gleb, geceleri Daşa'nın gelmesini beklemiyordu evde. Kapıyı kapatmıyor, erkenden yatağa girip uyuyordu. Daşa'nın saat kaçta döndüğünden haberi bile olmuyordu çoğu zaman. Bazan Daşa'nın gelişine uyanınca yarı kapalı kirpiklerinin aralığından Daşa'yı bir kitaba eğilmiş, hevesle okurken görüyordu. Sabahları erken saatlerde işe çıkarken Daşa gülümsüyordu ona.

Bazı geceler (arada gündüzleri de tekrarlanıyordu bu) Polya geliyordu gözünün önüne. Ne zaman yokluğunda hatırlasa Daşa'yı, Polya'yı da hatırlıyordu. Polya gözlerini ona dikerek, olanca

(*) Siter: Bir Rus ağırlık ölçüsü.

dikkatiyle ona bakarak, okşanmaya hazır bir yakınlık içinde, onu yanına çağıran anlamlar dolu gözleriyle yaklaşıyordu Gleb'e.

3. TASA

Fabrikadaki yöneticileri teknisyenlerin, İktisadî Planlama'nın, her allahın günü bir kalkan gibi kullandıkları, gerisine saklandıkları Endüstri Bürosu'nu kendi gözleriyle görmek istiyordu Gleb. Bütün sordukları bu büroda düğümleniyor, cevapsız kalıyordu. Gidip bu büronun çalışmasını görmeye karar verdi. Gerekirse Moskova'ya gidecek, hiç çekinmeden Lenin'e çıkacak, Yüksek Planlama Teşkilâtı'na başvuracak, Çalışma ve Savunma Konseyine derdini anlatacaktı. Kararlıydı. Orada her şeyi söyleyecek, onların bilmediği yolsuzlukları, beceriksizliği, uyuşukluğu bir bir anlatacaktı. Hedefine mutlak ulaşacak, ne pahasına olursa olsun fabrikayı yeniden işletmeye açtıracaktı.

Fabrika yöneticileri hareketsizliğin kaynağıydılar onun gözünde. Sabotajcıydılar. İktisadî Planlama hiç farklı değildi onlardan. Bürokrasi kemiriyordu oradakileri de, ne yaptıkları ne işe yaradıkları bile belli değildi. Her biri birer evrak çantası kapıp etrafta geziniyorlardı Planlamadakilerin.

Planlama'nın bulunduğu üç katlı eski otel binası, kapı kapı dolaşan çaresiz ve küskün insanlarla dolup taşıyordu. Her gün sabahın onundan akşamın dördüne kadar binanın önündeki kaldırımlarda alabildiğine perişan kılıklı, bitkin insanlar birikiyordu. Böyle kalabalıklar Planlama'nın marifetiydi. Sağlık Merkezinin, Eğitim Merkezi'nin ya da Sosyal Tedbirler merkezinin önlerinde böyle çaresiz kalabalıklar görülmüyordu. Bu kalabalıklar Planlama'dan başka Tarım Merkezi'nin önünde, Belediye'nin ve Dış Ticaret teşkilâtının önlerinde biriklyordu.

Yola çıkmadan önce Şûra'ya, Planlama'ya ve Parti Komitesi'ne uğradı Gleb. Gerekli belgeleri, tasarıları, çizilmiş planları toparladı, bir araya getirdi. Badin Parti'nin Bölge Merkez Komitesi'nde görevli bir arkadaşına götürülmek üzere bir tanıtma mektubu verdi ona. Vitki'den de böyle bir mektup aldı Gleb. Vitki de Parti Kontrol Komitesi'nde görevli bir arkadaşına gönderiyor-

du mektubu.

Gleb acele adımlarla yürüyordu sokakta. Körfezi aştıktan sonra fabrikaya ulaşabilmek için önünde hayli yol vardı. Sanki o sokağı ilk defa şimdi geçiyormuş gibi bir his uyandı içinde. Bu sokak çok değil, bundan tam bir yıl önce gördüğü sokak değildi sanki. O zaman hemen bütün mağazalar kapalı, vitrinler bomboştu. Camlar kirli, pencereler bakımsızdı. Şimdi de vitrinlerin çoğu boş duruyorlardı ama bu sefer hemen hepsine tabelalar konmuş, ilânlar yapıştırılmıştı:

«YAKINDA LOKANTA AÇILIYOR...», «KAHVE-BÜYÜK ORKESTRA», «TİCARİ ŞİRKET...», «YOLDAŞLAR, ŞEHİRLE KÖYLER ARASINDAKİ BAĞLARI KUVVETLENDİRİN», «YAKINDA AÇILIYOR...», «ÇALIŞMAYAN AÇ KALIR».

Sulunun biri bu son cümlenin bir kısmını kirletmişti. Gelip geçenler cümlenin yeni şekliyle taşıdığı anlamı kavrayınca makaraları koyveriyor, başlıyorlardı gülmeye:

«ÇALIŞAN AÇ KALIR». Onları bu kadar güldüren söz buydu.

— İşçilerin gıdası... Çakmak yapımı, küçük spekülasyonlar... Ticarî bir şirket... Üstü başı dökülen Savçuk, ayakkabı bulamadığı için yalınayak dolaşan Savçuk... Bakımevlerinde açlık çeken çocuklar. İktisadî çöküntü, vahşete dönüş... Kahve, büyük orkestra... Mağazaların dolu görünen ilk vitrinleri...

Gleb, büyük bir tedirginlik içinde mıhlandı olduğu yere. Kafasının içinde dönüp dolaşan kocaman soruyu cevaplıyamıyordu bir türlü. Evet, evet... Yeni iktisadi politika... Kontrol, düzene sokma çabaları... Pazarlar. Vergiler, kooperatifçilik. İşbirliği.

Öyle olsun bakalım. Kahveler açılsın, büyük orkestralar çalgı çalsınlar... Günlük ekmek dağıtılsın. Önemli ihtiyaç maddeleri dağıtılsın: Bir metre kumaş, birer mendil, birer jartiyer dağıtılsın herkese... Bunu da sendika dağıtsın üstelik. Neden vitrinler görülmemiş bir hızla doluyor, zenginleşiyor acaba? Neden kendini çok rahatsız, tasalı ve kuşkulu duyuyor Gleb?

Sokağın öbür başında, kaldırımın kenarındaki Polya'yı gördü. Bir kahvenin camından içeriyi seyrediyordu Polya. Sırtı dönüktü Gleb'e. Gözlerini kahvenin camından ayıramıyordu. Yepyeni, meşin bir ünlforma glyinmlş bir adam geçti onun yanından. Ağır

bir çanta taşıyordu elinde (Zaten herkes böyle çantalar taşıyor bu günlerde). Geçerken de çarpıverdi Polya'ya. Ama farkına varmadı Polya. Tekrar yaklaştı kahvenin camına...

Onun bulunduğu tarafa geçti Gleb. Polya'nın yanı başına gelip durdu. Polya kendisini görecek diye bekledi bir süre. Polya farketmedi bile onu. Gözlerini kahveden ayırmıyordu. Dalgındı. İçerde, camın gerisinde utanç verici bir geçmişin hayaletleri geri gelmişlerdi yine. Yine çift çift, ya da gruplar halinde çökmüşlerdi masalara... Kahve... Yakında açılıyor... Sıcak börekler...

İçerden, camın gerisinden belli belirsiz bir müzik sesi, kemanların iniltisi geliyordu kulağına.

Arkalarında, kaldırımda bir ses, boğuk bir ses aceleyle söyleniyordu:

— Peşin para ödenecek... olmaz yoksa... Sukkum'a bir yolculuk...

Yeni ithal malları... Franko... Filikalar... Yüzde yüz kâr.

Gleb dönüp baktı geriye, avukat Çirski'yi tanıdı hemen. Yanında çevrenin kodaman bağcılarından biriyle beraberdi. Bu herifi Planlama'da görüyordu sık sık. Çirski'yi de görüyordu orada. Ne işi olabilirdi Plânlama'da? Bir türlü çözememişti.

Şeytan götürsün hepsini! Fabrikada Ekim devriminin ateşi sönmedi henüz, savaşçıların başı öne düşmedi, iç savaş onları ayaklar altına alamadı. Fakat insan şehre gelince gözlerine inanamıyor, garip gelişmelerin olduğunu hemen farkediyor, şaşırsa dünyanın şehresinin değiştiğine inanacak hemen...

Polya'nın koltuğundaki çantayı usulca çekti Gleb. Genç kadın şaşırarak döndü geriye. O şaşkınlıkla irkilerek baktı Gleb'e. Nerdeyse bağıracaktı. Ama tuttu kendini.

— Bu rezil sürüsüyle vakit kaybetmeğe değmez, Miyekova yoldaş... Canın mutlak birşey çiğnemek istiyorsa git bir köşede ısırgan otlarını çiğne, daha iyi! Hadi, kadın koluna gidelim senin.

— Söyle bana, Gleb? Bütün bu olup biteni kavrayabiliyor musun sen? Sokak boyunca öyle şeyler gördüm ki gözlerim yuvalarından fırladı. Nem var, anlayamadım? Baktıkça ağrılar giriyor başıma, dişlerimi sıkıyorum öfkemden. Hiçbir şey anlamıyorum bu manzaradan... Hiçbir şey anlamıyorum, Gleb...

— Kadın koluna git şimdi. Bırak, bunlara asıl budalalar baksın, onlar şaşırsın gördüklerine...

Koluna girdi Polya'nın, sürükledi onu. Polya sokağın sağına soluna, vitrinlere kuşkuyla bakıyordu. Göz bebeklerinin rüzgârda savrulan su damlacıkları gibi titrediği görülüyordu.

— Kadın koluna gitmeyeceğim bugün. Daşa orada zaten. Bulunmaz bir kadın senin karın. Çok yükselecek, göreceksin... Fakat, biliyor musun, insan kendisi hakkında kararsızlık çekerse başkaları için kesin yargılar veremiyor. Bugün dünden daha zayıfım ben.

— Nedir bu halimiz kadın kolu başkanı! Çevrenize böyle panik saçtığınız için utanmalısınız. Gerekli olan mücadeleye devam etmektir. Mızmızlanmak bir işe yaramaz. Moralin bozuk da olsa göstermeyeceksin, ayakta durabilmek için koltuk değneği kullanmayacaksın: Geçer bu, hayvanlarda olduğu gibi yara halini alır ve her yara gibi kurur.

Gleb'in konuşması katıydı. Ama eli okşayıcı bir yumuşaklıkla sıkıyordu genç kadının elini.

— Ne oluyor bana, Gleb? Şu gördüğüm inanılmaz şeyler yüzünden kendimi kaybediyorum galiba? Vebaya yakalanmış gibiyim. Sanki toprak ayaklarımın altından kayıyormuş gibi geliyor bana. Daha önce cephede savaştım, çok feci şeyler gördüm oysa... İki defa ölümle yüz yüze geldim. Moskova sokaklarında çarpıştım. Ama hiç bir zaman bu kadar kaybetmedim dengemi. Şimdi herkes benimle alay ediyor, sanıyorum. Korunaksız kaldığım, kendimi savunamadığım için de utanıyorum. Savunmalıyım aslında? Belki de kaçınılmaz bir sonuç bu? Çektiğimiz acıların, fedakârlıklarımızın bir sonucu belki?.. Ne diyorsun, Gleb? Bilmiyorum ama belki sen de şaşkınsın, sen de kaybettin dengeni. Öyleyse, söylemelisin bana. Açıkça söylemelisin. Belki görünüşte cesur ve korkusuzsun. Belki de korkusuzluk içine yerleşmiş bir alışkanlık...

Sovyet binasına yaklaşmışlardı birlikte. Polya durdu. Gleb'in kolunu bırakmadı ama. Kendi kendisiyle başbaşa kalmaktan, Gleb'ten, başkasının karşısında yalnız kalmaktan çekiniyordu. Gleb tedirgindi, huzursuzdu. Bu içindeki tedirginliğin Polya'nın söylediklerinden mi geldiğini kestiremiyordu. Polya'nın cazbe-

sine katıldığından ötürü mü tedirgin olduğunu bilmiyordu.

Fabrikadan vazgeçilmiş. Bu yeni habere irkildi Gleb. Kötü haberdi bu. Biri öyle ortaya söylemişti bunu. Gleb hiçbir kesinliği olmayan bu haberin doğruluk derecesini ölçmemişti bir türlü. Gizli, oradan oraya dağılan, beceriksizce dedikodusu yapılan bir haberdi. Sadece bir söylentiydi. Ama şu gördüğü sokak «fabrikadan vazgeçildiğinin» bir belirtisiydi. Demin, vitrinleriyle, gelip geçen spekülatörleri ve tüccarları ile kaynaşan sokak bu yeni tavizin bir belirtisiydi. İstismarcıların önüne çekilen kalın duvar çatlamış, bu çatlaklardan pislik kokan böcekler, kurtlar fırlamış, çoktan kemirmeye başlamışlardı devrimi. Bu pisliği bir omuz darbesiyle vurup devirmek imkânsızdı. Bu iğrençliğe kafa tutmak, iyi direnmek, sağlam kalmak gerekiyordu.

Polya. Yanındaydı Polya. Kadının kendisine büyük bir dostlukla bağlandığını, onun gücüne sonsuz bir ihtiyaç duyduğunu biliyordu. Polya'da alabildiğine geniş bir tasa, bir kuşku, bir rahatsızlık olduğunu farketti. Ama gereken şekilde, yumuşaklıkla, şefkatle yaklaşmayı bilemedi ona. Ya böyle davranmasını beceremiyordu, ya da bu türlüsü elinden gelmiyordu. Yapamıyordu. Güzel şeyler söylemek istedi Polya'ya. Onu asker kaputuna sarıp soğuktan korumak, usulca kulağına eğilip içini dökmek istedi genç kadına:

— Kadın koluna gitmeyeceğim bugün, dedi Polya. Eve gel benimle, gevezelik eder; oturup, senin yanında belki unuturum içimdeki sıkıntıyı... O beni sancılandıran yalnızlık duygusunu sıyırıp atabilirsem bırakırım seni, kalkar gidersin o zaman. Beni rahatlatacak bir iki güzel şey söylersin... Belki o zaman başka gözlerle bakabilirim herşeye...

Polya camlı kapılara doğru tatlılıkla sürükledi Gleb'i.

Mermer merdiveni tırmandılar birlikte, dar koridoru aştılar sonra. Odaya gelinceye kadar onun elini bırakmadı Polya. Yol boyunca kısa aralıklarla hep aynı sözü tekrarladı:

— Bunu yapmalıyız, değil mi? Yapmalıyız, değil mi?

Polya'nın odası daracıktı. Çıplak ve aydınlık bir odaydı. Demir bir karyolası vardı. Üzerinde gri bir örtü ve beyaz bir yastık. Başucundaki duvarda Lenin'in resmi. Pencerenin önünde küçücük bir masa, üstü bir sürü kitap ve kağıt dolu bir masa görü-

lüyordu. Gleb bu daracık odada Polya'nın kokusundan başka hiç bir şeyin yarkında değildi. Onun burada kaldığını bilmeseydi bile içeriye girer girmez Polya'nın burada oturduğunu anlayabilirdi. Korkusundan tanırdı.

Çantasını masanın üzerine bıraktı Polya ve orada sırtını duvara yaslayarak baktı Gleb'e. Gleb oturmadı. Odanın içinde gezinmeye başladı. Soldaki kapının önünde durdu.

— Kim oturuyor öbür tarafta?

— Orası Sergey'in odası.

Usulca vurdu kapıya... Ses boşlukta yankılanarak geri geldi. Sergey yoktu odasında. Gleb sağdaki kapıya yürüdü bu sefer.

— Burada kim var?

— O kapıdan korkuyorum ben. Şûra başkanı oturuyor orada. Sevmiyorum onu. Çok ağır, tehdit dolu bir şey var adamın havasında. İçime öyle bir sıkıntı, bir ürkeklik veriyor ki anlatamam. Sanki o kapı birden açılacakmış ve... biliyorum sonra ne olacağını.

— Pis bir zamparadır Başkan.

— Neden? Nasıl varıyorsun bu sonuca?

Kahkahalarla güldü. Sonra birdenbire sustu. Gülmüyordu artık. Dikkat kesilmiş, Gleb'in içindeki fırtınanın sırrını onun gözlerinde arıyor ve çözmeye çalışıyordu.

— Pis bir zamparadır Başkan. Onunla görülecek hesabım var daha.

— Neden bu kadar duygularına mahkûmsun, Gleb? Aslında gerçek devrimi kendi kendimize karşı yaratmak zorundayız hepimiz. Alışkanlıklarımız, ön yargılarımız, duygularımız kadar büyük bir başka düşmanımız yok aslında. Kıskançlık perişan ediyor seni, farkındayım. Ama despotluktan da zalim ve kötüdür bu duygu. İnsanın insanı sömürmesinin en hunhar şeklidir. Dinle, Gleb: Daşa'yı kıskanırsan kaybedersin.

— Çoktan kaybettim onu. Bitti nasıl olsa!

— Gördün mü, böylesi daha iyi senin için.

— Doğru. Aşk dediğimiz şeyin derininde bir şey var ki onu iyi bellemeliyiz hepimiz.

Polya ürkek ürkek bakındı çevresine. Elini alnına götürdü, saçlarında gezdirdi sonra. Başında müthiş bir ağrı varmış gibi

sancılıydı yüzü.

— Evet, Gleb... Anlaşılması güç olan da o zaten... Fakat mutlak anlamak zorunda olduğumuz bir şey... aslında acı, zehirli bir şey. Ama gerekli. Acıysa acı, ne yapalım, katlanmak zorundayız... Kanımız zehirlendi, hemen bulduk panzehirini. Fakat o uğursuz geçmişin başımıza belâ ettiği günlük hayata, bu hayatın acılarına karşı kullanacak panzehirimiz yok... Korku veren şey bu... İnsan kendi kendisiyle mücadele edemiyor, günlük hayatta insan ruhu kimsesiz ve bir başına kalıyor çünkü.

Gleb'in karşısındaydı Polya. Alabildiğine açık yürekli, dürüst haliyle, yüreğinde gittikçe kabaran, bir türlü rahat durmayan perişanlıkta alabildiğine yakın ve dosttu Gleb'e. Gleb onu yıllardır tanıdığını geçiriyordu aklında, bu çehre yeni tanıdığı bir insanın çehresi değildi onun gözlerinde. Eski ve dost bir çehreydi. Tanıdığından beri tedirgin, ürkek ve isyankâr... Elini uzatsa, bu kıza sarılıverse, onu bir çocuk gibi bağrına bassa biliyordu ki Polya kendisinin olacak, ona daha bir yakınlaşacak ve ondan kopup gitmeyecekti bir daha. Birdenbire sakinleşecek, ürkekliği, o içini kemiren kuşkuları bir kenara itiverecek, eski neşesini, mutluluğu yeniden bulacaktı.

Gleb sarıldı ona. Polya'yı bağrına bastırdı, büyük bir içtenlikle sardı kollarıyla. Yanağını kızın saçlarında gezdirdi. Önce şaşkın ve ürkekti Polya. Kollarının arasında adetâ büzülmüştü. Sonra birden sıçrayarak kolunu Gleb'in boynuna doladı, yaşlı gözlerle baktı Gleb'e.

— Gleb! Sevdiğim! Sana nasıl ihtiyacım var bir bilsen! Kuvvetine, korkusuzluğuna nasıl ihtiyacım var hem! Anla beni, Gleb. Küçümseme sakın! Yeryüzünde en yakın sensin bana, büyük bir sevgiyle bağlandığım adamsın...

Gleb susuyordu. Yanağını genç kadının başına yaslamış, hiç konuşmuyordu. Yatağın yanındaydılar. Polya gittikçe kendini bırakıyor, her an biraz daha teslim eliyordu Gleb'e. Kapı vuruldu o sırada.

— Yoldaş Miyekova içerde misin? Girebilir miyim?

Kapı aralandı. Daşa gelmişti. Alnında yine kırmızı çatkısı. Yüzü her zamanki gibi aydınlıktı. Gözlerinde yine bir akarsuyun berraklığı okunuyor, taze ve bembeyaz dişleri güleç bir ifa-

de ile parlıyor. Daşa dışardaki güneşin taze ışıklarını taşıyordu üzerinde.

— Bak hele, Gleb? Burada bile karşıma çıkıyorsun sen.

Bir kahkaha koyverdi. Gleb, onun gözlerinde çok kısa bir an belirip kaybolan ezikliği, kaslarının üstünde şekillenen ürpertiyi farketti hemen. Belki de bu gerçek değildi. Sadece bir hayaldi. Belki de o kendi şaşkınlığı içinde toparlanmamış, olayların akışına kapılmıştı da bu yüzden böyle bir hayali gerçek sanıyordu. İlk toparlanan Miyekova oldu. Kahkahalarla gülüyordu. Daşa budala değildi. En önemsiz, en küçücük şeyleri bile farkedecek kadar dikkatliydi.

— Daşa, kıskanmıyorsun ya? Senin Gleb'ten kuvvet almak istedim biraz. Öyle sağlam insan ki, kolay kolay bozulmuyor dengesi... En ağır durumlarda bile koyvermiyor kendini.

— Neden sadece benim oluyormuş Gleb? Kuvvetli filân mı sanıyorsun sen onu? Biliyor musun, onun henüz kavrayamadığı o kadar çok şey var ki... Tam bir adamdır o, doğru... Onun gibisi az bulunur, doğrudur ama öyle budala bir tarafı vardır ki!..

Gleb, iki kadının ortasında, ayakta ve hareketsiz, bekliyordu. Kollarını ikisinin boynuna doladı.

— Şeytan götürsün beni!.. Sonunda mutlak anlayacağım herşeyi. Kafamı gözümü yarsam bile anlayacağım... Daşa'nın gözünde herşey açık, belli şimdi. Onun çözemediği şey yok.

Gülerek masaya yaklaştı Daşa.

— Yoldaş Miyekova. Kadın koluna uğradım demin... Kadınlar toplantısı geldi çattı... Unutmadın, umarım? Akşam beşte de Sendikalar Birliği toplanıyor. Orada konuşacaksın, biliyorsun...

— Biliyorum, Daşa. Ama bugün benim yerime sen çıkıp konuşursan daha iyi olacak. Kafamın içi altüst çünkü. Bugünlük sen al o işi üzerine... Yarına kadar mutlak düzelirim ben, toparlarım kendimi.

— Olur tabii, Miyekova yoldaş... Duygulanmayı bir yana bırakmalısın ama... Kendimizi kollamamız gerek: Aklımızın başımızda, yüreğimizin serin olması gerek. Yüreğine iyi sahip çık, yoldaş Miyekova... Koru sağlığını... (Gleb'e dönerek) Sen bunları dinlemek zorunda değilsin, dostum... Dur hele, nereye kaçıyorsun? Kalsana. Gizlice gelmedin ya buraya, bilseydim... Bilmi-

yordum ki burada olduğunu.

Daşa'nın göz bebeklerinde nemli ve sıcak bulutlar beliriyordu. Polya bir hasta gülüşüyle kıvranıyor, pencereden dışarıya bakıyordu.

— Siz kadınlar ne tuhafsınız!.. Sizi anlamak hiç kolay değil, şeytan götrüsün topunuzu!

Gleb şaşkındı. Utanıyordu. Yüzü pancar gibi olmuştu. Daha fazla kalamadı içerde. Aceleci adımlarla çıktı.

Çibis'le karşılaştı koridorda. Çibis yoldaş hiç değişmiyordu. Her zamanki gibi, ne elini uzattı Gleb'e, ne de onu gördüğünü belli etti. Ağır ama çevik adımlarla yürüyordu. Bir yabancıya nasıl bakılırsa öyle, aynı umursamazlıkla baktı Gleb'e.

— İşte böyle... Bildiğin gibi... Orman servisindekiler rahat bir deliğe atmışlar kapağı, yozlaşmışlar orada. Herşeyi toz bulutları kaplamış onların servisinde. Büroları tımarhaneden farksız şimdi. Yuk da başka bir budala olup çıktı başımıza... Sanki öbür budalalar yetmiyormuş gibi. Hiç uyumadım bugün. Geceleri uyumuyoruz zaten. Sabah uyuyorum biraz, biraz da öğle vakti uyuyorum. Yemekten sonra gidip yarım saat uzanacağıma. Biliyor musun, şu yakaladığımız tek kollu esir çok ilgi çekici adam. Aşağıdaki mahzende beynini dağıttık sonunda. Kaç gece oturup büyük bir zevkle çene çaldım herifin karşısında. Burjuvazi kendi insanlarına büyük bir kültür vermiş, onlardan alacağımız dersler var bu konuda. Böyle yoğun bir kültüre hükmedebilmek için önce onu nasıl kullanacağımızı öğrenmeliyiz... Kolay bir iş değil bu. Yaz bir kenara.

— Dur, dur hele, yoldaş Çibis! Oyun oynuyorsun yine... Demindenberi yanından yöresinden dolaştırıp sözü oraya getirmeye bakıyorsun sen... sonra birdenbire herkesi aynı sepetin içine dolduruyorsun... Görüyorsun, şu bizim Yuk dırdırı kesti hiç olmazsa.

— Sağlam adamların arasına düştü de ondan... Onun gibi iki düzine insan var karşımızda, yarısını kurşuna dizeriz hiç olmazsa. Böyle figürasyonla ne iyi oyun koyacağız sahneye, göreceksin. İşi Devrim mahkemesine devrettim ben. İsteklerimize gelince, hiç şüphen olmasın azarlayacaklar bizi. Ne yapalım, par-

tinin kongresi var. Kötü zaman seçtik. Böyle durumlarda hep bozgunculuk yapılır. Ne sanıyorsun? Hokkanın altına kim gidecek, biliyor musun?

— Yoldaş Çibis, bana sorarsan öyle kolay kıstıramayız Badin'i. Fırsatı iyi değerlendirmek gerek. İyi vurmak gerek.

— Doğrusu, hazırız iyi vurmak için. Yaz bir kenara bunu. Günlük hayatın akışında dönerse, bunun adı bozgunculuktur. Bozgunculuk ise kahramanca tavırların taşra alışkanlığına dönüşmesidir. Kapıları pencereleri açık bırakmıyorum ben uyurken. Gündüz uykusu sıhhatlidir, insanların sesinden ayrı düşmezsin, bu bir. İkincisi, için günlük güneşlik uyursun. Bana sorarsan iyi olan şey mücadelenin içinde yaşar. Arada uğra bana, oturur gevezelik ederiz... İyi vakit öldürürüz anlayacağın. Geceleri daha keyifli olur sohbet dediğin...

— Söyle bana Çibis yoldaş, Lenin geceleri uyuyor mu? O da senin gibi geceleri uyumazmış ve ateşi severmiş.

— Bilmiyorum. Ama sanıyorum, o da seviyor ateşi.

— Söylesene bana, Çibis yoldaş... Sokaklara çalgılı kahveler açılacak diye ilânlar yapıştırmışlar. Burjuvazi yeniden mi başlıyor yani?

— Böyle olması korkutuyor mu seni? Ben yakında gidiyorum buradan. Orduya dönüyorum tekrar. Şöyle bir kendime gelmek, siyaset alanında görgümü ve bildiklerimi genişletmek istiyorum. Bu olup bitenler zerre kadar korkutmuyor beni. Kan bile akıtırsa, bu manzaraya güneşe bakar gibi gözümüzü kırpmadan, en küçük bir çekinme duygusuna kapılmadan bakmalıyız. Güneşin yakıcılığından ve kanın zehirinden korkmamalıyız. Bunun için de kanı ve güneşi aynı tasa koyarak kıpırtısız içebilmeliyiz.

Kaşlarını havaya doğru kaldırarak güldü. Alaycı bir gülümseme. Gleb, onun bakışlarında, o daha önce yakaladığı çocuksu yumuşaklığı tekrar gördü. Çibis'in göz bebeklerinde noktalanan o küçücük kara yumak yeniden belirdi. Kararsızlık içinde dönüyor, kıpır kıpır kıpırdıyordu.

Çibis çevik adımlarla yürüdü. Gleb söyle bir baktı onun arkasından ve ilk defa olarak bu adamın müthiş, öldürücü bir yorgunluğu sırtladığını, bu ağır yükün altında omuzlarının çöktüğünü farketti.

BÖLÜM ONDÖRT

PİŞMANLIK DUYANLAR

GOLGOTA YOLUYLA KANOSA'YA

Yitki, Gleb, Sergey ve Polya motora birlikte geldiler. Çibis hepsinden önce gelmişti.

Elini salladı, motora çağırdı onları. Kocaman ve çocuksu bir gülüşle bakıyordu arkadaşlarına. Dişlerinin beyazı ortaya çıkmıştı.

— Hemen çıkalım yola! Sıkı durun, yoldaşlar, Kaptan, sür bakalım motorunu!

Kocaman eli, hurda kovayı andıran yamru yumru suratlı, iri yarı denizcinin sırtına bir şaplak indirdi. Uzakta bir gemi vardı. Denizin koyu yansımalarla uzayıp giden maviliği içinde hareketsiz duruyordu. Devrime karşı savaştıktan sonra pişmanlık duyanları getiren ilk gemiydi bu.

Rıhtımdaki iskeleler suyun dipten vuran yeşil hareketlerinde dalgalanıyordu. Deniz, iskelelerin çevresindeki yeşilini uzaklaştıkça kaybediyordu. Dalgaların gel-giti içinde köpüklü saldırılarla iskeleye çarpıyor, sonra gerisin geriye dönerek uzaktaki mavinin karanlıkları arasında eriyordu. Motorun kıçında, ayakta duran Gleb'in arkasında, pervanenin çıkardığı kar beyazı köpükler dalgalara aydınlık bir süs gibi yayılıyordu. Uzakta, dalgakıranın yakınında, birbirinin peşi sıra ilerleyen iyi yunus balığı görülüyordu. Yusyuvarlak sırtlarında suyun çıkardığı beyaz köpüklü kıvılcımlar vardı. Dikkatle bakılınca gözü kamaştıran, göze acı veren kıvılcımlardı bunlar.

Rıhtımda ve iskelelerin üstünde alışılmadık bir kalabalık göze çarpıyordu. Bu kalabalıkların yoğun bir gitgel içinde oradan oraya yayılışı, gökteki ebem kuşağının renkli parlaklığında daha da hareketli görünüyordu. Uzun süreden beri limana hiçbir gemi gelmemişti. Bütün gemiler beyazlarla birlikte çekip gitmiş-

lerdi. Şehrin insanları, gemileri tekrar görebilmek isteği ile yanıp tutuşuyorlardı. Hasretli ve uzun, hatta sonsuz bir açlık gibi büyümüştü bu istek onlarda. İşte bu yüzden de ilk gemiler limana girince bir bayram havası doğmuştu.

Geminin güvertesi de tıklım tıklım insanla doluydu. Hareketli, canlı bir kalabalıkla doluydu. Uzaktan bakılınca, bir kara parçasının üstünde mola verip dinlenen karabatak sürülerini andırıyordu bu kalabalık. Kanatlarını tembel bir keyifle güneşte kurutan akrabatak sürüsü.

Sergey, geminin kapkara bacalarına dikkatle bakıyor ve tırnaklarını kemiriyordu, Gleb ikide bir onun elini dürtüyor, buna rağmen tırnağını yemekten vazgeçiremiyordu onu.

— Golgota yoluyla Kanosa'ya... Karşı ihtilâlin yolu da böyle bir yol işte...

Yitki dikdik baktı ona. Burun delikleri genişlemişti sinirden.

— Sergey, bırak bu boş sözleri şimdi... Entellektüel çılgınlığı denir bu seninkine. Böyle zırvaları kimler söylüyor bugün? Baştanberi uyuşuk uyuşuk oturup bekleyen ve son anda bizim safımıza gelen herifler söylüyor.

Fakat susmadı Sergey. Kendi kendine konuşur gibi devam etti.

— Üç yüz kişi var bu gemide. Ondört tane de subay var... Tuvapse'de karaya çıkma istekleri reddedilince «Gemi geri dönmeyecek artık. Nereye gönderirseniz gönderin bizi. Karaya çıkacağız. İsterlerse kurşuna dizsinler» dediler. Güzel bir şey bu. Müthiş bir enerji getiriyorlar bize. Kullanmak gerek bunu. Kullanmalı ve değiştirmeliyiz.

Dişlerini gıcırdattı Yitki.

— Uzun zaman belâ kesildiler başımıza. Enerjimizin çoğunu alıp götürdüler, gücümüzü nasıl bağladılar yok yere, düşünsene bir? Düşündükçe başı dönüyor insanın.

— Çekilen acının ve akan kanın sızısı durmaz, doğrudur. Acıya dönüşmek sadece kana vergi bir özelliktir. Fakat kan akınca büyük eylemleri, büyük olayları sürükler peşinden. Ve de kitleleri.

Sergey'e baktı Polya. Makaraları koyverdi sonra, başladı gülmeye. Bahar neşesi içindeydi yine, kaşları ve kirpikleri gü-

neşli bir neşe ile aydınlanmıştı yeniden.

— Sergey, ne sevimli gevezesin sen... Kadınlarımız işitselerdi senin bu filozofça sözlerini, kolaylıkla hakkından gelirlerdi.

Gleb ilerdeki yunus balıklarını seyrediyordu. Bazen aynı anda suyun yüzünde beliriyor, sırtlarında beyaz köpüklü kıvılcımlarla bir süre ilerliyor, bazan birden bire suya dalıyor, denizin derinliklerine doğru kaybolup gidiyorlardı. Onlar kaybolunca suyun üstünde kocaman, köpüksüz bir dalga halkalar çizerek yayılıyor, genişliyor ve sönüyordu. Fabrikadaki Dizel'lerin kolanları da böyleydiler. Aynı kanatlı atılışla elektrikli kıvılcımlar saçarak garip bir huzursuzluk getirirlerdi insana. Eskiden bu hareketli atılışta sadece iki tane değillerdi şimdiki gibi. Sayıları çoktu. Fakat bugün ki tanecik kalmıştı ellerinde. Dağın kraterinde biri inen biri çıkan iki vagonetin kaplumbağa misalî gidip gelişinde şekilleniyordu bu motorlar. Oysa, şimdi denizin üstünde köpüklenen bu iki yunus balığı güneşin verdiği en değerli enerjiyi suyun dibindeki karanlıklarda harvurup harman savuruyorlardı.

İskelelerden hayli uzaktaydılar şimdi. Onları götüren motorun sallantılı ilerleyişinde şekillenen denizden bakınca dağların doruklarda çizdiği kırılmalar bakır renkli, güneş dolu pırıltılarla büyüyorlardı. Motor, dalgaların arasında ahenkli hareketlerle dansediyor, önlerindeki gemi yaklaştıkça büyüyor, gökyüzüne yükselen bacaları ve direkleriyle dev bir gökdeleni hatırlatıyordu. Çibis, Yitki, Polya, hepsi ufalmış gibi duruyorlardı geminin yanında. Gleb kendini ufacık hissediyordu. İçinde bu his büyüdükçe yüreği de büyüyor ve kendini aşıyordu.

Sergey bakışlarını hiç ayırmıyordu gemiden ve boyuna tırnaklarını kemiriyordu.

Geminin koca gövdesinde iri halkalı zincirler büyük gümbürtülerle denize iniyor, gemi demir atıyordu.

— Merdivene!

Güvertede sıralanmış kül renkli insan yüzleri farkedilliyordu. Sabırsız, titrek ve sarhoş gözlerle aşağıya bakıyorlardı. Gürültülü çığlıklar koparırarak motordakilere uzatıyorlardı ellerini. Yukarıya bakılınca, bütün bu insanların üstünde kara dumanlar saçan bacalar görülüyordu. Motor, geminin yanında, yağlı suyun üstünde, dalgaların temposuna uyarak bir sağa bir sola yatıyordu.

Güvertesindeki mitralyözü ve rüzgârda dalgalanan kırmızı bayrağı ile küçük tehditler savuruyordu koca gemiye.

Üniforması sırmalarla ve rütbe işaretleriyle dolu bir İngiliz —Bir yüzbaşıydı galiba— kumanda köprüsünün üzerinde hareketsiz bekliyor, dalgalarla boğuşan küçük motoru seyrediyordu.

Buradan bakılınca rıhtım iskelesi, üzerindeki insan kalabalığı ile bir haşhaş tarlasına benziyordu. Gemiden yükselen çekiç seslerinin, boğuk madenî gürültülerin ardı arkası kesilmiyordu.

2. DİŞLERİ SÖKÜLMÜŞ KURTLAR

Bolşevik çizmelerinin yankıları duyuldu geminin güvertesinde... Bu adamlar için bir İngiliz gemisinin güvertesinde olmakla Parti Komitesinde olmanın hiç farkı yoktu. Öylesine rahattılar. Üstelik, yıllar boyu bu geminin güvertesini arşınlamış, boyasını eskitmiş adamlara hiç benzemiyorlardı. Geçmiştekiler unutulmuştu. Korkulu bir ülkenin korku veren insanlarına, şimdikilere gelince... onları bir gören bir daha unutamazdı.

Üstü başı kirli ve korkan yorgun bir kalabalık birikmişti güvertede. Mezarlarından fırlamış ölülere, üstleri küf kokan tifolulara benziyorlardı. Gözleri delirmiş, yorgun, allak bullak olmuş çehrelerdi hepsi de. Kılık kıyafetleri perişan, kondu sâkinî görünüşlü insanlardı. Çok benziyorlardı birbirlerine, subayları askerlerden ayırdetmek imkânsızdı. Sessiz bir lânetli kalabalığı.

Yitkl, kumanda köprüsündeki İngiliz subayı ile konuşuyordu. Bir İngilizi andırıyordu o da.

Bakır rengi meşin bir elbise giymiş olan Çibis aydınlık ve korkusuz bir sesle bağırdı:

— Subaylar öne çıksın! Öbürleri geriye!

Orada bekleyen kalabalık, bir anda belirsiz mırıldanmalarla, hışırtılı bir gürültü çıkararak gerildi. Geniş bir yer açıldı ortada.

Orada, şaşkınlık içinde bekleyen yorgun çehreli insanlar birbirlerini itekliyerek yer açmaya çalışıyorlardı kendilerine. İlk bakışta, çılgın bir içgüdüyle kaynaştıklarını ya da umutsuzluktan mı, aşırı bir sevinçten mi olduğu belli olmayan bir itilişle yaşadıklarını ya da hayatın karşısında sessiz bir tevekkülle boyun eğ-

diklerini kestirmek gerçekten güçtü.

Polya, dudaklarında gezinen hafif, belirsiz bir alaycı gülüşle gülüyordu. Çibis konuşurken o da Gleb'in kulağına eğilmiş, usulca fısıldamıştı: «Bak, Gleb... Çoktan idam edilmiş, çoktan kendini asmış adamlar bunlar... Bir zamanlar zarif ve ince özentilerle eğilip hanımların elini öpüyorlardı. Ama şimdi ölü yengeçler gibi kokuyorlar...»

Çibis'in sesi de yüzündeki tozlu ifade kadar renksizdi konuşurken.

— Bizim düşmanlarımızsınız siz. Sayısız belâlar açtınız başımıza, bizi, köylüleri ve işçileri, binlercesini türlü acılarla kıvrandırdınız. Bütün bunlara rağmen ölmek için değil, yaşamaya geldiniz buraya. Söyleyin şimdi, Sovyetlerin ülkesine neden geldiniz?

Kırçıl sakalı çenesini örtmüş yaşlı bir adam ileriye çıktı. Belki yaşlı değildi, çehresi iyiden iyiye küflendiği için bu kadar yaşlı görünüyordu.

— Cevap vermekten çekinmiyoruz bunlara... Hayır... Artık alabildiğine bitkin insanlarız biz. Yenik düşmüşse, o düşman, düşman değildir artık.. Biz, sizden daha mı az acı çektik sanki? Vatanımız bile yok şimdi, vatansız kalınca da pek bir şeye benzemiyoruz. Lânetli insanlar olduk, fakat kurtuluşumuz da bundadır aslında. Vatanımız olsun burası, sonra isterse bizi yaşatsın, isterse öldürsün, yaşamaya lâyık görmesin... Hazırız buna, boynumuz kıldan ince. Böyle bir sevinçten mahrum etmeyin bizi.

Çibis'e hiç bakmadan, başını güneşe doğru kaldırarak, gurur dolu bir dikleniş içinde söyledi bu sözleri.

Çibis, sessizce bekliyor, kirkiplerinin aralığından, o her zamanki kısık gözleriyle seyrediyordu adamı.

Sonra derin bir sessizlik oldu. Ve bu sessizlik kalabalığa yayıldı, büyüdü. Öylesine uzadı ve havayı öylesine gerdi ki, bu sessizliğin birden bir örümcek ağının patlayışına benzer bir patlayışla açılıp dağılacağını haber veriyordu.

Ufak tefek, gencecik bir subay o sırada fırladı kalabalıktan, öne çıktı. Bağırmaya başladı:

— Aldatıldım, biliyorum. Farkında değilim... Bir katilim ben... Bırakın da hesabını vereyim yaptıklarımın... Sonunda ölsem bile bırakın hesap vereyim önce...

Gittikçe büyüyen bir korkunun ürpertisi vardı kalabalıkta. Çibis umursamazlıkla susturdu genç subayı.

— Çok iyi. Çok iyi de samimiyetinizi nasıl ispatlıyacaksınız bize?

— Şimdi kurşunlayın beni... Hemen kurşuna dizin!..

— Geçin sıraya da kesin sesinizi bakalım. Geldiğiniz gibi gidebilirsiniz buradan. Nerden biliyorsunuz kurşuna dizmeyeceğimizi?

Kollarını çaresizlik dolu bir ifadeyle iki yana açtı genç subay. Gömleğinin kolları omuzbaşlarının hizasına kadar açıldı. Kollarında birer boncuk iriliğinde kıpkırmızı sivilceler vardı.

— Öldüremezsiniz beni... Yapamazsınız... Yaşamak istiyorum ben!.. Yaşamak istiyorum!..

Kollarına girdiler genç adamın. Geriye doğru sürüklediler. Yorgun sesiyle bağırmaya devam ediyordu.

— Yaşamak istiyorum!.. Yaşamak!

Keyiflenmişti Polya. Gülmemek için zor tutuyordu kendini. Hınzır, alaycı ifadeyle çatılmıştı kaşları.

— Sinirleri amma da bozulmuş bu adamların!.. Gleb, neden teslim oluyorlar öylesine, söylesene kuzum?.. Sergey, anlatsana onlara... benim dilimden anlamazlar pek...

Sergey Çibis'e yaklaştı. Omzunu kuvvetle sıktı onun. Tedirginliğini, içindeki bunalımı ele veren titrek bir sesle konuştu:

— Bu adamlarla başka türlü konuşmalısınız, Çibis yoldaş... Bize yakışan şekilde konuşmalısınız... Hakaret etmekten daha kolay birşey yoktur ki insanlara... Güç olsa bile öyle yapın siz... Düşmanımız olsalar da insanlarla konuşuyormuş gibi davranın...

Ona şöyle göz ucuyla bir baktı Çibis, hışımla cevap verdi sonra.

— İvagin yoldaş, şimdi bir vuruşta yere yapıştıracağım seni. Ne oluyorsun?

Kalabalıkta sessiz bir kaynaşma, sessiz bir başeğme. Hepsi yüksek bir yer bulup tırmanmak, daha iyi görebilmek çabası içindeydiler. Birbirlerinin omzuna çıkıyor, direklere tırmanıyorlardı. Hepsi de bu karşılarında kıllarını bile kıpırdatmadan duran, katı görünüşlü insanların oyun mu oynadıklarını, yoksa gerçekten kararsızlık içinde mi bocaladıklarını anlamak istiyorlardı. Müthiş

bir olayın patlamasını, başlarına yeni bir felâketin yeni bir çorap örmesini bekliyor gibiydiler. O zaman herşeyin basitleşeceğini, sancısız bir açıklığa kavuşacağını düşünüyorlardı. O zaman kurtulacaklardı.

Gleb, bu şekilsiz, kokan, terden sırılsıklam insanların yüzüne dikkatle bakıyor ama en küçük bir acıma duygusunun pençesine kaptırmıyordu kendini. Sadece belli bir merak vardı onun bakışlarında, bunun yanı-sıra taşmaya, patlamaya hazır baş edilmez bir gülme isteği.

...Kurtlar. İşte bunlar. Kanlı gözleriyle, Cumhuriyet ülkesinin dört bir yanında kolgezen kurtlar. Üç yıl boyu sürüp giden ateşli mücadele. Sonu gelmeyen acılarla geçen üç yıl boyunca Gleb, savaşın ateşi içinde bu kurtlardan nefret etmeyi öğrendi. Üç yıl, her an ölümün ve fırtınanın koynunda, yangınlarla dolu savaş gecelerinde, barut kokusunun, sonsuz bir inatla akıtılan kanların gölgesinde yaşarken öğrendi onlardan nefret etmeyi. Ve işte bütün bu rezilliğin sorumlusu olanlar, kurtlar burada, karşısında şimdi... Ve şimdi gözlerinin feri sönmüş hepsinin, dişleri sökülmüş.

Çibis'in onlarla konuşmasını dinliyor Gleb. Çibis'in bu adamlarla alay etmesine katılıyor o da. Ama bu kadarını yeterli bulmuyor. Daha fazlasını istiyor, bu adamları kırbaçlamak gerektiğini düşünüyor... Dişlerini sıkıyor boyuna. Önce şöyle doya doya kocaman kahkahalar atmayı, arkasından da küfürler savurarak içini dökmeyi geçiriyor aklından.

Subay grubunun arasından iri yapılı bir adam çıktı öne. Çibis'e yaklaştı iyice. Neredeyse omuz omuza gelecek.

— Demindenberi bizimle alay ediyor, vahşetten sözedip duruyorsunuz burada. Belki de böyle davranarak şaşırtmak istiyorsunuz bizi... (Daha da kasıldı şimdi) belki de ezmek niyetindesiniz, yalan mı? Ufak birer çocuksunuz siz... çocuklar kâbus görmez... İçinizdeki zehir kalıyor geriye... Ne faydası var? Çoktan zehirlendik biz... O kadar fazla zehirlendik ki hem... bu yüzden gırtlağımız paralandı... Şimdi vurduğunuz darbeler acı vermiyor onun için... Bize acı vermeyi başarsaydınız gerçekten şaşırırdık... Hepsi bu işte...

Sözlerini bitirince geldiği gibi aynı umursamazlıkla döndü

yerine. Çibis'in çehresini kaplayan toz bulutu bir anda dağıldı. Alaycı, insanın içine içine işleyen keskin bir gülümseme belirdi dudaklarında.

— Haklısınız. Fakat sizi bu cesareti, bu korkusuz tavrı takınmakta haklı görmüyorum. Size ne kadar kötülük yapabileceğimizi kesinlikle bilmiyorsunuz çünkü, öyle değil mi? Hafiflikle ya da haksız davranmakla suçlayamazsınız bizi.

Adam hiç dönüp bakmadı ona. Sessizce yerine geçti.

Demin sinir krizi geçirip bar bar bağıran tepinen o genç subay tekrar belirmişti, Çibis'in önünde.

— Biz sadece intikam almak istiyoruz... Sizden fazla istiyoruz bunu... Herşeyden... Bütün Avrupa'dan intikam almalıyız... Dünyadan... Bırakın, hesap vereyim artık...

Gözlerini kısmıştı, Çibis. Çehresinde alabildiğine rahat, kararlı bir ifade şekillenmişti.

— İntikam almıyoruz. İnsanlığın büyük gerçekleri için savaşıyoruz biz. İntikamcılara da cani muamelesi yapıyoruz. Bizim değirmen iyidir, iyi öğütür, iyi ayırır yararlıyı yararsızdan... Göreceksiniz zaten...

Subaylar susuyorlardı. Huzursuz, ürpertili bir bekleyiş içindeydiler.

Çibis yukarıya, gökyüzüne, güneşin bulunduğu yere doğru kaldırdı başını. Yüzü aydınlandı:

— Emekçiler adına... ülkemizin kapılarını açıyoruz size... Bağışlıyoruz.

Bütün gücünüzü Sovyet Cumhuriyeti'nin yükselmesine harcayın artık...

Başka şey duyulmadı. Kargaşalık. Havaya sıçrayanlar. Sevinçle, şaşkınlıkla bağıranlar. Kocaman kocaman açılmış gözler. Çibis'e doğru uzanan eller. Çibis'e doğru uzanan sevinç sözleri, teşekkür sözleri. Çibis bağırıyordu. Miyekova bağırıyordu, Sergey bağırıyordu, Gleb bağırıyordu. Fakat sonra düşününce orada neden, nasıl bağırdığını, neler söylediğini hiç hatırlamadı. Üstü başı perişan bir asker, yere diz çökmüş, hüngür hüngür ağlıyordu. Aşırı bir neşenin etkisiyle titreyen bir sesin savurduğu keyifli küfürler çınlatıyordu ortalığı.

Bütün vücudu zangır zangır titriyordu Sergey'in. Biraz ol-

sun toparlanabilmek için kenara çekildi.

Geminin direkleri incecik çelik teller gibi sarsılıyordu. Bir direkten öbürüne asılmış anten teli bir çalgının telinden farksızdı şimdi. Boğuk titreşimlerle genişleyen ve dağılan sesler çıkarıyordu. Kuşlar uçuşuyor, gök ve deniz titreşiyorlardı. Sergey ölümsüzlüğe inanıyordu. Büyük bir kuş sürüsü kanat çırparak gökyüzüne doğru havalandı.

Yitki, geminin kaptanı olan üniformalı İngilizle konuşuyordu. Kaptanın meraktan kocaman kocaman bakan gözleri vardı. Ağzının kenarına sıkıştırdığı piposu bile adamın bütün vücuduna yayılan titremenin etkisindeydi. Adam heyecanını belli etmemeye, ciddî, sâkin tavrını bozmamaya çalışıyordu. Bir otomat tıkızlığı ile askerce selâmladı Yitki'yi, koca gövdesini sarsan biçimsiz yürüyüşüyle uzaklaştı oradan. Yitki, dalgacı bakışlarla bir süre baktı adamın ardından. Sonra gülerek göz kırptı Sergey'e. Asyalı yüzünde, geniş geniş açılıyordu burun delikleri.

3. KIRMIZI BAYRAK

Oradaki kalabalık Gleb'i yuttu sanki. Sadece kalabalık gölabalık görünüyordu, Gleb, kaybolmuştu aralarında.

Karşısında bir kazak askeri vardı Gleb'in. Saçı sakalı uzamıştı adamın. Ayağında yırtık bir beçmet pantolonu vardı. Çıplak ayaklarını sürüyerek dolaşıyordu. Elinde kıpkırmızı ve büyük bir bez parçası tutuyordu. Aynı kumaştan elbiseler giydikleri için kazakları öbür askerlerden ayırt etmek çok zordu. Sadece bir tanesini kolaylıkla öbürlerinden ayırmak mümkündü. Çünkü bir fes geçirmişti adam başına.

— Bu bayrak kırmızı... Senin gözünde bir çaput çarçasıdır belki yoldaş... Sen kırmızının daha iyisini görmeye alışmışsın... Fakat yüreğinle seyret... elimdeki kırmızıyı. Seyret ki anlıyasın... İşte bizim kaderimiz, kanımız, herşeyimiz bu bayrak... En halisinden kazak çocuğuyum ben... Şu gördüğün arkadaşlar da öyledir, sahici kazaktır hepsi... Kuban ve Don kazaklarıyız biz... Hep aynı acıları çektik, bütün sıkıntıları beraber yaşadık... Öyle değil mi, arkadaşlar? Söylediklerim doğru değil mi?

Tek bir ses halinde cevap verdi kalabalık.

— Sahici kazaklarız biz... doğru... iyi söyledin!...

Deminki kazak askeri yeniden açtı elindeki kırmızı bezi. Güneşin altında üstündeki lekeler, kurumuş kan pıhtıları iyice belli oluyordu. Bu kurumuş kan deryasının orasında burasında kocaman yağ lekeleri vardı.

Elini uzatıp bezi aldı Gleb. Avuçlarında kavradı sımsıkı.

— Gömlek bu yahu. Ölen bir arkadaşınızın mı yoksa? Neden kanlı böyle?

— Evet, bir ölünün gömleği bu... Onun vücudundan akan kan... Onun kanını taşıyoruz yanımızda...

Oradakiler göğüs geçirdiler sessizce. Gleb'in karşısında duran kazak'ın gözleri nemliydi. Dokunsalar ağlayacaktı.

— Gelibolu'da şöyle bir baktık birbirimize, «şeytan götürsün hepsini, yurdumuza dönelim biz» dedik... Kör ve isyânkar bir sürüden farkımız olmadığını anlamıştık... O, Gubati ele başımızdı... İyi kazaktı... Onu da bizi de enselediler, mezbahaya tıktılar hepimizi... Acımadan kırbaçtan geçirdiler... Bizi az dövdüler ama Gubati'nin etlerini bile soydular... «Gömleğimi çıkarın!» dedi bize... Ben çıkardım gömleğini. «Kesin?» dedi. Kestik... «Bu, bayrağınız olsun. Ben ölüyorum! Kanımdan yaptığınız bu bayrağı hiç bırakmayın, bizim hürriyetimizin, kardeşlerimize giden yolun bayrağıdır bu!» dedi. Ölüme giderken bayrağımız oldu işte.. Koynumda sakladım onu, kimse görmesin diye... Bak yoldaşım, nasıl da neşeli, bir gelin gibi dalgalanıyor... Gördükçe bir tuhaf oluyor insan, ağlamak geliyor içinden...

Adam havalandırmıştı kanlı bezi. Oradakilerin başlarının üstünde bir bayrak gibi dalgalanıyordu rüzgârda.

Kasketini çıkardı Gleb. Artık onun da ötekilerden farkı kalmamıştı.

— Böyle bayrak her zaman çıkmaz insanın karşısına... Güzel bayrak bu... Ordu saflarında dövüştüm ben, birliklere kumanda ettim ama işçiyim aslında. O hepimizi cehennem ateşi içinde kıvrandıran günleri unutmadınız, değil mi?.. Şimdi çevirin başlalarınızı, fabrikayı seyredin biraz... Bulutlar yırtan bacalara bakın... Orada çalışıyorum ben. Çilingir ustasıyım, işçilerin de temsilcisiyim fabrikada... Denikin ve Vrangel gibi domuzların hesa-

bı çoktan görüldü... İşte, şu ellerle tepeledik herifleri... Kan döktük, kanlarımızla boğduk hepsini. Hangi bayrak bizim şimdi?.. İşte, karşınızda... Fabrikada bizim bayrağımız. Henüz soğuk... Ölü noktadan kurtardık onu. Kurtardık ama henüz kör ve battal... Yepyeni bir kanla sulamalıyız, ateşlemeliyiz şimdi... Biz yenik düşmedik savaşta, bundan sonra da baş eğmeyiz... Fabrika halâ hareketsiz... Ellerimiz dipdiri, kanımız ayakta ve canlı... Hele bakın şu dağlara, vagonetlere, defalarca onardığımız havaî hatta bakın... Hava kararsın, göreceksiniz... nasıl ışıklanacak her taraf... pırıl pırıl yıldızlar doğacak dünyamıza...

— Yoldaşım, çalışmaya hazırız hepimiz... Fakat biliyor musun, denizin ötesinde, yabancı diyarlarda emekçilerin kanını zehirliyorlar!.. Kader bu...

Geminin mürettebatından beş İngiliz tayfa, ağızlarında pipoları, yan yana duruyorlardı. Boyuna göz kırpıştırıyorlar. Konuşulanları dinliyorlardı. Anladıkları belliydi. Gleb, bir yandan konuşuyor, bir yandan göz ucuyla onlara bakıyordu. Elindeki kasketi sallayarak yanına çağırdı onları.

— İngilizler, şöyle yanıma gelin hele... Sizinle de konuşalım biraz...

Tayfalar sağa sola bakındılar önce. Gözetlenip gözetlenmediklerini anlamak istiyorlardı.

Yaklaştılar sonra. Elleriyle selâm verdiler onun yanına gelince.

— Kardeş, anlamaya çalış hele... Sözlerimizi anlamasan bile bak suratımıza. Bak bolşeviğim ben (Gleb kasketini göğsüne bastırdı), şu gördüğünüz şehir bolşevik (kasketiyle şehri işaret etti). Sizin bolşevikleriniz nerede?

Başlarını sallıyordu tayfalar.

— Bolşevik... İşçiler...

— Gördün mü? Dünyanın her yeri işçi dolu. Tamam mı, İngiliz arkadaş?

Hangi söz içinize işler sizin, bütün sözlerden önemlisi hangisidir— En büyük söz hangisidir sizde? Büyük şeyler, büyük sözler... İşte meseleyi böyle koymak gerekir, yoldaşlar!..

Tayfalardan biri arkadaşlarından ayrıldı, gelip Gleb'in yanında durdu. Kırmızı yüzlü, kızıl saçlı bir adamdı. Piposunu kavra-

yıp havaya kaldırdı, ciddî bir sesle, türkü söylüyormuş gibi bağırdı:

— Ko-min-tern!..

Öbür tayfalar da katıldılar ona;

— All-right!.. Komintern!..

Bayağı keyiflenmişti Gleb. Yere vuruyor ayağını.

— Vay, hergeleler!.. Nasıl da anlıyorlar istediğimizi! Biz de kolayca anlayıveriyoruz onların derdini... Bakın yoldaşlar, tek söz çıkardı ağzından, zevkten dört köşe oldum yahu!.. Ne matrak adamlar.

Tayfalardan birini kolundan yakaladı Gleb. Gülerek sallamaya başladı adamın kolunu.

Kırmızı bayraklı kazak askeri bir adım öne çıktı o sırada.

— Yoldaşlar, benim de iki çift sözüm var şu İngilizlere!.. Bak, İngiliz... sen de katıl aramıza... sen de bizimle yürü... Başındakileri defet önce!.. Biz nasıl başardıysak öyle... Gemiyle beraber Sovyet emekçilerinin safına gelin hepiniz...

Tayfalar güldü onun sözlerine... Kendi aralarında ingilizce sözler mırıldandılar.

Belki de vurmak gerekiyordu onlara, canlarını yakmak gerekiyordu. Bunca yıl çekilmiş o cehennem acısının ne olduğunu biraz olsun öğretmek gerekiyordu.

Gleb iki tayfanın omuzlarına bastırdı ellerini. Gözlerinin içine dik dik bakarak alabildiğine katı ve ciddî bir sesle konuştu:

— İngilizler, budalalar, yoldaşlar! Neden böyle mankafasınız, ingilizler?.. Bakın hele şu fabrikaya, şu güçlü fabrikaya bir bakın! Fabrika çalıştığı zaman dağ taş inlerdi... Şimdi, bacalarından azıcık duman tüten bir taş yığınından farksız fabrika ve bu bizi kahrediyor yoldaşlar!.. Kömür gerek, makinalar, taşıt araçları gerek, kurmak ve yaratmak gerek... Yardıma gelmiyorsunuz ama budalalar! Bir şey istedik mi karılar gibi kırıtıp «Ne yapalım, yapamıyoruz, burjuvazi için vermiyor» diye basıyorsunuz yaygarayı. Peki, Komintern neci oluyor öyleyse? Baldırı çıplak sürüsüyüz biz, kabul. Fakat Lenin'imiz var... Lenin... Söyle bakalım şimdi, İngilizlerin oğlu... Sizin Lenin nerde?

Tayfalar yerlerinde duramaz olmuşlardı. Pipolarını ağızlarından çıkarmış ve başlamışlardı hep bir ağızdan konuşmaya. «Le-

nin» sözünü duyunca el çırparak alkış tuttular.

— All right... Lenin... Lenin...

Gleb gülmüyordu. Fakat orada biriken kalabalık basıyordu kahkahayı onların bu hâline.

— İngiliz!.. Hangi insan «esir» olduğumuzu söyleyebilir? Bak, bütün dünyaya sesleniyoruz kaç zamandır, komintern diyoruz boyuna! Yalnız, İngiliz arkadaş, Sovyet ülkesi işçi köylü ülkesidir, unutmayacaksın bunu...

Yitki geldi oraya, kalabalığı yarıp dikildi İngiliz'lerin karşısına. Tayfalarla ingilizce konuşmaya başladı. Birden bire daha dikkatli, ciddi bir merakla dinlemeye başladılar onu.

Gleb, Polya'ya baktıkça gözlerine inanamıyordu. Çok değişmişti Polya, Gleb'in şimdiye kadar hiç görmediği bambaşka bir insan olmuştu. Ateşli, heyecan dolu, korkusuz ve atak bir Polya vardı Gleb'in karşısında şimdi. Kirpiklerinin gerisinde ışıl ışıl yanan göz bebekleri görülüyordu.

— All right!.. Peki yoldaşlar. Öbür arkadaşlarınızın yanına götürün bizi. Onlarla da konuşmak istiyorum... Biliyorum, bizi görüp te zehirlenmeyin diye kalafat yerine tıktılar hepinizi, bolşeviklik tayfalara da bulaşır diye korktular... Götürün bizi onların yanına... Israr et, Yitki, bastır iyice... Bastır ki akıllarını başlarına toplasınlar...

Tayfalar dişlerini gıcırdatıyorlar, açlık dolu bakışlarla tepeden tırnağa süzüyorlardı Polya'yı. İçlerinden en uzun boylusu, bir hayli avanak görünüşlü olanı elini yapmacıklı bir kibarlıkla Polyanın yüzüne uzattı. Yüz hatları daha da gerilmişti heyecandan. Polya, ona şöyle göz ucuyla bir baktı önce. Kaşlarını çatarak söylendi:

— Dangalak!

Etrafındaki kalabalık kocaman ve gürültülü bir kahkaha koyverdi. Adamakıllı keyiflenmişlerdi. İki asker kendilerini tutamayıp yere yuvarlanmış, garip seslerle, adetâ tepinerek gülüyorlardı.

— Dur yahu!.. Dayanamıyorum... çatlıyacağım çatlıyacağım gülmekten!..

Uzun boylu ingilizin koluna girdi Polya, öbür eliyle de Yitki'yi sürükledi yanında. İki adamı peşine takarak uzaklaştı. Oradakiler gülerek baktılar arkaları sıra.

4. GÜVERTEDE BİR GENÇ KIZ

Geminin güvertesinde genç bir kız vardı. Bakışlarını sahile çevirmiş, şehri seyrediyordu. Araksından, ilk bakışta, henüz serpilmemiş bir kız çocuğunu andırıyordu. Parlak siyah saçları hemen dikkati çekiyordu.

Sergey, gemiye ilk çıktıkları sırada onu gördüğünü, daha doğrusu bu kızla göz göze geldiğini hatırlıyordu. Kızın gözlerine tekrar baktığında yanıldığını anladı. Kızın gözlerinde garip bir doluluk ve ağlamaklı anlamlar vardı o zaman. Sonra Sergey kaybetmişti onu. Kalabalığın içinde kaybolup gitmişti kız. Kendi bıkkınlığını, kendi sıkıntılarını bir anda unutmuş, uzun bir süre aramıştı kızı.

Onu tekrar, güvertede korkuluğa yaslandığı yerde görünce sessizce yaklaştı yanına. Dalgın dalgın şehre baktığını farketti. Hiç ses etmedi. O da şehre çevirdi bakışlarını. Bazı anlar vardır ki, o anlarda insanlar hiç konuşmasalar bile başkalarının dünyasını paylaşabilirler.

Rıhtım boyunu bir haşhaş tarlasını hatırlatacak ölçüde dolduran insan kalabalığı yavaş yavaş dağılıyordu. Haşhaş rüzgârla başedemez pek. Ne zaman rüzgâr vursa sanki bir el tutup onu silkeliyormuş gibi tohumlarını döker. Büyük bir kolaylıkla, acısız ve zahmetsiz dağılır bu tohumlar rüzgârda. Savrulur giderler. Rıhtımdaki kalabalık da böyle dağılıvermişti işte. Birden bire. Dağın eteklerine yayılan şehir kendi sıcaklığını denize doğru gönderiyordu rüzgârla. Uzaktan, yeşilliklerin ortasında kül mavisi lekelere benziyordu şehir sokakları. Fabrikanın bacaları ise havaya şahlanan yükseklikler hâlinde görünüyordu.

Denizin kalbinde ileri-geri çırpınışlarla hareketlenen dalgalar, hayvansı bir hayatın hücrelerini hatırlatıyor. Koyu bulutlar sınırlıyorlar gökyüzünü ufukta. Çok uzaktaki dağların kıvrımları birdenbire bir uçuruma yuvarlanıyormuş gibi görünüyorlar insana. Dağlar, deniz ve şehir, güneşin yakıcı ışıkları altında dumanlı bir felâketi yansıtıyorlar titreyerek.

Güvertedeki bu genç kız Sergey'in bu manzarada bulduğu şeyin, bu sızılı tireyişin farkında mı?

Sergey farkında. Genç kıza çevirdiği bakışlarında bu soru

yanıp sönüyor. Sonra bir başka soru kafasının içinde. Daha önce bir yerde görmüş müydü genç kızı? Rastlamış mıydı ona? Hiç bir yerde görmediğini düşünüyor. Ya da rüyasında gördüğünü?

Kaçamak bir bakışla süzdü genç kız onu. Bakışlarında tedirgin, kararsızlık dolu bir merak seziliyor. O mu, değil mi? Sergey bakıyor ona ve genç kızın gülümsediğini fark ediyor.

Hiç bakmadan, kendi kendine söylenirmiş gibi konuştu kız:

— Gördüm işte... Bekliyordum zaten... Herkes gibi ben de gördüm... Yol boyunca, böyle olacağını bile bile, yine de merak ederek bekliyordum... Bütün hepsini bir anda yaşayıverdim işte... Nasıl da biliyorsunuz eziyet etmeyi, insanlara cehennem azabı çektirmeyi nasıl da biliyorsunuz!.. Hem eziyet etmeyi, hem insanın yüreğini büyük, müthiş bir neşeyle doldurup sevindirmeyi. İkisini de aynı anda yapıyorsunuz tek bir hareketle, bir defada başarıyorsunuz... Siz komünistler, müthişsiniz, korkudan öldürüyorsunuz insanı... Kendi kendime soruyorum hep: Bir kâbusun çocukları mısınız, ben mi bir rüyada yaşıyorum?

Sergey yaklaştı ona. Kaplama kuşağına uzattı elini.

— Neden kâbus olsun? Gerçek daha basit, daha köklü bir şeydir. İnsafsız bir hareketin, bir aksiyonun çocuklarıyız biz. Düşüncelerimiz ve duygularımız aslında gereklilik denen şeyi, inkâr edilmeyecek tarih gerçeğini yansıtıyor... Çok basit, çok samimi insanlarız işin doğrusu. Bu yüzden nefret ediyorsunuz ya bizden...

Genç kız korkulu gözlerle baktı ona. Kocaman, cevapsız kalmış, kuşkulu sorular dalgalanıyordu bakışlarında.

— Hayır!... Ben sizde vahşi, alabildiğine yırtıcı bir hayvanın varlığına inanıyorum. Ama bunun yanı sıra, birlikte kurulan, elele gerçekleştirilen, yaratılan büyük, sonsuz bir düzenin varlığını da farkediyorum... Neden böyle bu?... Aranızda sayısız kahramanlar ve sayısız kötü adam var, sayısız kan emici var...

— Olabilir. Fakat biz gelecek yüzyıllara doğru koşuyoruz. Aramızdaki kötüleri unutacak bütün insanlık, sadece yaratıcıları ve kahramanları hatırlayacak. Akıtılan kanların, çekilen acıların karşılığıdır ölümsüzlük.

Sustular. Genç kız denizi, dalgaları seyretti. Sonra usul-

ca yumuşak bir sesle tekrar konuştu:

— Çok acı çektim ben. Biliyor musunuz... Bağışlamayı, hattâ bana ve başkalarına yapılanları haklı görmeyi bile öğrendim...

— Biz bağışlıyoruz. Gördünüz demin... Nasıl insafsızca dövüşüyorsak, aynı şekilde bağışlamayı da biliyoruz.

Kızın bakışlarında bazen bir alev gibi parlayan bir korku, bazen kararsızlık ve bazen bir hayranlık beliriyordu. Sergey'e uzattı elini. Bu ufacık el titriyordu.

— Sizi anlayabilmem, sevebilmem için izin vermelisiniz bana. Vakit bırakmalısınız. Sizinle mektuplaşmak istesem beni terslemezsiniz değil mi? Reddetmezsiniz?

Sergey uzaklaştı ondan. Yeniden soğuk bir tavır almış, araya yeniden mesafe koyulmuştu.

— Hiçbir şekilde yardımcı olamam size. Bunu sadece sıkı ve inançla çalışarak kendi kendinize yaratabilirsiniz. İnsan, kendi içinde, kendi benliğinde gizli taze güçleri değerlendirebilmeli, her gün değişen, kendini tazeleyen, yaratan tabiata yeni gözlerle bakabilmeli. Gemiden ineceksiniz birazdan. Orada, şehirde yepyeni bir hayata başlıyacaksınız...

Sergey'in sözlerinin verdiği ürkeklikle korkuluğa yaslandı genç kız.

— Biliyorsunuz... Yeniden doğmak var ya... Ölümden bile beterdir!

Sergey hiç cevap vermedi ona. Döndü. İlerdeki kalabalığa doğru yürüdü.

5. GEMİYE EL KONUYOR

En önde yürüyordu Polya. Geminin bütün tayfaları onu izliyordu. Kazaklar ve askerler de onların peşindeydi. Sayısız adımlarının gürültüsüyle, gittikçe yükselen neşe dolu sesleriyle yeri göğü inletiyorlardı. Hava sıcaktı ve ter içindeydiler hepsi. Boğucu bir sıcak. Güverte tutuşmuş gibi yanıyor, sıcaktan insanın ayaklarını da yakıyor. Bakınca yangın yerinde olduğunu düşünüyor insan.

Güneş birden patlayacak, parçalanıp alevlerle ve kapkara bir dumanla çökecek sanki, yeryüzünde tam bir ayaklanma havası esiyor. Oradakiler, Yitki'yi ve Gleb'i büyük bir keyifle altı oka yapıp havaya atıyorlar. Onlar havalanınca kalabalıktan tek bir ses halinde yüksek bir çığlık var. Kalafat yeri ana-baba gününü andırıyor.

— Hurrrrraaaaa!...

Geminin kaptanı olan üniformalı ingiliz Çibis'in yakınındaydı. Bar bar bağırıyordu tayfalarına. Bakır renki meşin elbisesi içinde bir madenî gövde gibi duruyordu Çibis ve maske hareketsizliğindeki yüzünü İngilizden yana çevirmiş onu seyrediyordu. Sonra meşin kasketini çıkardı başından. Adamın gözü önünde havaya kaldırdı kasketini. Hareketsiz duruyordu ama dudakları belli belirsiz kımıldıyordu. Kaptanın bütün vücudunu saran bir sancılı titreme ve sonra ölgün yüzünde ceset hareketsizliği.

Kraliçenin gemisine el konmuştur. Kaptanın yapacak hiçbir şeyi yoktu. Bu, üstü başı dökülen, azgın serseri kalabalığına karşı gelse dünyanın başına geçeceğini, bu kalabalığın gemiyi bir anda rahatlıkla dinamitleyip havaya uçuracaklarını düşünüyordu. O sadece bir mahpustu şimdi. Bu yakıcı ve çılgın kasırga önünde basit ve zavallı bir toz parçasıydı artık.

Bir sıçrayışta oradaki bir kasanın üstüne fırladı Polya. Söküp çıkardı başındaki kırmızı çatkıyı. Derbeder bukleli saçları alnına döküldü. Kollarını ileriye doğru uzattı. Kanatlanmıştı sanki. Tutkulu ve çılgın hatlarla gerilmişti yüzü.

— Yaşasın dünya işçi hareketi!.. Burjuva İngiltere'si kahrolsun!..

— Huuuuuuuurrrraaaaaaa!..

Ufak tefek genç bir subay bağırıyordu. Ciğerleri çatlayıp ortadan ikiye ayrılacaktı nerdeyse. El çırparak alkış tutuyordu. Geminin kaptanı piposundan şaşkın ve kuşkulu nefesler çekiyordu boyuna.

Çibis kasketini sallayarak kaplama kuşağının bulunduğu tarafa ilerledi.

Kalabalık birden sustu, silindi, kendi kabuğuna döndü... Heyecanlı bir bekleyiş içinde sessiz ve hareketsiz kaldı. Ama kazak askerlerinin kanıyla sulanan gömlek parçası bir bayrak gibi

elden ele dolaştı. Genç kız, yaşlı gözlerle gülümseyerek Sergey'e bakıyordu. Gleb kalabalığa doğru sallıyordu kasketini, Polya'nın elindeki kırmızı çatkı rüzgârda dalgalanıyordu.

Geminin anbarlarından yukarı, güverteye yükselen boğuk, madenî gürültüler duyuluyordu. Güverte alev alev yanıyordu, tutuşmuştu sanki.

BÖLÜM ONBEŞ

TORTU

1. GÜNLÜK HAYAT

Koskoca yaz mevsimi boyunca bir kerecik bile olsun yağmur yağmamıştı. Körfezin üzerinde kızıl renkli ve koyu lekeler halinde bulutlar geziniyordu. Dalgakıranın öbür tarafından deniz, gümüş pırıltılı yansımalarla havalanıyordu. Yelkenliler, filikalar, uzaktaki kumlu sahiller bu gümüşlü yansımaların içinde eriyorlardu. Sahil boyunca uzanan deniz yeşil ve berraktı. Zaman zaman gök mavisi lekelerle donanıyordu. Bazı kesimlerde petrol tabakalarıyla, kanlı yosunlarla ve suyun üstünde salına salına gezinen deniz analarıyla kaplıydı. Meltem rüzgârları denizin kükürtlü kokusunu şehre taşıyordu. Ufuk çizgisi kaybolmuştu artık. Gök ve deniz birbiriyle kaynaşmıştı. Sıcak bir hava dağlardan yukarıya, gökyüzüne yükseliyor, semiz ağaçlarla dolu ormanların üstünde dolaşıyordu. Sahil boyunca uzanıp giden tepelerin renkli yansımaları artık kaybolmuştu. Kıyılarda, günler boyunca, körfezi şenlendiren insan kalabalıkları görülüyordu. Kayalıkların arasında dolaşıyor, keyifli gözlerle seyrediyorlardı denizi.

Şehirde taş ve demir olan ne varsa, ziftli ve toz toprak içinde ne kadar yol varsa hepsi alev alev yanıyordu. Boğucu bir

güneş günün her saatinde insanların tepesindeydi. Kaldırımlarda, duvarlarda, havada bile insanı adeta körleştiren bir beyazlık yansıyordu. Caddelerde, gölgeli kısımlarda, kötü ve sıcak bir rüzgâr boğazını yakıyordu insanın. Akasya yapraklarından çürük kokuları yayılıyordu etrafa. Sokaklar ıssızdı. Sanki bütün insanlar bu cehennem kuyusundan kurtulmak için pılıyı pırtıyı toplayıp başka diyarlara göç etmişlerdi. Arada bir, kâğıt dolu evrak çantalarını büyük bir bıkkınlık içinde taşıyarak oraya buraya yürüyenlerden başka kimsecikler görünmüyordu caddelerde.

Mağazaların şık eşyalarla doldurulmuş ve özenle tertiplenmiş vitrinleri oyalayıcıydı. Kahvenin açık kapılarından çok sesli mırıltılar, gittikçe genişleyen sesler yayılıyordu sokaklarda. Bunlara çoğu zaman zar oynayan kumarbazların sesi, kemik zarının tıkırtıları, gizli inleyişlerle titreşen kemanların ve piyanoların sesi de katılıyordu.

Sovyetler Evi'ndeki lokanta, uzun bir zaman sonra, ilk defa olarak işte bu günlerde çorbasının kokusuyla şenlenmişti. İçinde taze et ve taze sebze bulunan borç çorbası. Ama, aylarca süren alışkanlıkla lokantanın mutfağına, yemek salonunun duvarlarına, sıralarına yerleşmiş olan fasulye kokusu henüz kaybolmamıştı. Bu koku et kokusunu, soğanlı patates kızartmasının kokusunu bile bastırıyordu.

Şehrin yönetiminde söz sahibi olan bütün yetkililer bütün görevliler öğle vakti Sovyetler Evi'ndeki aşevinde toplanıyorlardı. Çift çift ya da gruplar halinde yemeğe oturuyorlardı. Her öğle vakti yüz kişi karnını doyuruyordu orada. Yemeklerin buharı oradakilerin sesi ile şenleniyor, çatal kaşık sesleriyle birleşerek teâşlı bir gürültü kopar salonda. Açık pencerelerden içeriye dalan güneş aydınlatıyordu salonu. Sigara dumanlarının, insan nefeslerinin zehirlediği kirli hava pencerelerden dışarıya gidiyordu.

Badin ne zaman yemeğe otursa yerini hiç değiştirmez. Hep Şıram'la ve Sağlık Merkezi'nin başkanı olan şişko doktor Suksin'le birlikte otururdu. Çevrede, bu doktor Suksin için, bir kelime oyunu yaparak «köpek yavrusu» hakaretini fısıldarlardı. Hep sessiz, sıkıntılı ve çekingen, hep terleyen, dalgın ve biraz ağır işiten bir adamdı. Adamakıllı şişman, her zaman sakallı dolaşan, te-

pesi açık başıyla Badin'in gözlerinin içine bakar, Şûra başkanının ne söylediğini aslında hiç anlamadığı halde, çalımlı «evet»lerle her söylenileni onayladı. Hem de içten bir hevesle yapardı bu işi.

Konuşmakta güçlük çekiyordu. Çünkü görülmemiş büyüklükte bir dili vardı. Dilini ağzının içinde zaptedemezdi bir türlü. O kocaman et parçası, Suksin ne zaman konuşmaya yeltense ona ihanet eder, sümüklü böcek gibi olanca kayganlığı ile ağzından dışarıya fırlar ve doktorun konuşmasını zorlaştırırdı. O zaman Suksin sözüne hâkim olamaz, başlardı kelimeleri ağzının içinde yuvarlamaya. Sonunda, bu zorlanma onu hiç konuşamaz hale sokardı. Konuşsa bile ne söylediği anlaşılmazdı.

Gıda Komitesi'nin başındaki komiser Kapko ufak tefek bir adamdı. Zengin bir köylüye benzerdi. Dikkatli bakışları vardı. Bir serçe kuşu kadar çevik ve hareketliydi. Sık sık Badin'in masasına gelir, öğle yemeklerini onlarla birlikte yerdi. Vakti bol olduğu için onun bir yemek yemesi herkesinkinden daha uzun sürerdi. Kapko, herşeye dikkat kesilir, gözlerini bir o yana bir öbür yana çevirerek çevrede olup biteni kontrol eder, kuşkulu bakışlarla servisin iyi yapılıp yapılmadığına, herkese aynı miktarda yemek verilip verilmediğine bakardı. Bazan bir sıçrayışta oturduğu masadan kopar, koşar adımlarla mutfağa baskın verir, bulaşıkhaneye girer ya da salonda yemek yedikleri masayı temizleyen, kirli bırakan olursa onların başına dikilirdi. Bazan da öfkeyle servis yapan genç kızların sevgililerine fazla ekmek vermelerinden kuşkulanır, onların ensesinde boza pişirmeye kalkardı.

Cızırtılı sesi bileyici taşındaki çeliğin gıcırtısını andırırdı. Ne zaman mutfağa baskın verse hemen başlardı:

— Söyleyin, şef kim burada?.. Nerde buranın sorumlusu... Neden bu kadar küçük bu porsiyonlar?.. Çalıyorsunuz da ondan, pis herifler!.. Yaşamayı öğreteceğim ama size... İşçi müfettişlerini yarın musallat edeceğim başınıza... Göreceksiniz...

Ya da salonda kafasının almadığı bir uygunsuzluk görüp de tepesi atsa dırdıra başlardı hemen:

— Ne oluyor, yoldaşlar?.. Böyle masanın üstünde artık bırakırsanız, oraya buraya kırıntı dökersiniz Gıda Komitesi ne işe yarar? Dikkat edin, yaşamayı öğretirim size yoksa. Çalgılı kah-

ve değil burası, küçük hanımlar, sevişme yeri de değil... Şu sırnaşmak için heriflerin önüne koyduğunuz fazla ekmekleri toplayın bakalım... Ne? Ne?.. Hangi bürodan?.. Peki, teşekkür ettireceğim size... Bu entellektüel numaralarını hele bir kaldırın piyasadan, yoldaşlar, sakın görmeyeyim bir daha! İşçi hâkimlyetindeyiz, başınıza belâ gelir sonra...

O ne zaman salonda boy gösterirse mutlak gürültü çıkar, gelişinden biraz sonra mutlak tartışmalar başlardı.

Badin'in masasındakiler akşam yemeğine inmezlerdi. Yukarda, Şıram'ın odasında toplanırlardı onlar. Güzel halılarla, değerli hayvan derileriyle meşin kaplama mobilyalarla süslüydü onun odası. Orada sık sık sabahı ederlerdi. Kimse de orada öyle sabaha kadar ne yaptıklarını bilmezdi. Bilemezdi ama Sovyetler Evini temizlemekle görevli kadınlar ertesi gün bir yığın boşalmış içki şişesiyle, boş konserve kutusuyla karşılaşırlardı Şıram'ın odasında. Alkol ve nikotin kokusu boğazlarını yakardı.

Şıram'ın kapısında nöbete duran iri yapılı, kocaman iğri burunlu, kanlanmış gözlerinin akı dikkati çeken tam Asyalı tipiyle insanı meraklandıran bir adam vardı. İsmi Tsikelabze idi.

Korkusuz bir mukavemetçiydi bu adam. İki yıl boyunca mukavemetçilerin safında kahramanca çarpışmıştı. Şimdi ise Gıda Komitesi'nin personeli arasında kaybolmuş, silik bir görevli durumuna düşmüştü. Çıplak ayakla dolaşır, gerillacıların giydiği cinsten bir meşin ceketi sırtından hiç çıkarmaz, sessiz, büyük bir sabırla kapının önünde nöbet beklerdi. Saatler boyu kanlı gözlerini kapıya dikerek içeride konuşulanlara kulak verirdi. Duvarın öbür tarafından yaklaşan ayak seslerini duyunca kapıdan hafifçe uzaklaşır, içeriyi dinlediğini belli etmek istemezdi. Odada işrete dalmış olan dört kişiden bir tanesi, tuvalete gitmek için çıkacak olsa, Tskeladze fırsattan yararlanıp açık kapıdan içeriyi gözlerdi. Herşeye açlık ve hasret çeken bakışları Şıram'ın kimsede olmayan zenginlikteki odasını didik didik ederdi. Kimse Tsikeladze'nin farkında değildi. Bu kambur Gürcü'nün, her akşam hangi sebeplerle bu kapının önünde nöbete durduğunu kimse merak etmezdi. Sovyetler Evi'nin koridorları telâşlı insanlarla dolup taştığı için Tsikeladze bir ayrıcalık taşımazdı gelip geçenlerin gözünde.

Onu, kapının önünde, içeriyi dinlerken ilk yakalayan Gıda

Komitesi Başkanı Kapko oldu.

Kapko tepeden tırnağa tehdit dolu bakışlarla süzdü Gürcü'yü. Tsikeladze kapıdan çekilip saklanacak vakit bulamamıştı. Ve birdenbire Kapko ile burun buruna gelmişti. Kapko, merak yüklü bir üslûpla her karşılaştığı insana ilk sorduğu şeyi ona da sormuştu:

— Mayna?..

— Mayna?..

Kapko tepeden tırnağa tehdit dolu bakışlarla süzdü gürcüyü.

— Şeytanın oğlu, ne yapıyorsun burada sen?.. İspiyonluk mu ediyorsun? Parti kartını ver bana... Mayna?

Kıpkırmızı kesildi Tsikeladze. Gözleri yuvalarından fırlayacak gibi olmuştu. Kötü bakıyordu Kapko'ya. Daha da kamburlaşmıştı, garip bir tikle ağzını açtığı için beyaz dişleri görünüyordu.

— Ne... Mayna? Ne istiyorsun benden? Sen ne yapıyorsun yani?.. Siyaset mi yapıyorsun?.. Sen konuş da anlıyalım...

Kapko öfkeli bir horoz gibi yakasından kavradı onu. Elleriyle sımsıkı sarılmıştı Tsikeladze'ye. O, bol kemerli pantolonunun yere düşmesinden korktuğu için karşı koymuyor, olduğu yerde duruyordu. Sonra birden bire silkelendi, gerisin geriye savurdu kendini. O hızla duvara çarptı başını.

— Vira!.. Çar boyunduruğu altında değiliz be, deyus!.. Çarlık numaraları bitti, beyim!.. Böyle pis numaralar yaptığın için yarın partiden attıracağım seni, köpoğlusu!.. İşçi hâkimiyetindeyiz, karşı ihtilâl kışkırtmaları yaptırmayacağım sana... Mayna!..

Tsikeladze, duvara sırtını yaslamıştı. Öfkeliydi. Ne yapacağını, ne edeceğini bilmeyecek kadar şaşkındı. Soluk soluğa bekliyor, kanlı gözlerini Kopko'ya çevirmiş kötü kötü bakıyordu. Gözleri hava kabarcıkları gibi yusyuvarlak olmuş, kıpır kıpır, oynuyorlardı.

Badin odadan çıktı. Elleri cebindeydi. Ağır adımlarla yaklaştı onlara.

— Ne oluyor

— İspiyon bu köpoğlusu!.. Vira!.. Menşevik Gürcistanı değil burası, arkadaş... Hemen şimdi tevkif etmeli onu. Çeka'ya teslim edivermeli. Sovyet iktidarını yetkili şeflerimizi ispiyonlaman için kurmadık... Görmüyor musun, geceleri bile uyumu-

yor adamlar... Başkanım, al şu herifin elinden partinin verdiği kartı, vur gözünün üstüne bir yumruk, aklı başına gelsin, köpoğlusunun! Vira!

Badin bakışlarını Tsikeladze'ye çevirdi.

— Tsikeladze, iyi tanıyorum seni. Kopko yalan söylüyor, biliyorum. Kafayı çekmiş de ondan. Ne söylediğini bilmiyor.

Kopko büyük bir paniğe uğramıştı. İncecik bir ses, bir kuş sesi koyverdi ağzından, eliyle çaresizlik içinde başını dövmeye başladı.

— Mayna!... Başkanım!... Alir!...

— Konuş, Tsikeladze. Aslında biliyorum ne söyliyeceğini. Konuş, açıkça anlat... Hiç çekinmeden...

Tsikeladze'nin dudakları titriyordu. Terli yüzünden sinirli bir gerginlik içinde olduğu anlaşılıyordu. Gürcü lehçesi ile noktalanan büyük bir heyecanla konuştu.

— Evet, gözlüyordum sizi... Ne konuştuğunuzu dinliyordum, işçi politikası adına ne dalaveralar döndürdüğünüzü anlamak için... Sen ne yapıyorsun, bu kepaze heriflerin arasında ne işin var?.. İşçinin halini biliyor musun? Kan nedir, biliyor musun? Sefaletten haberin var mı? Utanmıyor musun, yoldaş Badin? Utanmıyor musun?..

Dikkatle dinliyordu Badin. Ciddi bir ifâde vardı yüzünde. Tsikeladze'nin önünde hareketsiz bir ilâh katılığı içindeydi. Kapko içtiği içkilerin verdiği sarhoşlukla kıkır kıkır gülüyordu. Badin Tsikeladze'nin omzuna koydu elini. Derinden gelen sesiyle konuştu:

— Evine dön, Tsikeladze yoldaş... Yarın bir Dinlenme Evine gönderileceksin. Kendine gelmelisin biraz. Görüyorsun: Saklı hiçbir şeyim yok, buradaki yoldaşları gözlemek de şart değil. Bu konuda çok iyi iş gören bir teşkilâtımız var, bu davranışın yanlıştır. Hadi, git şimdi!

— Vira!.. Boşver, arkadaş, bir dahaki sefere nasıl olsa yakalarım seni... Mayna!..

Ezikti Tsikeladze. Çökmüştü iyice. Sendeleyerek koridorda ilerledi.

Yitki'nin oda kapısı önünde durdu. Bu kapıyı kendisi mi açtı, yoksa geldiğinde zaten açık mı duruyordu, farkında bile değil-

di. Sadece bir elin uzanıp kendisini kolundan yakaladığını ve içeriye çektiğini farketti, o kadar. Eşikte durdu. İçerde, masanın üzerinde duran lâmbanın birden bire söndüğünü ve odanın zifiri karanlığa gömüldüğünü gördü. Yitki'nin kocaman gölgesi büyüdü. Sonra lâmba tekrar yandı. Rutubetli duvarlarıyla bembeyaz bir yalnızlığın içine gömülmüş olan bu çıplak otel odasında buldu kendini.

— Gel hele!.. Otur biraz şöyle... Anlat hele şu başına gelenleri! Böyle gece yarılarında hangi uğursuz rüzgâr gönderdi seni buraya?

Yitki tekrar koluna girdi onun. Masaya doğru sürükledi adeta. Oradaki bir tabureye oturttu Tsikeladze. Ayakta kaldı kendisi. Meraklı gözlerle, belli etmemeye çalıştığı alaycı bir ifâdeyle baktı ona. Tsikeladze dua eder gibi derin bir göğüs geçirdi önce. Ağlamaklıydı. Elektrik lambasının zayıf ve ölgün ışığında yanakları iyice çökmüş gibi duruyordu. Bir kafatasını andırıyordu bu haliyle çehresi. Öfkeyle kendi dizine bir yumruk patlattı, yaşlı gözlerle Yitki'ye baktı dik dik. Doğrulup ayağa kalktı. Sonra tekrar olduğu yere, tabureye çöktü. Acılı bir çaresizlik içinde kıvrandığı belli oluyordu.

— Yitki yoldaş... kurşuna dizmeli... Yitki yoldaş... Beni, seni... kurşuna dizmeli. Söyler misin bana, neden yaşanmaz hale giriyor hayatımız?.. Söyler misin, neler yapmalıyız işçinin iyiliği için? Kan döktüm, yaralandım ben... On yara aldım bu yolda... Akıttığım kanın sonucu nerde?.. Açlık nerede? Sefalet nerde? Ya Parti? Parti nerde, Yitki yoldaş? Bu adamlar ne halt ediyor, Yitki yoldaş? Ne yapıyorlar? Utanç verici şeyler yapıyor bu adamlar, Yitki yoldaş... Deyyuslar... Çek silâhını, beni vur burada, Yitki yoldaş... Bu kadar pisliğin içinde yaşanmaz... Yaşayamam ben, katlanamam bu kadarına!..

Onu dinlerken allak bullak olmuştu Yitki. Kafasının içindeki düşünce yorgun düşürmüştü onu. Bu yorgunluk gözlerine inmişti. Sessizce geçti Tsikeladze'nin önünden, sinirli hareketlerle bir iki defa ensesini kaşıdı. Sonra yanına geldi Tsikeladze'nin, elini omzuna koydu. Hiç konuşmadan yatıştırmayı çok isterdi onu. Ama bunu nasıl gerçekleştirebileceğini bulup çıkaramadı bir türlü. Hiç alışmadığı bir duygunun bütün benliğini sardığını hissetti.

Şefkatti bu duygunun adı. Belirsiz bir gülümseme peydahlandı dudaklarında.

— Ne tuhaf adamsın, Tsikeladze!.. Böyle enayice şeyler için ağlıyorsun! Bırak, şeytan götürsün onları! Sen yap kendi işini, Cumhuriyet topraklarında sen onların hepsinden daha değerlisin. Tükür suratlarına, kendin yakalayıp ezemezsen başlarını, partiye söyle derdini. Hiç çekinmeden yürü üzerlerine.

Tsikeladze çaresizlikle baktı yeniden ona. Belli belirsiz bir işaret yapmaya çalıştı. Sonra kolu yana düştü.

Yitki gürcüye hiç bakmadan gezinmeye başladı odada. Tırnaklarını kemirerek düşünüyordu bir yandan. Sık sık el değiştiriyordu.

— Senin düşündüğün değil önemli olan, başka şey... Senin kafandan geçen şey biraz sahtekârlık kokar aslında. Büyük ve müthiş bir fırtınanın içinde savruluyoruz şimdi! İç savaştan beşbeter felâketlerin koynuna gidiyoruz hızla. Açlık, iktisadi abluka... Karşımızda öyle bir düşman var ki önümüze geçip de ateş etmiyor, silah çekmiyor bize. Getirip kapitalist rejimin en çekici, en göz boyayıcı ürünlerini koyuyor önümüze. Bütün sisteme hâkimiz ama, gel gör ki burjuva uyumuyor, ilk fırsatta saklandığı delikten çıkıyor dışarıya. Her an yeni köprü başları tutmanın yolunu arıyor, devrimci sözleri paravana yapıyor kendine, pazar yerleri, kahveler, vitrinler, konfor ve alkol her yeri, her şeyi garip bir hızla boyunduruğuna alıyor... Savaş bitti ya, insanlar koyverdi kendini... Asıl kötü olan bu zaten... Panikler, bıkkınlıklar, baş kaldırmalar... Hayır, yorgunluk değil bu, çok gelişmiş bir sınıf bilincinin itişiyle başkaldıran bir devrimci rüzgâr bu, savaşçı bir romantizmin sonucu. Fakat eski savaş ve direnme metodları geçerli değil artık... Karşımızdaki düşman kurnaz, alabildiğine kötü niyetli, ele geçirilmesi zor, kendini iyi gizleyen bir düşman. Yeni bir strateji için yeni silâhlar yaratmak zorundayız. Başkaldırıp diklenmek işe yaramıyor artık. Bugün bunlar isterik gerici tepkiler durumuna düşmüştür. Olayların derininde kendimizi yeniden yerleştirmek, yeni bir anlayışla yola çıkmak zorundayız. Hem bunu uzun bir sıkıyönetim devresi için, uzun ve meşakkatli bir devre için göze almalıyız. Fırtınalı savaş siperlerinin romantizmi öldü artık. Şimdi romantizm işe filân yaramıyor, şimdi bize sâkin,

soğukkanlı, becerikli, inatçı ve çalışkan ve işbilir adamlar gerekli, sağlam sinirli adamlar gerekli. Tsikeladze, tepeden tırnağa bolşevik olmak zorunluğu içindeyiz. Toparla kendini yoldaş, artık elele verip akıllıca hesaplar yapmanın vaktidir...

Tsikeladze, kocaman kocaman açtığı kanlı gözleriyle bakıyordu ona. Yitki'nin sözlerini iyice kavramak, benliğinde, kanında eritmek istiyordu sanki. Gergin ve dikkatli gözlerle seyrediyordu onu.

Birden, büyük bir çaresizlik içinde başını ellerinin arasına aldı.

— Hiçbir şey anlamıyorum... Neyi anlatıyorsun bana? Basit bir adamım ben... Basit sözler ederim. Söylesene, neden karıştırıyorsun aklımı? Sorduğuma ne biçim cevap veriyorsun? Acı çekmedim mi ben? Çektim. Mukavemetçi değil miydim? Mukavemetçiydim. Beyazlarla dövüşmedim mi? Dövüştüm. Kanını akıttım mı, işçiye hayınlık mı ettim? Etmedim. Peki, neden boşa aktı kanım... söylesene... Neden köpeklerin eline verdiniz beni?.. Adamlar hep sahtekâr ve namussuz oldu buralarda... Anlıyor musun?.. Tadı tuzu kalmadı artık... Bok oldu herşey!..

Kalktı ayağa. Çabuk adımlarla çıktı odadan, Yitki, onun göz yaşlarını tutamadığını farketti.

Uzun bir süre Tsikeladze'nin uzaklaşan ayak seslerine kulak verdi. Sonra tekrar odanın içinde gezinmeye başlamıştı...

Kafasının içinde bütün olup bitenleri toparlayamıyor, açık seçik göremiyor, gerektiği gibi kavrayamıyordu. Son olaylar da daha önce yaşadığı olaylardan farklı değildi aslında. Eskiden Bölge Merkez Komitesi'nde yetkili yoldaşlar habersiz gelir ve baskın verirlerdi. Oturur, Parti Komitesi'nin çalışmasını acı ve sert bir dille eleştirirlerdi. Bu, hem olağan hem de gerekliydi. Sorumlular Bölge Komitesi'nin soğuk görünüşlü yetkilisini sessiz ve saygılı bir tavırla dinlerlerdi. Her zamanki gibi oturum şu ruhsuz sözlerle açılırdı:

— Sevgili yoldaşlar!..

Fakat son toplantıda geçenler Yitki için her zamankinden daha üzücü, daha acılı şeylerdi.

O ünlü «zorla el konan mallar» olayından sonra yapılmıştı bu toplantı... Ama bu olaydan hiç söz edilmemişti... Bölge Mer-

kez Komitesi'nden ne zaman sarışın bir yetkili entellektüel gelse. Badin, Yitki ve Lukava arasında sonu gelmeyen tartışmalar koparır. Entellektüel yetkili başlardı söze. Parti Komitesi'ni alabildiğine sert, ağır bir dille suçlardı... Son toplantıda Kontrol Komisyonu'ndan söz açmış, bazı sorumluların yozlaştıklarını söylemişti...

Bütün bu anlaşmazlıkların derininde ya tek tek, insanların birbirlerinden hoşnut olmayışı söz konusuydu, ya farklı güçlerin çatışması. Merkez Komitesi yetkilisi de herkes gibi kişisel çatışmaları diline dolamıştı. Çok basitti bu. Üstelik bu çatışmanın, bu sürekli didişmenin sonucunu merakla bekleyenler çoktu. Söylentiler kulaktan kulağa yayılıyordu. Çeşitli kademelerdeki sorumlular bile birbirine karşı düşman kamplara, gruplara ayrılmışlardı.

Bu çatışmadan haklı olduğunu bile bile yenik çıkmak ona büyük bir acı vermişti. İçi kaldırmıyordu böyle bir şeyi. Çünkü sonunda başka pislik çıkacağını gayet iyi seziyordu. Başeğen ezilecekti, bunu biliyordu. Şimdi hiç bıkmadan, küskünlük duymadan mücadele etmek, bütün imkânları kullanmak, karşı tarafın bütün zayıflıklarını ve hattâ bütün kozlarını kendi yararına kullanmak gerekiyordu. Kitlelere dayansa bile insan her zaman güçlü olamıyor. Kitleler iki tarafı keskin bir bıçağa benzerler, insan onların başına geçip şef de olabilir, bu kitlelerin kurbanı da olabilir. Hatta esiri ve demagogu bile. Meşelâ o, Yitki, kitlelerle beraberdi, onların safındaydı. Badin ise kitlelerden kopmuştu, onların üstünde görüyordu kendini. Fakat Bölge Merkez Komitesi'nin yetkilisi Yitki'ye Badin'i örnek almasını salık veriyordu. Onun söylediklerini ömrü boyunca unutmayacak Yitki:

— Siz partinin genç üyelerinden sayılırsınız. Gerekli açıklık duygusu henüz belirmemiş kafanızda, olaylara en ölçülü, en vurucu açılardan bakmayı henüz bilmiyorsunuz. Bu yüzden de gereksiz katılıklar gösteriyorsunuz, abartmalı bir telâşa kapılıyorsunuz. Yoldaş Badin parti ve Sovyet teşkilâtlanmasında engin tecrübesi olan bir arkadaşımızdır. Çok şeyler öğrenebilirsiniz ondan. Davranışlarınıza çeki düzen vermeyi öğrenemediniz bir türlü, olayları objektif bir gözle yorumlayamıyorsunuz. Neden, başka yönlere yürüyecek olayları, başka biçimlere girecek ev-

rimi kendi istediğiniz yola zorluyorsunuz? Bunları söylüyorum, çünkü Parti Komitesi sizi yetenekli ve partiye bağlı bir unsur kabul ediyor...

«Bununla birlikte». Bu sarışın entellektüel, parti adına konuştuğu halde gereksiz bir işgüzarlıkla akıl hocalığına yelteniyordu. Yitki anladı ki, taşra teşkilâtının gözlerinde büyüttüğü bu tip insanlar aslında sanıldığından daha çapsız, yeteneksiz ve kolay kandırılabilecek kişilerdir.

Fakat artık açıkça kabul etmesi gereken bir gerçek vardı karşısında: Romantizm ölmüştü... Romantizm çehre değiştirmişti. Eylem çizgisinde yürümek gerekiyordu. Bundan böyle yeni bir enerjiyle çalışmak, en ufak olayları günlük savaşın birer önemli silâhı olarak kullanmak gerekiyordu.

Yitki, Şıram'ın odasında neler olup bittiğini biliyordu. Bu odanın neden halılarla, meşin koltuklarla süslü olduğunu biliyordu. Şıram'ın Orman servisindeki üç kâğıtçılığa göz yumduğunun farkındaydı. Biliyordu ama parti çalışmasını aksatmamak için sesini çıkarmıyor, etkili bir darbe vurarak bu işi kökünden halledebilmek için dört başı mamur bir fırsat kolluyordu. Artık romantizm yoktu. Romantizm geride kalmıştı. Şimdi yapılacak tek şey hesaplı ve kurnaz davranmaktı. Aslında bugün bile Şıram'ın odasında döndürülen sahtekârlıkların üzerindeki örtüyü bir anda sıyırıp alabilir, oradaki üç kâğıtçıların, soytarıların suratına bir şamar gibi çarpabilirdi bunu. Sağlık Merkezi'ne kontrol için gönderilen konserveleri, janbonları, içkileri kimin nasıl kullandığını açıklayabilirdi. Yine tırnağını kemirerek koridora çıktı. Çibis'in açık duran oda kapısından dışarıya, duvara vuran ışıklı tarafa doğru yürüdü.

2. ZOR BİR AŞAMA

Gleb, İktisadî konuların tartışılacağı bir toplantının gündemine fabrikanın işletmeye açılması, hiç olmazsa kısmen çalıştırılması meselesini koydurttu. Depolar henüz boştu. Yüz bin fıçıya yetecek sayıda perçin çivisi vardı ellerinde. Toprak kalıpları yeniden öğütmek ve fırınlardan birinde çimentoyu yeniden

fırınlamak mümkündü. Taş ocaklarında milyonlarca metre küp taş hazır bekliyordu. Fakat bunu fabrikaya taşımak için yeni bir havaî hattı onarmak ve çalıştırmak gerekiyordu. Böylece öbür havaî hat dağda kesilen odunun aşağıya indirilmesinde kullanılacaktı.

Gleb, toplantıda hazırladığı raporu kendisi okudu. Raporun hazırlanmasında mühendis Kleist uzman olarak yardım etmişti ona. Şıram açık-seçik olmayan itirazlar öne sürdü. Kesinlikle uygulanması gereken yeni bir üretim planından dem vurdu, sözü dolaştırıp Endüstri Bürosu'na, Çimento Merkezi'ne getirdi. Badin, her zamanki gibi siyah meşinden bir elbise geçirmişti sırtına. Masaya yaslanmış, Şıram ve Gleb'e, Kleist'e yan yan bakıyor ve susuyordu. Halinden bu konudaki tutumunun ne olduğunu anlamak imkânsızdı. Yitki ve Lukava kesinlikle Gleb'in istediği tedbirlerin uygulanmasından yana çıktılar. Bunu da alabildiğine katı ve soğuk bir teklif olarak şöyle belirttiler. «Konu üzerinde tartışma bile açmadan derhal hazırlıklara geçilmesi, fabrikada üretimi yeniden başlatacak bütün tedbirlerin alınması».

Badin koltuğuna yaslandı. İlk defa dostça baktı Gleb'e.

— Başka teklif yok zaten. Yoldaş Lukava'nın teklifini oyunuza sunmak bile gereksiz. Sanırım, kimsenin itirazı yok buna?

Şıram atıldı öne. Bütün vücudunu saran insan üstü bir gerginlik ve öfke ile mumdan bir heykele benziyordu. Karnından gelen boğuk bir sesle konuştu:

— Kesinlikle karşıyım buna ben... Sonuna kadar da itiraz edeceğim.

— Teklif kabul edilmiştir. Aslında yoldaş Şıram'ın da itirazı yok bu teklife.

— Hayır, var.

Badin, Şıram'a bakmadı bile. Gleb'e çevirdiği bakışlarında hiç kaybolmayan bir gülümseme belirmişti.

— Şıram yoldaş itiraz etmiyor artık. Yeni iktisadî politikanın ışığı altında Cumhuriyet'in üretim güçleri yeniden doğmak, ülkeye yaratıcı katkıda bulunmak üzere harekete geçtiler. Fabrikanın işletmeye açılması artık en önce gelen meselemizdir. Elimizdeki bütün güçleri seferber etmemiz gereken bir işe başlıyoruz. Fabrikanın sağlıyacağı çimento, çalışma veriminin düşük

olacağını düşünsek bile, büyük şehirlerin ve endüstri merkezlerinin ihtiyacını geniş ölçüde karşılayacaktır. Bu konuda karar verilmiştir. Sadece dikkatli bir inceleme, araştırma gerekiyor. Çibis yoldaşın söyleyecek sözü var galiba.

Gözleri yarı kapalı gibi duran Çibis, oturduğu köşeden Şıram'a bakıyordu. Sıkılmış görünüyordu üstelik.

— Evet, diyorum ki, Şıram artık itiraz etmiyor. Şıram itiraz edemez. Öyle yaşamıyor artık. Çünkü Şıram tarihin akışıyla çelişme halindedir.

Çibis sustu. Tekrar o eski sıkıntılı ve yorgun kalıbına girmişti.

Gleb, Şıram'ın kadınsı suratının birden bire titremeye başladığını, sonra bir anda çöküp ihtiyarladığını, göz bebeklerinin büyük bir korkuyla allak bullak olduğunu farketti.

Gıda Merkezi'nin başında bulunan Kapko, onlara sert bir bakışla döndü. Avucunun içiyle masaya bir şaplak vurdu.

— Vira!.. Sıkı dur, Gıda Merkezi! Elinde ne var ne yoksa alacaklar hepsini. Bir aya kalmaz, elimizde sopa köyleri basacağız yine... Vergi yerine elinizdekini verin, diye bağıracağız. 1918'de değiliz artık. Mayna!

Kimse dinlemiyordu onu. Bu saçma sapan konuşmalarına herkes öyle kanıksamıştı ki, hiçbiri ne söylediğine bile kulak vermiyordu onun. Kendi söylüyor, kendi dinliyordu.

Lukava sinirli hareketlerle kalktı yerinden. Masanın önüne geldi. Öfkeden titreyen sesiyle konuştu:

— Çumalov yoldaşı Endüstri Bürosu'na temsilci olarak gönderin şimdi. Şurada aldığımız kararların kesinlikle onaylanması ve en kısa zamanda uygulanabilmesi için gereklidir bu. Fabrikanın malzeme ve hammaddeye ihtiyacı var.

Yine deminki kadar sinirli adımlarla dönüp yerine oturdu. Çenesini ellerinin arasına aldı yine.

Gleb, mühendis Kleist'a yaklaştı. Koluna girdi onun. Gülüyordu.

— İşte gidiyorum, iki kere iki dört eder... Benim yolculuk da öyle işte. Göstereceğim. Endüstri Bürosu'ndakllere... Haydi çıkalım, teknisyen yoldaş... Arkadaşlar, biliyorsunuz, teknisyenimiz çok değerlidir, Sovyet ülkesinin en değerli uzmanlarından

biridir. Değerini bilmeliyiz onun!

Gleb, bir hafta içinde geri dönmeyeceğini söyleyerek ertesi gün yola koyuldu.

Fabrikada binaların temizliğine ve onarımına geçilmişti. Makinalar ve çeşitli kısımlardaki malzeme elden geçiriliyor, hazırlık yapılıyordu. Raylar bile onarılıyordu. Sabahın erken saatlerinden akşamın dördüne kadar, olanca sıcaklığı ile bastıran güneşe rağmen, fabrikanın her kısmında büyük bir kaynaşma sürüp gidiyor, ortalık vagonetlerin gıcırtısıyla, ayak sesleriyle, demir ve çelik malzemenin gürültüsüyle çın çın ötüyordu.

Odun taşımak üzere harekete geçirilen havaî hat hiç durmuyor, aralıksız olarak çalışıyordu. Her gün kesilmeyen sesler vagonetlerin durmadan gelip gittiğini, makaralara sarılıp açılan çelik telierin ıslığı ile müjdeliyordu. Rıhtımda, istasyona giden demiryolunda yük vagonlarının sonu gelmek bilmiyordu. Körfezi süslüyen gümüşlü sularda kimsesiz ve küskün gemiler sessizce iş görecekleri günü bekliyorlardı.

Kadın kolu toplantılarına sık sık gelemiyordu Daşa. Çoğunlukla görevli olarak başka yerlere gidiyordu. Lizaveta, haftanın belli bir gününde kadınları İşçi Kulübü'nün eğlence salonunda topluyordu. O zaman, açık pencerelerden dışarıya taşan çığrışmalar, gürültüler, gecenin çok geç saatlerine kadar sürüp gidiyor, dağların sessizliği içinde dağılarak eriyordu.

Karanlıkta, gecenin ilerlemiş saatlerinde evlerine dönerken bile bağıra çağıra tartışmaya devam ediyorlardı kadınlar. Eskiden tavuklar için ya da yumurta paylaşmak için koparddıkları kavgalardan çok farklı şeyler için didişiyorlardı artık. Ama ilk bakışta ağız kavgası gibi görünen bu gürültülü tartışmaların aslında İşçi Kulübü'nde başlayan heyecanlı konuşmaların bir devamı olduğu biraz sonra anlaşılıveriyordu.

— Lizaveta haksız... Haksız diyorum sana... Malaşka, dalga geçmeyi bosver şimdi, Lizaveta haklı... Bal gibi haklı... Biz kadınlar çok mankafayız, çok...

— Bütün kadınlar mankafa olabilir, ben öyle olmak istemiyorum ama... Küçük hanımlar, karının saçı uzundur ama bu boynuna takılmış tasmadır onu... Erkeğin keyfine göre bir şeydir, kadının felâketidir.

— Hiç öyle değil işte... Kadına kul olacağıma şeytan götürsün beni daha iyi... İkonayı çıkarmayacağım boynumdan, kiliseye de gideceğim. Lizaveta çatlasın isterse... O başkasının yatağında sanki kendi evindeymiş gibi rahat... komünist teşkilâtına girerken başka yere değil de kiliseye giriyor sanki mübarek...

— Doğru! Baksanıza genç kızlar, delikanlılar nereye üye oluyorlar boyuna? Komsomol'a... Eskiden günah korkuturdu insanları, bugün Komsomol ne der diyorlar hepsi...

— Budalalıktan... Üstüste iki defa aynı enayiliği yapmaz insan. Kocanı, çocuklarını, evini umursamayıp da bir kenara bırakırsan hata edersin...

— Doğru... Neden biliyor musun? Çünkü işçiyi filân düşünen yok artık. Her taraf kahveyle mağazayla doldu. Rüzgâr nereye sürüklerse kadınlar oraya gidiyor şimdi. Ne istersen yap, sonunda boka saplanıyorsun...

Her toplantıda aynı şeyler konuşuluyor, aynı konular üzerinde kıyamet koparılıyordu. Livazeta da yönetse toplantıyı, Lomaka da yönetse aynı şey oluyor, durum hiç değişmiyordu. Daşa'nın onlara yardıma geldiği toplantılarda bile farklı değildi.

İşçi kulübünün ve hücre teşkilâtının desteği ile iki ayrı grup kurulmuştu. Amaç okuma yazma öğretmekti işçilere. Kurs ilk açıldığı zaman kadınlardan başka kimse gelmemişti derse. Erkeklerden kimse gelmemişti. O zaman Daşa'nın yaptığı konuşma çok etkilemişti oradaki kadınları:

— Kadınlar, bilin ki bugün daha değerli olduğunuzu gösterdiniz erkeklere... Büyük bir işçi şuuruna sahip olduğunuzu ispatladınız onlara...

O zaman büyük bir içtenlikle el çırparak alkışlamışlardı Daşa'nın sözlerini. Bu keyifle bayram yapan kuşlardan farksızdılar.

Her gün, sabah erkenden işe giderken, bir de akşam dönüşte Bakımevi'ne uğruyordu Daşa. Niyurka'sını görmeye, azıcık da olsa sevip okşamaya gidiyordu. Çocuğun her gecen gün biraz daha eridiğini, yanıp tükenen bir mum gibi eridiğini farkediyordu. Yüzü sapsarı olmuştu küçük kızın, bir deri bir kemik kalmış, ihtiyar kadınlara dönmüştü yavrucak. Ufacık, simsiyah ve

kederli gözleriyle bakıyordu annesine. Daşa. bu küçücük gözlerin, güneşten ve temiz havadan da önemli bir şeyden yoksun kaldıkları için böyle eriyip tükendiğini seziyordu. Artık Daşa'nın yanındayken bile susuyordu Niyurka. Dalgın bakışlarını boşluğa dikiyor, annesi giderken bu gidişin, bu ayrılığın farkına bile varmıyordu.

Daşa, yıllardan beri ilk defa bu yıl, bu sefer müthiş bir acı çekiyor, bu acıyı dışarıya vuramıyor, kendi içinde biriktiriyordu. Ondaki bu değişikliği kimse anlayamamıştı. Miyekova'dan başka. Bir gün Miyekova ona dönmüş tedirgin gözlerini Daşa'nın gözlerine dikerek sormuştu.

— Neyin var, Daşa? Birşeye üzülüyorsun, biliyorum...

— Bak hele... Nereden çıkarıyorsun bu saçmalıkları Miyekova yoldaş?

Polya hemen cevap vermemişti ona. Önce susmuş, uzun kirpiklerinin yorgun aralığından ona dikkatle bakmıştı. Ondaki bu tedirginlik Daşa'ya Niyurka'sının kederli bakışlarını hatırlatmıştı.

— Daşa senin numara yapabileceğini, yalan söyleyebileceğini aklıma getirmezdim.

— Evet, Miyekova. Doğru, beni yiyip bitiren bir şey var. Ama neden merak ediyorsun bunu sen? Kimseyi ilgilendirmez ki...

— Tam tersine, Daşa! Günlük hayatı, çalışarak geçirdiğimiz hayatı çok düzenli yaşıyoruz hepimiz. Birbirimize müthiş yabancıyız, nasıl yaşadığımızdan, nasıl soluk alıp verdiğimizden haberli bile değiliz. Kötü olan da bu zaten. Ama madem ki istemiyorsun. madem ki hoşuna gitmiyor, konuşma... anlatma derdini bana...

Sustular ikisi de. Yabancı ve kendi içlerine dönüktüler yine.

Fakat Niyurka bir mum misâli erimekte devam ediyordu. Niyurka, en çok sevdiği yaratık. Kimse onun neden böyle eriyip tükendiğini söylemiyordu. Kesin ve açık bir yargıya varamıyorlarsa, çocuğu kemiren bu illeti bulup çıkaramıyorlarsa hangi işe yarıyor doktorlar? Oysa bu minicik yavruya birazcık yardım edebilseler kurtulacaktı. Aslında Niyurka'yı iyilestirmenin doktorların elinde olmadığını sezinliyor Daşa. Çünkü Daşa, yavrusunun

neden böyle her geçen gün biraz daha kötülediğini onlardan iyi biliyordu. Sadece anne sütüyle yaşıyamaz çocuk: Annesinin soluğu ısıtmazsa, ana koynunun sıcaklığını duymazsa, ana kokusuyla beslenmezse solar çocuk, her gün erir ve kurur. Çocuk bir bahar çiçeği gibidir: Niyurka dalından koparılmış ve sonra da yola atılmış bir çiçekti.

Tek sorumlu olduğunu biliyordu Daşa. Ve bu suçluluk duygusunun kendisini ömrü boyunca ezeceğini, bu günahı hiçbir şeyle ödeyemeyeceğini de biliyordu. Bilerek işlediği bir suç değildi ama bu. Ona yabancı şeylerden geliyordu, dışarda yaşanan hayat düzeninden, kendisinin de bir parçası olduğu yönetici mekanizmadan doğuyordu. Dışardan bakılınca devrim, mücadele, iş, parti gibi görünüyordu. Bu sözlere anlam veren de insanların inancı değil midir? İşte Daşa, bu sözlerin kuru şeyler olmadığını, ölümün bile anlamsız kaldığını biliyordu: Küçücük bir toz zerresiydi ölüm.

Fakat Niyurka sönen bir kıvılcım gibi eriyordu. Niyurka şimdi vardı, yaşıyordu ama kısa bir süre sonra olmayacak, yaşamıyacaktı. Küçük ayakları annesinin kollarında kanat çırpmışlardı vaktiyle. Ana bağrında sıcaklığı yaşamışlardı. Sonra ayaklarını yere basmıştı küçük yumurcak. Söze benzeyen ilk seslerle beraber yürümeyi de öğrenmişti. Sonra yürüdü, koştu, oynadı. Büyüdü ve serpildi. Daşa, çocuğunu ölümle burun buruna geldiği vakit bile unutmadı. Sonra kayboldu Niyurka, geçmişteki günlerini nasıl damarlarında öğütüp kanına karıştırdıysa Daşa, Niyurka'yı da öyle eritti içinde. Bir gün, darağacındaki ilmiğe doğru sürüklediler Daşa'yı. O yürüyüşte Niyurka'yı düşünmedi. Niyurka artık çok uzaktaki bir hayaldi gözünde.

Oysa Daşa şimdi canlı Niyurka'yı görüyordu karşısında, buruşuk bir ihtiyar yüzünün solgunluğu vardı yavrusunun yüzünde, yaklaşan ölümün sonsuz kederlerle donuklaştırdığı gözleri vardı. Daşa ona, eski Niyurka'sı, o hep bildiği taze Niyurka'sıymış gibi bakıyor, karşısında böyle küçük canlı bir ceset olarak görmeye katlanamıyordu yavrusunu. Kendi gerçeğini görüyordu aslında: Niyurka kendi hayatından kopardığı, harcadığı en önemli, en sevgili şeydi. Ama bunun katlanamıyacağı kadar acılı bir şey olduğunu biliyordu.

Bir sabah, erken onu görmeye gittiğinde, Niyurka ile şöyle bir konuşma geçti aralarında:

— Niyuroçka, yavrucuğum, neden iyi değilsin, güzelim?

«Hayır» anlamına başını salladı küçük kız.

— Söyle bana, ne istiyorsun, yavrum?

— Bir şey istemiyorum.

— Babanı mı özledin yoksa.

— Üzüm istiyorum anneciğim.

— Henüz üzüm vakti değil, kelebeğim, üzümler olmadı daha.

— Hep yanında kalmak istiyorum, gitmemen için, hep yanımda olman için... üzüm istiyorum... yanında olmak... üzüm...

Daşa'nın kucağına tırmanmıştı yumurcak... Ufacık gövdesi ılıktı. Vücudunun sıcaklığı ana kucağının sıcaklığında eriyip gitmişti çoktan.

Daşa onu yatağına yatırdığı zaman Niyurka, derinlerinde yorgun hasretler taşıyan gözlerini çevirdi. Sessizce bekleyen ve ağlamamak için kendisini tutan Daşa'ya şunları söyledi sadece:

— Anneciğim!.. Küçük anneciğim!..

— Söyle, kelebeğim?

— Hiiç... küçük anneciğim... hiiç...

Daşa Bakımevi'nden çıkınca her zaman yaptığı gibi şose yolunu tutmadı. Tam tersine çalılıkların arasına daldı. Uzun bir süre göremiyeceği kuytu bir köşe aradı. Sonra güneşin ışıklandırdığı bu kuytu yerde diz çöküp yere kapandı. Uzun zaman hıçkıra hıçkıra ağladı. Tırnaklarını hınçla toprağa batırıyordu.

Gleb'in yokluğundaki gecelerden birinde Badin otomobille kapısının önün kadar geldi. Otomobilin içeriye taşan sesi Daşa'yı odasından çıkarmıştı. Merdiven başında burun buruna geldiler Badin'le. Badin sarılmak istedi ona. Fakat Daşa sert bir şekilde itti onu.

— O iş bir daha tekrarlanmayacak, yoldaş Badin.

Badin birdenbire çöktü, kolları yanına düştü.

— Seninle birlikte olmak istiyordum Daşa... Beni iyi karşılayacağını umut ediyordum.

— Hemen bas git burdan, yoldaş Badin, saçma sapan konuşma hem...

Dönüp girdi odasına. Hızla çarptı kapıyı. Ve sürgüledi.

3. KÂBUS

Polya, her sabah, Kadın kolundaki görevinin başına giderken ve bir de akşam üstleri Sovyetler Evi'ndeki odasına dönüşünde çabuk çabuk, aceleci adımlarla yürürdü. Sokakları, rıhtımı, şose yolunu hep böyle aynı telâş içinde geçerdi. Çevresine, sağında solunda yürüyen insanların yüzüne bakmazdı.

Oysa hem sabah vaktinde hem akşamüstü, geçtiği yollar kalabalıklaşır, insanla dolardı. Polya, önünde arkasında yürüyen, karşısına çıkan bu insanların yüzüne bakmazdı. Başı önde, daima yere bakarak yürür. Bu yüzden de en çok insanların ayaklarını görürdü. Çizmeliler, çıplak ayaklılar, şosetli kadınlar, pantolonlar, kadınların etekleri, aceleyle yürüyen tozlu ve yorgun ayaklar görürdü. Başını kaldırıp da şöyle rahatça sağına soluna bakmaya, vitriniere göz atmaya cesareti yoktu. Çevresine doğru dürüst bakmadığı halde çok şeyin değiştiğini, devrimin ilk günlerinden farklı olduğunu hissediyordu. Kadınlar, bu ilkbahar havasında, çok değişik ve başkaydılar: Entarileri bir başkalaşmış, çoğu başlarına çiçekli şapkalar giymiş, fransız modası yüksek topuklu ayakkabılar geçirmişlerdi ayaklarına. Erkeklerin de kılığı değişti şimdi: Onlar da manşeti gömlekler giyiyor, kıravat takıyor, fiyakalı pabuçlarla dolaşıyorlardı. Nereye baksa burnuna lâvanta kokuları geliyor, kahkahalar duyuyordu. Kahvehanelerin açık duran kapılarından içeriye bir göz atınca, tütün dumanları arasında kümelenmiş insanlar görülüyor, tabak sesleri duyuluyor, masalarda, kumar oynayanların elinde yuvarlanan kemik zarların sesi yükseliyordu. Bütün bunlara düzensiz akortlarla yükselip inen çalgı sesleri de karışıyordu.

Bütün bunlar nereden çıkmıştı? Böyle küstah bir açıklıkla nasıl olup da boy göstermişlerdi? Polya, bunların baskısı altında sızılı bir eziklik duygusuna kaptırmıştı kendini, kafası karışmış, bütün düşünceleri allak bullak olmuştu.

Artık şimdi yabancı bir ülkede, çok önemli, vazgeçemiyeceği bir şeyi, onsuz yapamıyacağı bir şeyi kaybetmiş gibiydi Polya. Müthiş bir utanma duygusu kaplamıştı benliğini. Şerefine leke sürülmüş kadar eziklik içindeydi. Sebebini çözemediği bir ürkeklik gelip oturmuştu böğrüne. Herhangi bir işçi ya da açlıktan kırılan sayısız insandan biri ansızın karşısına dikilecek ve şöyle bağıracak diye ödü patlıyordu.

— İşte, demek sizin de mârifetiniz buydu! İstediğiniz buydu demek? Gebertmeli sizi, sahtekârlar, talancılar.

Ve içindeki bu ürkekliği bir türlü atamıyordu Polya. Kâbuslar görüyordu.

Ağustos ayının başlarındaydı. Bir gün, istasyon taraflarında rayların üzerinde, yük depolarının yanında, üstü başı perişan bir insan kalabalığı gördü. Bu kalabalığın kıllı ve çarpık yüzlü erkekleri sanki bir mağaradan çıkıp gelmişlerdi. Birbirlerinin sırtına yaslanıyor, yerlere uzanıyorlardı. Kadınlı, erkekli, çocuklu bir kalabalıktı bu. Üst üste yığılmışlardı orada. Bulundukları yerden yeni doğmuş bebeklerin feryâdı yükseliyordu. Öksürükler, bağırışmalar. Kadınlar birbirlerinin saçlarında bit ayıklıyor, erkekler gömleklerini sık sık yokluyor, sık sık kaşınıyorlardı. Bütün bu insanların çehresi renk değiştirmiş, pis bir sarılık yüzlerine yerleşmişti.

Gelip geçenler manzarayı farkedince duruyor, merakla bakıyor, öfkeli bir şaşkınlıkla birbirlerine soruyorlardı:

— Kim bunlar? Aç sürüleri mi?

Orada, toprağa yayılmış, boylu boyunca uzanmış insan yığınından, bu kokan, toz toprak içindeki, bakımsız ve perişan kalabalıktan homurtulu yakarmalar yükseliyordu.

— Bi-ada! (*) Tanrı gönderdi bizi buralara, beraber acı çekelim diye. Belki de kurtuluruz... Volga tarafından geliyoruz... Orada herkes aç... Bi-ada!..

Polya, Parti Komitesi'nde bile bu inleyen, yakaran titrek sesleri, bu kokan insan etinin alabildiğine büyük bir çaresizlik içinde koyverdiği iniltiyi duydu. Yeni doğmuş çocukların feryâdı, büyüklerin yakarısına karışıyor, bu yüzden ses büyüyor, dayanıl-

(*) Bi-ada, Rusça'da bir yakarış ifadesidir.

maz bir acı veriyordu insana.

— Bi-ada!

Sonra bu yeni gelenlere, her gün, ya tek tek, ya da gruplar halinde, açlıktan sapsarı kesilmiş, hatta morarmış çehreleriyle çocukların elinden tutarak şehrin sokaklarında dolaşırken, inilti-li seslerle önlerine her çıkana yakarırken, içlerini dökerken rastlamak mümkündü.

— Açlık çekenlere acıyın, kardeşler... Bi- ada!..

Polya geceleri kâbuslar görüyor, uykusuzluk çekiyor, sıkıntıyla kıvranıyordu. Her gecesini zehir etmeye başlayan bu kâbuslar, günlük hayatında onu acıyla kıvrandıran resimler ve manzaralardı: Keman seslerini, kumarcıların elinde fır dönen kemik zarların tıkırtısını ve aç insanların yakarışını, kahvehane pencereleri önünde titrek seslerle inleyişini duyuyordu:

— Acıyın... kardeşler... bi-ada!..

O zaman yatağından fırlıyor, çıplak ayakla soğuk taş zemine basarak penceresine gidiyor, kalbi heyecanla çarparak, kafasının içindeki müthiş ağrıya aldırmaksızın dışarıyı, penceresinin dışındaki geceyi seyrediyordu. Sessizlik, boş karanlıklar. Sonra tekrar yatağına dönüyor, ancak hâlsiz düşüp kendini kaybedince uyuyabiliyordu. Sonra zaman zaman yeni kâbuslarla tekrar uyanıyordu. Tekrar uzak keman seslerini, kemik zarların tıkırtısını, gülüşmeleri ve tekrar yeni doğmuş bebeklerin feryâdı ile birleşen yakarmaları işitiyordu.

İşte bu, uykusuz ve sıcak gecelerin birinde oldu ne olduysa... O, kaç zamandır olmamasına dua ederek, baş edemediği bir ürkeklikle beklediği şey oldu.

Uzakta, koridora bakan kapılardan birinin açıldığını, gürültülü seslerin, gülüşmelerin ortalığa yayıldığını, gecenin sessizliğini bir an için bile olsa bozduğunu hissetti. Sonra sesler yavaş yavaş kayboldu.

Uzaktaki kapı tekrar açıldı. Sesler, ayak sesleri bir kere daha uzaklaştı ve sustu. Gecenin koynunda bir yerde tıp tıp damlayan su damlacıkları ve sonra karanlıkta cızırtılı sesleriyle hayâlet kemanlar. Polya, bunun dışardaki telefon tellerinden yayılan titreşimler olduğunu neden sonra anladı.

— ...Kardeşler... acıyın bize... Bi'ada!...

Uyumak imkânsızdı.

...İşçi kitlelerinin türküsü, bu kitlelerin rüzgârda yankılanan gür sesi, heyecandan alev alev yanan çehreler, kırmızı bayraklar, kızıl muhafızlar... Kızıl meydanda Lenin... Onun pırıl pırıl parlayan dişleri, ileriye doğru atılırcasına uzayan çenesi, parmaklarını açarak herkesi yanına çağıran eli, kürkünün yakaları arasına gömülen çehresi. Polya'nın aklında sadece onun bu ileriye doğru uzanan eli, beyaz dişlerinin parlaklığı, konuşurken kırış kırış olan alnı kalmış. Çok zaman geçti aradan. Bir rüya belki de. Çocukluk günlerinden geriye kalan, aklında tutabildiği resimler gibi. Kuzeybatı rüzgârı sokakları silip süpürüyor, toz kümelerini havalandırıyor durmadan. Neden bu kadar tozlu değildi ortalık ve neden şimdi, bu ağır, sıcak ve bunaltıcı gecelerde böylesine tozlu her taraf?

Aynı ağır sessizlik Sergey'in odasında da vardı... Sadece kâğıt hışırtıları bozuyordu bu sessizliği, Sergey de uyuyamıyordu. Onun uykusuzluğu okunmuş kitap sayfalarında uzayıp gidiyordu.

Polya'nın kapısı usulca vuruldu o sırada. Önce kendi kapısının çalındığını bile anlamamıştı Polya.

— Kim var orada?

Badin'in sesini duydu Polya. Keyifli bir sesti bu.

— Küçük Polya, uyuyor musun? Giyin hemen, gel biraz yanıma. İşimiz var.

— Olmaz şimdi. Yarın konuşuruz, Badin.

— Şimdi olmalı, Polya. Kalk, gel buraya.

Adamın sesinde belli belirsiz bir öfke, bir kızgınlık ifâdesi belirmişti. Sonra oda kapısının tokmağı zorlandı. Ve kapı açıldı ansızın. Koridorun loş aydınlığı yayıldı odanın içine. Nasıl? Bu gece kapısını arkadan sürgülemeyi nasıl unutmuştu Polya? Kısa bir an için Badin'i loş aydınlıkta gördü önce. Sonra odaya, karanlığa girdi Badin.

— Böylesi daha iyi. Hiç umut vermiyorsun insana.

Kapıyı kapatıp arkadan usulca sürgüledi Badin. Odanın duvarları karanlığa gömüldü tekrar. Ona başından beri ürpertiler veren bu adam karanlıkta yürüdü üzerine. Ağır, kocaman ve insafsız gövdesiyle yaklaştı.

Korkudan gerilmiş ellerini, onu durdurmak istercesine öne uzatarak sordu Polya.

— Ne istiyorsun, Badin?

Ellerini bile indirecek vakit bulamadı Polya. Adam olanca ağırlığı ile abanmış ve onu yatağın içine bastırmıştı.

— Sus, küçük Polya!... Sus!... Sus!...

Bu terli et yığını altında, alkol kokan adamın altında ezilmişti sanki. Karşı koymadı, koyamadı. Neden karşı koyacaktı ki? Bu, öylesine bir şey ki karşı koymak imkânsızdı.

Badin'in ne zaman çekip gittiğini hatırlamadı sonradan. Onu çepçevre saran zindan karanlığında fır dönüyordu. eBlki de bu her gece yatağına sokulup uykularını bölen, çok uzaktan gelen uğultular işitiyordu. Kuzeybatı rüzgârı kasıp kavuruyordu ortalığı. Yağmur değildi bu. Gök gürültüsü de değildi. Rüzgârın uğultusuydu. Gökte parlak ve berrak bir duruluk, kuru ve bulutsuz bir netlik vardı. Parıldayan yıldızlar.

Badin'in odasına gelip gelmediğini hatırlamaya çalışıyordu. Belki de bu, her gece yatağına sokulup uykularını berbat eden kâbusun bir devamıydı. Kâbus bile yaşanan gerçek ölçüsünde allak bullak edebilir insanın içini. Bu kadar korkması, her kâbus görüşünde böyle dehşete kapılması bundan değil midir?

Yatağına kapanmıştı, ezik ve bitkindi. Terden sırılsıklam gömleği buruş buruş olmuştu. O ana kadar genç kadının tanımadığı, bilmediği başka bir koku, içini ürpertiyle dolduran bir koku bulaşmıştı gömleğine ve yatağına. Uzun bir süre adeta kendi vücudunun varlığından bile habersiz kaldı. Başı gövdesiz kalmış, sonsuz bir boşluk içinde yuvarlanmaya başlamıştı. Kapkara bir uçurum. Ucu bucağı olmayan bir kör kuyuda yuvarlanan başı. Karanlıkların ötesinde o müthiş uğultu. Öyle sâkin, öyle iyi ki bu...

Yandaki kapının önünde Sergey'in adımlarından çıkan hışırtıyı duydu. Acaba neden yaklaştı Sergey, neden kapıya yanaştı böyle? Onun tekrar yürüdüğünü işitti Polya, ürperdi. Etinin birden bire yeniden canlandığını, damarlarında kanın yeniden dolaşmaya başladığını hissetti. Bacaklarının arasında, karın boşluğunda bir yerde müthiş bir sızı. Badin... Evet, onun odasına komşuydu adam. Gelmiş ve sonra geldiği gibi gitmişti. Artık deh-

şete kapılmadı Polya. Fakat ruhunda, yüreğinin yakınında bir yerde sıcak bir keder, titreyen bir hüzün, şırıl şırıl akan bir dere gibi ılık ılık akıyor, gelip boğazında düğümleniyordu.

— Ay!.. Ay!..

Kıvrandı yatağın üzerinde. Yere düştü sonra. Sonra ansızın dehşete kapıldı. Kaskatı kesildi düştüğü yerde. Karanlıkların tekrar üzerine çöktüğünü hissetti. Sanki tırnaklarını etine geçiriyor, parçalamak istiyorlardı onu...

Kendini kaybetmişti Polya. Fırladı. Çıplak ayaklarıyla soğuk betona basarak öylece, olduğu halde koridora koştu. Büyük bir telâş içinde Sergey'in kapısını zorladı, açamayınca da abandı kapıya. Gözlerini kendi odasının şimdi açık duran kapısından ayıramıyordu.

— Sergey!.. Sergey!.. Yalvarırım, çabuk!..

Kapıyı tırmıklıyor, bütün ağırlığını vererek abanıyor, korkulu bir rüyada gibi kapının kendi ağırlığı karşısında çatırdayıp gerildiğini, ama bir türlü açılmadığını farkediyordu.

Ve kapı birden açılınca Polya Sergey'in boynuna sarılarak ağlamaya başladı. Küçücük, aciz bir kız olup çıkıvermişti.

Allak bullak olmuştu Sergey. Yüreği sızlıyordu. Kendi yatağına götürdü genç kadını, yatırdı oraya. Üstünü örttü. Bir bardak su verdi sonra. Polya dişlerini bardağa vurarak içti suyu. Çenesinden aşağıya doğru incecik bir hat hâlinde akıyordu su.

— İğrenç bir şey, Sergey... Dehşet veriyor bana... Ne olduğunu doğru dürüst bilemiyorum, tâmir edemiyeceğim bir şey ama...

Onun yanına, başucuna, oradaki bir sandalyeye çöktü Sergey. Yumuşak bir hareketle yastığı düzeltti, saçlarını, yanaklarını okşadı genç kadının.

— Hâdi, sâkin ol, Polya... Biliyorum... Bağırabilseydin o zaman kırardım kapıyı, onu boğazlardım, hemen oracıkta temizlerdim...

— Bilmiyorsun ki, Sergey... Bilmiyorsun... Onunla mücadele edilmiyor, ondan kaçamıyor insan...

— Konuşmalıyım, Polya. Biraz su iç önce. Ve uyu. Ben beklerim burada. Uyu sen. Kuzey batı rüzgârı bu inleyen... Çoktandır görünmüyordu ortalıkta. Yarın hava serin olacak.

— Sergey, ne kadar iyisin, ne kadar yakınsın bana... Bu pisliğin başıma geleceğini biliyordum... Ama birşey yapamazdım ki! Şimdi ne olacak, bilmiyorum, Sergey...

Onun başucuna oturmuştu Sergey. Titriyordu. Karmakarışık hisler içindeydi. Bu yürek çarpıntısı, çok önce Badin'in sesini duyduğunda başlamıştı onda. Sanki toprak ayağının altından kaymış, etrafındaki herşey, dışardaki rüzgârın anaforlarına uygun bir hızla dönmeye başlamıştı.

— Biliyordum, Sergey... Bütün suçları ödeyeceğimi biliyordum... Gördün mü o Volga boylarından gelen insanları? Duydun mu yakarışlarını? «Bize acıyın, kardeşler... bi-ada!...» diye yalvarıyorlardı. Ya o kahvehaneler, keman sesleri, kumar. Pazar yeri haysiyetsizliğine düşürülen devrim... Ve bu şimdi olanlar... Hepsi bağlanıyor birbirine, Sergey...

— Evet, Polya. Hepsi bağlanıyor birbirine... Ama bu korkulu devreyi, bu engeli aşmalıyız... Yaşamalıyız... Ne pahasına olursa olsun ayakta kalmalıyız...

Eli Sergey'in avucunun içinde uyudu Polya. Sergey onun başucunda, hareketsiz, gözlerini genç kadının uykulu yüzüne çevirerek, yüreği kederle ve sevgiyle dopdolu, sabaha kadar bekledi.

4. ENGELLER

Gleb'in yola çıkışıyla birlikte fabrikada bir canlılık, bir telâş başladı. Onarım telâşıydı bu. Henüz kırık camlar değiştirilip yerine yenileri konmamış, beton duvarlarda açılan kocaman delikler kapatılmamış, küf tutmuş demirler temizlenmemişti, ama çekiç sesleri duyuluyordu artık. Yarı aydınlık atölyelerde, küçük elektrik ampullerinin aydınlığında onarıma girişilmişti.

Bütün el emeği işe koşulmuştu onarım için. Aşağı yukarı ikiyüz işçi dinlenmeden çalışıyordu. Döner fırınların onarımı için özel bir dikkat göstermek gerekiyordu. Dıştaki çelik kaplamayı değiştirip yenilemek, yüksek derecedeki hararete dayanıklı hâle getirmek şarttı. Döner fırınların iç kaplamaları için de bu gerekliydi. Ayrıca küçük madenî parçaları eritmek ve hayli girift me-

kanizmasının içindeki yerlerine yeniden oturtmak zorunluğu vardı. Alçı kalıpları hasara uğramıştı, onları kaldırmak, yeni döner kalıpları koymak gerekiyordu. Boru sistemini yenileyip değiştirmek, silindirleri onarmak, küçük çelik parçaların yanısıra tahtadan parçaları da elden geçirmek ilk ağızda yapılacak işlerdi.

Elektro - mekanik merkezi ve motor kısmı en az onarıma ihtiyaç gösteren yerlerdi. Motor kısmında Brinza vardı. Yıllardır makinalarla koyun koyuna yaşayan Brinza.

Tozun toprağın, yüzlerini mavimsi-ölgün bir renge boğduğu telâşlı görevliler, oradan oraya gidip geliyorlardı. Döner fırınlara tırmanıyor, merdivenlerde koşar adımlarla ilerliyor, her oyukta, her kuytu köşede örümceklenen pisliği, küfü temizliyorlardı. Demir ve bakırı özel testerelerle kesiyor, küfür ediyor, dişlerini gıcırdatıyor, tükürüyor, sıcaktan ve toz topraktan tıkanan boğazlarını uğuşturuyorlardı.

İkinci havaî hattın onarıldığı kesimde daha sâkin, daha telâşsız bir çalışma vardı. Orada raylar değiştiriliyor, makaslar düzeltiliyor, taşların ve rayların çevresini bürüyen yaban otları ayıklanıyordu.

Fabrika henüz tam anlamıya çehre değiştirmemiş, o yıllar boyu süren çileli, terkedilmiş görünüşünden sıyrılamamıştı henüz. Fakat gittikçe daha iyi belirlenen bir değişim, bir yenileşme içindeydi. Yavaş yavaş eski günlerindeki gibi soluk almaya, makinaların tıkırtısıyla şenlenecek yakın günleri beklemeye başlamıştı. Dizel motorları geceli gündüzlü dönüyor, makina bölümünü gürültülü bir dünyaya hazırlıyorlardı.

Mühendis Kleist yine her zamanki gibi ciddî ve ketûm, çalışmaların başında bekliyor, kontrol ediyordu yapılanları. Beyazlar giyinmişti. Dudaklarında belirlenen bir gülümseme ilk defa olarak farkediliyordu yüzünde. Eskiden olduğu gibi yine yaşlı teknisyenler ve ustabaşılar çevresindeydi onun. Eskiden olduğu gibi Kleist onlara yine sık sık emirler veriyor, çeşitli işlerin yürütülmesi için görev dağıtıyordu. İşçilere eskiden olduğu gibi kuru, sessiz ve yabancı gözlerle bakıyordu. Onların farkında değildi sanki.

Gleb bir haftalığına yola çıkmıştı ama ancak bir ay sonra dönebildi geriye. Onun yokluğunun ikinci haftasında çalışmalar sık sık sekteye uğramaya başladı ve dördüncü hafta çalışma ta-

mamen durdu. Fabrika yönetimi, daha önce onaylanan plânlar gereğince hareket etmemeye ve gerekli malzemeyi vermemeye başlamıştı. İktisadî Planama'ya defalarca başvurulduğu hâlde cevap bile alınamamıştı. Orada sadece Endüstri Bürosu, Çimento Merkezi, Devlet Plânlama teşkilâtı gibi sloganların borusu ötüyordu.

Fabrika yönetimini ellerinde tutan temizlik budalası uzmanlar kafalarındakini mühendis Kleist'e açıkça söylemekten çekinmemişlerdi :

— Bunlar boş şeyler, Herman Hermanoviç, bırakın canım. Fabrikanın çalışmasına imkân olmayacağını herkesten iyi biliyorsunuz siz. Hem bu fabrikanın ne gereği var zaten? Gülünç, Herman Hermanoviç... Fabrika tam randımanda çalıştı, üretim yaptı, depolar çimento ile doldu diyelim. Sonra? Ya bunun satışı? Pazar yok ki elimizde. Ya şimdi? Kurmak? Neyi? Yaratıcı güç yoksa elimizde, sermaye yoksa neyi kuracağız? İyi çalıştılar bugüne kadar. Ama herşeyi yeniden kurmak için ne sermaye var ellerinde, ne o güç ne de o tecrübe ve imkân var? Özel sermaye, özel teşebbüs olmadıkça ne yapabilirler ki? Bu devletleştirme işinde pek ileriye gidemiyecekler. İsteseler de istmeseler de eninde sonunda yine yabancı uzmanları, yabancı sermayeyi çağıracaklar imdada...

Mühendis Kleist, her zamanki soğukkanlı tavrıyla, bu uzmanların söylediklerini dinledi. Sigarasını içiyor, hiç ses çıkarmıyordu. Tartışmaya girmeden kesin ve kararlı bir sesle konuştu :

— Ben buraya iktisadî konuları, Sovyet ülkesinin iktisadî hayatını eleştirmeye gelmedim. Benim görevim basit : Fabrika yönetiminden, kabul edilmiş üretim plânı uyarınca gerekli malzemeyi sağlamasını istiyorum. Çalışma durduysa sorumluluk sizdedir.

Uzmanlar, belli etmemeye çalışarak, bıyık altından gülüyor, parmaklarıyla oynuyor, saygılı bir dille cevap veriyorlardı ona :

— Yönetimin elinde yetki yok ki, Herman Hermanoviç. Bütün emirleri İktisadî Plânlama'dan alıyoruz biz. Onlara başvurmalısınız.

Bu yeni gelenler, İktisadî Plânlama'nın gönderdiği bu adamlar, şimdiki dokunulmazlıklarını paravana yaparak geçmişteki günleri tekrar geriye getirmek istiyorlardı. Kleist da geçmişi taşıyor-

du sırtında. Fakat bu artık ölü bir geçmişti, uzaktaydı artık kendisinden. Bu günün ateşi ile yakılmış, kül olup dökülmüştü. Artık kendisi ile bu adamlar arasında hiç benzerlik, hiçbir ortak yön olmadığını biliyordu. Onun sözleri karşısında dudaklarında şekillenen gülümseme, içlerini kaplayan korkunun, aşağılayıcı düşüncelerin, inançsızlığın maskesiydi aslında. «Bu ihtiyar amma da kurnaz ya da bolşeviklerin korkusu onu bu hâle getirmiş» diye düşünüyorlardı her hâlde. Kleist İktisadî Plânlama'ya gidiyordu. Orada da kendisini saygı ile karşılıyorlar, dostlar arasında olduğunu hissettirmek için elden gelen yakınlığı gösteriyorlar ama aynı alaycı gülümseme, aynı aşağılayan tavır dikkatini çekiyordu. Sırıtarak bembeyaz dişlerini gösteriyor, bakışlarına gizli anlamlar vererek sırnaşıyorlardı.

Kleist soğuk ve katüm ifâdesiyle en kısa yoldan niçin geldiğini anlatıyor, gizli bir alayla vurgulanan resmi cevapları dinliyordu sonra.

— Evet. Veremiyoruz istediğiniz malzemeyi. Para da veremiyoruz. Herşey yeniden gözden geçirilecek. Biliyorsunuz, Endüstri Bürosu'nun ve Çimento Merkezi'nin direktifleri dışına çıkamayız. Fabrikayı işletmeye açmak için gerekli imkânlara sahip değiliz henüz... Değerli bir uzman olan Plânlama başkanı da bizim düşüncemizi destekliyor... Gereksiz yere hızlandırıldı bu iş... Çimento Merkezi ne diyecek, bakalım? Bu işin, bir fantezi olduğu da hatırlanırsa, Endüstri Bürosu'ndaki ve Çimento Merkezi'ndeki yetkililer tarafından iyi karşılanmıyacağı muhakkak... Bizden daha yetkili organların karar vermesini bekliyoruz...

Sonraki günlerde, teknisyen ve ustabaşıların yalnız bıraktığı mühendis Kleist uzun ve düşünceli yürüyüşlere çıktı. Fabrika binaları arasında, rayların üzerinde, ıssız yollarda, henüz onarılmamış yıkıntıların içinde geziniyordu. Suratı asıktı. Düşünceliydi. Orada tekrar hareketsizliğe ve bakımsızlığa terkedilmiş malzemeye bastonuyla vurarak, toprağı, taş yığınlarını eşleyerek dolaşıyordu. Bu gezmelerinde yüzünü gördüğü tek insan yaşlı fabrika bekçici Klepka oldu.

Gleb döndü. Üstü başı kirliydi. Fakat gözleri pırıl pırıldı.

Adeta yıkanmış gibi net ve parlak görünüyorlardı. Evine gitmedi. Doğruca fabrikanın yolunu tuttu. Kısa bir süre içinde öfkeden ve hırstan rengi uçmuş, sararmıştı. Ağzına geleni söylüyordu. Çabuk adımlarla havaî hattın bulunduğu yere yürüdü. Ama her gittiği kısımda terkedilmiş, ıssız ve cansız bina ve malzeme-yığınlarıyla karşılaştı. Şehre döndüğü ilk günler geldi aklına.

Hırsla fabrika yöneticilerinin yanına gitti.

Smokinli ve kravatlı ürkek uzmanlar onun gür sesiyle, küfür ederken öfkeden gerilen yüzüyle burun buruna gelince adeta taş kesilmişlerdi. Şaşkınlıktan ne yapacaklarını, ne söyleyeceklerini bilemiyorlardı. Bir tanesi yürüyordu o içeriye girdiği sırada. Olduğu yere mıhlandı kaldı. İskemlesinde oturan bir başkası şaşkınlıktan ayağa fırladı. Yazı yazan bir üçüncüsü daha başını kaldırmaya bile vakit bulamadan yedi küfürü.

Gleb kapının eşiğinde durmuş, gür sesinin olanca gücüyle bağırıyordu hepsine :

— Bu hayvanlığı hangi eşşoğlusu tertipledi, söyleyin çabuk!... En aşağılık şekilde ihanet ettiniz dâvaya, suratınızı dağıtacağım hepinizin!... Müdür olacak deyyus nerede?... Buradaki bütün hayvanları Çeka'ya vereceğim şimdi, sabotaj yaptıklarını, devrime ihanet ettiklerini söyliyeceğim... Burda yokum diye eski numaralarınız geçer sandınız, öyle mi?... Ulan, orostopollular, suratınızı kırmızıya boyayacağım sizin!...

O hırsla çabuk çabuk odaları dolaşıyor, yeniden küfür edecek birini arıyor ama kimseyi bulamıyordu. Önüne çıkan iskemleleri deviriyor, masaların üzerinde duran evrakları yere savuruyordu. Yoluna çıkan herşeyi ezip geçiyordu. Bebek yüzlü kız sekreterler korkuyla öne eğiliyor, yazı makinelerinin üzerine kapanarak fırtınanın geçmesini bekliyorlardı.

Oradakilerin hepsi dehşet içinde ve şaşkındılar. Gleb, bir rüzgâr hızıyla yanlarından geçip gittikten sonra bile konuşmaya, ses çıkarmaya cesaret edemiyor, dehşet dolu bakışlarla birbirlerinden medet umuyorlardı.

Öfkesi biraz olsun yatışmıştı. Girip çıktığı odalardan birinde paltosunu ve çantasını bıraktı. Müdürün odasına yürüdü. İçerde müdür yardımcısı Muller vardı. Kır saçlı, kır bıyıklı, altın çerçeveli gözlükleriyle tipik bir adamdı. Şaşkınlık içinde karşıladı onu. İs-

tifini bozmamış görünmeye çok dikkat ediyordu aslında. Gleb'i görünce kalktı ayağa. Altın dişleri görünüyordu sırıtırken. Elini uzattı Gleb'e.

— Çumalov yoldaş, nedir bu öfkenizin sebebi? Küfürleriniz yüzünden camlar kırılacak nerdeyse...

Gleb oturmadı. Adamın ona uzattığı eli bile görmedi. Geldi, adamın karşısında durdu. Yüzünün heyecandan titreyen hınç dolu ifâdesiyle sordu :

— Fabrikadaki çalışmaların durmasını kim emretti?

Tekrar sırıttı Muller, dişleri yeniden ortaya çıktı «Benim elimde birşey yok» anlamında iki yana açtı kollarını.

— Bırakın şimdi aptal numarası oynamayı, çalışmaları durduran eşşoğlusu kim, onu söyleyin?

Muller, birden bire çöken yüz hatlarının son direnişiyle dikildi.

— Önce seçtiğiniz kelimelerde daha dikkatli olmanızı rica edeceğim, Çumalov yoldaş. Müdürlüğün hiçbir suçu yok bu işte. Plânlama, çalışmayı devam ettirecek imkânlardan yoksun olduğu için durdurdu. Üstelik daha yetkili organların onayı da alınmamış.

— Plânlama'nın yazılı emrini gösterin. Numarayı bırakın, budalalar, işi sabote etmek için Plânlama'dakilerle tertip kurdunuz tabii. Böylelikle bana kazık atmış olacaktınız. Endüstri Bürosu'nda beni hizaya getireceklerini düşünüyordunuz, o zaman meydan size kalacaktı, öyle mi? Göreceksiniz, yaşamayı öğreteceğim hepinize, hizaya geleceksiniz.

— Fakat, Çumalov yoldaş, hangi sebeple bu kadar ağır şekilde suçluyorsunuz bizi? Açıkça protesto ederim bu tutumunuzu : Düşünmeden hakaret dolu sözler söylüyorsunuz hakkımızda. Çocuk değiliz, yetkili üst kademelerin emirleri dışında iş yapamayız. Bu konuda bütün yetkileri aldılar elimizden, herşey Plânlama'nın sorumluluğu altına geçti. Bütün depolar Plânlama tarafından mühürlendi. Bütün yazışmalar Plânlama temsilcisi tarafından teslim alındı... Lütfen, bu konuda söyleyeceklerinizi Plânlama'ya bildirin. Üstelik, skandal da yapabilirsiniz orada. İsterseniz tabii.

Gleb, adamın oturduğu masaya yaklaştı. Yumruğunu hırsla indirdi masaya.

— Ben de bu masalları anlatmaktan vazgeçmenizi istiyorum sizden. Bütün numaralarınızı ezbere biliyorum artık. Güzel gözlerinizin hatırı için fabrikayı ortada bırakacak değildim ya... Unuttunuz, beyler, Orman servisinde dönen dolapları unuttunuz. Hırsızları, devrim düşmanlarını duvara nasıl mıhlıyoruz, göreceksiniz yakında. Budalanın biri sandınız beni, Endüstri Bürosu'nu maske yaptınız kendinize, suratınızı dağıtacağım, kıçınıza da bir tekme yiyeceksiniz fazladan. Şimdi söylüyorum, bilesiniz diye... Yarın sabah işbaşı yapacak herkes. Fabrikanın onarımı en geç iki ayda bitirilmeli. Sonbaharda fabrika tam randımanla çalışmalı. Anlaşıldı mı?

Muller omuz silkti önce. Yüzüne şaşkın bir gülümseme yerleşmişti. Birşey söylemek istedi. Ama yapamadı. Dili kurumuştu. Söylenecek hiçbir şeyi yoktu artık. Bir canlı cenazeydi o.

İşçiler küçük gruplar hâlinde fabrika komitesinin önünde toplanıyorlardı. Başıboş ve sıkıntılıydılar. Bazıları dolaşıyor, bazıları da binanın gölgesine sığınıyor, duvara sırt verip oturuyorlardı. İçeriye girenler, dışarıya çıkanlar görülüyordu. Çoğu sigara içiyordu buradakilerin. Yüksek sesli konuşmalar, bağırışmalar sık sık kahkahalarla kesiliyordu. Gromada, merdiven başında, ayakta duruyordu. Kapının aralığında bekliyordu. Bar bar bağırıyordu aşağıdakilere.

— Arkadaşlar, belli bir süre için bile olsa, işçi sınıfı olarak şuurlu olduğumuzu ispatlamak zorundayız. Hücre teşkilâtı ve genel kurul oy birliği ile bir karar almalı ve Sendikalar Birliği de, Fabrikanın Sendikası da bizim öz organlarımız olduğuna göre haklarımızı savunmakta zaaf göstermemeliyiz. Her cinsten sabotajcıyı, devrime ihanet eden köpoğlularını en kısa yoldan Devrim Mahkemesi'ne sevketmeliyiz...

Orada, Gromada'yı dinleyen kalabalıktan sözlerini destekleyen çığlıklar, gülüşmeler ve alkışlar yükseldi.

Sadece Savçuk, yine her zamanki gibi üstü başı yırtık Savçuk, bir yandan kollarıyla kalabalığı iterek kendine yer açıyor, bir yandan da bağırıyordu :

— Bu heriflerin ağzının ortasına indirmeli darbeyi!... Canınız cehenneme, budalalar!... Uyuşuk uyuşuk ne bekliyorsunuz daha? Bana göre değil, katlanmam bu uyuşukluğunuza.

Geniş baton merdivenlerden onların yanına koşarak indi Gleb. Bu, terden sırılsıklam insanların, yüzü toz toprak içindeki insanların arasına yıldırım hızıyla girdi.

— İşte geldi!... Geldi köpoğlusu!... Benzetecek şimdi hepsini, asker usülü benzetecek hem de!... Duvara mıhlıyacak hepsini! Şu sıkışık anımızda şeytan gönderdi seni...

Bu keyifli bağrışmaların yanı sıra meraklı, tedirgin sorular da vardı Gleb'e yöneltilen.

— N'oluyor, Çumalov yoldaş! Nedir bu hâlimiz?... Böyle it gibi çalışıp netice alamıyacaksak kıçımızın üstüne otursak daha iyi! Hiç hoş değil bu... Bütün dümenler kimin başının altından çıkıyor, biliyoruz. Bu avantacıların hepsi eski rejimin geri gelmesine çalışıyorlar... Eski sahiplerini bekliyorlar yine, uğursuz deyyuslar! Hizaya getirmek şart bunları... Artık beklemekte fayda yok...

Tütün ve ter kokuyordu hepsi de. Birbirine yapışmış gibi duran vücutları ve solukları boğucu bir hava yaratıyordu. Gleb etrafındakileri dirsek darbeleriyle dağıtarak kendine yer açtı kalabalıkta.

— Yoldaşlar, çalışma sahiden başlıyor bu sefer. Yarın, fabrikanın düdüğünü işitir işitmez herkes işbaşı yapacak. Bütün çevirdikleri dolapları ters yüz edip geçireceğim başlarına, hele bazıları var ki onlarla bilhassa uğraşacağım. Plânlama'ya gidiyorum şimdi. Yoldaşlar, devrim bozgunculârının en ağır cezayı görmesini şart koşuyoruz. Endüstri Bürosu'ndan gerekli bütün malzemeyi aldım. Yakıt geliyor fabrikaya. Adam gönderip perçin çivisi getirteceğiz. Önce taş kırma makinasını, ardından da taş öğütme makinalarını çalıştıracağız.

Gleb, kalabalığı yarıp çıkmak istedi. Beceremedi ama. Çepçevre sardılar onu. Herkes bağırıyordu. O, aralarından sıyrıldıktan sonra bile bağırarak peşinden geliyorlardı.

— Huuurrraaa, Çumalov!...

Savçuk, yumruklarını sıkmış, dolu gözlerle yanında yürüyor, Gleb'i bırakmıyordu, bir türlü.

— Benim eski hergele arkadaşım Çumalov!... Bırak da şu garibân fıçıcıbaşı tepelesin onları... yerimde duramıyorum yahu... ben kazıyacağım o pis heriflerin kökünü!...

Gleb, çevresindeki kalabalığın arasında kasketini sallayarak bağırdı.

— Gromada, Gromada nerede? Getirin onu buraya, arkadaşlar... Hani? Geldin mi?... İyi, yürü Gromada!

Fakat Plânlama'ya girmedi Gleb. Şûra binasının önünde indi arabadan.

İkinci katın merdivenlerinde soluğu kesilen Gromada'nın koluna girdi. Gromada'nın göğsü derin hışırtılarla geniş geniş kalkıp iniyordu.

— Yürü, ıslanmış tavuktan betersin yahu! Sahiden dayanamıyorsun yürümeye, altı delik pabuçtan farkın yok hani. İçerde cıngar kopacak, toparla kendini biraz...

— Bilirsin, Çumalov, sık sık nefesim kesilir ama kim kızdırırsa kafamı, bilirim hizaya getirmesini...

— Dağları oynatacağız yerinden, göreceksin!... Ufak tefeksin ama mitralyöz gibisin, biliyorum...

Badin'in odacısı Gleb'i görür görmez kapıyı ardına kadar açıp saygı ile geriye çekildi.

İçerde yalnız değildi Badin: Şıram, Çibis ve Daşa da oradaydılar. Oturuyorlardı.

Daşa, gözlerinin derininde belli belirsiz yanıp sönen şaşkın ve titrek bir ifâdeyle baktı Gleb'e. Bu gözlerde hem neşe hem de tedirgin pırıltılar görülüyordu. Fakat Gleb, onun bakışlarında keyifli pırıltıları farketmedi. Sadece, o ana kadar görmediği şeyi, kederli bir iç sıkıntısına benzeyen şeyi gördü. Bu yüzden hemen o anda yüreğinde bir yanma, bir sızı hissetti.

Kaçamak bakışlarla süzdü Badin onu. Sonra tekrar kıllı parmaklarının arasında tutuğu kâğıtları karıştırmaya koyuldu. Şıram'ı dinliyordu.

Çibis yine her zamanki, artık o herkesin alıştığı, bakıldığında ona uyukluyormuş ya da kendi âlemine dalmış havası veren görünüşü içindeydi. Aklından geçenler herkese yüksek sesle anlatılmayacak cinsten şeylerdi herhalde.

Burada, Badin'in odasında ne arıyordu Daşa? Stanitza'da, o kazak kasabasında, aynı yatakta geçirdikleri gece üzerine Daşa'nın yarı şaka yarı ciddi anlattığı şeyler doğru muydu yoksa? Bakışları neden kapkara Daşa'nın? Ve neden bu kapkara bakışlarda Gleb'in hiç bilmediği yepyeni, ürkütücü pırıltılar var? Daşa'nın gözleri kuru ve yusyuvarlak, kanlı, hasta görünüyorlar. İşte ye-

niden kopmuştu Gleb'ten, ruhu tekrar derin bir kuyu gibi anlaşılmaz, uzak ve esrarlı hâline bürünmüştü. Gleb, birdenbire Motya'nın o çoktan unuttuğu sözlerini hatırladı. Daşa'ya bakınca : Artık hayatınız beraber geçmeyecek, ruhunuz beraber olmayacak, beraber baş koyacağınız ılık bir yatağa hasret kalacaksınız, demişti Motya.

Gleb yaklaşmadı ona. Daşa da uzak kaldı kocasından. Bir yabancı gibi uzağında durdu onun ve hiç bakmadı Gleb'in yüzüne.

Şıram, Badin'in tam önünde oturmuştu, alabildiğine sâkin görünüyordu. Boğuk bir gramofon sesine benziyordu sesi.

— ... Ve üstelik Orman Servisi'ndeki yolsuzluktan sorumlu değilim ben. Yönetici organların direktiflerine tamamen uygun hareket ettim. Neden şimdi her taşın altında çapanoğlu arayan ve bulan İşçi - Köylü müfettişliği o zaman bu işlerin olağan yürütüldüğünü kabul etti, neden o zaman bu yolsuzlukları farketmedi? Başında durduğum teşkilâtın, Plânlama'nın servisleri örnek derecede iyi kurulmuştur ve mükemmel çalışır. Ama ne oluyor, birdenbire bu servislerin hiçbir işe yaramadığı keşfediliyor, hattâ yapılan işlerin devrim aleyhine işler olduğu söyleniyor. Hem de başından sonuna kadar. Böylesini almıyor benim kafam, çok dikkatli bir soruşturmayı şart koşuyorum.

Badin sert yapılı alnını çevreleyen gözlerinin olanca ağırlığı ile dik dik baktı ona.

— Anlamıyorsun, kafan almıyor... Neden anlamadığın ortada. Belli. Plânlama'nın servisleri örnek derecede iyi, bu yüzden devrime ihanet edenler en uygun paravana oldu. Teşkilâtındaki bütün işi, bize yabancı olan, düşman olan unsurların eline bıraktım da ondan. Senin o harika servislerin Orman teşkilâtındaki soygunculuğu farkedemediler bir türlü. Oradaki işçilerin aç kaldığını, üstlerine giyecek bulamadığım, odun kesecek malzemeden yoksun olduğunu göremiyordun. Oradaki personelin Devlet malını çalıp sattığını, karaborsaya çıkardığını da farketmedin. Hırsızlar burnunun dibinde, millet malını aşırıp, gaspedip aralarında bölüşüyorlar, farkına bile varmıyorsun. Meselâ şu geçenlerde Devlet tekel'inden alınıp eski sahibine geri verilen sepici atölyesine ne diyeceksin? Ya emrindeki servislerden birinde çimento fabrikasını

Devlet'ten kurtarıp eski hissedarlara devretmek için hazırlanan komplo neyin nesi?. Söyleyecek sözün yok. Farkında bile değilsin çünkü. Ben böylesine, en ağır şekilde cezalandırmamız gereken bir isim koyarım, arkadaş! Ben buna devrim düşmanlığı derim.

Şıram hiç bozmamıştı istifini. Sadece gözleri dolmuş, yorgunluktan sesi eski rahat akışını kaybetmişti.

— Şu son sözünü ettiğin meselede işinin ehli uzmanların eline baktım ben. Oturup hesap ettiler, fabrikanın önümüzdeki ilk on yıl içinde yeniden çalıştırılmasının imkânsız olduğunu belirttiler. Bu işin dosyasını da Çimento Merkezi'ne gönderdim. İktisadi Konsey'i bu konuda söz sahibi kabul edemezdim. Sepici atölyesi işinde Şûra tâviz verilmesi gerektiğini kabul etti.

Badin, dişlerini ortaya çıkaran yaygın bir gülümsemeyle baktı Çibis'e.

— Bu tâvizin verilmesine Şûra göz yumdu, biliyorum. Fakat bu konuda getirdiğin rapor baştan sona yanlış rakamlar ve aslında doğru olmayan hesaplar üzerine kurulmuştu. Ve biz haberli değildik bundan. Şimdi tekrar ele alacağız bu işi, Şûra toplantısında tekrar konuşacağız.

Masadan bir kâğıt aldı eline. Çabucak okudu kâğıdı.

— Çumalova yoldaş, al belediyeye git hemen: Derhal bu üç evin boşaltılmasını sağlasın bize. Doğum evi ve çocuk yuvası olarak hazırlansın bu evler.

Masanın yanına geldi Daşa. Fakat Gleb'e Badin'e bakmadı. Ama Gleb, Badin'in gözlerinde yanan sarhoş ışığı, pırıltıyı farketti. Dislerini sıktı. Kulakları uğulduyordu.

— Badin yoldaş?...

— Gelebildin demek?... Şeytan götürsün seni, nerede sürttün bunca zaman? Hadi, hemen bilgi ver bize... Nedir o suratının asıklığı vahu? Yoksa dize mi getirdiler seni?...

Badin dostça gülüyordu ona.

Gleb tam karşısına geldi Badin'in. Gromoda da yanındaydı. Katı ve soğuk bir sesle raporunu bildirdi. Sanki konuşmuyor, kâğıt üzerine döktüğü yazılı bir metni okuyordu.

— Badin yoldaş, Fabrika komitesi adına Gromada ve ben çalışmaları hangi hayvanın durdurduğunu ve hangi sebeple dur-

durgunu derhal öğrenmek için geldik. Fabrika tekrar bakımsızlığa terkedilmiş durumda. Böyle saçmalıklara göz yumulmaz. Hangi mikrobun bu kadar rahatça sabotaja yeltendiğini, bu kadar açık devrim düşmanlığı yaptığını öğrenmek istiyorum. İşçiler ayakta. Bu, bile bile yapılmış bir iş ve eşkiya saldırısından daha zararlı. Şıram yoldaş burada. Şimdi soruyorum: Plânlama böyle bir cinayete nasıl göz yumdu? Cevap versin.

Tekrar güldü Babin. Yine bütün dişlerini ortaya koyan dost bir ifadeyle güldü.

— Haberim var. Plânlama Çimento Merkezi'nden emir aldı. Merkez'dekiler fabrikanın işletmeye açılması konusunda kesin bir karar alınıncaya kadar çalışmaların durdurulmasını istediler.

— Badin yoldaş, bu işi kimin yaptığını biliyorum. Sizin bilmediğiniz birşey var: Endüstri Bürosu, Plânlamanın başkanına fabrikanın en kısa zamanda işletmeye açılabilmesi için bütün hazırlıkların derhal tamamlanmasını emreden bir telgraf gönderdi. Konu End'üstri Bürosu'nda görüşülmüş, bu karara varılmıştır. Size bunu belgelerle ispatlıyabilirim.

Boğuk sesiyle kekeledi Şıram:

— Endüstri Bürosu ile bitmiyor ki iş, Çimento Merkezi de var.

Kendini kaybetmişti Gleb. Hızlı adımlarla masanın ucuna kadar yanaştı. Yanağında sinirli bir tik peydahlanmıştı.

— Başkan yoldaş, bir kere daha ve çok açık olarak soruyorum. Şıram yoldaş, komünist veya şeytanın kuyruğu olabilir, vız gelir bana! Fakat şu tartıştığımız meseleler yüzünden artık silkelenmesi gerekiyor. Gülünecek şey değil, yoldaşlar! Şıram yoldaş işçilerin çıkarına uygun davranmıyor, besbelli. Parti Komitesi'ne derhal bildireceğiz. Yoldaşlar, iktisadî hayatımızın ve politikamızın bütünü tehlikelidir. Demin iyi söyledi yoldaş Badin: iktisadî alanda karşı-devrim denemesine girişiyorlar... gerçek bu! Silkelenmeliyiz, yoldaşlar. Bir son vermeliyiz bu işe. Orman Servisi'ndeki yolsuzluklar önemsiz kalıyor bunun yanında. Silkelenmeliyiz, kimsenin gözünün yaşına bakmadan zararlı unsurları bir bir ayıklamalıyız aramızdan, temizlemeliyiz hepsini. Bütün yönetici kadrolarında ayıklama yapmalıyız. Bu aşağılık beyaz sürüsüne gösterilen hoşgörü bitsin artık! Yumruğumuzu tepelerine indir-

mek vaktidir. Badin yoldaş, bütün istediklerimizin kabul edildiğini söylüyorum size: İstediğimiz bütün malzemeyi alacağız. Yarın sabah işçiler işbaşı yapıyor. Fabrika komitesi depolara vurulan mühürü söküp atacak yarın ve derhal malzeme sayımı yapacağız. Size son birşey daha söyleyeyim, Badin yoldaş: Fabrika yönetiminde görevli olanların değiştirilmesini istiyoruz. Mutlak istiyoruz. Gerekirse meseleyi Moskova'ya götürürüz.

Sert hareketlerle açtı meşin ceketini. İç cebinden kalın bir kâğıt tomarı çıkardı. Tomarı masanın üstüne fırlattı:

— İşte belgeler... Her seferinde bir kâbus gibi Endüstri Bürosu'nu çıkarıyorlardı karşımıza... İşte paravana yaptıkları Endüstri Bürosu. Alın ve okuyun.

Şıram bir ölü kadar sararmıştı. Gözlerinde bir cesedin donuk ifâdesi vardı.

Çibis doğruldu yerinden, hızlı adımlarla çıktı dışarıya.

Badin şöyle bir baktı Şıram'a. Güldü tekrar. Garip bir keyif okunuyordu göz bebeklerinde.

— Şıram, senin Plânlama da Orman Servisi gibi suclu iskemlesine oturacak, öyle anlaşılıyor. Manzara gittikçe ilgi çekici olmaya başladı...

Koridorda Daşa ile burun buruna geldi Gleb. Dasa beklemisti onu. Derin, ışıl ışıl yanan gözlerle tekrar baktı Gleb'e. Acılı bir cığlık koparıyormuş gibi acılı ve sisti bu gözler. Bu gözler ağlamaktan kızarmış, adeta kan çanağına dönmüştü. Dasa, her zamanki telâssız ve güvenli haliyle bir süre önünde durdu Gleb'in. Sonra, yumusak ve dalgın bir sesle sunları söyledi:

— Gleb, Nivurocka öldü... Coktan gömdüler onu, geciktin, vaktinde vetisemedin... Niyuroçka yok artık, Gleb... Niyuroçka söndü gitti. Sen burada değildin.

Gleb, yüreğinde olanca siddetiyle inen bir balvoz darbesinin ağrısını hissetti. Sonra sessizlik. Ve arkasından durmadan şisen, ha babam sisen yüreği. Bir bulantı icinde sonra. Göğüs kafesini sıkıstıran bir bulantı. Bacaklarını hissetmedi. Adetâ cok büyük bir yükseklikten düsüvordu. Bosluktaydı. Solunu kesilmisti. Gözlerini hiç ayırmıyordu Daşa'dan. Büyük bir açlıkla bakıyordu.

— Nasıl?.. Nasıl?.. Fakat imkânsız!.. Nasıl?.. Niyuroçka!..

İmkânsız!..

Daşa duvara yaslamıştı sırtını. Gleb, karşısında eziyet çeken titrek gözler gördü. Kanayan yaşlı gözler.

Gromada, boğazında gelip düğümlenen sıcaklığı susturmak boğmak için sıkıyordu kendini.

BÖLÜM ONALTI

AYIKLAMA

1. «TAŞ GİBİ KATI OLSUN YÜREĞİMİZ!»

Fabrika hücre teşkilâtındaki ayıklama için 16 Ekim günü kararlaştırılmıştı. Daha bir hafta vardı bu toplantıya. Sergey, dudaklarında dalgın bir gülümseme, korkusuz ve heyecansız bekliliyordu o günü. Her gece, yatakta kafasını karıştıran düşünceden arınmıştı şimdi. Bu yüzden kendi haline, nasıl olup da sakin kalabildiğine şaşıyordu. 16 Ekim tarihini hiç çıkaramıyordu aklından, rüyalarında bile unutmuyordu. O günün hayatında önemli ve belki de korkulu bir dönüm noktası olacağını biliyordu. O gün yaşayacağı şeyler kendisini aşacaktı, bunu biliyordu. Ama aldırmıyordu işte. Partiden kovulacak mıydı? Kimbilir, belki de atmayacaklardı onu? Bilinçaltından kopan bir dalga gibi üstüne geliyordu bu düşünce, bilincini karıştırıyor, yoruyor, onu her gün uğraştırıyordu. O kocaman dalga beyninin hücreciklerini yıkayıp geçiyor ve Sergey gündüz gördüklerini, yaşadıklarını gece kâbuslu rüyalarında yeniden görüyor, yeniden yaşıyordu. Belirsiz ve ışıklı anlardı bu anlar: Güneşli bir yeşillik, güneşli çocuklar, güneşli bir dağ ve deniz, çocukların türküleri, çanların inleyen sesleri...

Parti Komite'sine ya da bir mitinge giderken tepesi çıplak başının üzerinde, saçlarında yakıcı güneşi hissedlyordu. Çantası

her zamanki gibi evrak doluydu. Kendi içine kapalı ve dalgın bir adam beceriksizliği görülüyordu yürüyüşünde. Günlük görevlerini yapıyor ama 16 Ekim gününü aklından silip atamıyordu bir türlü.

Siyasal eğilim çalışmaları konusunda Parti Komitesi'ne hazırladığı raporu okurken, Yitki, okşayıcı bir alay taşıyan bakışlarını Sergey'e çevirdi. Sonra parmaklarına dokundu Sergey'in.

— Korkuyor musun, Sergey? Sıkı dur, senin kafanı da ütüleyecekler çünkü.

— Nedenmiş o? Neden ama? Korku filân yok içimde. Benim dışımda ve beni ilgilendirmeyen bir şeymiş gibi...

— Aldırma, bak işine. Seni savunuruz biz. Göründüğü kadar hayın değildir şeytan.

Eski bir alışkanlıkla yine iskemleye dizini koymuştu Lukava. Gözleri yine ateşliydi.

— Doğru konuşmuyorsun, Yitki. Şu temizlik seni de korkutuyor, beni de. Aslında korktuğum filân yok, yine de ürküyorum. Atacaklar partiden Sergey'i. Önlemeye gücün yetecek mi? Eski menşevik o... ve Lenin eski menşeviklerin partiden atılmasını istedi...

Yitki bir yumruk indirdi masaya. Burun delikleri öfkeyle açılıp kapanıyordu.

— Hayır, kovulmayacak Sergey. Sen ve ben kovulmazsak, o neden kovulsun? Hangi ölçülere göre suçlayacaklar onu? Eski menşevik olduğu için mi? Entellektüel olduğu için mi? Budalalık hepsi... Bunlar sebep olamaz partiden adam atmak için... Böyle olacaksa karşı çıkmaya hakkımız var bizim. Ayıklama komitesinin yaptığı skandal değil mi? Ya hayalî sebepler uydurup adam atıyorlar partiden ya da doğruluğu belirsiz şeylerden davranıyorlar. Bu hafta sorumlu üyelerden yüzde kırkını çıkardılar. Bir o kadar da üye attılar partiden. Meselâ, Yuk'u da attılar, işçi olduğu halde. Sebep: Kavgacıymış, verimsizmiş...

— Yuk atıldı mı partiden?..

Yitki'ye doğru eğildi Sergey. Şaşkındı. Kendi sesi bile yabancı bir sesti kulaklarında. Önemsiz buluyordu ağzından dökülen sözleri.

Alabildiğine sâkin ve katı bir tavırla söze karıştı Lukava. Se-

sinde resmiyet dolu, umursamaz bir hava vardı:

— Komisyon sana herşeyi açıklamak zorunda değildir. Sen de Komisyonun işlerine karışamazsın, çalışma tarzını da eleştiremezsin. Partiden kovulanların yapacakları tek şey bunu kabullenmektir.

— Olsun. Fakat susup oturmayacağım ben, harekete geçeceğim. Merkez Komitesi'ne kadar götüreceğim işi. Ayıklamayı yapanlar hiçbir şey bilmiyor. Teşkilâtı bozuyorlar sadece. Karşı koymak için sebeplerimiz var... Bırakmıyacağım bu işin peşini...

Yitki yeniden bir yumruk indirdi masaya, küfür ediyordu bu sefer.

Lukava başını ondan yana çevirdi ve güldü:

— Semerli eşek!.. Böyle devam edersen kovduracaksın kendini... Bu yüzden düşeceksin.

— Umurumda değil. Korkmuyorum:..

Sergey, Yitki ve Lukava'nın ürkek bakışlarla birbirlerini süzdüğünü, ikisinin de paniğe kapılmaya hazır bir dengesizlik içinde olduğunu farketti.

Kadın Kolu. Polya zayıflamış ve biraz çökmüştü. Sıkıntıyla bakıyordu çevresine. Elleri titriyordu. Daşa, bir kenarda oturmuş, yarım yamalak bildiği okuma - yazmasından gelen bir acemilikle eli titreyerek birşeyler yazıyordu önündeki kâğıda. Sergey'in gelişini görmedi. Miyekova'ya bile bakmıyordu. Onların sıkıntılarını, konuşmalarını umursamıyordu üstelik.

Polya işaret etti Sergey'e, yanındaki iskemleye çağırdı onu. Bir süre Sergey'e baktı, sonra Daşa'yı süzdü. Pecnereden dışarıya baktı, ellerindeki ve yüzündeki sinirli tiklere engel olamıyordu.

— Bütün bu olup bitenleri anlamaya yardım edecek misin, Sergey? Aklım başımda değil çünkü. Daşa anlamıyor beni. Kaba bir insan oldu şimdi, eskiden konuşurdu, derdimi paylaşırdı. Oysa şimdi bana aldırmıyor bile.

Daşa susuyordu. Sanki Polya'nın sözlerini işitmemişti.

Sergey cevap veremedi. Ne söyleyeceğini bilemiyordu. Aslında şefkat dolu ve okşayıcı sözler bulup söylemek istiyordu Polya'ya, onu yatıştırmak istiyor, fakat, gerekli sözleri bir araya

getirip söyleyemiyordu. Kendisi hakkında çok önemli, çok basit bir-iki şey söylemek istedi. Yine gerekli sözleri toparlayamadı.

— Gördüklerimi, aklımdan geçenleri bir bir anlatacağım onlara, biliyor musun?.. Ve, atacaklar beni... Bütün bu olup bitenler... Beni bir çeşit çarmıha geren olaylar... Devrimi çarmıha geren olaylar...

Daşa yazmaya devam ediyordu. Uyuşan koluna yer değiştirti. Başını kaldırıp baktı. Kırmızı çatkıyla sarılı geniş kemerli alnının altında kaşları dikilmişti yukarıya.

— N'oluyor yine Miyekova yoldaş? Belki hiçbir şeyin farkına varmayacak kadar kalın kafalıyım ben... Kadın kolunun çalışması günden güne genişliyor, daha olumlu bir yola giriyor, biz kadınlar, konuşmasını da öğrendik, erkekler kadar direnmesini de. Yanlış ve üzücü olan nedir şimdi, söylesene Miyekova yoldaş?

Daşa'nın sorusu Polya'nın ayağa fırlamasına yetti de artta bile.

— Hangi cesaretle bunu soruyorsun bana? Başımıza gelenleri görmüyor musun?.. İşçilerin ve askerlerin akan kanları .. oluk oluk akan kan... duyuyor musun, Daşa?.. Kan, oluk oluk... Bunca kan, yeniden sazlı sözlü kahveler açılsın, pazarlar kurulsun diye mi akıtıldı?.. Her yaratılan güzel şey bir yığın pisliğe bulaştırılsın diye mi? Bilmiyorsun öyle mi?

Sergey, hiç bu kadar allak bullak ve perişan halde görmemişti Polya'yı. Gözleri kan çanağına dönmüş, alnında terler birikmişti. Üst dudağı kurumuştu. Gözlerinde donuk bir ifâde vardı.

Daşa tekrar eğildi yazısına. Dudaklarında anlayış dolu bir gülümseme belirmişti.

— Ben de bambaşka bir şey söyleyeceğini sanıyordum!.. Miyekova yoldaş, sadece sen mi varsın, senden başka herkes budala, senin dışındaki herkes gevezelikle vakit öldürüyor, öyle mi?

— Evet, öyle... budalalar!.. hainler!.. alçaklar!..

Ve birden sâkinleşen Polya dönüp gülümsemek istedi Sergey'e. Yarım yamalak bir gülümseme. Sonra ansızın elleriyle kapattı, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

— Neden ölmedim sanki?.. Moskova sokaklarında ölüp gitseydim keşke?.. cephede ölseydim... Bu şerefsiz ve acılı günleri yaşayacağıma ölseydim. Ah!.. Yoldaşlar!..

Dayanılmaz bir gülme isteği duydu Sergey, tuttu kendini. Dudakları titriyordu. Polya, pencere, duvarlar, herşey gidip geliyordu gözlerinin önünde. Yorgundu gözleri. Başka bir insanın ağlamasına katlanmayacak kadar yorgundu. Geçen gece, odasına koşup da boynuna sarıldığında ondaki bütün enerjiyi alıp götürmüştü Polya. Şüra başkanının altında pestili çıkan vücudunun acısını Sergey'e de bulaştırmıştı o gece.

Daşa ayaktaydı şimdi. Miyekova'nın omuzunu kuvvetle sıkıyordu. Gözleri dumanlıydı.

— Utanmalısın, Miyekova yoldaş. Bu akan yaşlar, bu krizler senin kuvvetini mi gösteriyor yani? Küçük bir kız değilsin sen, komünistsin. Taş gibi katı olsun yüreğimiz, Miyekova... çatlasın, yarılsın isterse, yaş akmasın gözlerimizden... Yufka yüreklilere ihtiyacımız yok bizim. Bitkinsin, Miyekova, git odana ve sâkin olmaya çalış, toparla kendini... Güvenebilirsin bana, daha uzun zaman ayakta kalacak güçteyim ben.

Tekrar yerine oturdu Daşa. Katı hareketlerle kalemi aldı eline. Yamrı yumru yazısıyla tekrar başladı yazmaya.

Polya şaşkındı. Uzun bir süre Daşa'yı seyretti, sonra Sergey'e çevirdi bakışlarını, oturdu oracığa. Soğuk ve sâkin bir sesle konuştu; alnında, kaşlarının hemen üzerine endişeli çizgiler belirdi:

— Hiçbir yere gitmeyeceğim. Çalışmak için geldim buraya. Çalışacağım. Sonuna kadar hem de.

— İstediğin gibi hareket et, Miyekova yoldaş... Çok iyi tanıyorum seni, kaç zamandır beraber çalışıyoruz.

Daşa, başını kaldırıp bakmadı bile ona. Yazısına devam etti. Gülüyordu.

2. TEMİZLİK

Polya da Sergey gibi fabrikadaki hücre teşkilâtının toplantısında komisyon huzuruna çıkacaktı: Sergey hücreye bağlı olduğu, Polya ise kendi hücresindeki toplantıya hastalığından ötürü gidemediği için.

Fabrikanın eğlence salonunda açıldı toplantı. İçerisi çok ka-

labalıktı. Çoğunluğu parti üyesi olmayanlar teşkil ediyordu. Komünistler ön sıralara oturmuşlardı. Parti üyesi olmayanların arkasındaydı. Salonda yüzelli işçi bulunduğu halde pencere camlarına vuran resimleri güneşin türlü ışık oyunlarıyla çoğalıyor, salonda sanki binlerce işçi varmış gibi yansıyarak artıyordu.

Gleb ayıklama komisyonunun üçüncü üyesi olarak kürsüde duruyordu. Tavanda elli ampullü bir avize sallanıyor, bu avizeden yayılan ışıkla aydınlanıyordu salon.

Komisyonun öbür iki üyesi şehrin yabancısıydılar. Dışardan gelmişlerdi. Sırtlarında asker kaputu vardı. Başlarına asker kasketi geçirmişlerdi. Bir tanesi, iri bir adamdı. Homurdanıyor mu, gülüyor mu, duruşundan pek anlaşılmıyordu. Öbürü, kemikli solgun yüzlü uzun ve seyrek sakalını parmaklarının arasında durmadan büken bir adamdı. Büzülmüş bir halde oturuyordu. Gözleri kalın kaşlarının altında sanki kaybolmuştu. Önüne çağrılan bir üyeyi sorguya çekenler hiç bakmıyordu önündeki adama. Sanki başka biri ile konuşuyordu.

Parmaklarının arasında evirip çevirdiği parti kartlarına göz atıyordu.

Sergey, geride, tam arkasında fısıltılar duydu:

— Numaracı sen de... Ne belâ çıkaracak bakalım başımıza?.. Öbürü nasıl?.. Uyukluyor yahu, baksana!..

İri kemikli adam Gromada'yı yanına çağırdığında arkasında fısıldaşanların hangisini kasdettiğini anlayamamıştı Sergey. Sonra yine arkadan yeni bir mırıltı geldi kulağına:

— Bu da karnından konuşuyor be!.. Herif, diri diri gömecek hepimizi!.. Alışkındır böyle işlere!..

Bu fısıldaşmaları arka sıralardan yayılan gülüşmeler izledi.

— Gromada, sümkür hele, arkadaşım... şümkür ki için rahatlasın... fırsat bu fırsattı...

Gromada'nın sümkürmeye gerçekten ihtiyacı var mıydı, yoksa bu sözün etkisiyle mi bilinmez, geriye, işçilere doğru dönüp gürültülü bir şekilde sümkürdü.

Onun bu hali yeni gülüşmelere sebep oldu. Sergey, arkasında oturanların kahkahasını duydu yeniden.

Gleb gülmemek için zor tutuyordu kendini. Yanakları güçlükle zaptettiği bir gülme isteğiyle gerilmişti. Komisyonun öbür

üyesinden biri de onun gibi gülmemeye, makaraları koyvermemeye çalışıyordu. Gleb oradakileri susturmak için çıngırağı salladı, elini havaya kaldırarak susmalarını işaret etti sonra.

— Susun, yoldaşlar! Hepimiz dikkatle izlemeliyiz, çok ciddi bir iş için toplandık buraya.

Komisyonunun iri kemikli olan öbür üyesi hareketsiz ve kaskatı bir tavırla gülüşmelerin durmasını bekliyor, sakalını sıvazlıyordu boyuna:

— Yoldaş Gromada, hayatınızın hikâyesini kısaca özetleyin bize...

— Anlatayım: İşçiyim, çocukluğumdan beri sefil ve perişan yaşadım. Sebebi de kapitalistlerin bizi ustaca sömürmeleri, gerçek bu. Gördüğünüz gibi hastalık kemiriyor beni...

Yeni sesler duyuldu arkadan:

— Amma da sert konuşuyor be!.. Sizi kazıklıyor bu kerata!..

— Partiye ne zaman girdiniz?

— Yeni Sovyet rejimi kurulunca... Bir yıl oluyor.

— Neden daha önce yazılmadınız partiye?

— Vakti saati gelmeden ustabaşı olduğunu söyleyen sümüklü kim? Siz, hiç fabrikada çıraklık etmediniz mi, yoldaş? Çırak dediğin yavaş yavaş, kademe kademe yükselir... yetişir eder...

— Partiye neden geç üye olduğunuzu sordum?

— Söylüyorum ya işte... İç savaş kepazeliği içinde süründük durduk bir zaman... Dağa çıktık, oradaki yoldaşlara elimizden geldiğince destek olduk... Daşa ile beraber çalışıyorduk, aynı gruptandık...

— Mukavemetçilerle, kızlarla birlik olmayıp evde oturdunuz, havanın iyileşmesini beklediniz. Öyle mi?

Gromada, bu iri kemikli adamın son sözlerinde kendisi için bir tehlike sezdi. Bir tuzak kuruluyor, bir ağ örülüyordu çevresinde. Adam, ustaca sorularla hazırlıyordu bu tuzağı. Her sorduğu soru Gromada'yı bir yılan ısırıyormuş gibi yerinden hoplatıyordu. Görünmez bir yara. Çok acı veriyordu ama. Gromada'nın yüzü sarkmıştı. Gözlerinin derininde, bakışlarında kendisini sorguya çeken adama beslediği öfke hemen belli oluyordu. Belki adam da farkına vardı bu öfkenin. Belki de bıkmıştı Gromada'nın öyle kar-

şısında durup dırdır etmesinden. Önündeki kâğıda bir şeyler karaladı.

— Gidebilirsiniz. Yoldaş Gromada hakkında söyleyecek sözü olan var mı aranızda?

— Gromada mı? O bir tanedir... Çok adamı benzetir o...

— Sıra yoldaş Savçuk'ta şimdi... Savçuk!

Kalabalık, bir anda mırıltılar ve gülüşmelerle dalgalandı. Savçuk'un sırtında upuzun gömleği, ayağında yırtık pantolonu vardı. Çıplak ayaklarını döşemelerin üzerinde sürüyerek yürüyor, kollarıyla çevresindekileri, yoluna çıkanları iterek ilerliyordu. Herkes dikkatle onu seyrediyor, bazıları da gömleğinin orasını burasını tutup çekiyorlardı.

— Pantolunu fıçı!.. Sıkı dur bakalım!.. Şeytan var karşında!..

Savçuk, asık suratıyla Komisyonun yerleştiği kürsünün önüne gelip durdu. Kolları iki yanına sarkmıştı. Durmadan başını sallıyordu.

— Temizlikçi yoldaş, hayatımı filân sorma bana. boş yere zahmet etme...

— Nedenmiş o? Hayatını bilmemiz şart. Aslında bütün ayıklama işlemi yaşadığınız olaylara göre şekil alıyor, kararlar bu ölçüye göre veriliyor.

— Sen elleme benim hayatımı. İlgilendirmez seni. Ben kendim şeytanın kıçına sokmuştum o köpoğlusu hayatı... Yeter bu!.. Fıçıcıyım, fıçı yaparım ben... Şimdi çalışamıyorum, iş göremiyorum, fabrika işe yaramıyor çünkü... Fakat şu herif, şu Gleb, önüne gelene bağırırken fabrikayı bir çalıştırsın, fıçılar yaparım yine.

— Buraya, «Bazı adamların suratını dağıttım, bazılarının da dağıtmak istiyorum» diye yazmışsın. Kimlerin suratını dağıttın? Ve kimlerin suratını dağıtacaksın? Söyle şimdi.

Savçuk'un suratı şişmişti adeta. Boynunun damarları bir anda gerildi. Kolları iki yana sarkmış, yumruklarını sıkmıştı. Başkalarında hınç ve sevinç yanyana. Çıt yoktu salonda. Herkes onun ne söyleyeceğini merakla bekliyordu. Savçuk'un bu sefer de ulu orta bağırıp çağıracağını, böylece biraz iyi vakit geçirileceğini umuyordu herkes. Savçuk bazan patlar, önüne gelene ver yansın eder, içten gelen bir coşkunlukla, sözlerinin neye sebep olaca-

ğını bile ölçmeden tepinir dururdu. Oradakiler onun bu çeşit davranışlarına alıştıkları için şimdi de aynı şekilde davranacağını umuyorlardı. Savçuk, gülmek istedi önce.

— Bu salakların çoğunu patakladım ben... Yine pataklayacağım... Hem bu sefer yeni ve cins burjuvaları, başımıza efendilik taslıyanları pataklıyacağım... Şu çilingirlerin fabrikatörleri, iyi tanırlar beni... Şeytan bir iki değil ki, çok... Hepsini marizleyeceksin... Eski rejim zamanında hususi arabalarına binip, bize nasıl kazık atacaklarını hesaplıyorlardı efendiler... Onlar gitti şimdi, yeni efendiler türedi başımıza... Bunların da derdi imanı bizi kazıklamak.

— Kim kazıklıyor sizi? Partideki yoldaşlar mı, Sovyetler'de görevli yoldaşlar mı kazıklıyor? Daha açık konuşun.

Salonunun dibinden doğru keyifli bir hıçkırık duyuldu. Bunu neşeyle bağıran bir ses izledi:

— Savçuk!.. Açık söyle Savçuk!.. Şu sülüklerin, şu fiyaka düşkünü heriflerin vur yüzüne kim olduklarını söyle başı bozuk sürüsüne...

Büyük bir uğultu koptu salonda. Sonra birden koyu bir sessizlik çöktü ortalığa. Gergin ve her an patlaması beklenen bir sessizlik.

Yine arka sıralardan öksüren bir ses daha duyuldu.

— Atın şu hayvanı dışarıya!.. Deminden beri kafamızı ütüleyip duruyor!

Yeni bir uğultu tekrar dalgalandırdı salonu.

— Açık konuşun, Savçuk yoldaş. Dağıtılacak surat var, dağıtılmayacak surat var. Meselâ, bizimkileri nasıl buluyorsun, dağıtmak gerekiyor mu bizim suratlarımızı?

— Nerden bileyim şimdi? Kafanızın içindekileri görmüyorum ya! Topladınız buraya milleti, herkese pislik atıyorsunuz... İhtiyaç yok ki size... Efendi çok bizde, kumandan görüyorsun nereye baksan...

İri kemikli adam duymamıştı sanki. Savçuk'a şöyle başını kaldırıp da bir kere olsun bakmamıştı.

Gleb doğruldu yerinden, suratı asıktı.

— Yeter, Savçuk! Serseriliği bırak şimdi. Nizamları biliyorsun.

Savçuk masaya yasladı koca gövdesini. Boyun damarları yine gerilmişti. Gömleğinin altında kıvır kıvır oynayan kasları belli oluyordu.

— Asıl sen kapat çeneni!.. Tek serseri ben değilim elbet, köpoğlusu... Ne dırdır edip duruyorsun başımda?

Onun bu diklenişini destekleyen sesler yükseldi salonda.

— Susturma onu, Çumalov!.. Haklı!.. Doğruyu söylüyor!

Sıraların arasındaki boşlukta gezinip duran bir kadın olanca gücüyle bağırdı:

— Votkayı içip karısını döverken böyle konuşmuyordu ama! O kadar eziyet etti ki karısına, elime geçirsem ben paralarım onu!

— Erkeklerin hepsi böyle... hep kaba kuvvet. Oraya kadınlar, buraya kadınlar... Mutfağa kadınlar, yiyecek bulmaya kadınlar, yatağa kadınlar, suskun kadınlar, evdeki çoluk çocuğa kadınlar, erkekler de caka satsın... Hangisi farklı birbirinden?

Bu sefer kadınlar başlamıştı hep bir ağızdan.

Savçuk öfkeyle döndü kalabalığa. Hepsini parçalamaya hazırlanan bir kurt gibi bakıyordu onlara.

— Salaklar! Dırdırınızla tepemi attırıyorsunuz benim, kuyruklular...

Gülüşmeler oldu. Duvarlar titredi sanki, tavandaki avizenin saçakları çın çın ötüyordu.

Motya belirdi sıraların arasında. Kalabalığa doğru atıldı:

— Yalan, yalan, yalan... Savçuk beni dövüyordu... Ben de onu dövüyordum ama... (Kahkahalar) Tekiniz pabucu olamazsınız Savçuk'un... Dövmek şart bizi, başka türlü yaramayız işe, adam olamayız. Çocuklarımızı kaybettik, evimiz barkımız yıkıldı, pis tavuklar. Hepiniz yollara döküldünüz, aşifteliğe çıktınız... Şu halinizle topunuz bir araya gelseniz pabucu olamazsınız Savçuk'un!

Şimdi susuyordu hepsi. Şaşkındılar. Ne yapacaklarını bilemiyorlardı... Motya'nın sözlerinin etkisiyle, içlerinde bir burukluk, kocaman kocaman açılmış gözlerini ona çevirmişler, sessizce bakıyorlardı.

— Söylesene, Motya... Nerde pabucu Sevçuk'un? Yalınayak dolaşıyor, baksana...

Hırslıydı Motya, öfkeliydi. Bağırıyordu boyuna:

— Hele bir dokunun Savçuk'a, cesaretiniz varsa dokunun... Heriflerin en iyisidir o... Sakın paçayı kaptırma bunlara, Savçuk... Savçuk en iyileridir, en kuvvetli odur...

Polya heyecanlıydı. Ürperiyor, büzüldükçe büzülüyordu oturduğu yerde. Sergey'in yanındaydı. Gözlerini Komisyonun bulunduğu kürsüden ayıramıyordu. İri kemikli adamı hayranlıkla seyrediyordu. Dudaklarında ancak çok dikkatle bakıldığı zaman farkedilebilen bir gülümseme vardı. Bir heykel kadar hareketsizdi. Çehresinde bir hastanın yüzünü hatırlatan koyu lekeler belirmişti.

Sergey, sebebini pek açıklayamadığı bir keyifle dolduğunu hissediyordu. Bu neşe, çocuksu kahkahalarla benliğinin en ufak zerresine kadar işliyor, yayılıyordu. Arka sıralardan kulağına gelen gülüşmeler, yerli adamların yüzleri ve tavanda bir üzüm salkımını andırarak sallanıp duran avizenin pulları, herşey yeni bir anlam kazanmıştı kafasında. Herşey fazlalıklarından soyunmuş, basit bir refleksin sınırları içinde şekillenmişti. En ilkel haliyle beliriyordu. Gülüşmeler, fısıltılar, bu boyuna tuzaklar kurmaya çabalayan garip mahkeme, hepsi insanca bir basitliği yansıtıyorlar, hiç karışık olmayan basit bir olaylar zinciri gibi görünüyorlardı. Birbirinden ayrı, kopuk sesler, hareketler, kocaman bir soluk duyuyordu. Bütün bunlar öyle kesinlikle çözdüğü, onu öylesine eğlendiren şeylerdi ki!.. Hayvanca bir oyunla noktalanan, yırtılan anlardı. Bu mekanizma neden insanlığın kaderiydi ve neden insanlığın kaderi katlanılmaz acılarda düğümleniyordu? Babası başka türlü konuşmuyordu. Anlar vardır, bu anlar koskoca bir tarih sayfasını kapsayabilirler. Ve belki önemli olan zaman değil, zaman bütününün küçücük parçalarıdır ve belki önemli olan bütün bir insanlık değil, insanların tek tek kendi öz varlıklarıdır?

Neden başında bir fazlalık gibi duruyor, Polya'nın kulakları? Çiçek açmış ağaçlardaki yapraklara benziyorlar. Titriyor ve genç kadının her soluk alıp verişinde kırmızı renkleri soluyor. Bu, genç kadının damarlarına hücum eden kan, büyük acıların işaretidir. Ve herşey, bütün bilmece, insan hayatının anlamı bütün basitliği ve mutluluğu bu işarette düğümleniyor.

— Sergey İvangin yoldaş.

Kalktı Sergey. Bir, iki, üç, dört... Durdu. Ne kadar basitti herşey, ne kadar anlamsız ve gereksizdi...

Hiç zorluk çekmeden konuştu. Kendi sesini duyuyor, burnunu bir gaga gibi görüyordu. Bir et parçası değildi bu, ter taneciklerıyle örtülü bir alçı parçasıydı sanki.

— Şu geçenlerde kurşuna dizilen albay kardeşinizmiş. Sık sık görüşüyor muydunuz onunla?

— İki defa karşılaştık: İlk defa annemin ölümünde, ikincisinde yoldaş Çumalov'la birlikte nöbetteydik, dağda sinyal verirken yakaladık onu, o zaman gördüm.

— Neden ilk karşılaşmanızdan sonra tevkif edilmesini sağlamadınız?

— Böyle birşeye zorlamadı beni.

— 1918'de kızıl ordu ile birlikte şehri terketmediniz? Neden beyazların yanında kalmayı tercih ettiniz? Onların sizi kurşuna dizmeyeceklerinden emin miydiniz?

— Hayır. Olamazdım zaten. Ama kaçmak için sebep görmüyordum. İnsan şehirde de çalışır, yararlı olur.

— O devirde komünist olmamıştınız henüz, öyle değil mi? Evet, anlıyorum sizi.

— Ne söylemek istiyorsunuz? «Sizi anlıyorum» sözüyle neyi kastediyorsunuz?

— Yoldaş, sorularınıza cevap verecek değilim. Tartışmaya gelmedik buraya. Gidebilirsiniz.

Gidip yerine oturmadı Sergey. İşçilerin sıraları arasından salonun dibine doğru ilerledi. Sağında, solunda gözleri kanlı işçiler görüyordu. Döşemenin üzerinde yürüdüğünü bir an bile aklına getirmiyordu. İncecik bir kalasın üstünde titreyerek hep aşağıya doğru indiğini, alçaldığını düşünüyordu. Sanki ayaklarına hâkim olamıyor, sürekli şekilde aşağıya doğru kayıyordu. Dumanlı bir sis kümesinin içinde saçı sakalı uzamış bitik çehreler beliriyordu dört bir yanında: boğucu, birbirini iteleyen, ezip geçen bir kalabalık.

Sonra birdenbire bir kötü hayalin dağılması gibi hepsi kayboldu. Ortalık aydınlandı. Çıkış kapısının önünde herşey net çizgilerle belirdi gözünde. Mermer merdiveni, iri korkuluklarıyla

karşısına çıktı. Meşe ağacından yapılmış iki fener, soğuk ve sessiz koridoru aydınlatıyordu. Ölü bir aydınlık. Uzakta, kapalı kapıların ardında genç insan seslerinin yankılanması duyuluyordu. Genç komünistler.

— Ayıklama komisyonu. İri kemikli, sfenks çehreli adam, bu ne düşündüğü kestirilmeyen yaratık, bu acı çekmemiş, katı ve hiç gülmeyen yüzü ile bu yaratık. (Aınında kırışık bile yok). Bu adam Gromada ve Savçuk'un kaderini elinde tutuyor, yarın Polya'nın, Gleb ve Daşa'nın da kaderini elinde tutacak... Hepsi bu adama müthiş bir korkuyla bakıyor ama bu ezikliği ne ona, ne birbirlerine hissettirmemeye çalışıyorlar. Hepsi de yüreklerinin tâ derininde içlerini bir kurt gibi kemiren o bulantılı kederi duyuyorlar.

Sorular sorarak bir insanın ruhunun derinliklerinde yaşayan şeyi bulup çıkarmak mümkün müdür? Bu soruların cevabı hiç sahici ve inandırıcı olabilir mi? Doğru olabilen soru yoktur; gerçek cevap da yoktur bu yüzden. İnsanın benliğinde sahici olan şey bu soruların daracık sınırları içinde kalamaz, cevaplar hep soruların dışına taşan başka gerçekleri de resimler.

Kapalı kapılar ardında insan sesleri ve Sergey'in beyninde müthiş bir zonklama.

Kapıyı açtı Sergey. İçerdeki kıpkırmızı bayraklardan gözü kamaştı: Duvarlarda, kanatlı beyaz kuşlar gibi uçuşan dövizler gördü. Her yerde, pencerelerde ve odanın her köşesinde dağ çiçeklerinin güzel manzarası ve kokusu.

İçerde, çiçeklerden daha kalabalık genç insanlar vardı. Delikanlılar ve genç kızlar. Kızların göğüsleri inip kalkıyor, başlarında kırmızı çatkılar bayrak gibi dalgalanıyordu. Ritmik hareketlerle jimnastik yapıyorlardı...

— Bir, iki, üç, dört...

Sesin çağrısına uyarak zor hareketlerle eğilip bükülüyordu bu vücutlar...

— Bir, iki, üç, dört... Ahenkli bir bütün içinde oluşan bu hareketleri seyrediyordu Sergey. Kanı hızlanıyordu damarlarında:

— Bir, iki, üç, dört...

Oradakilerin yüzleri birbirine yapıştı. Ve sonra onlardan koparak etrafa dağılan kocaman bir kahkaha, çığlıklar...

Kapının eşiğinde durdu Sergey. Daha ileriye gidemedi... İçerde, baktığı yerden ufacık görünen sayısız insan başının bittiği noktada kürsü niyetine kullanılan küçük masayı gördü tekrar. Masanın çevresindeki üç insan da ufacık görünüyordu. Camlarda defalarca çoğalarak resimlenen bu kalabalık baş dönmesi veriyordu ona.

Polya, kürsünün önünde, ayaktaydı. O alnında bağladığı kırmızı çatkısı ve kıvır kıvır sarı saçları yüzünden küçük bir kız çocuğunu hatırlatıyordu. Sesi acılı yükselişlerle titriyordu.

— ...Kabullenemiyorum bu durumu, anlayamıyorum çünkü, hiç bir doğrulanan yanını göremiyorum... Yaktık, yıktık, acı çektik... Oluk oluk kan aktı. Açlık çektik. Ve şimdi o ezilmesi için bunca acıya katlandığımız günler tekrar karşımızda... Hangisi kâbustu, bilemiyorum: Akıtılan kanlarımız mı, acı dolu mücadelemiz mi, yoksa bu sarhoş kahveleri ile bu, tıka basa doldurulmuş mağaza vitrinleri mi?.. Neden leş kargalarını tekrar topladık başımıza? Bunca mücadele işçi kulübelerinde sefalet ve açlık eskisinden daha ezici bir ağırlıkla tekrar üzerimize çöksün diye miydi? İçimizde yaşayan, kanımızı kurutan zehirli yılanlar, hırsızlar ve sömürücüler yeniden eski rahat hayatlarına kavuşsun diye miydi bizim mücadelemiz? Hayır, ben kabullenmem bunu, kafamın içi bu kuşkuyla doluyken yaşayamam... Bunca mücadele, çekilen bunca acı, gözümüzü bile kırpmadan gidişimiz, sonradan kendi kendimizi çarmıha germek için miydi? Neden?

— Yoldaş, bu şairâne sözleriniz aslında Lenin yoldaş tarafından lânetlenen bir hastalığın, komünizmin çocukluk devresine özgü bir hastalığın işaretidir, biliyor musunuz?

Adamın sesi gergin, sâkin, katı ve vurgusuzdu Miyekova'nın konuşması ve sesindeki titreme ile adamın sesi arasındaki karşıtlık Miyekova'nın feryâdını daha da ağlamaklı gösteriyordu. Salonda, birbiri üzerine yığılmış halde bekleyen bu endişeli insan yığını mırıltılarla dalgalanıyordu.

— Yoldaş, kadın kolunu yönetiyorsunuz siz. Ama burda kalkıyor, işçilerin ve yönettiğiniz teşkilâta bağlı kadınların önünde böyle hiç düşünmeden, sorumsuzca konuşuyorsunuz. Büyük bir hata bu.

Uzaktan Miyekova'nın dudaklarının titrediği, gözlerinden yaş-

far boşandığı belli oluyordu.

Dönüp de sıraların arasında sarhoş bir titreyişle yürüyünce oradakilerin hepsi bakışlarını Miyekova'ya çevirmişlerdi.

— Doğru söyledin, yoldaş... önemli olan... hiçbir şey... İşçi evet, işçi boğazlanıyor... Şu kürsüdeki hayvanı pataklamalı... Dövmeli...

— Miyekova yoldaş hakkında söyleyecek sözü olan var mı?

Kalabalıktan öfkeli sesler yükseldi: Yumrukların kürsüye doğru sıkıldığı görüldü.

— Ne var yani!.. Doğru konuştu!

— Komisyondaki yoldaşlar, bu cins yoldaşları kapı dışarı atmalısınız... Yeni iktisadi politika yüzünden... Fakat işçilere de eşit muamele yapmalısınız... Mutlak yapın bunu.

— Yavaş olun biraz. Ahırda değiliz.

— Yoldaşlar! Doğru söyledi Miyekova! Gerçeği konuşturdu burada!

— Komisyondaki yoldaşlar, bilmeniz gereken şeyler var: Demin konuşan o zıpır kadın vaktinden önce gelmiş dünyaya... Henüz komünizmi anlayacak çapta değiliz biz... Bu kadınları atmalı buradan, salak kızları da atmalı.

Gürültüler yatıştığı zaman Sergey kürsüde Gleb'i gördü. Gleb, yanındaki iri kemikli adama kocaman gözlerini dikmiş, adama iyice yaklaşmış, dudaklarını kımıldatıyor, birşeyler anlatmaya çalışıyordu. Fakat adamın bir ceset hareketsizliğindeki çehresi değişmiyordu. Başını kaldırıp bakmadı bile Gleb'e.

Daşa kürsünün önündeydi şimdi. Acıyan gözlerle Miyekova'yı izliyordu.

Polya'nın peşinden tekrar koridora çıktı Sergey. Miyekova çabuk adımlarla binanın çıkış kapısına doğru yürüyordu. Başını garip ve tedirgin hareketlerle sallayıp duruyordu. Sergey usulca seslendi ona. Issız ve karanlık koridorda yankılandı boğuk sesi. Dönüp bakmadı Miyekova, kapıdan kayboldu.

Sergey tekrar salona döndü. Bir seferde girmedi içeriye, kapının eşiğinde durdu. Ve ilk defa o iri kemikli, sfenks görünüşlü adamın gür sesini, salonu çınlatan sesini duydu:

— Evet, anlıyorum!.. İşte gerçek bir parti üyesi karşımda!.. Gerçek bir militan, gerçek bir savaşçı... Partimiz böyle değer-

li üyelere sahip olduğu için onur duyuyor. Güle güle, Çumalova yoldaş... şansınız açık olsun.

Ve Sergey, iri kemikli adamın ayağa kalkıp Daşa'nın elini içtenlikle sıktığını gördü.

3. BİR BÜYÜK BÜTÜNÜN UFACIK PARÇASI

Sergey, Sovyetler Evi'ndeki küçük odasında, lâmbanın soluk ışığında sökünceye kadar Lenin'in kitabını, «Materyalizm ve Deneyci Kritisizm»ini okudu. Kalemiyle kocaman paragrafların altını çiziyor, kenar boşluklarına okunaksız yazısıyla notlar alıyordu. Bazan kalkıyor, odanın içinde, masa ile lâvabonun bulunduğu köşe arasında geziniyordu. Bazan elini çıplak başına götürüyordu. Düşüncesini hiçbir kesinliğe ve açıklığa kavuşturmadığı halde düşünmeden edemiyordu. Ona çok acı veren bir kederle burkuluyor, ağlamak ihtiyacı duyuyordu. Gecenin sessizliğinde aynı sözler dön babam dönüyorlardı kafasının içinde.

— Enerjetik prensipleri tarihi maddecilik dediğimiz şeyi kınamazlar. Madde ve enerji aynı kozmik oluşun farklı şekilleridir... Herşey metoda bağlıdır. Kuru sözlerle değil. Diyalektik, enerjetik... Evrenin kapsadığı bütün unsurlar arasında sonsuz ilişkiler vardır ve bu ilişkileri düzenleyen tabii kanunlar mevcuttur. Bu statik bileşim diyalektik bir yorum gerektirir... Bununla birlikte meseleyi düşünmek ve anlamak zorundayız.

Sergey tekrar alıyordu eline kitabı, tekrar okuyor, yine sözlerinin altını çiziyor, kenarlara yine notlar alıyordu.

Yan odada, Polya'nın odasında çıt çıkmıyordu. Polya içerdeydi, Sergey odasında olduğunu, koridora bakan kapının buzlu camında Polya'nın belli belirsiz şekillenen gölgesinden anlamıştı. İçeriye girmek istemiş, kapının tokmağını zorlamıştı. Fakat o sırada Polya'nın gölgesi kaybolmuştu. O zaman Sergey ısrar etmemiş ve girmekten vazgeçmişti. «Polya'nın bana ihtiyacı olsa kapıyı vurur, seslenir» diye düşünmüştü.

Kitabı elinde, usulca, kendi odasını Polya'nınkine bağlayan ara kapıya yaklaşıyor, kulak verip öb'ür tarafta neler olup bittiğini işitmek istiyordu. Gürültü duymuyordu. Şimdi yatağına uzan-

mış olmalı Polya. Sergey onun gözlerinden gündüz farkettiği bezgin ifâdenin henüz kaybolmadığını düşünüyordu. Belki de uyuyordu Polya. Hem de mışıl mışıl. Son günlerdeki aşırı heyecanların verdiği yorgunlukla bitmişti zaten. Uyuyorsa iyi. Ertesi güne dinç, sinirleri düzelmiş olarak uyanabilirdi. O üzerindeki yorgunluğu, bıkkınlığı bir atsa rahatlayacaktı. Dinlenmeye ihtiyacı vardı sadece. Savaş içinde mutlu günler yaşamıştı Polya. Şöyle doya doya gülmeye orada, cephede alışmıştı. Fakat bu yeni dönemde, devrimin bu yeni safhasında, bu geçici gerileme sendeletmişti onu, dengesi bozulmuştu Polya'nın. Biraz dinlense toparlayacaktı kendini. Sergey kendisinin uyumaması gerektiğini düşündü. Uyumamalıydı. Polya çağırabilirdi onu ya da çıkar gelirdi yanına.

Temizlik... Komisyonun asık suratlı üyesi ve onun iri kemikli yüzü, monoton bir gramafonu andıran durgun sesi, çoktan unutmuştu Sergey. Önemsiz bir şeydi bu. Bu ölçüde önemsiz bir şey geleceğe dönük bir oluş içinde ne anlam taşıyabilirdi tek başına? Üstelik sadece o değildi bu kadar önemsiz olan. Herkes, hepsi önemsizdiler. O büyük bütünün birer zerresiydiler sadece.

Altın ve gümüş pırıltılı kelebekler açık pencereden içeriye giriyor, lâmbanın etrafında dolanıyor, oradan odanın öbür köşesine uçuyor ve ufak kanatlarının hışırtısıyla odaya alabildiğine geniş ve büyük bir salon havası veriyorlardı. Onların varlığı Sergey'in ruhunda karışık hisler uyandırıyor, içine keder veriyordu. Gelecekteki değişimin bir habercisi gibi görüyordu kelebekleri. O zaman biraz açılmak için pencereye geliyordu Sergey... Ve pencereden dışarıya bakıyordu: Karanlıklara. Aylardan Ekim olmasına rağmen hava çok sıcaktı. Dışarda, bu simsiyah ve sıcak sonbahar gecesi türlü güzel kokularla donanıyordu. Henüz sokaklarda lâmba yanmadığı için şehir karanlık ve sessizdi. Sadece istasyonda manevra yapan lokomotiflerin düdükleri ve vagonların raylardaki tıkırtısı geliyordu kulağına. Körfezin öbür başında, dağların hemen eteğinde elektrikli yıldızların cümbüşünü görüyordu. Fabrikaydı orası, Fabrika yaşıyordu. Hayata yeniden doğuyordu. Limanda, rıhtım boyunda tek tük ışıklar vardı. Bu ışıklı yıldızcıkların loş ışığında körfezin sularına katılan küçük derecikler yansıyordu.

Bir zaman uyukladı Sergey. Uykusunda, babası çıktı karşısına. Ayağında o her zamanki yırtık pantolonu vardı yine. Kısacık adımlarla yürüyordu. Ayakları yine çıplaktı. Yüzünde o Sergey'in iyi bildiği neşeli gülümseme.

Babası karşısındaydı. Elleriyle bir iskemleyi yakalamış, sımsıkı tutuyordu. Ezik, telâşlı bir sesle anlaşılmaz sözler mırıldanıyordu. Babasının bu gevezeliği hiç umulmadık bir dehşet saldı Sergey'in yüreğine. Oturduğu yerde hareketsiz kaldı bir süre. Kalkmak istediği halde kalkamadı. Vurmak istedi babasına. Beceremedi. Vuramadı. Babası bir yandan sakalını sıvazlıyor, bir yandan gülerek parmağını sallıyordu ona. Tehdit dolu bir ifâdeyle sallıyordu hem.

Bir rüya. Adamın yüreği hızla inip kalkıyordu. Kalbinin atışı öylesine gürültülü ki insan uyanabilir. Kapının ardında, yani Polya'nın odasında, Şüra başkanının mırıltılarla yükselip alçalan sesi. Demir karyola gıcırdıyor. Polya yanık, gizli yakarışlar dolu bir sesle inliyor. Kuş cıvıldamasını andırıyor sesi. Belki de gülüyor Polya, kıkırdıyor.

Tekrar sessizlik.

Adamın yüreğinde gümbürtülü inip kalmalar. Alev alev tutuşan kanı. Beyni ve şakakları zonklamaktan şişmiş. Kapıya yürüyor: Dinliyor etrafı. Yumruğunu sıkıyor, havaya kaldırıp vurmak üzere bekliyor. Yüzünü allak bullak eden bir ürperti. Havada bekleyen yumruğu çözülüyor, o yumruğu hazırlayan kolu yana düşüyor. Hareketsiz kalıyor. Bu, gözü kararmış ve ürpertilerle sarsılan adam, bu bitkin ve yenilmiş adam yılgın adımlarla kendi yatağına yöneliyor. Yatağın başında bir an bekliyor. Yeniden kulak veriyor etrafa. Sonra yatağına giriyor. Sonra son bir kere daha doğruluyor yatağında ve tekrar dinliyor ortalığı. Ve ağır ağır soyunuyor, lâmbayı söndürüp üstünü örtüyor ve susuyor.

4. BÜYÜK BÜTÜNDEN KOPARILAN PARÇALAR

Sergey o sabah her zamanki gibi erken uyandı. Doğruca lâvabonun başına gitti. Avuç avuç su dökerek yıkadı, yüzünü. Yüzünü kurulayarak pencereye geldi (Bütün gece açık kalmıştı pen-

cere). Oda soğuktu, etinde taze bir ürperti geziyordu. Sabah serinliğinin verdiği ürperti.

Gökyüzünün mavisi yaz mevsimindeki kadar koyu ve lekesiz bir maviydi. Hava berraktı. Uzaklarda, altın rengi yansımalarla süslüydü tabiat. Aşağıdaki evlerin camları güneşte alev alev yanıyorlardı. Damlarda gök mavisine karışan belli belirsiz bir kızıllık farkediliyordu. Fabrikanın bulunduğu kesimde, daha yukarıda, dağın tepesindeki büyük kayalar güneşin altında sapsarı. Dağın yanındaki geçitte, yukarı doğru tırmanan bir marşandiz treni vardı. Tren dağın eteklerine kadar uzanan yemyeşil ormanın yanısıra ilerliyordu. Vagonlar birer dörtgen halinde görünüyor, kapıların çizgisi açık seçik belli oluyordu. Vagonların tekerlekleri bile farkediliyordu. Lokomotifin bacasından kara dumanlar yükseliyor ve yükseldikçe dağılıyorlardı. Sonbaharın kuru ve kokulu havası pencereden Sergey'in dünyasına doluyordu. Hava hafif, berrak, serin ve güneşliydi.

...Temizlik. Salondaki kalabalığı gittikçe çoğaltarak yansıtan camlar. Sergey'in karmakarışık ve çocuksu cevapları. Hepsi ne kadar uzaktaydı ondan! Şimdi herşey ne kadar önemsizdi! Adamın kan dolu, her hücresinden sıhhat fışkıran gövdesi, kaşları ağır bir fizik çalışmanın özlemi içindeydiler. Uyuşukluktan sıyrılmak, gerilmek, açılıp rahatlamak istiyorlardı. Kollarını sağa sola oynatarak bir iki hareket yaptı Sergey: Bir, iki, üç, dört...

...Polya... Belirsiz bir acı düğümlendi içinde, bir gölge gibi geçip gitti sonra. Dün gece odasına gelmemişti Polya, onun dostluğuna ihtiyaç duymuyordu demek. Dün gece, kafasının içinden geçenleri ona anlatmak gereğini duymamış, sadece kendine saklamıştı bunları. Duygularını kendine saklıyordu Sergey. Ama Polya'nın acı çektiğini bilmek onu iyice yaklaştırıyordu genç kadına. Herşeye rağmen Polya'yı karşısına alıp kendi sıkıntılarından söz etmeyecekti ona. Polya hiçbir şey bilmeyecekti. Güçlüydü Polya, gülmeyi seviyor ve biliyordu. Sergey ona hislerini anlatmaya kalksa Polya'nın dostça gülümsemeyeceğine, onu kahkahalarla karşılayacağına emindi. Polya, tatlı Polya!

Çantasını aldı Sergey. Koridora çıktı sonra. Polya'nın kapısı kapalıydı. Ses gelmiyordu içerden. Polya uyuyor olmalıydı. Uyumalı elbet: Dinlenmeye ihtiyacı var onun. Sonra nasıl gülecek kahkahalarla?

Parti Komitesi binasında Sergey Ayıklama Komisyonu'na ayrılan çalışma odasına girdi.

Vakit henüz çok erken olmasına rağmen, bu, penceresi parmaklıklı dar ve loş oda, tütün ve küf kokuyordu. Orada, masanın önünde bekleyen ağır ve yıkıcı bir hastalıktan yeni kalkmış kadar bitkin görünüşlü pek çok insan vardı. İki Eğitim Merkezi görevlisi, Sergey'i iteleyerek geçip gittiler yanından. Sergey'i görmemişlerdi bile. Yenik ve utançlı bir gülümseme vardı dudaklarında. Sergey girer girmez Yuk'un odayı çın çın öttüren sesiyle karşılaştı orada:

— Bunları hizaya getirmeliyiz, arkadaşlar... Hem de islah zoruyla. Bu kadarla da yetinmemeliyiz, partiden bile atmalıyız hepsini... General eskilerini!.. Ne anlarsınız siz işçinin derdinden? Kendi dümeninize bakıyor, boşveriyorsunuz işçi sınıfına... Suratımdan hoşlanmadın diye nasıl atarsın beni partiden, pis herif?.. Aynı memeden mi süt emzirdiler yani ikimize?.. Madem sen de eskiden benim gibiydin, madem sen de dökülüyordun, şimdi önümde ne poz atıyorsun?

Komisyonun o iri kemikli, suratı asık üyesi masaya oturmuştu. Önündeki kocaman bir dosyanın yapraklarını sessiz, katı bir dikkatle inceliyordu. Başını kaldırıp Yuk'a baktı. Yuk da ona dikti gözlerini. Anlamsız, donuk bir ifâde vardı bakışlarında.

— Kendinizi komünist sanıyorsunuz yoldaş ama daha edepli konuşmayı beceremiyorsunuz bir türlü. Size kaç defa söyledim...

Yuk'un yüzü öfkeyle buruş buruş olmuştu. İleriye atıldı. Bir yumruk indirdi masaya.

— Şeytanın belâsı, karşıma geçip durmadan mazarratlık çıkarırsın, kalkıp teşekkür edecek değilim elbette? Bunu mu istiyorsun? Hepinizi tanıyorum ben, avantacı takımısınız, arivist takımısınız siz. Maskenizi düşüreceğim... Göstereceğim gününüzü.

Adam, karşısında tepinen Yuk'a umursamaz bir katılıkla bakıyordu. Duvarın dibindeki bir başka görevliye seslendi:

— Naçkassov yoldaş, Yuk'un dosyasını al, bir kenara ayır. Komisyonun bugünkü toplantısında tekrar görüşeceğiz durumunu.

Soğuk bakışlarını tekrar Yuk'a çevirdi. Yabancı bir sesle

adetâ kamçıladı Yuk'u:

— Yuk yoldaş, partiye yeniden alınmak için elinizdeki son şansı da kaybettiniz şimdi. Zararlı bir unsur, yozlaşmış bir unsur olduğunuzu ispatladınız bize. Partiye bir daha dönmemek kaydıyla atılmanızı isteyeceğim. Bağırmaya devam ederseniz, burada görevli nöbetçiyi çağırıp zorla kapı dışarı atacağım sizi. Çıkın şimdi.

Sonra hiçbir şey olmamış gibi, aynı kayıtsızlıkla önündeki dosyaya eğildi.

Yuk şaşkındı, suratı mosmor kesilmişti. Hınçla dişlerini gıcırdatıyordu. Orada Sergey'i gördü. Allak bullak çehresiyle ondan yardım umarak yaklaştı Sergey'e.

— Sergey, arkadaşım, görüyorsun olup biteni!.. Bekleyelim, seyredelim, öğrenelim...

Müthiş bir cesaretsizlik gelip oturmuştu yüreğine. Eliyle ezik ve yılgın bir işaret yaptı. Uzaklaştı.

Tsikeladze, duvarın dibinde, ayakta bekliyordu. Masanın yanındaydı. İri göz bebekleri kan çanağına dönmüştü. Bakışlarını masadaki kâğıtlara dikmiş, olanca dikkatiyle seyrediyordu. Dişlerini sıkıyordu boyuna. Sımsıkı kapalı duran dudaklarının kenarında beyaz salyalar toplanmıştı. Sergey onu sessiz görmeye alışıktı. İşteyken, Tsikeladze çalışırken kimse onun farkına varmazdı. Böyle sessiz görünmesine rağmen iç savaş sırasında dağa çıkmış bir adamdı o. İki yıl boyunca mukavemetçiler safında çarpışmış, koca bir birliğe kumanda etmişti. Şehre ilk giren öncülerden biriydi.

Tsikeladze sert ve sivri bir cisme çarpmış gibi irkilerek gözlerini belertti. İri kemikli komisyon üyesine yaklaştı.

— Yoldaş... neden dalga geçiyorsun benimle? Göster bana, kendi gözlerimle göreyim... Lâf ebeliği yapma bana, ver dosyayı bakayım...

Karşısındaki adamın gözlerinde bir hayret ifâdesi belirdi.

— Yoldaş, söyledim ya, partiden kovuldunuz... Kışkırtıcılık ve bozgunculuk yaptığınız için. Üstelik dalga geçecek vaktim yok. Yeniden başvurun partiye.

Olduğu yerde kaskatı kesildi Tsikeladze.

— Bak, gör işte... Nasıl iş yapıyorlar, bak Sergey!.. Gör anla...

Sergey masaya yaklaştı ve komisyonun kendisi hakkında verdiği kararı öğrendi. Daha dün, salondan çıkar çıkmaz partiden atıldığını hissetmişti. Neden kovulduğunu bilemiyordu, neden böyle düşündüğünü de kesinlikle çözemiyordu. Sorsalar cevap veremezdi. Ama partiden kovulduğuna emindi.

— Evet, siz de çıkarıldınız partiden.

— Hangi sebepten?

— Şu anda gerekçeyi okutamam size. Gerekli görüldüğü takdirde sizinle ilgili bölümü ister, okursunuz sonra. Memnun değilseniz, yeniden alınmanız için başvurun.

Adam Sergey'e bakmamıştı bile.

Bu sözleri duymak bir anda çok sıcak şeyleri taşırdı Sergey'in içinde. Bir patlamaya benziyordu bu. Boğazında düğümlenen bir kusma ihtiyacı, bulantılı bir sancı, göğsüne, oradan da midesine sıçradı. İçinden yükselen bir başka ses, boğuk bir ses atıldı:

— Politika hayatımın sonudur bu. Ne demektir bu, farkında mısınız yoldaş?

— Farkındayım. Politik ölümdür.

— Neden ama?

— Önemli sebepler vardı.

Sergey gitmek, uzaklaşmak istiyordu artık. Ama yapamıyordu. Mıhlanıp kalmıştı oraya. Ayakları birdenbire ağırlaşmış, artık ona, irâdesine baş eğmez olmuşlardı. Pencerede güneş yoktu sanki. Kocaman bir yangın alevinin kızıllığı gelip yerleşmişti. En sıcak günlerde bile güneşin bu şimdi gördüğü cinsten bir yangın alevi doğurmadığını düşündü Sergey. Gökyüzünün mavisini gördü yukarda. Ve sonra uzaktaki istasyon binasının depoları ilişti gözüne. Masanın yanından nasıl uzaklaştığını farketmedi Odanın hangi köşesinde durduğunu bile kesinlikle bilmiyordu.

Yuk elini sıkıyordu onun. Dudaklarında belli belirsiz bir gülümseme. Ürpertili kıvrımlar ağzının kenarında.

— İşte Sergey... Şûra başkanı atılmıyor, Şıram ve Kaoko atılmıyor, ayyaş takımı partide kalıyor... Bürokrasinin zaferi!.. Sizin hücrede Savçuk kapı dışarı, Miyekova ve sen kapı dışarı... Şimdi başbaşa kaldılar artık... Bu iş boka sardı... Ama ben göstereceğim onlara, balıkçı dediğin nasıl yakalar balığı, gösterece-

ğim... Armut ağacını sallar gibi silkeleyeceğim hepsini...

Tsikeladze tekrar yaklaştı masaya. Titriyordu. Yelpaze misâli açtı parmaklarını.

— Yoldaş, neden dalga geçiyorsun benimle?.. Neden böyle havaya konuşuyorsun, söyle?.. Bırak, göreyim şu hakkımda yazdıklarını...

İri kemikli adamın yüzünde o deminki hayret ifâdesi tekrar belirdi. Önündeki kâğıtlara eğilirken tekrar seslendi:

— Naçkassov yoldaş, Tsikeladze'ye kendisiyle ilgili kararı göster.

Tsikeladze ayağındaki ağır çizmeleri sürüyerek öbür masaya, tostoparlak suratlı komisyon üyesinin çalıştığı masaya yanaştı. Adam baştan sona yazı dolu bir kâğıt uzattı ona.

— Al, oku. Biliyor musun rusça?

Adam sayfanın orasını işaret ediyordu parmağıyla. Tsikeladze ansızın bağırmaya başladı:

— Defol, gelme üstüme, köpoğlu!

Naçkassov'a çılgın, alabildiğine büyümüş gözlerle bakıyor ve çenesi zangır zangır titriyordu.

Adamın önüne uzattığı kâğıda bakmadı bile. Elini havaya savurarak kendi kulak tozu hizasına müthiş bir yumruk patlattı. Acı ve dehşet dolu bir sesle tekrar haykırdı:

— Beni kovdun partiden... Beni kovdunuz... Ben de temizliyorum sizi, bakın, görün!..

Tek bir silâh patlaması çınlattı ortalığı. Dumana boğuldu odanın içi.

Tsikeladze yerde debeleniyordu. Dağılan beyninden etrafa kanlı parçalar yayılmıştı.

İri kemikli adam masasında oturuyordu. Yüzü bir toz bulutunun gerisinde kalmıştı. Gözleri büyümüştü, anlamsız bakıyordu.

Sergey odadan nasıl çıktığını hatırlamadı. Kendine geldiği vakit Yitki su içirmeye çalışıyordu ona. Burun delikleri hışımla açılıp kapanıyor, Yitki bağırıyordu:

— İç şu suyu be!.. Kadın gibi ağlama hem... anlamaya çalış. Hiçbir şeye karar verilmez burda. Üstümüzde yetkililer var. Parti Komitesi göz yummaz bunların yaptığı zırvalığa... Beni de atsınlar canları isterse... ama bu eşekliklerini yanlarına koyma-

yacağım onların...

Hüngür hüngür ağlıyordu Sergey.

BÖLÜM ONYEDİ

GELECEĞE DOĞRU, HİZLA

1. «DEVAM EDECEĞİZ...»

Fabrikanın, Ekim Devriminin yıldönümünde tekrar işletmeye açılması kararlaştırılmıştı. Şehir Sovyet meclisi, İşçi Kulübünde toplanarak üretim alanındaki bu ilk büyük başarıyı ülkenin hayatındaki bu en büyük dönüm noktasının yıldönümü ile birlikte kutlama kararını almıştı.

Partideki temizlik bitmişti ama Çalışma Merkezi'nin koridorları terden sırılsıklam, telâşlı ve ürkek insanlarla doluydu. İnsanlar gruplar halinde konuşuyorlardı. Ter, çoğunu tepeden tırnağa ıslatmış oluyor ve hemen hepsi bu görünüşleriyle hastalara benziyorlardı.

Plânlama'da ve fabrika müdüriyetinde İşçi Müfettişliği sıkı ve amansız bir kontrola girmişti. Bütün plânlar, belgeler bir bir elden geçiriliyordu.

Şıram yine yerinde kalmıştı. Eskiden olduğu gibi şimdi de çalışma odasında, kapalı kapılar arkasında iş görüyordu. Her gün saat onbirden ondörde kadar çeşitli görevlileri, işçileri kabul ediyordu. Plânlama servislerinde yine eskisi kadar çok adam çalışıyordu. Makine yine eskisi kadar ağır dönüyordu burada. Sadece, o eski günlerin şık, temizlik düşkünü, beyzâde teknisyenlerinin rengi biraz solmuş, hepsinin içine kurt düşmüştü. Endişeliydiler. Dosyaları, kitapları karıştıran evrak işleyen memur kalabalığı eskisi gibi sâkin, endişesiz çalışamıyordu. İşçi müfettişliğinin kont-

rolunda olmak onları sindirmişti.

Gleb bütün vaktini fabrikada atölyelerle müdüriyet arasında tüketiyordu. Binadan binaya, bir atölyeden öbürüne koşuyor, oralarda, toz toprak içinde, malzeme yığınlarının arasında geziniyor ve hızla ilerleyen çalışmaları gördükçe keyifleniyor, aşka gelip eline kazmayı küreği almak, kendisi de çalışmak istiyordu. Bir gün, çilingir atölyesinde bu yüzden işçi Savelyev ile hırlaştı. Savelyev, hayli yaşlı, kendi içine dönük, aksi tabiatlı, işçilikte yıllarını tüketmiş bir adamdı. Müthiş bir öksürüğe yakalanmıştı, öksürdükçe öksürüyor, boyuna balgam çıkarıyor, bir türlü doğru dürüst çalışmaya fırsat bulamıyor, sık sık durmak zorunda kalıyordu.

Gleb, o gün Savelyev'i öksürürken yakalamıştı. Onu kenara itmiş, tezgâhın başına kendi geçmişti.

— Ne işin var burda, köpoğlu? Böcek gibi girdin buraya, diye bağırmıştı Savelyev. Kimin hesabına çalışıyorsun?

Öksürmekten baş alamıyordu. Kan çanağına dönen gözlerini öfkeyle çevirmişti Gleb'e.

— Tükürmemem şart, balgam çıkarmamam şart, sümkürmemem şart. Her dakikanın önemi var bizim için.

Savelyev bağırıyor, çağırıyor, tezgâhındaki aletlerine sarılıyor, tam işe koyulacağı sırada yeni bir öksürük nöbeti geliyor, onu tekrar şaşkına çeviriyordu. Sonunda Gleb'in yerini almasına kızarak hışımla kenara itti onu, kendi ellerine tükürdükten sonra uğuşturdu.

— Çekil, anlamazsın benim işimden, çoluk çocuk? Kaç yıldır burada çalışıyorum, biliyor musun? Fıçıcı ustası, çilingir ustası, dahası var... Çekil yanımdan, pire! Ben burda yonga taşırken anandan süt bile emmiyordun sen, şimdi de gelip başımıza kumandan kesildin! Ortalıkta dolaş, dur... Karıştır her yeri...

— Senin tecrüben vız gelir bana! Eski işçi olduğunu söyleyip mazarratlık çıkarmak isteyen çok adam gördük biz... Ne anlarsın üretimden, işçi sınıfından...

Yumruklarını sıkarak bar bar bağırıyordu Savelyev. Kirli yüzü, dökülen kıyafeti ile zincire vurulmuş bir çoban köpeğini hatırlatıyordu.

— Hadi ordan, enayi...

Oradaki işçiler bir yandan çalışıyor bir yandan da ikisini kızıştırıyorlardı.

— Vur, Çumalov, vur gözüne!..

— Vur, Çumalov, hizaya getir ihtiyarı!

Toparlandı Gleb. Aletleri bıraktı tezgâhın üstüne, kocaman, keyifli bir kahkaha koyverdi.

— Enayi ve gevezeyim ben. Şeytan götürsün beni!.. Kızma, baba... Ellerim hareketsizlikten uyuştu, onun için azgınım böyle...

Başka bir atölyeye doğru hızlı adımlarla uzaklaştı.

Döner fırın onarımı bitmek üzereydi. Havaî hat çoktan onarılmış, işlemeye başlamıştı bile. Ama iskeledeki yük depolarına giden hat henüz hareketsizdi. Oradaki vagonetler, çelik tellerin üstünde asılı bekliyorlardı. Korunma ağı bırakıldığı gibi bakımsız kalmış, küf bağlamıştı. Büyük kuledeki kocaman beyaz kadranlı saati de onarmışlardı. Üç yıl boyunca çalışmayan bu saat artık işliyordu. Geceleri ark lâmbalarıyla aydınlatıyorlardı saati. Böylece bir kilometre uzaktan bile saatin kaç olduğunu görmek mümkün oluyordu.

Fırı atölyesi de onarılıyor, çalışmaya hazır hale getiriliyordu. Tezgâhlar düzeltiliyor, eskiden artmış kalıntılar, pislikler temizleniyor, vagonetler depolardan atölyeye perçin çivisi taşıyorlardı. Savçuk, toz toprak içinde, terden sırılsıklamdı. Bağırıyor, küfürler savuruyor, atölyedeki işçilerle omuz omuza çaba gösteriyordu.

Gleb her gün mutlaka makina bölümüne uğruyor, bir göz atıyordu. Ona en çok keyif veren yer bu atölyeydi. Yukarıdaki camlardan içeriye süzülen gün ışığını, camların temizliğini, madenlerin parlaklığını, Dizel'lerin gümüşlü ışıltılarını levyelerin tıkırtısını, küçük çekiçlerin görünüşünü seviyordu... Medenin bu genç ve katı sesli türküsü, bu içine huzur veren aydınlık, yağ ve petrolün sıcak kokusu keyiflendiriyordu onu. Hepsinin sesini kendi yüreğinde duyuyordu, yankılarını her gittiği yerde arıyordu adeta. Makina bölümünün dışındaki, bu dört duvarın dışındaki herşey önemsizdi onun gözünde. O, dışarıda kalan şeylere çabucak yokedilen pislik yığınlarına bakar gibi bakıyordu bu yüzden. Durup büyük bir hafiflikle uçuşan kayışları, dönerkalıpları, dişlileri uzun

uzun seyrediyor, onların tıkırtısıyla kendinden geçiyordu. Orada, bir belli süre zamanın dışında, düşüncenin dışında, destek almak ihtiyacını duymadan geziniyordu.

Böyle dalgın anlarında onu hep Brinza'nın sesi uyandırırdı. Brinza koluna girer, sessizce atölyenin dibine, cam kenarına sürüklerdi onu, Oradan dışarıya bakınca, masmavi gökyüzü ve uzaktaki dağların dumanlı tepeleri görünürdü.

Brinza'da değişmişti. İlkbaharda, cepheden dönüşünde gördüğü Brinza değildi artık. Başındaki kasket, yine o burnuna kadar indirdiği aynı yağlı kasket, burun aynı burun, çene aynı sivri çene, bıyık aynı bıyık ama Brinza aynı Brinza değildi şimdi. Gözleri değişmişti. Brinza'nın gözleri şimdi daha soğuk, daha bir güvenli, daha bir ışıltılıydılar. Artık bağırıp çağırmıyordu Brinza. Sessizce, bütün dikkatini vererek dinliyordu insanları ve makinaların tıkırtısını.

Her seferinde, ne zaman karşı karşıya gelseler şöyle başlardı konuşma:

— Evet, anlat kumandan?

— Evet, anlat arkadaşım?

—Sonra?

— Devam edeceğiz, Brinza.

— Kafamızı gözümüzü yarmayacağız, değil mi?

— Ne? Deli misin be? Benim budala dostum, partiye girmelisin sen. Aklın açılacak o zaman.

— Kumandan, al şu partini, git yanımdan. Benim gözüm makinadan başka şey görmezken partiyi ne yapayım? Parti ayrı, makinalar ayrı. Parti nedir bilmem ben, makinaları bilirim ama. Makina dediğin işlemeli. Ben gevezeliği sevmem, kumandan, Var git yoluna!

Her seferinde Brinza konuşmayı tam bu noktada keser, çevik adımlarla uzaklaşırdı. Hafif kambur yürürdü. Dizel'lerin arasında kaybolur, bir daha da görünmezdi.

Gleb, çimento tozuna bulanmış binaların arasında, onarım için koşuşan işçilerin yanında dolaşırken mühendis Kleist'a rastladı. Kleist'in sık sık gözünün içine bakması kaç zamandır şaşırtıyordu Gleb'i. Mühendis'in bakışlarında sorularla yüklü bir heyecan okunuyordu. Kleist usulca koluna girdi Gleb'in. Kemer-

lerin üstündeki yola çıktılar birlikte. Eskiden bir gece, başka şartlar altında karşı karşıya geldikleri köprüye ulaştılar.

Aşağıdan Dizel motorlarının homurtulu sesi geliyordu kulaklarına. Toprağın altındaki yuvalarında dinamolar, yankılanan titreşimlerle inliyordu. Aşağıya bakınca minicik birer silûet gibi görünen işçilerin oradan oraya telâşlı adımlarla gidip geldikleri farkediliyordu. Saç parçalarının gıcırtısı kuşların sesini andırıyor, çekiş sesleri davul gürültüsünü hatırlatıyordu. Binaların pencelerinde o eskiden göze çarpan kırılmış camların kapkara bıraktığı boşluklar yoktu artık. Şimdi bütün camlar tıkılmıştı. Güneş, onlarda kızıl bir alevi andıran yansımalar yapıyordu.

Aydınlık, berrak ve güneşli bir sonbahar havası vardı. Tabiat yemyeşildi dört bir yanlarında. Beyaz martılar, körfezde uçuşup duruyorlardı. Her yerde, ayaklarının altından doğru gelen, bir inilti hâlinde yayılan bir ürperti içindeydi toprak. Bu, makinalarda ve havaî hattı bağlayan çelik tellerdeki titremeydi aslında.

Fabrikanın bacaları gökyüzüne, aynı atılışla seksen metre yükseğe şahlanmışlardı yine. Kocaman, masmavi silindirler. Açık bekleyen soğuk ağızları toprağın altında kaynayan, alevlenmeye hazırlanan ateşi haberliyordu.

Gleb içten gelen bir yakınlıkla Kleist'in omuzuna vurdu. Gülüyordu.

— Evet, teknisyen yoldaş, hangi budala derse ki «Ben kuvvetim», artık biliyoruz, bu adam tam budala değildir, yarıyarıya kurtulmuş adamdır. Akıllı budala yani. Biz komünistler, belki bu budalalar gibi hayâl düşkünüyüz ama böylesi de hiç olmamaktan iyidir... Siz ve biz, hepimiz, şu güzel ve büyük makinayı çalıştıracağız. Ekim devriminin yıldönümünde üstelik.

Kleist gergin yüzünde beliren gülümsemeye rağmen Gleb'in alıştığı ciddi havasından birşey kaybetmeden baktı. Sonra elini uzattı Gleb'e. Kuvvetle sıktı elini.

— Çumalov, daha önce siz ve öbür arkadaşlarıma karşı işlediğim ağır suçu bağışlayın bana... insanları, futursuzca işkenceye ve ölüme gönderdiğimi hatırladıkça bunalıyorum, huzursuzum...

Kleist'in Gleb'e bakışında bağışlanmasını isteyen umutlu bir bekleyiş ifâdesi, ama bunun yanı sıra da gözle görülür bir te-

dirginlik vardı. Elleri titriyor, sürekli olarak kafasını sallıyordu.

Gleb, bir an, iğneli anlamlar yüklü gözlerle baktı ona. İnatçı bir kasılmayla şekillenen yüzü kısa bir an, bir cesaret hareketsizliği içinde kaldı. Ama çok kısa sürdü bu. Sonra güldü Gleb. Dişleri parlıyordu.

— Teknisyen yoldaş, unutalım geçmişi. O devirde insanlar birbirini boğazlıyordu. Artık başka şeyleri hatırlayın, daha iyi; eğer karımı ölümden kurtarmamış olsaydınız kemikleriniz çoktan çürümüştü. Bizden birisiniz şimdi. Değerli bir kafanız, altın değerinde hünerli elleriniz var. Yardıma gelmeseydiniz hiçbir şey yapamakdık burada... Sizin yönetiminizde ne güzel ve büyük bir eser yarattık, görüyorsunuz!..

— Çumalov, dostum, bütün bildiklerimi, bütün tecrübemi, hayatımı bile seve seve veririm yurdumuz için. Sizinle birlikte yaşadığım hayatın dışında başka bir hayatım yok, birlikte yeni bir uygarlık, yeni bir kültür için giriştiğimiz mücadeleden başka iş kabul etmiyorum.

Ve Gleb, ilk defa olarak Kleist'in gözlerinin dolduğunu, bu gözlerin derininde şimdiye dek hiç rastlamadığı yeni anlamların dalgalandığını gördü. Bu dalgalar gözlerin sahibini de aşıyordu. Öylesine büyüktüler...

Gleb gülerek elini sıktı mühendisin.

— Herman Hermanoviç, dost olalım sizinle...

— Evet, dost olalım Çumalov...

Kleist, bastonuna yaslanarak, titrek ama güvenli adımlarla uzaklaştı oradan.

2. KÜLLER

Temizlikten sonraki günlerde de evde yatmamaya başladı Daşa. Miyekova'nın yanında kalıyordu. Miyekova'dan bir mektup almıştı:

«Konusuyorum, dolaşıyorum ediyorum ama, inan ki, Dasa, çok hasta hissediyorum kendimi. Görünüşte bir şeyim yok. Ama ne dünyayı görecek, ne etrafa kulak verecek hâlim var. Gün boyunca kovalanan bir av hayvanı gibiyim. Geceleri kâbus görü-

yorum. Daha üç gün böyle giderse yıkılıp gideceğim, farkediyorum bunu. Mutlak hastalıktan. Ancak sen destek olabilirsin bana, sen bana kuvvet verebilirsin. Arkadaşlığını esirgeme benden. Gel, bir süre, hani ben şöyle düzelinceye kadar yanımda kal. Şimdi vakit gece yarısını geçiyor Sergey'in odasındayım. O da bitkin, yılgın. Fakat her zamanki gibi korkusuz, direniyor. Bir çocuğa bakar gibi bakıyor bana. Bıraksam sabahlara kadar uyumadan bekleyecek başımda. Odasından istesem koridora bırakmıyor beni. Ara kapıdan götürüyor odama. Böyle günlerce uykusuz kaldığını gördükçe içim titriyor, hastalanmasından korkuyorum. Gittikçe değiştiğimi farkediyorum, bilemiyorum nedir? Fakat sen yanıma gelirsen, birkaç gün yanımda kalırsan düzeleceğim. Herşey düzelecek.»

Mektubu aldığı günün akşamı Daşa eşyasını koltuğunun altına sıkıştırıp çabuk adımlarla şehre yürüdü. Eve bir kaç parça çamaşır ve öteberi almak için uğramıştı zaten. Oturup bir akşam çayı bile içmedi Gleb'le.

— Artık biraz kendine bak, Gleb. Tek başına kalıyorsun, şimdi eşyalarımı alıyorum ben, taşınıyorum.

Gleb şaşkın gözlerle baktı ona. Önündeki hesabı yarım bırakarak:

— Yirmi beş daha... Dur hele. Birşey söylemedin bana: Nereye götürüyorsun eşyanı? Nereye bakalım?

— Boş vaktinde çık gel Miyekova'nın odasına. Birlikte kalacağız onunla. Bitkin halde Miyekova: Düzelmesine yardım etmeliyim.

— Kaç gün ayıracaksın bu işe?

— Bilmiyorum. Partiden ayrılmaması için ne gerekliyse yapmalıyım.

— Doğru. Şu temizlik hikâyesinde bir sürü budalalık ettik.

— İşte, gidiyorum şimdi. Çabuk döneceğimi de sanma. Ne olup bitecek, kestiremiyorum.

El sıkıştılar. Sustular sonra. Şaşkındı ikisi de. Gülüşlerinde bile birbirlerine anlatmadıkları sözler gizliydi, bakışlarında cevabı verilmemiş soruların yansıması vardı. Öylece, elele ve gülerek, hiç konuşmaksızın baktılar birbirlerine. Aslında söylemeye cesaret edemedikleri şeyleri bakışlarında yaşatıyorlardı.

— İşte, gidiyorum şimdi.

— Git öyleyse... Mutlak gerekiyorsa bu, git tabii...

Bahçedeki tahta çitin kapısına kadar götürdü onu Gleb. Orada tekrar elini tuttu Daşa'nın. İkisi de hiç konuşmadan gülüyorlardı. Gleb, Daşa'nın artık her günkü gibi basit bir gidişle gitmediğini biliyordu. Bu defa birlikte yaşadıkları yılları da alıp götürüyordu Daşa. Belki de hiç dönmeyecekti. Belki, bu şimdiki bakışlarında birlikte yaşanmış eski günlere sevinçli bir atılış vardı. Gleb artık ona baskı yapamayacağını iyi biliyordu. Meselâ, hiçbir zaman şunu söyleyemezdi:

— Daşa, izin vermiyorum gitmene. Miyekova'dan daha çok ihtiyacım var sana. Sensiz olunca, evsiz barksız hissediyorum kendimi. Sensiz yatağım soğuk, günlerimin tadı tuzu olmuyor.

Böyle sözler edemeyeceğini biliyordu. Daşa, onun üstünlüğünü çekip almıştı elinden. Şimdi, karşısında sadece bir kadın değildi Daşa. Ona eş güçte bir insandı. Yılların eziyetini, acısını sırtında korkmadan, ezilmeden taşımış bir insandı. Daşa karısı değildi sadece. Evinden, yuvasından kopmuş, artık kocasına eski bağlarla bağlı olmayan güçlü bir kadındı. Biraz sonra kopup gidecekti yanından, bir daha dönmeyecek ve ona başka kadınlar kadar yabancı ve uzak olacaktı. Şimdiye kadar aynı odada yaşamışlardı Daşa'yla, önce ayrı köşelerde, daha sonra aynı yatakta, koyun koyuna uyumuşlardı. Ama Gleb en önemli şeyi hiç çıkarmamıştı aklından: eski Daşa'nın artık yaşamadığını unutmamıştı. Ve şimdi, bu karşısında duran başka kadın bile ondan kopacak, gidecek ve geri gelmeyecekti.

Aralarındaki son bağ Niyurka'ydı. Niyurka'nın ölümü bunu da koparmıştı. Çocukları öldüğü zaman ikisi de çaresiz bir atılışla birbirlerine sığınmışlardı. O günler, aşklarının ilk günleri gibi dolu ve severek yaşanmıştı. Sonra uzun bir devre çıkmıştı karşılarına. Gleb fabrikaya, Daşa da Kadın Kolu'na sımsıkı sarılmışlardı. Gece karanlığında eve dönüp de başbaşa kalınca, ikisi de Niyurka'nın ölümüyle ortak hayatlarının temelinden sarsıldığını hissediyordu. Artık kaderlerini başka türlü kurmaları gerekiyordu. Kendi mutlulukları için vakit kalmamıştı ellerinde. Böyle bir hayal, peşinde koştukları büyük amacın özüne ihanet sayılacaktı. Ayıklama işleminden sonraki günlerde Miyekova has-

talanıp yatağa düşünce geçici olarak Kadın Kolu'nun başına getirilmişti Daşa. Parti Komite'sinde herkes şöyle yorumluyordu onun durumunu:

— İşte, sonunda hakettiği yere gelip oturdu Daşa. Aslında orayı çekip çeviren Daşa'ydı zaten...

Daşa da ötekiler gibi kısa bir süre sonra geçici başkanlıktan Kadın Kolu'nun gerçek başkanlığına atanacağını biliyordu.

Ve Gleb, şimdi ona, bu ayrılış anında, içinden gelen bir atılışla kocaman sözler söylemek istedi. Ne söylemeli? Hemen söylemek zorundaydı. Bu anda söyleyemezse bir daha hiç söyleyemezdi. Ama konuşmak korkutuyordu Gleb'i. Daşa onu dikkatle, Gleb'e rahatsızlık veren bir uyanıklıkla dinlemeyi bilirdi. Fakat iş cevap vermeye gelince hep kendi diliyle cevap verirdi Daşa. Bu cevap Gleb'i doyurmaz, hattâ acı verirdi ona.

— Git öyleyse, küçük Daşa... İkimizin hayatından birşey anlamadım ben... Şeytan bile şaşırır aklını... Sanki herşeye yeniden başlamak gerekiyor...

Daşa onun avucundan çekti elini. Alnı kırışmıştı, bakışlarında soran bir ifade belirmişti.

— Neden anlamıyorsun, Gleb? Eski Daşa olamam ki artık ben. Yatakta sana tavuk gibi sokulan bir kadın olamam artık. İstersen kendine göre bir kadın bulursun... Şu dünyada budaladan bol ne var...

— Böyle hakaret yağdırma bana!.. «Artık sevmiyorum seni» de, bitsin bu iş, daha iyi...

Daşa'nın alnında kırışıklar çoğalmıştı. Tedirginlik çökmüştü bakışlarına.

— Doğru olduğunu söylersem, Gleb?.. Seni sevmediğimi söylersem?..

Gleb çaresiz bir ifâdeyle gülmeye çalıştı. Dili, dudakları kurumuştu.

— Bitti diyeceğim o zaman ve bir nokta koyacağım yanına. Yapacak başka şey yok çünkü: Kaba kuvvet de birşey yapamaz buna, acı da çeksem, tek başıma olurum... Fakat «seni sevmiyorum» sözü yalan...

— Bilmiyorum ki, Gleb. Belki hiçbir erkeği sevmiyorum... seviyorum belki... Yok, yok... Seviyorum seni, doğru... Ama baş-

kalarını da seviyorum... Bilmiyorum Gleb... Herşey o kadar karışık ki... Bundan böyle başka gözlerle bakmalıyız aşka, başka türlü anlamaya çalışmalıyız... ama nasıl? İşte gidiyorum, Gleb...

Gleb, dudaklarının kuruduğunu, yüreğinin büyük bir kederle dolduğunu hissetti. Onlardan geriye kala kala boş, örümcek bağlamış bir odacık kalmıştı. Daşa'nın uzaklaşacağı yoldan başka birşey görmüyordu Gleb.

— Hadi, git küçük Daşa!.. Yoksa rezalet çıkaracağım burda...

Henüz bir kaç adım uzaklaşmıştı Daşa, karşı sıradaki kulübesinden Motya çıktı o sırada. Kocaman bir ördeği andıran yürüyüşle, yeni bir bebeğe şiş karnıyla, mermer katılığı içinde yüzüyle, altları çökmüş ve morlaşmış gözleriyle bakıyordu onlara. Eliyle işaret etti uzaktan:

— İşte gidiyor... sürtmeye gidiyor... bekâr oldu... Kocaların en iyisi elinin altında, sen bir işe yaramıyorsun ama... Elime düşseydin gösterirdim sana!.. Kadın dediğin çocuk doğurur, bu dolaşıyor ortalıkta, şeytan mıdır nedir? Koltuğunun altına almış bohçayı, kocasını bırakıp gidiyor... Bütün karıları kocalarının dizi dibine yatağa bağlardım ben, emrederdim hepsine: «Çocuk doğurun bakalım» derdim!.. Başka şey neyine gerek senin, gir kocanın koynuna, doğur sonra çocuğunu... iyi ana ol... İşte benim karnım, her yıl şişirteceğim bunu böyle, görürsünüz... Kadınım ben, siz de köşenizde kuruyup gideceksiniz...

Daşa yanına gitti Motya'nın. Serbest kalan kolunu dayadı onun boynuna, katıla katıla gülüyordu.

— Amma geveze ördeksin ha! Bakınca insan gıpta ediyor sana, kadın değilsin sen, boyuna şişiyorsun...

Motya'nın karnını okşadı.

— Dinle, şu hiç sevmediğin Kadın Koluna gideceğim şimdi. çırılçıplak soyunacağım ve başlayacağım bağırmaya: Kızlar, iyi seyredin beni, Tanrı'nın anasıyım ben! diyeceğim.

İkisi de gülüyordu. Gleb bile gülüyordu onları seyrederken.

Daşa, koltuğunun altında bohçası, kenarında yeşilliklerin bittiği dar yolda, duvar boyunca yürüyordu. Gleb, onun bir an dönüp kendisine el sallayacağını umdu. Dönmedi Daşa. Başındaki kırmızı çatkı yeşilliklerin arasında bir-iki defa göründü,

beton duvarın gerisinde kayboldu sonra. Her gün böyle uzaklaşırdı Daşa. Geceleri de çok geç saatlerde dönerdi. Çoğu zaman şehir dışında görev verirlerdi ona. Günler ve geceler boyunca dönmediği olurdu. Kazak kasabaları henüz tekin değildi. Dağda eşkiyalar halâ kol geziyordu. Daşa'nın her şehir dışına çıkışında Gleb, yüreğinin kalktığını hissederdi. Şimdi, birden bire herşey şekilsizleşiyor, rengini kaybediyor, bulanık ve kederli bir kılığa bürünüyordu: Odaları, bu çitle çevrili daracık yol, bu arkasında demin Daşa'nın kaybolduğu beton duvar, hepsi sıkıcı birşey olup çıkıveriyordu. Çevresindeki herşey bir hapisanenin dört duvarı gibi üstüne çöküyordu. İçerdeki boş oda neye yarayacaktı? Bohçası koltuğunun altında, çekip gitmişti Daşa. Geriye dönüp bakmamıştı bile. Bir yabancıyla konuşur gibi konuşmuştu Gleb'le. Geri gelmemek üzere gitmişti, Gleb bunu biliyordu. Daşa'nın artık olmadığını, tek başına kaldığını biliyordu. Niyurka ölmüştü ve Daşa yoktu artık. Tek başınaydı şimdi. Ne biçim hayat bu! Bir değirmendi hayat, herşeyi, insanları, kaderlerini, alışkanlıklarını, aşkları, herşeyi öğütüyor, dağıtıyor.

Yan yan bakıyordu ona Motya. Gebeliğin şişirdiği gözlerinde sevinçten mi, kederden mi belli olmayan yaşlar vardı. Küçük kıvılcımlar gibi titreşerek yanaklarından süzülen yaşlar.

— Ah, Gleb!.. Siz ikiniz nasıl acı veriyorsunuz bana, bir bilsen. Bu kadar bedbaht mısınız?.. Daşa çekip gitti... Küçük Niyurka öldü, Gleb... Ve sen buradasın, Gleb... Miyavlayan bir kediden farkın yok... ailesiz kaldın, bir başınasın şimdi... Sakın şikâyetçi olma, Gleb... Ateşle oynarsan sonu böyle olur... İkinizin arasındaki ateş yaktı Niyurka'yı... Çok acı veriyorsunuz bana Gleb!.

Piposunu ateşledi Gleb.

— Önemli değil, Motya... Ateş iyidir... İnsan nereye gittiğini iyi bilirse, gözünden, ayağından kuşkusu yoksa, yanmaktan korkmaz. Mücadele ediyoruz, yeni bir dünya kuruyoruz kendimize. İşler yolunda Motya, ağlama. Herşeyi yeniden ve o kadar güzel kuracağız ki, sonunda biz bile bunca mücadeleden nasıl olup da yenik çıkmadığımıza şaşacağız...

— Gleb! Kendi ellerinle yaktın yuvanı sen...

— Ne yapalım, yenisini kuracağım, Motya... Eskisi yıkıl-

dıysa sağlam değildi demektir... Nasılsın sen? Ne zaman doğuruyorsun, bakalım?

Motya'nın gözlerinin içi gülüyordu şimdi, yüzünde mutlu ürpertiler geziniyordu.

— Bir aya kalmaz, Gleb... İsim babası olacaksın çocuğumun, bilmiş ol.

— Harikâ!.. Tam bana göre bir iş bu... Şartım va ama: Papazı görürsem, yakalar vagonetlerden birine tıkarım, havaî hattan odun deposuna kadar gezdiririm onu. Çocuğun doğsun hele, bak nasıl bir keyifli bir şenlik düzenliyorum, göreceksin... Dünyamıza gelen küçük misafiri işçilerin maskotu yaparız...

Mutluydu Motya. Gülüyordu. Gleb kendi odacığına dönmedi. Fabrikaya doğru uzanan yoldan aşağıya indi.

3. KUZEY BATI RÜZGÂRLARI

Ekim'in son günlerinde hiç beklenmedik olaylar yaşandı.

Şıram'ı 28 Ekim gecesi tevkif edip içeriye tıktılar. Aynı gece Plânlama'da ve fabrika müdüriyetinde görevli bir kısım teknisyenler de tevkif edildi. 30 Ekim'de partinin militan üyelerini şaşırtan gelişmeler ve değişiklikler oldu. Yitki Bölge Merkez Komitesi emrine alındı. Badin Bölge Plânlama Merkezi'nin başına getirildi, Çeka başkanı Çibis ise uzağa, Sibirya'da bir yere gönderildi.

Aslında bunlar uzun süreden beri beklenen olaylardı. Halk ve parti üyeleri arasında bu konuda fısıltılar, söylentiler dolaşıyordu, belirli bir tedirginlik vardı. Olayların böyle gelişeceği biliniyordu. Şaşkınlık olayların üstüste patlak vermesinden değil, taşıdıkları gerçeklik yüzünden doğdu.

Sergey, her sabah erkenden kalkıp Parti Komitesi'ndeki görevinin başına gidiyordu. Koluna o eski, yıpranmış evrak çantasını alıyor, dalgın, derinlerinde gizli sorular yanıp sönen gözlerini etrafta gezdirerek yürüyordu. Partinin kendisine verdiği görevleri dikkatle ve eksiksiz olarak yerine getiriyordu. Propaganda Servisi'ndeki günlük çalışmasını hiç aksatmıyordu. Hazır bulunması şart olmayan toplantılara bile katılıyor, çalışmaları izliyordu. Hiç

kimseye kendi durumunu açıp şikâyetçi olmamış, partiden atıldığı için kimseye gidip yardım dilememişti. Bütün bunları önemsiz şeyler olarak kabul ediyor, çalışma programına uygun günlük işlerin en önde düşünülmesi gerektiğine inanıyordu. Ayıklama Komisyonu'na adımını atmamıştı bir daha. Hiçbir sorumlu militandan kendisini desteklemesini istememişti. Dengesini kaybetmemiş, şikâyet etmemişti. Fakat tepesi çıplak başı, daha da ağırlaşmıştı şimdi, gözlerine artık hiç sönmeyen acılı bir derinlik gelip yerleşmişti.

Ayıklama Komisyonu'nun kendisini partiden çıkarırken gösterdiği gerekçeyi vermişlerdi ona. Dikkatle okudu bu kâğıdı.

KONU	KARAR
İVAGİN, Sergey İvanoviç, parti üyesi, Girişi 1918, eski menşevik, entellektüel.	Tipik bir entellektüel ve menşeviktir, parti teşkilâtı üzerinde moral bozucu etkisi yüzünden çıkarıldı.

Daşa getirmişti bu gerekçeyi ona. O sırada Propaganda Servisindeki masanın başındaydı Sergey. İşçi kooperatifleri konusunda açılacak seminerde okuyacağı tezleri yazıyordu. Daşa dikkatle bakmıştı Sergey'e. Gittikçe büyüyen bir merakla onun ne yapacağını bekliyordu. Sergey'i ilk defa bu kadar endişesiz ve sâkin görünce şaşırmıştı. Onun neden sustuğunu, neden aldırmadığını bilmek istiyordu.

— İvagin yoldaş, derhal başvurmalısınız yeniden. Vurdum duymazlık iyi değil. Derhal müdahale etmeli ve karşı hücuma geçmelisiniz.

Dolu gözlerle gülümsedi ona Sergey. Ve çantasından bir tomar kâğıt çıkarıp gösterdi.

— Yeniden başvurdum partiye, Çumalova yoldaş. İşte gönderdiğim mektubun ikinci nüshası. Yitki'ye verdim mektubu. Parti Komitesi de kendi yönünden bildirecek durumu.

— Geniş bilgi verecek bir açıklama gerekiyorsa, ben hazırım. Şimdi yazarım. Sizin partiden çıkarılmanızı havsalam almıyor, müthiş bir yanlışlık bu. Sizi ve Miyekova yoldaşı atamazlar partiden. Hakları yok böyle bir densizlik etmeye.

— Çumalova yoldaş, böyle bir açıklamayı gerekli görüyorsan yaz, Yitki'ye ver.

Sergey kalktı ayağa. Sıkılgan bir tavırla gülümsüyordu. Elini uzattı Daşa'ya.

— Parti üyesi olduğumu, militan olduğumu aklımdan hiç çıkarmıyorum ki, görevimi eksiksiz yapmak zorunda olduğumu hiç unutmuyorum.

— Doğru, İvagin yoldaş. Ama canlı olmalısın biraz, insanları ayaklandırmalısın, uyuşuk bırakmamalısın, oturup beklemekle olmaz.

— Bunun yararlı olacağını sanmıyorum. Gerekirse elbette kalkacağım ayağa, sonuna kadar yürüyeceğim.

Daşa tekrar baktı ona. Yüzündeki şaşkınlık dolu ifâde biraz daha büyümüştü şimdi. Gülümsedi Sergey'e. Sonra hızlı adımlarla çıktı odadan.

Polya sanatoryuma gönderileli çok geçmemişti aradan. Zaten Daşa onun yanına yerleştikten sonra Sergey görmeye gitmemişti Polya'yı, Polya artık eskisi gibi seslenmiyordu ona, ara kapıyı açıp girmiyordu odasına, arayıp sormuyordu. Sergey'i ve onun yatağı başında uykusuz geçirdiği saatleri unutmuştu Polya. Sergey, onun sık sık sesini duyuyor, genç kadının Daşa ile konuşmasına istemiyerek de olsa tanıklık ediyordu. O, kendi odasında, sessizce geziniyordu. Kendi kaderiyle başbaşa kalmıştı. Ama Polya'nın kahkahalarını her duyuşunda içine bir mutluluk, bir hüzünlü keyif gelip yerleşiyordu.

Yeniden partiye alınsa da alınmasa da değişmiyecekti Sergey'in inançları. Sergey İvagin tek olarak yaşamıyordu. Sadece partiydi yaşayan ve Sergey o büyük bütünün bir zerresiydi.

O gün eski acılı günlerinden birini tekrar yaşadı Sergey.

Yitki'nin odasında müthiş ve boğucu bir sessizlik vardı. Oysa kalabalıktı içersi. Badin, Gleb, Daşa, Lukava ve Çibis orada toplanmışlardı. Adeta omuz omuza oturmuşlardı. Sergey, havanın iyice gerildiğini büyük bir patlayışa gebe olduğunu sezinliyordu. Hepsi düşünceli, soğuk, ciddi görünüyorlardı. Bütün meseleler hiç tartışmaya girilmeden konuşuluyor çabuk kararlar veriliyordu. Yitki'nin donuk sesi duyuluyordu sadece.

— Bu tasarıya itiraz eden var mı? Yok. Kabul edildi. Demek ki yıldönümü şenliklerini kutlamak için hazırlanan plân şu: Kutlayıcılar gruplar halinde mahallelerde toplanıp...

Sert bir şekilde elini havaya kaldırdı Lukava. Yitki'nin sözünü kesti.

— Yeter. Ezbere biliyoruz bunları. Sonra ne var?

Gleb de kalkmıştı ayağa. O da elini Yitki'ye doğru uzatmıştı.

— Bırak, Çumalov, mesele halledildi. Artık konuşmak gereksiz. Bu kadar.

— Ne demek, «bu kadar?» Üretim kahramanlarına ön plânda yer verilmesine itiraz ediyorum. Bu kaldırılmalı. Üretim kahramanları nerde? Yok böyle şey. Kahraman olmak için hangi büyük işi gerçekleştirdiler? Yoldaşlar, gereksiz bir şey bu... Kendim için konuşmuyorum sadece... İtirazlarımın zabıtlara geçirilmesinde ısrar ediyorum ayrıca.

— İtirazların yersiz Çumalov... Saçmalıyorsun, bizim de canımızı sıkıyorsun.

Çibis artık alışılmış sessizlik, uyukluyor mu, düşünüyor mu, belli olmayan haliyle dinliyordu konuşulanları.

Badin, dumanlı gözlerini Gleb'e çevirdi. O kadar ki, en şiddetli sarsıntıda bile sarsılmayacakmış, hiçbir şey hissetmeyecekmiş gibi duruyordu. Daşa gülüyordu. Al al olmuştu yanakları, bu bekleyiş onu ürpertiyor olmalıydı. Yüzünde bağırmak isteyen bir insanın gergin ifadesi okunuyordu.

— Bu...

— Alçak gönüllülük taslamamalısın sen. Meselâ Sergey İvagin olsaydın, yani utangaç bir entellektüel olsaydın bu tavrını olağan sayabilirdik, gerçeğe uygun düşerdi. Sana yakışmıyor ama.

Kan beynine çıkmıştı Gleb'in, gözleri dolmuştu. Bir adım geriye çekti kendini.

— Başkan yoldaş, şu akıl hocalığından vazgeçmelisiniz. Önemli bir noktayı belirtmek zorundayım: Sizin göreviniz madalya ve rütbe düşkünlerini hizaya getirmektir. Eğer herşeyi, anlamsız sözlerin, türlü çeşitli soytarılıkların üstüne kurmaya kalkarsanız işimiz var demektir. Badin ve Lukava yoldaşların teklifine karşıyım ben, sonuna kadar da karşı duracağım. Badin Yoldaşın «kahramanlık» titrine ihtiyacı varsa kartına yazıverin bu-

nu, gitsin o zaman, başka yerde daha yetkili görevlerde çalışsın.

Yitki, elindeki kalemi, sinirli hareketlerle masaya vuruyordu. Burun delikleri alabildiğine genişlemişti.

— Toplantı bitmiştir, yoldaşlar... Toplantı bitmiştir. Gereksiz yere vakit kaybetmiyelim.

Lukava bir Gleb'e, bir Badin'e bakıyordu. Dudaklarında çocuksu bir gülümseyiş.

Gleb, ilk defa Badin'in kendisine bulanık gözlerle, müthiş bir kinle alevlenen gözlerle baktığını farketti. Bahar aylarında da zaman zaman aynı gözle bakmıştı Gleb'e. Ama bu, ustalıkla gizlediği ve daha çok aralarına yeni gelen adamı küçümseyen bir duyguydu. Bunda, anlaşılması güç bir merak, Badin'in kanına çöreklenmiş insanca olmayan bir garip tavır gizliydi. Şimdi Gleb, Badin'in karşısında, ilk karşılaşmalarında olduğu gibi bunaldığını hissediyordu.

— Kendine gel, Gleb!.. Böyle koyverme kendini, toparlan biraz!

Daşa alabildiğine sert bakışlarla dikleniyordu Gleb'e. Onu böyle sapsarı bir yüzle, öfkeyle kendisine bakarken görmek çileden çıkardı Gleb'i, içinde artık küllenmiş sandığı eski bir acıyı yeniden alevlendirdi. Daşa... Badin. Karısıydı Daşa... Demek adamla yatmıştı kazak kasabasında... Geçtikleri eşkiya çetesi... Aynı yatakta geçirdikleri gece... Demek yalan değildi Daşa'nın söyledikleri... Daşa ve Badin... Ve o bütün gücüne rağmen âciz kalıyordu karşılarında.

Yitki tekrar vurdu masaya.

— Bırakın yahu!.. Sâkin ol, Çumalov... Mesele kapanmıştır.

Çibis, yarı kapalı duran kirpiklerinin aralığından gözlerini kırpıştırarak bakıyordu Gleb'e. Ölgün bir gülümseme vardı dudaklarında.

— Otur, Çumalov. Ciddi bir militansın sen. Mesele çıkarma şimdi.

Badin, olduğu yerde hareketsiz bekliyor, bakışlarını Gleb'e dikmiş, onu seyrediyordu.

— Derdin nedir, Çumalov yoldaş, söylesene?

Gleb soluyarak ellerini cebine soktu. İçindeki öfkeye hâkim

olamıyordu. Yüreğinde müthiş bir eziklik, müthiş bir sızı. Kolları ve bacakları titriyordu. Pencereden, güneşli bir deniz, harelerle süslü mavi bir gökyüzünden bembeyaz bulutlar görünüyordu. Daha fazla tutamadı Gleb kendini. Yumruğunu sıkarak bağırdı Badin'e:

— Pis zampara... Keçi, köpoğlusu!

Daşa boyuna omzunu sıkıyordu Gleb'in, yeşil gözlerinde derecesiz bir tedirginlik ve ürkeklik vardı.

— Gleb. hastasın sen, delisin! Ne ayıp, Gleb!

Oradakilerin hepsi ufalanmış, ezilip büzülmüşlerdi. Hepsi afallamış. Sadece Çibis, hareketsiz, bıkkın ve kalın kaşlarının altında gizlediği alaycı bir gülümseme ile uçsuz bucaksız bir kayıtsızlıkla seyrediyordu onları.

Badin, tembel bir kaykılışla yeniden yaslandı iskemlesine. Sâkin, soğuk bir sesle cevap verdi.

— Bak hele! Hepsi bu mu? Tsikeladze gibi neden peşime adam koymadın, neden yaptıklarımı ispiyon edecek bir adam bulmadın, yapsaydın şimdi daha çok şey öğrenirdin hakkımda. Bak, Sergey İvagin senin bilmediklerini de biliyor meselâ. Bak, burda Sergey İvagin, çok ilgi çekici şeyler anlatabilir sana... Ama, hep sıkılgandır o, anlatmaya dili varmıyor bir türlü. Görüyorsun, kıskançlık daima miyoptur.

Daşa, eli ayağı titreyerek ikisinin arasına, Badin'le Gleb'in arasına girmişti. Fakat gözlerinde o deminki ürkeklik yoktu artık.

— Kendine hakim olmalısın Gleb. Badin yoldaş gibisini kolay bulamayız. Müthiş çalışkan bir yoldaşımızdır o. Gleb çok yorgun bu günlerde, gece gündüz çalışmak hayli yıprattı onu. Fabrikayı üretime hazırlamak, o koskoca mekanizmayı... Siz erkekler, saçma sapan şeyler için hırlaşmaya bayılıyorsunuz anlaşılan! Sıra işe gelince kılınız kıpırdamaz.

Yitki kalktı ayağa. Donuk bakışlarıyla oradakileri süzdü. Onu gözleriyle izleyen Sergey de kalktı peşinden, yanına gitti Yitki'nin. Birşeyler söylemek istedi ama beceremedi. İçini kemiren şeyi Yitki'ye anlatıp boşalamadı, belirsiz bir işaret yaptı ve çıktı dışarıya.

Hava soğuktu dışarda. Kuzey batı rüzgârları dağdan kopup şehre doğru esiyor, güneşli dağlarla denizin mavisi arasındaki

berrak havayı silip süpürüyorlardı. Körfezin üstünde kocaman yumaklar halinde yüzen bulutlar yavaş yavaş dağılıyor ve dağların tepesinde tel tel olup kopuyorlardı birbirlerinden. Uzakta, şehri aşınca, koyu renkli bulut kümeleri görülüyordu. Dağların tepelerini bu kümeler örtüyordu.

Sergey, her zaman yaptığı gibi rıhtım boyunca yürüyordu. İçinde bir hafiflik, bir rahatlık duyuyordu.

Deniz kenarındaki iskelelere bağlı filikalar dalgaların akışına uyarak dansediyorlardı suyun içinde. Büyük balıkçı motorları heybetli görünüşlerine rağmen suyun çalkantısında gidip geliyorlardı.

Yitki onun konuşmasını merakla beklemişti. Hiçbir şey söylememişti Sergey. Neden Eğitim Merkezi'nin görevlisi olarak Kitaplıklar Komisyonu'nun toplantısına gitmesi gerekirken Parti Komitesi'ne gitmişti? Evet, hatırlıyordu şimdi... Babası çoktan ayrılmıştı kitaplıktan. Son defa Veroçka gelip aramıştı onu. Kocaman ve nemli gözlerini Sergey'e dikerek anlatmıştı ona.

— Sergey İvanoviç, çok iyi hissediyor kendini babanız... İvan Arsenyeviç çok şaşırtıcı bir adam doğrusu... Söyledi bana... Şimdi hastadır Sergey İvanoviç, kendisini aramanızı söyledi...

Çocuksu bakışlarını Sergey'den ayırmıyordu Veroçka. Sergey onun ağladığını ya da güldüğünü bir türlü anlayamıyordu.

— Sergey İvanoviç!.. Bilseniz, ölecek... ölecek.

Sonra boşanmış, hüngür hüngür ağladığı halde gülümsemeye çalışarak bakmıştı Sergey'in yüzüne ve koşarak uzaklaşmıştı yanından. Sergey arkasından seslenmişti. Veroçka dönüp bakmamıştı ama.

Babasının kaderi önemli değildi gözünde. Hayat, karşı koyulması imkânsız bir şekilde ayıklar canlıları. Tarihi gelişmenin bu devâsız dalgalanmaları arasında Sergey'in yeri neresiydi? Sergey de ezilecekti belki? Kimbilir belki sonunda Sergey'in yüreği de Badin'inki gibi taşlaşacak, kaskatı kesilecekti.

Partiye yeniden alınacak mıydı Sergey? Yoksa...? Her iki hâlde de bu, onun kaderini etkilemiyecek kadar önemsiz bir şeydi. O çalışmalıydı. Bir ceset gibi fırlatıp kenara atıldıysa, bu, gelecek günler adına gerekli olmalıydı, tarih buna mahkûm etmişti Sergey'i. İnsanlığın, evrenin akışına koparılmaz bağlarla

bağlı değil miydi?

O, geminin güvertesinde gördüğü genç kız delip geçmişti yüreğini. İçinde ağır, vazgeçilmez bir iz bırakıp kaybolmuştu. Şimdi neredeydi kimbilir? Aslında farketmezdi bilse de. Çünkü beyninin hücrelerinde yaşıyordu bu kız, ağır ve anlamlı gözlerle onu seyrediyordu, hiç ölmüyor, hiç umulmadık anlarda beyninin hücrelerinden taşarak karşısına dikiliyordu. Bir de Polya vardı. Kahkahalarıyla, yürekliliğiyle, hastalıklı ve uykusuz gecelerle bir acı, bir mutluluk, sönmeyen bir alev olarak oturmuştu yüreğine. Ne yapabilir! Artık geleceklerde kendi yanında ne Yitki'yi, ne Çibis'i, ne Badin'i görebilecek. Lukava'yı, Daşa'yı da göremeyecek. Gleb, taş bir heykel gibi Cumhuriyet'in her köşesine çalışkanlığı taşıyacak, yaratıcı kuvvetin yükünü sırtlayacak. Ve o, tarihin bir kurbanı olarak kendi kaderini taşıyacak.

Yitki, Badin ve Fabrika Komitesi'nin üyeleri de Gleb'le beraber tepede, tören için hazırlanmış yerdeydiler. Fakat aslında tek başınaydı Gleb. Çünkü aşağıdaki insanlar, aşağıdaki kalabalık heyecanla titrerken, bağırırken ve gittikçe çoğalırken tek başına seyrediyordu onları Gleb. Kalabalık orada ve Gleb burada soluk alıyorlardı. Karşı karşıya.

Tepede nereye baksa rüzgârda dalgalanan sıra sıra bayrakları görüyordu Gleb. Bulunduğu yer bile demir parmaklıklara iliştirilmiş kırmızı çiçeklerle süslüydü. Gleb'in çok yakınında koskocaman bir kırmızı bayrak asmışlardı. Aşağıda toplanan kalabalığın içinde irili ufaklı bayraklar dalgalanıyordu. Biraz ilerde, Yitki ile Badin'in hemen yanıbaşında Fabrika Sendikası'nın getirdiği bayrak vardı. Üzerine bembeyaz harflerle şunlar yazılmıştı:

İç savaşı kazandık.

İktisadî savaşı da kazanacağız.

Gleb, önündeki parmaklığın demirlerine sarılmıştı, bütün gücüyle. Bacakları titriyordu heyecandan. Yüreği her geçen dakika biraz daha kabarıyordu. Nereden geliyor bu insanlar? Bulundukları yerde daha şimdiden yirmi bin kişi toplanmıştı. Ve arkası kesilmeden geliyordu. Çoğalıyordu kalabalık. Karsı tepelerin tozlu yollarında kilometrelerce uzunlukta görünen kuyruklar halinde tırmanıyorlardı tören yerine. Bu insan seli, koskoca dağı

eteklerden tepeye kadar istilâ eder, doldurabilirdi.

Biraz sağda, tepenin arka tarafında bir kızılordu birliği istirahat vermişti. Gleb, bir zamanlar onlar gibi basit bir asker olduğunu düşündü. Bir zamanlar... Şimdi buradaydı: Tekrar fabrika işçiliğine dönmüştü. Partinin bölgedeki en önde gelen sorumlularından biri olmuştu üstelik. Fabrika! Nasıl emek vermişlerdi fabrikaya, nasıl kıyasıya mücadele etmişlerdi fabrika için! Fabrika alabildiğine güzel ve güçlüydü şimdi. Bir zamanlar harabeden, bir fare deliğinden farkı yoktu. Ama şimdi Dizel motorları gümbürdetiyordu ortalığı, havaî hattaki tellerin vınlaması, vagonetlerin gıcırtısı güzel bir türkü gibi ulaşıyordu kulaklarına... Ve fabrika yarın homurdanacak, önce döner fırınlardan başlayan bir gümbürtüyle çalışmaya başlayacak ve bacalarından ilk kara dumanları savuracaktı havaya.

Bu eser. insan kalabalıklarının burada ortaklaşa kazanılmış büyük bir zaferi kutlayışını doğrulamıyor mu? Ya Gleb neci bu insan selinin ortasında? Sel mi? Hayır, yaşayan bir dağı andırıyor bu kalabalık... Her taşı yeniden dirilmiş bir dağ... Müthiş bir güç bu! Şimdi buraya toplanan bu insanlar, bir zaman, ellerinde kazmalar, kürekler ve çekiçlerle dağın altını üstüne getirmiş, havaî hattı yaratmışlardı. Bugünkü gibi günlük güneşlik bir ilkbahar günüydü. O gün düşmana karşı çarpışmış, kan akıtmış ve ölü vermişlerdi aralarından. Şimdi şehirde bütün kış mevsimi boyunca yakılacak kadar odun var. Ve fabrikanın işletmeye açılması için herşey hazır bekliyor. Tersaneler ve çelik dökümhaneleri de açılacak yakında.

Gleb'in cephede siperlerde yaşadığı ölümlü geceler geride kalmıştı artık. O günlerde ara sıra kendi hayatı için korktuğu olmuştu. Hep Daşa'yı düşünüyordu. Şimdi o günler ve Daşa ne kadar uzakta ondan! Daşa... Yoktu şimdi. Kalabalığa girmiş, kaybolmuştu. Ve artık onu tekrar bulmak mümkün değildi. Önemli değil. Bir zamanlar vardı Daşa, şimdi yok. Uzakta ve değerini kaybetmiş anılar hepsi. Gleb bile yok: Sadece her an çatlayacakmış gibi büyük bir heyecanla çarpan insan yüreği var. İşçi sınıfı, Cumhuriyet, yeniden yaratılan hayatın büyüklüğü! Acı çekmeyi, acılara katlanmayı biliyorlardı bu insanlar ama güçlü olmanın sevincini duymayı, mutluluğunu yaşamayı da biliyorlardı.

— Çumalov!..

Mühendis Kleist gelmişti yanına. Sapsarıydı yüzü ve ciddiydi.

— Çumalov, ömrüm boyunca böyle müthiş bir şey yaşamadım ben. Bunu görüp de heyecanlanmamak imkânsız.

Kleist'in koluna girdi Gleb. İkisi de titriyorlardı.

— Yenilmez gücümüz var, Herman Hermanoviç... görüyorsunuz. Unutulmaz bu. Sizin kişiliğinizde çalışkanlığın sembolünü, bir kahramanı kutlayacağız bugün...

Kleist döndü, öbür tarafa doğru uzaklaştı. Başındaki şapkası dansediyordu adetâ.

Aşağıda kalabalıklar toplanıyor, vakit geçtikçe büyüyor, büyüyorlardı. Bayraklar uçuşuyordu rüzgârda. Kocaman kahkahalar kopuyordu kalabalıktan.

Loçak ve Gromada tepedeydiler. Yanyana oturmuşlardı. Loçak, üzerinde siyah meşin elbiseleri, kapkara yüzü, yılların kararttığı şapkası, kan çanağına dönmüş şiş gözleriyle Gleb'in onu fabrika komitesinde ilk gördüğü halinden farksızdı. Gromada ise olduğu yerde büzülmüştü sanki. İsparmoza yakalanmışcasına titriyordu. Başı omuzlarının arasına gömülmüştü, öksürüyordu. Gleb'in kendini rüzgârda savrulan ufacık bir toz zerresi gibi hissettiği bu anda nasıl oluyor da Gromada dimdik ayakta kalabiliyor, eziklik ve ürperti duymuyordu içinde? Loçak'la şeytan gelse başedemezdi zaten.

— Ee, arkadaşlar... Şenliğimiz başlıyor, ha!..

Loçak şiş gözlerini çevirdi Gleb'e.

— Elbette... Pazara kızdık, havayı değiştirdik...

Gromada atıldı söze. Geniş hareketlerle anlatıyordu.

— Tartışmak bile gereksiz, arkadaşlar... Çok güzel ve önemli bir iş başardık, işçiler sınıf şuuruna böyle sahip çıkınca önlerinde dağ olsa vız gelir...

Gleb yerinde duramıyordu, öylesine heyecanlıydı. Kendini aşağıdaki kalabalığın içine atmak ya da soluksuz kalıncaya kadar bağırmak geliyordu içinden... Böyle olağanüstü dakikaları bir daha nasıl yaşayabilir insan? Bu anları yaşayabilmek için aylarca didinmemiş miydi?

Badin ve Yitki'nin yanına geldi Gleb. Badin belli bir soğuk-

lukla süzdü onu. Ama kısa sürdü bu gerginlik.

— Törene başlasak iyi olur Çumalov yoldaş. Onbeş dakika kadar bu günkü durumu anlatırım ben, sen konuşursun sonra. Sözün bitince de işaret verirsin bize. Fabrika düdüklerini çaldıktan sonra okuyacağız mesajları.

Yitki omuzlarından kavradı Gleb'i.

— Çumalov, dostum!.. Senden ayrılmak çok zor.

Badin, deminki soğuk tavrıyla uzaklaştı onların yanından. Onun bu kapalı, içine dönük tavrında, bakışlarının soğukluğunda, kinli ürpertilerle buğulanan gözlerinde kendisine olan düşmanlığını tekrar farketti Gleb. Yüreğinde yine bir sızı, bir eziklik.

Uzaklaştı Badin'den. Şose yolunda bayraklı işçi grupları yaklaşıyordu tören yerine: Çalgılar çalınıyor, türküler söyleniyor, adım sesleri yeri göğü ayaklandırıyordu.

...Yeryüzünde tek adam vardı ki onun yanında bir eziklik kaplıyordu Gleb'in içini, dengesini kaybediyordu Gleb: Badin parmaklığa yaslanmıştı, omuzları boyuna yükseliyordu. O da aşağıdaki kalabalığa, insan selinin ayakları altındaki inleyen, yepyeni bir hayata doğan rahatlıkla, başının dikliği kendi gücünün şuurunda olduğunu gösteriyordu. Badin'de bir liderin gururu vardı.

— Arivist!..

Gleb dişlerini sıktı, adaleleri bile gerilmişti şimdi.

...Sovyetler Evi'nde karşılaştığı manzara iyice hırpalamıştı onu.

Daşa'nın evden ayrılışından sonra gitmişti Sovyetler Evi'ne Onun Polya ile ne yaptığını merak ediyordu. Koridor ıssızdı. Merdiven başındaki saat, gecenin onbirini gösteriyordu o sırada. Odalardan boğuk ve fısıltılı sesler taşıyordu koridora. Uzaklarda bir yerde çay bardaklarının tıkırtısı ve bir ocağın cızırtısı duyuluyordu: Çibis'in odası.

Polya'nın odası sessizdi. Gleb kapıyı tıklatmaya bile vakit bulamadı. Kapıya yaklaşan ürkek adım sesleri duydu. Polya'nın ayakları çıplak olmalıydı. Yılgın ve ürpertili bir ses duydu Gleb.

— Kimsiniz?

Ve ansızın açıldı kapı. Gleb'in omzuna çarptı.

— Ne yapıyorsun yahu!.. Her seferinde kapıyı, böyle açar-

san günün birinde mutlaka sakatlarsın birini... Bu kadınlar kadar...

Miyekova'nın rengi sararmıştı. Gözleri korkuluydu. Ağzı açık, çığlık atmaya hazır bekliyordu. Kapının önünde durmuş, Gleb'in yolunu kesmişti.

— Gleb!

— Evet, güzelim? Bak hele bir bana, eşkiya suratı var mı bende?.. Ne vesveseli kadın olmuşsun... Söyle bana, nasılsın? Kaç zamandır görmüyorum seni... Daşa nerde?

Ona bir adım yaklaştı Gleb. Usulca kapının eşiğinden çekti Polya'yı. Yorgun bir gülümseyişle pervaza yaslandı Polya.

— Öyle korktum ki, Gleb!.. Birazdan gelir Daşa... Başımdan geçenler çılgına çevirdi beni... Keşke gelmeseydin... Neden daha önce yakın durmadın bana, destek olmadın?... Hastayım, Gleb... Beni görmeye gelme artık, acı veriyorsun bana...

Gleb şaşkındı. Ona bakıyor ama ne söyleyeceğini bilemiyordu. Eskiden Polya'ya duyduğu yakınlık ve şefkat yoktu artık içinde. Polya gereğinden çok şikâyet ediyordu ve çok âcizdi. O yaşamayı seven genç kadın değildi şimdi. Polya, Gleb'in yüreğine kocaman bir dalganın içinde gelip girmişti. Aynı dalga geri dönerken Polya'yı söküp almıştı yüreğinden.

— Gitmeliyim, Gleb... Toparlamalıyım kendimi, yeniden güçlenmeliyim. Erkeklerde korkunç bir şey var, Gleb. Bütün erkeklerde birer Badin var yaşayan... Öyle bakma bana: Badin'in gözlerini görüyorum sanki... Git, Gleb, yalvarırım... Daha sonra... Değişik şartlarda, neden o zaman vermedin bana istediğimi?.. Bunların hiçbiri gelmeyecekti başımıza...

Bir kahkaha koyverdi Polya, neşeli görünmeye çalıştığı bir kahkaha. Göz yaşlarını güçlükle tutuyordu.

— İşte, Daşa geliyor!.. Geldi işte... Daşa, götür onu, yalvarırım. Ve söyle, gelmesin bir daha.

Daşa omuzlarından tuttu Gleb'i, kapıdan uzaklaştırdı Polya'nın üstüne kapatmıştı kapıyı.

— Hadi, bakalım... sola dön, evine git... Yapacak işin yok burda.

Gleb, onun kendisiyle dalga geçtiğini hissetti. Daşa'nın davranışında hiç bir şefkat belirtisi yoktu. İçinde ağır, derin bir

yara açıldığını farketti. Uçsuz bucaksız bir boşluk ve sınırsız toz yığınları dolmuştu benliğine.

— İkinizle de alışverişim kalmadığını görüyorum... Ne olacaksın sen, temelli mi yerleşiyorsun buraya? Benim işlerim ne olacak? İyi düzenledin bunu, küçük Daşa... Ne zaman döneceksin, söylesene?

Ürperdi Daşa. Belli etmemeye çalıştı ama Gleb anladı. Hemen cevap vermedi Gleb'e ve Gleb bu kısa kararsızlık anında birbirleriyle çatışan iki ayrı kuvvetin varlığını gördü onda.

Daşa başını kaldırıp ona baktı, bembeyaz olmuştu yüzü. Konuşmasa bile onun neye karar verdiğini anlıyacaktı Gleb.

— Yerleştim buraya... Gerekliydi... İkimiz için de böylesi daha iyi... Artık beraber yaşamamalıyız, Gleb... Artık ayrı ayrı çizmeliiyiz yollarımızı.

Damarlarındaki kan isyan etti o anda, öfkeden soluğu kesildi Gleb'in. Daşa'nın sözünü kesti.

— İyi, anladım... Hissediyordum böyle olacağını. İki budala gibi kaç zamandır numara yapıyorduk birbirimize. Badin hayvanın, eşkiyanın biri. Vakti gelince hesabını göreceğim onun... İkinizin kanını kuruttu, Polya'yı da mahvetti, seni de... Artık onunla kalamayız, ya o, ya ben... Açık.

— Gleb, budalasın ve öfkelisin sen. Ne söylediğini bilmiyorsun. Eve git, kendini topla biraz. Kafanla düşünmeye çalış, gövdenle değil... Ama bir şeyi bilmelisin: İkiniz de zerre kadar önemli değilsiniz bu meselede... Ne sen, ne o ...Anlaşıldı mı?

Hışımla döndü Gleb, koridora yöneldi. Bir kaç adım yürüdü. Sonra birden asıl söylemesi gereken şeyl söylemediğini hatırladı.

— Sen de bunu anlamaya çalış: Başıboş bir köpekten farksızım. Herşeyimi fabrikaya adadım. Sen ve fabrika kanımı kuruttunuz... Birer canlıyız hepimiz ama sadece birbirimizin yarısı ederiz... Tekrar orduya döneceğim.

Daşa endişelenmişti. Okşayan bir gülümseme vardı yüzünde. Koşup yetişti arkasından. Gözleri doluydu. Elini usulca Gleb'in omzuna koydu, içini çekti.

— Bizim suçumuz değil bu, Gleb... Geçmişi öldürdük, öldü... Yeni hayatı kuralım şimdi. Bir gün gelir, başka yuvalar ku-

rarız ikimiz de... Herşey yanacak, geçecek ve belki o zaman birbirimize yeni bağlarla yaklaşmayı öğreneceğiz...

Tekrar hışımla döndü Gleb, göğsünde ağır, öldürücü bir sızı, kıpkırmızı gözlerle yürüdü koridorda. Fakat birden mıhlandı olduğu yere. Badin karşısındaydı. Badin, oda kapısının eşiğinde duruyordu. Elleri cebindeydi ve pis pis gülüyordu.

— Gelsene, bir içeriye... Hiç gelmedin odama sen. Açık konuşacağım.

Gleb kalmıştı orada. Bu düşman çehreden ayırmıyordu gözlerini. Buz gibi bir soğuk göğüs kafesinin içinde tel tel olup dağılarak bütün vücuduna yayılıyordu. Parmakları farkında olmadan beli hizasında, kemerine takılı duran tabanca muhafazasını yokluyordu.

— Beceriksizsin, dedi Badin. Tabanca yerinde duruyor, endişelenme. Kılıfı sımsıkı kapalı.

Karşısındaki adamın buğulu gözlerinde müthiş, amansız bir kinin yanıp söndüğünü gördü Gleb. Badin döndü, ona dehşet veren bir kayıtsızlıkla odasına girdi. Daşa usulca koluna girdi Gleb'in, uzaklaştırdı oradan.

— Hadi, git... Görmeye geleceğim seni, mutlak geleceğim. Git, öfkeni yatıştır... Mesele burada bitti mi sanıyorsun? Hayır. Gleb yine görüşeceğiz seninle... Başka bağlarla beraber olacağız bu sefer.

İtti onu Gleb, hızlı adımlarla merdivene yürüdü...

...Yitki belirdi Gleb'in önünde. Çok istediği halde kendini tutuyor, gülmemeye çalışıyordu.

— Sağır mısın sen yahu?

İlerdeki korkuluk duvarına doğru götürdü Gleb'i.

Toplanan insan kümelerinin hizaya girmesi, susması için epey zaman beklediler. Sonra bu kütleler uzaktaki tepelerden, başları önde, dalgalanan bayraklarıyla indiler.

Uzun bir süre konuştu Badin. Yüreğinin bütün heyecanı ve gücü ile konuştu...

Bu bayram gününde söylemesi gerekli sözleri söylüyordu. Sovyet iktidarını, yeni iktisadî politikayı, Lenin'i, partiyi ve işçi sınıfını anlatıyordu... Asıl konuya girdi sonra. O zaman Badin'in orada söyledikleri şöyle kalmıştır Gleb'in aklında:

Fabrikanın işçileri âletlerini bırakmadılar ellerinden, makinaları onardılar ve o muhteşem mekanizmayı çalışır hale koydular. Fabrika hazır şimdi. Fabrika çalışıyor, yüksek verimli üretime hazır bekliyor. Bunda, yoldaş Çumalov'un payı büyüktür. Çalışma alanında da cephede olduğu gibi bütün gücüyle savaşan bir kahramanı alkışlıyoruz onun kişiliğinde.

Başka bir şey duyamadı Gleb. Koskoca dağ sanki ters yüz olmuş ve üzerine devrilmişti, öylesine müthiş bir gürültü koparmıştı işçiler, bağırışmalar, alkışlar, ıslıklar dağı taşı inletiyordu.

Gleb allak bullak olmuş, sapsarı kesilmişti. Mırıldandığı sözleri kendisi de anlayamıyordu. Boğulacak gibi oluyor, yüzü durmadan kırışıyor, şekilden şekile giriyordu.

— Sıra senin, konuş... Hadi, konuşsana!

Herşey konuşmayı gereksiz kılacak kadar açık seçikse neden konuşmalı... Hiçbir şey istemiyordu. Bu uçsuz insan okyanusunda onun hayatı neydi ki? Sesi ve sözü hiçbir şeyi anlatmaya yetmiyecekse, anlamsız ve boşuna olacaksa neden konuşmalı? Onun bu alkışlayan, bağıran coşkun insanlardan ayrı bir hayatı, onlarınkinden ayrı bir sözü yoktu ki...

Çenesi titriyor, dişleri birbirine vuruyor. Gözü bu coşkun insan selinden başka şey görmüyor, farketmiyor.

— Hadi, konuşsana! Konuş, sıra senin!

O gün orada söylediklerini sonradan hatırlamayacaktı. Sesinin çıkmadığını, birbirine bağlanmayan, kopuk kopuk şeyler söydüğünü sanıyordu konuşurken. Oysa ağzından çıkan her söz tek tek karşıdaki tepelere kadar ulaşıyordu.

— ...Büyük sözler değildir bize gerekli olan, yoldaşlar... Gevezelik değildir istediğimiz... Kafamızı sağlam ve uyanık tutmak. İşe sıksıkı sarılmaktır bizim meselemiz... İşte böyle koymalıyız meseleyi...

Eğer mühendisimiz Kleist çapında daha çok teknisyenimiz olursa ve gerekli bazı şeyleri de tamamlarsak Avrupa'daki üstünlüğe yetişeceğiz... Başaracağız, başarmalıyız! Kanımızla ayaklandırdık bu lhtiyar dünyayı... Ateş olduk hepimiz, şimdi en önemli hedef çalışma alanında ilerlemektir, üretimi hayalinin alamıyacağı ölçüde yükseltmek ve zenginleştirmektir... Boynimiz ve kaslarımız titriyor... Yorgunluktan gelmiyor bu. Yeni işler

bekliyorlar bizden, istiyorlar... Zafere doğru yürüyoruz!..

Dağ yerinden oynadı tekrar. Kalabalığın kalbinden kopan bir fırtınaydı bu.

Gleb, sonra eline bir kırmızı bayrak aldığını ve bu bayrağı üstüste üç defa işçilere doğru salladığını hatırladı. Yer gök tekrar ve bu sefer inanılmaz bir gümbürtüyle inledi. Fabrikanın düdüğü üstüste üç defa ve her seferinde uzun uzun öttü. Bu insan okyanusunun dudaklarında şahlanan haykırmalar, kulakları sağır edecek kadar büyük bir yumak halinde dağılıyordu dağlara. İşçiler fabrikanın düdük sesleriyle birlikte bağırıyorlardı. İşçiler dansediyordu. Çalgılar çalınıyor ve bayraklar ölümsüz bir alev gibi dalgalanıyordu rüzgârda.

—o— SON —o—

Gladkov'un Aranan En Ünlü Romanı

Fiatı : 400 TL.